

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

TASARRUF VE YERLİ MALI HAFTASI KUTLAMALARI
(1929-1949)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÖZCAN SARIDOĞAN

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Serkan Tuna

İSTANBUL 2014

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

TASARRUF VE YERLİ MALI HAFTASI KUTLAMALARI
(1929-1949)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÖZCAN SARIDOĞAN
2901100013

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Serkan Tuna

İSTANBUL 2014

TEZ ONAY SAYFASI

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalında 2901100013 numaralı Özcan SARIDOĞAN'ın, hazırladığı "Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Kutlamaları (1929-1949)" konulu YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, LİSANSÜSTÜ Öğretim Yönetmeliği'nin 36.maddesi uyarınca 18/07/2014 Cuma günü saat:14.00'de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin 'ne OYBİRLİĞİYLE/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç.Dr.Serkan TUNA (Danışman)	Kabul	
Prof.Dr.Cezmi ERASLAN	Kabul	
Yrd.Doç.Dr.H.Cevahir KAYAM	Kabul	
Yrd.Doç.Dr.Hayrünisa ALP	Kabul	
Yrd.Doç.Dr.Şamil ÜNSAL	Kabul	

“Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum **Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Kutlamaları (1929-1949)** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.”

18. 07. 2014

Özcan Sarıdoğan

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

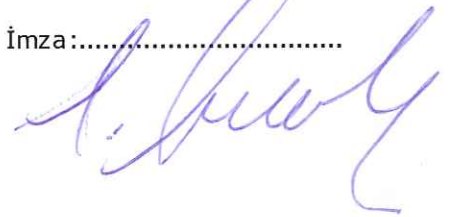
Referans No	10042246
Yazar Adı / Soyadı	ÖZCAN SARIDOĞAN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 21565073100
Telefon	5337272707
E-Posta	ozcansaridogan@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	TASARRUF VE YERLİ MALI HAFTASI KUTLAMALARI (1929-1949)
Tezin Tercümesi	Week of Saving and Domestic Goods Celebrations (1929-1949)
Konu	Türk İnkılap Tarihi = History of Turkish Revolution ; Tarih = History
Üniversite	İstanbul Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Bölüm	Tarih Bölümü
Anabilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2014
Sayfa	217
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. SERKAN TUNA 24548069930
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Tasarruf ve Yerli Mali Haftası=Week of Saving and Domestic Goods Türkiye Ekonomisi=Turkey economy
Kısıtlama	24 ay süre ile kısıtlı

Tezimin, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 03.09.2016 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

03.09.2014

İmza:.....

ÖZET

TASARRUF VE YERLİ MALİ HAFTASI KUTLAMALARI (1929-1949)

ÖZCAN SARIDOĞAN

1929 yılında başlayan Dünya Ekonomik Buhranı, Türkiye ekonomisi üzerinde olumsuz bir etki meydana getirmiştir. Türk hükümeti yaşanan bu hadise karşısında zorunlu olarak acil önlemler almaya yönelmiştir. Bu önlemler arasında Cumhuriyet Dönemi'nde iz bırakan önemli bir girişim de bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün himayesi altında kurulan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin teşkilatlandırılması olmuştur. Bu çalışmada Cemiyet'in toplum tarafından en çok kabul gören ve etkisini uzun zaman sürdüren faaliyetlerinden biri olan "*Tasarruf ve Yerli Mali Haftaları*" üzerinde durulmuştur. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin bir sosyal sorumluluk projesi oluşturmayı hedefleyen etkinliklerine dönemin siyasi eliti, bürokratları ve aydınlarının sunduğu katkılar irdelenmiştir. Bu bağlamda, devlet desteğini de alan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin çalışmalarının toplum ve ekonomi üzerinde ortaya çıkardığı olgular çok yönlü bir tahlile tabi tutularak bu olguların yaygın etkileri anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Tasarruf ve Yerli Mali Haftası, Türkiye Ekonomisi,

ABSTRACT

Week of Saving and Domestic Goods Celebrations (1929-1949)

ÖZCAN SARIDOĞAN

World Economic Crisis which started in 1929, has left a negative effect on Turkey economy. Turkish government has necessarily headed for taking urgent measures against this event. Among these measures has been organising “*Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti*” that was founded under the auspices of M.Kemal Atatürk himself, an important persistent enterprise in Republic Period. In this study, the emphasis has been put on “*Weeks of Saving and Domestic Goods*” which has been one of the community's activities accepted most by the community and lasted its effect long. The contributions to the activities offered by the Period's political privileged part, bureaucrats, intellectuals, aimed at Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti's a social responsibility project were scrutinized. In this sense, taking support of the state Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti's studies revealing the facts on the society and economy have been subjected to a versatile analysis and the widespread effects have been tried to be explained.

Key Words: Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Week of Saving and Domestic Goods, Turkey economy

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ İKTİSAT VE TASARRUF CEMİYETİ'NİN KURULMASI VE FAALİYETLERİ

1. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin Kurulması	9
2. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin Faaliyetleri	19
2.1. Cemiyet'in Düzenlediği Kongreler	19
2.1.1. Sanayi Kongresi	19
2.1.2. Ziraat Kongresi.....	21
3. Milli İktisat Ve Tasarruf Cemiyeti'nin Sergi Çalışmaları.....	22
3.1. Mili Sanayi ve Numune Sergisi	23
3.2. Ziraat Teknik Sergisi.....	24
3.3. Cemiyet'in Düzenlediği Diğer Sergi Çalışmaları	24
4. Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'nın Kabulü.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

TASARRUF VE YERLİ MALI HAFTASI KUTLAMALARI VE DÜZENLENEN FAALİYETLER

1. Birinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Kutlaması.....	34
1.1. Ankara ve İstanbul'daki Yerli Malı Haftası Açılış Süreci	34
1.2. Hafta İçerisinde Düzenlenen Etkinlikler ve Kapanış Töreni	38

2. 1931-1938 Dönemi Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Kutlamaları.....	42
2.1. Ankara’da Yerli Malı Haftası Hazırlık ve Açılış Süreci.....	42
2.2. İstanbul’ da Yerli Malı Haftası Hazırlık Çalışmaları.....	51
2.3. Hafta İçerisinde Yapılan Etkinlikler	57
2.4. Vitrin Yarışmaları	67
2.4.1. Ankara’daki Vitrin Yarışmaları	68
2.4.2. İstanbul’daki Vitrin Yarışmaları	71
2.5. Eğitim ve Kültür Kurumlarında Düzenlenen Faaliyetler	74
2.5.1. Ankara’daki Faaliyetler.....	76
2.5. 2. İstanbul’daki Faaliyetler	80
2.6. Diğer Yarışmalar ve Faaliyetler	84
3. Yerli Malı Haftası Etkinliklerinin Edebiyata Yansıması	87
4. Yerli Malı Haftası’nda Kadın ve Tasarruf	92
4.1. Kadının Tasarruftaki Önemine İlişkin Görüşler	96
5. II. Dünya Savaşı ve Çok Partili Hayata Geçiş Döneminde Yerli Malı Haftası Kutlamaları.....	101
5. 1. II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’nin Ekonomik Durumu	101
5.2. II. Dünya Savaşı Döneminde Yerli Malı Haftası Kutlamaları.....	107
5.2.1. Ankara’da Yerli Malı Haftası Hazırlık ve Açılış Süreci.....	108
5.2.2. İstanbul’ da Yerli Malı Haftası Hazırlıkları	114
5.3. Hafta İçerisinde Yapılan Etkinlikler	116
5.3.1. Ankara’daki Yerli Malı Haftası Etkinlikleri	116
5.3.2. İstanbul’daki Yerli Malı Haftası Etkinlikleri	123
6. Kadının Tasarruftaki Önemine İlişkin Görüşler.....	127

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TASARRUF VE YERLİ MALI HAFTASI’NA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER

1. Atatürk Döneminde Yapılan Değerlendirmeler	131
1.1. Siyaset Adamı ve Bürokratların Değerlendirmeleri.....	131
1.1.1. Yerli Malı Haftası’nın Anlamına Yönelik Değerlendirmeler	132
1.1.2. Tasarruf Politikasının Önemine Yönelik Değerlendirmeler	134
1.1.3. Türkiye Ekonomisine Yönelik Genel Yorumlar	143

1.1.3.1. Milli Paranın Korunması Üzerinden Yapılan Değerlendirmeler.....	143
1.1.3.2. Devletçilik Politikasındaki Gelişmeler.....	146
1.1.3.3. Tarım ve Sanayi Alanına Yönelik Beklentiler	149
1.2. Dönemin Aydınları Tarafından Yapılan Değerlendirmeler	150
1.2.1. Yerli Malı Haftası'nın Anlamına Yönelik Değerlendirmeler	151
1.2.2. Tasarruf Politikasına Yönelik Değerlendirmeler	154
1.2.3. Ülke Ekonomisine Yönelik Değerlendirmeler.....	158
2. II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Yapılan Değerlendirmeler.....	162
2.1. Siyaset Adamı ve Bürokratların Değerlendirmeleri.....	162
2.1.1. Yerli Malı Haftası'nın Anlamına Yönelik Değerlendirmeler	163
2.1.2. Tasarruf Politikasına Yönelik Değerlendirmeler	166
2.1.3. Türkiye Ekonomisi Üzerine Yapılan Değerlendirmeler	171
2.1.3.1. Savaşın Ekonomiye Etkileri ve Türkiye'nin Genel Durumu.....	171
2.1.3.2. Üretim Politikası ve Tarımdaki Gelişmelere Yönelik Tespitler.....	176
2.1.3.3. Yaşanan Ekonomik Sıkıntılara Yönelik Görüşler.....	179
2.2. Dönemin Aydınları Tarafından Yapılan Değerlendirmeler	182
2.2.1. Yerli Malı Haftasına Yönelik Değerlendirmeler.....	182
2.2.2. Tasarruf Politikasına Yönelik Değerlendirmeler	186
2.2.3. Ülke Ekonomisine Yönelik Değerlendirmeler.....	191
SONUÇ.....	201
KAYNAKÇA	204
EKLER	210

ÖNSÖZ

Tarihin bazı dönemlerinde yaşanan zorluklar ve bu zorlukların getirdiği kısıtlamalar, bireyleri ve toplumları mecburi kararlar almaya yönlendirir. Alınan bu kararlarda dönem şartlarının etkisi büyük rol oynar. Türkiye Cumhuriyeti'ni kuruluşundan itibaren merceğe tuttuğumuzda yer yer böyle dönemlerin varlığına şahit oluruz. 1929 yılında yaşanan ve “*Dünya Ekonomik Buhranı*” olarak hatırlanan dönem de bunlardan biridir. Sanayi alanındaki eksiklik, tarım sektöründe yaşanan arz-talep uyumsuzluğu, Amerika'nın yanı sıra pek çok ülkenin ekonomilerini ciddi oranda etkilerken, yeni kurulan yapısıyla Türkiye ekonomisini de zorlu bir sınamaya tabi tutmuştur. Özellikle Türk Lirası'nın yabancı döviz karşısında değer kaybetmesi, bunun yanında ithalat- ihracat sektöründe bir uçurumun oluşması, Türk devletini bazı önlemler almaya zorlamıştır. Topyekûn millet olarak ekonomik mücadeleye girilmeye karar verilen o yıllarda, devlet erkânının resmi girişimleriyle kurulan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti iktisadi mücadelede bir mihenk taşı olmuştur.

Bu Cemiyet'in kuruluşunda iki prensibin çıkış noktasını oluşturduğu söylenebilir. Bunlardan ilki savaştan çıkmış bir milletin tam bağımsızlığını kazanmasının, ancak ekonomik olarak dışa bağımlılıktan kurtulmasıyla olabileceği gerçeğidir. İkinci olarak ise, halk tarafından destek görmeyen bir hareketin hayatta kalma şansının oldukça düşük olmasıdır. İşte bu iki temel düşünce, halkı kendine en büyük referans olarak alan bir hareketin Türkiye'de başlamasını sağlamıştır.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin ilk fahri üyesinin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk olması ve bizatihi O'nun himayesinde kurularak, TBMM Başkanı Kazım Özalp'ın doğrudan Cemiyet Başkanlığı görevine getirilmesi, bu Cemiyet'e devlet erkânının verdiği öneme açık bir delil oluşturmaktadır. Yine tüm vekillerin yanı sıra İş Bankası'nın tüm çalışanlarının da Cemiyet üyesi yapılmaları, sürdürülen ekonomi politikasının yaygınlaştırılma çabalarına önemli bir örnektir. Bu Cemiyet'in devletin en üst kademesi tarafından temsil edilmesi gücünü artırmış ve yaptığı faaliyetlerin tüm kesimler tarafından ciddiyetle karşılanması sonucunu vermiştir.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin etkinliklerinden en sürdürülebilir olanının, yerli malı ve tasarruf fikrinin bir hafta boyunca kapsamlı olarak ülke çapında işlenmesine olanak sağlayan “*Tasarruf ve Yerli Malı Haftası*” olduğu söylenebilir. Bu Haftanın ilk gününün, Başbakan İsmet İnönü'nün Türk parasının değer kaybetmesine dair yaptığı önemli konuşmanın tarihi olan 12 Aralık 1929 olarak kabul edilmesi, Cemiyet'in yıllar boyunca yapacağı faaliyetlerin de çerçevesini çizmiştir. Halkın ve öğrencilerin katılımıyla düzenlenen yürüyüş ve mitingler coşkuyu artırmış, törenlerde konuşma yapan aydınların ve siyasilere verdikleri tavsiyeler fikirlerin hayata geçmesini kolaylaştırmıştır. Halkevlerinin sergi salonu olarak değerlendirilmeleri, vatandaşların yerli ürünlere olan dikkatini yoğunlaştırmıştır. Yine bir teşvik unsuru olarak değerlendirilen vitrin süsleme yarışmaları, tasarruf ve estetiğin kombinasyonunu halka sunmuştur. Çalışma üzerinde de işlenmeye çalışılan tüm bu faaliyetlerdeki esas noktanın bir devlet politikası olarak halkla bütünleşme olduğu görülmektedir. Toplumun çekirdeği olan her bir aile yaptığı az bir tasarrufla ülke sermayesine sağlayabileceği katkıyı görmüş, özellikle kadınların bu mücadeledeki yeri sürekli olarak ve farklı etkinliklerle vurgulanmıştır.

Bir sosyal sorumluluk projesini hayata geçirme çabasının serüvenini konu alan tez çalışması, giriş kısmının dışında üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında yerli

malı kullanımının tarihsel gelişimi ele alınarak Cumhuriyet öncesi döneme ilişkin genel hatlarıyla bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Cemiyet'in kuruluş süreci ve faaliyet alanları incelenmiştir. İkinci bölümde Cemiyet'in topluma yansıyan en somut çalışması olan Yerli Malı Haftası'nın kabulü ve Haftanın detaylı olarak kutlanma biçimi işlenmiş ve kutlamaların en yoğun olduğu İstanbul ve Ankara özelindeki uygulamalar ele alınmıştır. Tezin üçüncü bölümünde ise, döneme şahitlik eden siyasilerin, bürokratların ve aydınların Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'na yönelik düşünceleri aktarılmıştır. Bunun yanı sıra Anadolu'nun farklı bölgelerindeki yerel değerlendirmeler de göz ardı edilmemiştir.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kuruluşu ve genel faaliyetleri ile ilgili önceden yapılan çalışmalar olmasına rağmen, Yerli Malı Haftası'na spesifik olarak yaklaşan detaylı bir çalışma söz konusu değildir. Bu nedenle çalışmada toplumun bütününe temsil edebilmesi adına İstanbul ve Ankara gibi iki önemli şehir seçilerek bu şehirlerde yapılan kutlamalar detaylandırılmıştır. Anadolu'nun farklı illerine dair yapılan araştırmada da, Hafta ile ilgili yapılan değerlendirmeler ele alınarak, ülke genelindeki atmosferin bir bütünlük içinde sunulması özellikle amaçlanmıştır.

Çalışmanın kaynakları içerisinde dönemin basını önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda çalışmada süreci en kapsamlı şekilde yansıtabilmek adına dönemin öne çıkan gazetelerinden Akşam, Cumhuriyet, Hâkimiyeti Milliye (Ulus) gazetelerinin 1929-1949 arasındaki sayıları gözden geçirilmiş ve bu sayılarda mevcut bulunan haberler ve köşe yazıları tezin ilgili kısımlarında aktarılmıştır. Yine ülke genelinde yayın yapan gazetelerin yanı sıra, yerel basından da Yeni Mersin, Yeni Adana, Ulus Sesi, Kars, Yeniyol, Ekekon, Yenilik, Yeşil Gireson, Sakarya Gazetelerinde geçen ilgili başlıklar incelenmiş ve Türkiye'nin farklı bölgelerinden Tasarruf ve Yerli Malı Haftası etkinlikleri ile ilgili yapılan değerlendirmeler de sunulmuştur. Bunun yanı sıra Cemiyet'in yayın organları ve dönemin bazı dergilerinden de istifade edilmiş ve konuyla ilişkin ikinci el kaynaklar da gözden geçirilerek çalışmaya eklenmiştir.

Türk toplumunun manevi değerlerinden güç alarak bütünüyle iştirak ettiği iktisadi uyanışa katkı sağlayan bir oluşumdan bahseden bu çalışmanın, gelecek kuşaklara örnek teşkil etmesini ve bu yaşananlardan örnekler çıkararak hayatın her alanında uygulama azimlerini pekiştirmesini dilerim. Gerek konu seçimimde gerekse yönlendirme noktasında yardımlarını her zaman yanımda hissettiğim değerli hocam Doç. Dr. Serkan Tuna'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez yazım süreci boyunca önemli tavsiyelerde bulunan kıymetli arkadaşım Arş. Gör. Feyzullah Uyanık'a, aileme, özellikle dirayet ve başarı adına bana en güzel örneği gösteren babam Rıza Sarıdoğan'a ve çalışmam boyunca sabır gösterip her konuda desteğini esirgemeyen eşim Beyza Sarıdoğan'a minnettarım.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’de 1928 Yılında Temel Tüketim Malları İthalatı.....	38
Tablo 2. 1938-1943 Temel Gıda Ürünlerinin Ortalama Fiyatları ve Artış Oranları.....	105
Tablo 3. 1923-1935 Tasarruf Hareketleri (Tasarruf, Aile Sandıkları, ve Kumbaralar).....	140
Tablo 4. 1926-1935 Yılları Arası Türkiye de İthalat ve İhracat artışı Verileri.....	147
Tablo 5. 1925-1938 Yılları Türkiye de Demiryolları Uzunluğu ve Tren Kilometreleri.....	149
Tablo 6. 1929-1935 Yılları Bankalardaki Tasarruf Hesabı Açtıran Kişi Sayısı.....	159
Tablo 7. 1924–1937 Yıllarında İş Bankasındaki Tasarruf Hesapları Miktarı.....	197

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.g.	: Adı geçen gazete
BCA	: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	: Çeviren
nr.	: numara
s.	: sayfa
S.	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Yay.	: Yayınlayan

GİRİŞ

Ülke toprakları içerisinde üretilen, ham maddesi temin edilerek kendi iş gücü ile şekillendirilip piyasaya sunulan mamullerin tamamı “*yerli malı*” kategorisindedir. Türk toplumunda Osmanlı Devleti’nin son yıllarında bilhassa II. Meşrutiyet’in ilanını (1908) müteakip dönemde ortaya çıkan bu kavrama Cumhuriyet döneminde de önem verilmiş, üzerinde çalışmalar yapılarak toplumu ortak bir bilinç etrafında toplamak için çalışmanın konusunu oluşturan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti gibi kuruluşların ortaya çıkmasında önemli bir etken olmuştur. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin kuruluşu, gelişmesi ve faaliyetlerini açıklığa kavuşturmayı hedefleyen bu çalışmada esas konuya geçmeden önce tasarruf ve yerli malı düşüncesinin tarihi serüvenine kısa bir şekilde değinmek faydalıdır.

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kurum ve müesseselerin idaresi konusunda Osmanlı Devleti’nden pek çok prensibi miras olarak aldı ve zamanın şartlarına göre yeniden dizayn ederek özgün bir yapıya kavuşturdu. Bu durum, bilhassa iktisadi alanda ve üretim/tüketim ya da ithalat/ihracat alanlarında yürütülen uygulamalarda kendini göstermektedir. Dolayısıyla Cumhuriyet’in ilk yıllarında adı geçen alanlardaki gelişmeleri kavrayabilmemiz için Osmanlı dönemindeki yaklaşımları kısaca tanımak yararlı olacaktır. Osmanlı Devleti’nin klasik dönemde uyguladığı iktisat politikasının en temel ilkelerinden biri Mehmet Genç’in tanımıyla “*Provizyonizm/iaşecilik*”. Meşrutiyet döneminde gelişmeye başlayan “*yerli malı*” kavramı ile birebir örtüşmesine de provizyonizm ilkesi, üretilen malın öncelikli olarak üretildiği bölgedeki ihtiyacı gidermesi esasına dayanıyordu. İhtiyaç fazlası ürünler, başta İstanbul olmak üzere ülkenin farklı coğrafyalarındaki iç tüketimi karşıladıktan sonra iktisadi deyim ile “*marjinal faydası sıfır*” hükmünde olan emtia yurt dışına ihraç edilmekteydi. Üreticiden ziyade tüketicinin menfaatlerini önceleyen provizyonizm ilkesi, ülkede üretilmeyen ürünlerin ithal edilerek kamu

ihtiyacının karşılanmasında bir beis görmemekteydi. Aynı şekilde kıtlık zamanlarında iç talebin karşılanmasında ithalat, devletin başvurduğu önemli bir yöntemdi.¹

Sanayi devrimi ile birlikte Avrupa’da üretim sisteminde insan unsurunun yerini buhar gücüyle² çalışan makinelerin alması dünya üretim biçimlerinde önemli değişiklikleri beraberinde getirdi. Buhar teknolojisinin fabrikalarda ve bilhassa nakil vasıtalarında kullanılmaya başlanması neticesinde kısa zamanda az iş gücü ile çok fazla miktarda üretim gerçekleştirilmeye başlandı. Bu kapsamda provizyonizm ilkesi, ithalatın kontrolsüz bir şekilde gerçekleşmesine zemin hazırlaması bakımından yeni dünya düzeninde bir dezavantaj haline gelmeye başladı. Diğer yandan yabancılara verilen kapitülasyonlar ve anlaşmalar çerçevesinde sunulan ticari imtiyazlar da ithal malların Osmanlı piyasasında yaygınlaşmasını sağladı.³ Yerel ihtiyacın karşılanması esası üzerine oturtulan Osmanlı iktisat politikası ise, bir süre sonra bu yeni dinamiklerin ortaya çıkardığı sonuçlar neticesinde sorgulanmaya ve değişmeye mecbur kalmıştı. İthal mallar karşısında ilk kez tedbir almayı deneyen Osmanlı padişahı ise III. Selim’di. Devleti içerisinde bulunduğu zor durumdan kurtarabilmek için devrin önde gelen bürokratları, ilmiye ve askeriye mensuplarının görüş ve tavsiyeleri doğrultusunda hazırlanan Nizam-ı Cedid ıslahatının başarıyla tatbik edilebilmesi amacıyla finans konusuna son derece önem verilmekteydi. Vergi gelirlerinin artırılması dönemin idaresinin temel gayesi olmakla beraber, dışa bağımlılığın azaltılması, yerli malına olan rağbetin yükseltilmesi ve böylelikle sosyal düzenin sağlanması III. Selim’in öncelikli hedefleri arasındaydı. Öyle ki padişah, devrin bürokratlarına yerli kumaşlardan üretilen elbiseleri tercih etmeleri yönünde telkinde bulunacak hatta bu minvalde baskıları artıracak derecede konuya önem veriyordu.⁴

¹ Mehmet Genç, **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2012, s. 47-50.

² Buhar gücünün İngiltere’deki fabrikalarda üretim sektörüne girişi ile ilgili genel bilgi için Bkz. A. E. Musson, E. Robinson, “The Early Growth of Steam Power”, **The Economic History Review**, New Series, Vol. 11, No. 3 (1959), pp. 418-439.

³ Mesela İngilizlerin Osmanlı topraklarındaki ticari imtiyazlarını artırmaları ve İngiliz mallarının Osmanlı piyasasında yaygınlaşma serüveni için bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, **Osmanlı-İngiliz İktisadi Münasebetleri (1838-1850)**, C. II, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1976.

⁴ Fatih Yeşil, **Nizam-ı Cedid’den Yeniçeriliğin Kaldırılışına Osmanlı Kara Ordusunda Değişim 1793-1826**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2009, s. 157; Devletin bu politikası II. Abdülhamit döneminde askeri sahada kendini hissettirmekteydi. 1891-1908

Mali konularda büyük bir bunalıma düşen II. Mahmut ise bu konuda selefinin ötesine geçerek yerli sanayinin kalkındırılması, ticaretin geliştirilmesi ve en önemlisi tarımın yaygınlaştırılarak ticarileştirilmesi için 24 Mayıs 1839 tarihinde Ticaret Nezareti'ni kurdu.⁵ Bu teşkilat daha sonra Ziraat, Zahire ve Nafia Nezaretlerini bünyesinde birleştirerek yoluna devam etti.⁶

En üst düzey kurumsal yapı oluşturulurken diğer yandan da çeşitli vergi muafiyetleri ve teşvikleri uygulamak suretiyle Osmanlı Devleti, fabrikaların kurulması ve seri üretimin gerçekleştirilmesi için gerekli çalışmaları yürüttü.⁷ XIX. yüzyıl boyunca, hatta Cumhuriyet dönemine kadar sürecek olan ekonomik yetersizlikler ve sanayileşme sorununa rağmen,⁸ XX. yüzyıla girildiğinde bazı aşamalar kaydedilmişti. II. Meşrutiyet'in ilanının ardından, 1909 yılında sanayinin ilerlemesi ve Avrupa malları ile rekabet edebilmesi için Osmanlı sanayiine bazı ayrıcalıkların tanınması için kanun teklifleri yapılmaktaydı.⁹ Bu teşebbüslerin zihinsel arka planında elbette devrin siyasi gelişmeleri çok önemli bir paya sahipti. Siyasi belirsizlikten faydalanmak isteyen Yunanlıların Girit Adası'nı ilhaka yönelik çabaları, Osmanlı kamuoyunda büyük tepki toplamış, Yunan mallarına karşı boykot uygulanmasına yol açmıştı. O dönemde "*harb-i iktisâdî*"¹⁰ şeklinde tanımlanan ve gücünü milli hissiyattan alan bu boykot girişimi, Müslüman tüccarın ve sanayicinin güçlendirilmesi noktasında yapılacak çalışmalara zemin teşkil etmiş olmalıdır.

Diğer yandan 1908 Meşrutiyeti ile birlikte oluşan serbestiyet ortamında Osmanlı toplumu cemiyetleşme¹¹ sürecine girmişti. Sivil toplum örgütlerinin

yılları arasında Seraskerlik yapan Mehmet Rıza Paşa, asker elbiselerinin yerli kumaşlardan üretilmesi hususunda önemli gayretler göstermekteydi. Bkz. Feyzullah Uyanık, **Serasker Mehmet Rıza Paşa**, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep 2012, s. 36-38.

⁵ Ali Akyıldız, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993, s. 128-129.

⁶ Aziz Tekdemir, **Ticaret Nezareti (1839-1876)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 2010, s. 16.

⁷ Ahmet Kal'a, "Osmanlı Devleti'nde Sanayileşmenin İlk Yıllarında Özel Fabrikalar", **Osmanlı**, C. III, Ankara, 1999, s. 286-301.

⁸ Zafer Toprak, "Osmanlı Devleti ve Sanayileşme Sorunu", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. V, İstanbul 1985, s. 1340-1344.

⁹ Zafer Toprak, "II. Meşrutiyet Devri Osmanlı Sanayii", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. V, İstanbul 1985, s. 1349.

¹⁰ Bu dönemdeki Yunan boykotu için bkz. Fatih M. Sancaktar, **Hiss-i Milliden Harb-i İktisadiye Yunan Boykotu**, İstanbul, Akademi Titiz Yayınları, 2012, s. 52-54.

¹¹ XIX. yüzyılın ortalarından itibaren İslam dünyasında ve özellikle Osmanlı Devleti'nde ilmi, sosyal

kurulması kolaylaştırılıyor, hatta 1909 yılında kabul edilen Cemiyetler Kanunu ile halk tarafından oluşturulan teşekküllerin önü açılıyordu. İşte bu süreçte çok çeşitli alanlarda oluşturulan cemiyetlerden biri, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin ilk örneği olan İstihlak-ı Milli Cemiyeti faaliyete geçmek üzere hazırlıklara başlamıştı.¹²

İstihlak-ı Milli Cemiyeti'nin teşkilatlandırıldığı 1913 yılı siyasi açıdan Osmanlı Devleti'nin ve Türk toplumunun tarihteki en büyük travmalardan birini yaşadığı döneme karşılık gelmekteydi. Balkan Savaşları'nın ağır bir mağlubiyetle neticelenmesi ve neredeyse İstanbul'a kadar Rumeli'deki Osmanlı varlığının son bulması, büyük bir infiale yol açmıştı.¹³ Devlet müessesesinin derinden sarsılması, askerinin büyük bir hezimetle uğraması gibi etkenlerin toplumu bilinçlendirmeye, her zaman savaşa hazır hale getirmeye ve olağanüstü durumlarda kendi başının çaresine bakabilecek becerileri kazandırmaya yönelik çeşitli sivil toplum örgütleri ve cemiyetleri yaygınlaştırdığı açıkça görülmektedir. Cemiyet'in kuruluş nizamnamesinde yer alan "*felaketler*" ibaresi işte böyle bir kargaşa ortamına atfen kullanılmış olmalıdır.

İstihlak-ı Milli Cemiyeti'nin teşkilatlanmasındaki gerekçelerden biri de, milli bir uyanışın gerçekleştiği ve inkılabı doğru hazırlıkların başladığı dönemde ihtiyaç duyulan en önemli unsur olan iktisadi uyanışın bir an evvel gerçekleşmesiydi. Balkan Savaşlarının ardından Rumeli topraklarının kaybı gayr-i müslim unsurun Osmanlı Devleti ile tabiiyet bağlarının kopmasını ve doğal olarak Osmanlı düşüncesinin iflasını beraberinde getirmişti. Devrin siyasi otoritesi olan İttihat-Terakki yöneticileri, iktisadi politikaları belirlerken artık Anadolu Türklüğüne yönelmiş milli ekonominin oluşturulmasına yönelik çalışmalara başlamışlardı. Bu kapsamda, Milli Mahsulat, Milli Kantariye, Milli Ekmekçi Anonim şirketi ve bu şirketlerin girişimi sonucunda da Milli İktisat Bankası kuruldu.¹⁴ Devlet eli ile bu müesseseler ortaya

ve siyasal amaçla kurulan teşekkülleri ifade eden Cemiyet teriminin anlamı ve tarihsel gelişimi için bkz. M. Şükrü Hanioglu, "Cemiyet", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1993, s. 329-331.

¹² 1909 Cemiyetler Kanunu'nun bir değerlendirmesi için bkz. Zafer Toprak, "1909 Cemiyetler Kanunu", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul, 1985, s. 205-208.

¹³ Balkan Savaşları ve yaygın etkileri için Bkz. Cevdet Küçük, "Balkan Savaşı", **DİA**, C. V, İstanbul 1992, s. 23-25; Ahmet Halaçoğlu, "Balkan Savaşları (1912-1913)", **Türkler Ansiklopedisi**, C. XIII, Ankara, 2002, s. 296-307.

¹⁴ İttihat-Terakki'nin milli iktisat düşüncesini geliştirme ve yerleştirme çabaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zafer Toprak, **Türkiye'de Ekonomi ve Toplum (1908-1950) Milli İktisat-Milli Burjuvazi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, s. 1-9.

çıkartılırken, iktisad-i milli tasavvurunun gerçek anlamda yerleşmesi ve topluma yaygınlaştırılması için sivil toplum örgütlerinin önemli bir fonksiyonu icra edeceği aşikârdı. Keza, İstihlak-ı Milli Cemiyeti'nin nizamnamesinde idari ve toplumsal ıslahatların hayata geçirilerek ülkenin sonsuza kadar yaşatılması için öncelikli olarak milli iktisat düşüncesinin canlı tutulması vurgulanmaktaydı. İstihlak-ı Milli Cemiyeti'ne göre kendini Osmanlı vatandaşı hisseden tüm bireylerin harcayacakları paraların nereye gittiğini, yediği, içtiği ve giydiği mamullerin nereden geldiğini, kimler tarafından imal edildiğini düşünmedikçe kötü gidişin durdurabilmesi mümkün değildi. Tüm toplum adeta bir sosyal sorumluluk projesine dâhil edilip milli tüketim algısı oluşturulurken aynı zamanda milli üretim düşüncesini de canlandırmak yeni Cemiyet'in en önemli ödeviydi. Diğer yandan tüketim kültürünün milli menfaatlere uygun olarak yeniden tanzim edilmesine yardımcı olacak bilimsel malumatın/teknik bilginin temini noktasında da çalışmalar yapılması Cemiyet'in hedefleri arasındaydı. Son dönemde yaşanan felaketlerin ve acı tecrübelerin olumsuz etkilerinin yok edilmesi için iktisadi kalkınma şartını gerçekleştirmek de İstihlak-ı Milli Cemiyeti'nin birinci önceliğini oluşturmaktaydı.¹⁵

Ana hatlarıyla bu amaçlar doğrultusunda kurulan İstihlak-ı Milli Cemiyeti'nin geliştirdiği yerli malı söylemine dönemin basınında bazı yazılarla destek verildiği görülmektedir. Yerli malının teşviki için bir yazıyı sütunlarına taşıyan Kadınlar Dünyası¹⁶ isimli dergide yer alan makalede devrin moda tabiri olan Cihad kavramı ile eşleştirilerek “*Cihad-ı İktisadiye*” ifadesiyle konu gündeme taşınmakta, toplumun ilgisi adeta en büyük cihat olarak adlandırılan bu faaliyete toplanmaya çalışılmaktaydı.¹⁷ İstihlak-ı Milli Cemiyeti'nin çalışmalarına duyarlılık gösteren bir diğer yayın da İslam Dünyası Dergisi'dir. “*Yerli Malına Rağbet Cümlemize Vaciptir*” başlığı ile kaleme alınan yazı bahsettiğimiz diğer makaleden daha fazla ayrıntıya yer verir. Ramazan ayında ve bayramda alışverişin artışı fırsat bilinerek yerli malına rağbet edilmesini tavsiye etmekle kalmaz, Bursa, Şam, Bağdat, Rize, Halep, Diyarbakır, Harput, Isparta, Üsküdar ve İstanbul gibi önemli imalat

¹⁵ Cemiyetin azaları, idaresi, yetkileri ve harcama kalemleri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. **İstihlak-ı Milli Cemiyeti Nizamnâme-i Esasisi**, İstanbul, 1331.

¹⁶ Türk toplumunda kadının modernleşme sürecinde son derece önemli bir yeri olan matbuat hayatı ve burada Kadınlar Dünyası Dergisi'nin yeri ile ilgili bkz. Erdiñ Güçlü, Samiye Tunç, “Osmanlı Basınında Kadınlar Dünyası Dergisi”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. III, Sayı 2, 2012, s. 155-176.

¹⁷ **Kadınlar Dünyası**, nr.126, 11 Kânunusani 1329/24 Ocak 1914, s. 14.

merkezlerinde bulunan yerli ürünlerin satışının yapıldığı mağazaların/işletmelerin ayrıntılı bir dökümünü de sunar. Hocazade Abdurrahman'ın kaleminden çıkan yazının ilerleyen kısmında, Osmanlı toplumunda ithal malların kullanımından dolayı yurt dışına çıkan paranın ayrıntılı bir muhasebesi yapılarak gündeme getirilen konu böylelikle pekiştirilmiş olur.¹⁸

Cemiyetin çalışmaları çeşitli sergiler düzenlemek gibi toplumun ilgisini çekecek şekilde devam ettirilse de, I. Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım şüphesiz Cumhuriyet dönemine, hatta Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kuruluşuna kadar geçecek olan süreçte olumsuz etkiler ortaya çıkarmıştır.¹⁹ Böylesi bir tarihsel arka plana sahip olan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kurulması ve faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlaması elbette kolay olmamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün yeni kurulan Türk Devletinin iktisadi plan dâhilinde çalışması adına, özellikle girişimde bulunarak topladığı 1923 yılındaki İzmir İktisat Kongresi, Türkiye Cumhuriyeti ekonomisinin bir başlangıç noktası olmuştur. Ayrıca bu kongre toplumun kaynaşması ve fikirlerin paylaşılması adına da önem arz etmiştir. Bu kongre, yönetici, asker, bürokrat kadrosunun, toplumun varlıklı sınıflarıyla etkili bir siyasal, sosyal iletişim kurma isteğini gerçekleştirdiği bir zemin teşkil etmiştir.²⁰ Toplumun her kesiminden katılım sağlanarak oluşan bu kongrede ülkenin ekonomik olarak ilerlemesi adına ciddi kararlar alınmıştır. Alınan bu kararlar yeni Cumhuriyet'in ilk atılım hamleleri olmasına adına önemlidir.

Kongrede alınan kararlar, dar ekonomik sistemin açılmasına imkân sağlamasının yanında, toplumsal refahın gelişimini temin etmeye yöneliktir. Bu kararlarda çalışma özgürlüğünün temel nokta kabul edilmesi, tekelleşmeye karşı çıkılması, tütün ekimi ve ticaretine izin verilmesi, Osmanlı'dan kalan ağır vergilerden biri olan Aşar Vergisinin kaldırılması, yabancı sermayeye imkân

¹⁸ Hocazade Abdurrahman, "Yerli Malına Rağbet Cümlemize Vaciptir", **İslam Dünyası**, nr. 13, 15 Ağustos 1329/28 Ağustos 1913, s. 205-208.

¹⁹ Cumhuriyet dönemine kadar yerli malı teşviki için bkz. Mehmet Başaran, "II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Yerli Malı Teşviki", **Dokuz Eylül Üniversitesi Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C. IV, Sayı. 11, 2006, s. 45-62.

²⁰ Yahya Sezai Tezel, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi**, Ankara, Yurt Yayınları, 1986, s. 131.

verilmesi bunların yanında yerli üretimi teşvik ederek iç piyasada canlılık sağlanması amaçlanmıştır.²¹

Mustafa Kemal, kongrede yaptığı konuşmasının genelinde Türk tarihinde görülen yoksullaşma sürecine değinmiş ve bu süreci yaşanan problemlere temel olarak göstermiştir. Atatürk'e göre, bir milletin her ferdi maddi anlamda rahata kavuşmadan millet olarak kalkınma sağlanamayacaktır. Bu nedenle bir ülke lideri olarak yaptıkları bütün ekonomik girişimlerin ana gayesini millete refaha ulaştırmak olarak belirtmiştir.²²

Kongre'deki konular bağlamında 1924'te hayata geçen önemli bir girişim İş Bankası'nın kurulmasıdır. Cumhuriyet'in milli sermayeli ilk girişimi olan İş Bankası dar bir bütçeyle ve Celal Bayar'ın yönetiminde kurulmuştur.²³ Ayrıca Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun kabulü, Âli İktisat Meclisi'nin kurulması da diğer önemli hamlelerdir. Bu ve diğer hamleler ile girişimci desteklenmek istenmiş olursa da, toplumda ekonomik olarak bir standardın bulunmaması, kısacası halkın teşebbüs açısından güçlü olamaması devletçilik politikasına gidilmesini bir anlamda zaruri kılmıştır. Bu dönemde, tarım ülkesi olan Türkiye'nin üretimdeki verimini artırma adına çeşitli teşebbüsler yapıp sanayi alanında da destek politikası hayata geçirilmiştir.

Bununla birlikte 1929 yılına gelindiğinde tarım alanında bir verim artışı beklendiği gibi, aynı zamanda Lozan'ın maddelerinden biri olan gümrük tarifelerinin kalkması ile fiyatların tespitinin de Türk Hükümetine geçmesi söz konusuydu. Ancak dünyada yaşanan ekonomik buhran Türkiye üzerinde özellikle tarım alanında olumsuz tesirler meydana getirmiştir. Öte yandan gümrük tarifelerinin yükseleceğini düşünen ithalatçılar adeta "*seferberlik havasında*" ithal ürünlerin girişini artırmışlardır. Bu gelişmeler zaten kırılğan olan iç ve dış ekonomik dengeyi tamamen bozmuştur. Yaşanan bu hadiseler paranın kıymetini etkileyerek değer kaybetmesine sebebiyet vermiştir.²⁴

²¹ Erdinç Tokgöz, **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2001)**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2001, s. 41-42.

²² A. Gündüz Ökçün, **Türkiye İktisat Kongresi 1923- İzmir Haberler-Belgeler-Yorumlar**, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu, 1997, s. 204.

²³ Şafak Altun, **İlk Hedef Akdeniz'di İkinci Hedef İktisat**, İstanbul, Bilge Yayıncılık, 2007, s. 94.

²⁴ Tokgöz, **a.g.e.** s. 47.

Bu süreçte, devlet adamları da ekonomiye müdahale yönünde açıklamalarda bulunmaya başlamışlardır. İsmet İnönü bu durumu 12 Aralık 1929 tarihli meclis konuşmasında²⁵ dile getirerek özellikle milli paranın değerinin yükselmesi noktasında toplumu ikna etmeye çalışmıştır. Yaşanan bu gelişmeler sonrasında ortaya çıkan kriz ortamı, hükümeti bir eylem planına geçerek yeni bir ekonomik mücadele başlatmaya zorlamıştır. Bu mücadele içerisinde hiç kuşkusuz yerli malı kullanma ve tasarruf çerçevesinde hareket etme anlayışının özel bir yeri olacaktır. Girişilecek olan bu mücadelenin kurumsal bir kimlik kazanması adına, devletin en üst temsilcilerinin desteği ile kurulmuş olan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti önemli bir rol oynayacaktır.

²⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 3, C. 1, 12.12.1929, s. 31-33.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ İKTİSAT VE TASARRUF CEMİYETİ'NİN KURULMASI VE FAALİYETLERİ

1. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin Kurulması

Her sivil toplum örgütünde olduğu gibi, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kurulma serüveni de bazı fikrî temellere dayanmaktadır. Bu Cemiyet'in kuruluş sürecine, II. Meşrutiyet döneminden itibaren, bilhassa İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin girişimleri ile Türk toplumunun yaşadığı cemiyetleşme tecrübesi büyük bir katkı sağlamıştır. Bilhassa Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce, dönemin önemli neşriyatından Türk Yurdu dergisinde çıkan makalelerle birlikte iktisadi milliyetçiliğe yönelinmiş, bu ilkeleri gerçekleştirmek için bazı hareketlere de girilmişti. Örneğin, 1912 yılında “*İstihlak-Umumi-yi Tensik ve Menafi-İ Milliye-yi İktisadiye-yi Müdafaa Cemiyeti*” kurulmuştu. Bu cemiyetin amaçlarına bakıldığında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'ne modellik ettiği söylenebilir.²⁶

Türkiye'nin kendi iç dinamiklerinin yanı sıra tüm dünyayı etkisi altına alan Dünya Ekonomik Buhranı'nın Türkiye ekonomisi üzerindeki yıkıcı etkileri de Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin teşkilatlanmasında son derece önemli bir paya sahiptir. 1929 yılında başlayan Ekonomik Buhran yaygın bir şekilde kendini göstermeden önce, 1929 yılının Türkiye açısından ekonomide olumlu gelişmelerin yaşanacağı bir yıl olacağı yönünde bir beklenti bulunmaktaydı. Özellikle tarımsal üretimin yüksek olacağı düşünülüyor ve yıl ortasında gümrük vergilerinde düzenleme yapılarak, hazine gelirlerinde artışın sağlanması hedefleniyordu.²⁷

Bütün bu beklentiler Dünya Buhranının ortaya çıkması sonucu gerçekleşemeyecek, planlanan girişimler yarım kalacaktır. Yaşanan bu gelişmelerden sonra Türkiye ekonomisi de buhranla karşı karşıya kalmıştır. Dünya Ekonomik Buhranının Türkiye ekonomisi üzerinde görülen ilk etkisi Türk parasının hızla değer

²⁶ Doğan Duman, *Ulusal Ekonominin Yapılanmasında Yerli Malı Haftaları*, İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, 2001, s. 39.

²⁷ Ulaş Kıpıl ve Özgür Uyanık, *Türkiye Milli İktisat Tarihi (Devletçilik)*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2001, s. 73.

kaybetmesi olmuştur.²⁸ Ayrıca gümrük tarifeleri yükselecek olması nedeniyle aşırı ithalata gidilmesi, tarım ürünleri piyasasında talebin azalması ve fiyatların hızla düşmesi nedeniyle ihracat gelirlerinin beklenmedik düzeyde azalması, Osmanlı dış borçlarının ilk taksitinin vadesi gelmesi gibi etkenler de krizi derinleştirmiştir.²⁹ Ekonomik olarak olumsuzluk teşkil eden tüm bu etkenler, Türkiye'nin ekonomik anlamda önlem almasını zorlayıcı hale getirmiştir.

Ülkede bu tür gelişmeler yaşanırken dönemin gazete, dergi gibi çeşitli basın yayın organlarında ekonomi ile ilgili haberler çıkmaya başlamıştır. Bu haberlerde, ülkedeki krize yönelik ilk izlenimler aktarılmış, ekonominin seyri açısından genel değerlendirmeler yapılmıştır. Dönemin önemli gazetecileri ve fikir adamları zümresinden olan Yunus Nadi de köşesinde; paranın hızla değer kaybetmesinden dolayı hükümetin atması gereken adımlardan bahsederek; *‘İsmet Paşa hükümeti paramızı ıslah etmeye karar vermiştir. Bizden evvelde giden memleketlerin hepsinde gördüğümüz veçhile mesele pek mühim olmakla beraber müşkül değildir’*,³⁰ sözleriyle mali konuya ilişkin bilgi vermiş, konunun ciddiyetine dikkatleri çekmekle beraber aşılamayacak bir güçlük olmadığını dile getirmiştir.

Yunus Nadi gibi konuya ilgi duyan ve tavsiyelerde bulunan kalem sahiplerinin tavsiyelerini ayrıca ülkenin genel gidişatını göz önüne alan Başbakan İsmet Paşa, yaşanan bu gelişmelerden sonra 12 Aralık 1929 tarihinde, TBMM de yaptığı konuşmada milli paranın önemi hakkında çeşitli açıklamalarda bulunmuş, önceki dönemde (Osmanlı) olduğu gibi açık veren bütçelerle³¹ memleketi idare etmenin yanlış olduğuna temas etmiştir. Konuşmasındaki başlıca hususlar şöyledir:

“...Milli para üzerine düşündüklerimizi milletin Büyük Meclisine söylemek için müsaade isterim. Çıktığından beri milli para, her sene nihayetinde bir miktar tenezzül kaydetmiştir. Son beş, altı senelik tenezzülün sebepleri şunlardır: Birçok sene kapalı mahrumiyet içinde kalmış memleket sulh ile nefes aldıktan sonra birçok ihtiyaçlarını hariçten tedarik etmek mecburiyetinde kaldı. Hazır yiyen geçmiş

²⁸ a.g.e., s. 73-74.

²⁹ Erdinç Tokgöz, “Atatürk Dönemi İktisat Politikaları”, **Atatürk'ten Günümüze Türkiye Ekonomisi**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi AİTE, 2002, s. 21.

³⁰ Yunus Nadi, “Paramızı Yükselteceğiz”, **Cumhuriyet**, 9 Kânunuevvel 1929, s. 1.

³¹ İsmet Paşa'nın bahsettiği Osmanlı Devleti'nin bütçeleri ile ilgili genel bir değerlendirme için bkz. S. J. Shaw, “Ottoman Expenditures and Budgets in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries” *International Journal of Middle East Studies*, 9 (3), 1978, s. 373-378.

asırların kötü mirası olarak, açık bütçe ile memleket idare etmeye çalışmak, alışılmış bir hastalıktı. Sonra üst üste birkaç yıl verimsiz ve kısır geçti. Bunların hepsinden mühim olmak üzere daha doğrusu bunların hepsine asıl sebep olarak memlekette milli iktisadın kıfayeti gibi bir düşünce vatandaşın ve cemiyetin fikrinde yer tutmamıştır.”

“...Milli paranın altına nazaran sabit bir kıymet alması bütün kuvvetimizle varmaya çalışacağımız, varmaya çalıştığımız hedeftir. Bizim düşündüğümüz başlıca tedbir; bütçe muvazenesi gibi bütün memleketin tediye muvazenesinde açıktan kurtulmaktır. Bütün vekâletlerin bütçeleri dâhilinde hariçten tedarik etmeye mecbur oldukları, henüz sarf olunmamış ihtiyaçları derhal tevkif ettik. Bütün memlekette hususi idarelerde ve belediyelerde tasavvur edilip henüz bir mukaveleye bağlanmamış olan, harici masrafları kâmilen durdurduk...”

Başbakan İsmet Paşa, Türkiye'nin savaştan yeni çıkan bir ülke olmasını, Osmanlı'dan kalan ağır borçlar nedeniyle zor zamanlar yaşamasını, ekonomik sisteminin dikkatsizce yürütülmesini ve en önemli husus olarak da tasarruf bilincinin kimsenin zihninde yer edinmemiş olmasını milli paranın kıymetinin düşmesinin altında yatan nedenler olarak belirtmiştir. Sözlerine devam eden Başbakan, ekonomik olarak sıkıntı çekilmiş olursa bile çeşitli önlemler alınarak paranın hak ettiği değere kavuşabileceğini anlatmış, ayrıca ekonomik anlamda canlanma ve gelişim göstermenin temel yolunun da tasarruflu ve iktisatlı yaşamak olduğunu söylemiştir:

...Şimdi iktisadi açıdan girift olan, güç olan asıl milli kısmına geliyorum. Devlet hayatında olduğu gibi millet hayatında da kendi membaina yani istihsaline kıfayet etmek endişesi! İşte asıl büyük tedbir budur. Millet kendi istihsalinden fazla sarf etmeyecek kanaatkâr bir hayata girmek mecburiyetindedir...”³²

İsmet Paşa'nın ümit verici bu konuşması gazete manşetlerinde ‘*Türk Vatan'ının Ağzı ve Millet'in dili olmuştur*’³³ şeklinde sunulmuş halkın nezdinde iktisadi hareketin kıymet kazanması sağlanmıştır. Meselenin önemini anlatan bu konuşmadan sonra, paranın değerini koruma hususunda hükümetin yaptığı çalışmalara karşılık

³² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 3, C. 1, 12.12.1929, s. 31-33. “Başvekil Hz. Milli Para, Milli İktisat ve Milli Tasarruf Hakkında Çok Yüksek Bir Nutuk İrat Etti”, **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Kânunuevvel 1929, s. 1.

³³ “Başvekilin Nutku”, **Cumhuriyet**, 15 Kânunuevvel 1929, s. 1.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in 13 Aralık 1929 tarihinde Başbakan İsmet Paşa'ya çektiği telgrafta;

*"Milli Paramızın kıymetini muhafaza yolunda hükümetin aldığı tedbirlerin en iyi neticeleri vermekte olmasından memnunum. Büyük Millet Meclisi'nin bu vesile ile de tecelli eden itimadı ve bütün milletin fîli tasvibi iktisat mücadelemizde muvaffakiyetimiz için kıymetli bir teşviktir."*³⁴ şeklindeki sözleri de konuya verilen önemi göstermektedir.

Devletin zirvesi, mali açıdan yaşanan gelişmeleri bu şekilde değerlendirirken, dönemin önemli yayın organlarından biri olan Hâkimiyeti Milliye gazetesinde bir haber göze çarpmaktadır. Haberde büyük bir teşebbüs olarak bir Tasarruf Cemiyeti'nin kurulacağı belirtilmiştir. Böylelikle zabıt ceridelerine yansıyan görüşler artık halkın gündemine sokulmaya başlanmıştır. İlgili haberin devamında, TBMM Reisi Kazım Paşa başkanlığında "*Milli Tasarruf Cemiyeti*" kurulmasına karar verildiği söylenmiştir. Ayrıca, alınan bilgiye göre bütün mebusların bu cemiyete dâhil olacakları vurgulanarak, cemiyetin vazifesi kısaca açıklanmıştır. Bu haberle halkın bilgilendirilerek milli tasarruf düşüncesinin toplumun geneline yayılması hedeflenmektedir.³⁵

Kısa ve öz bir şekilde bu ifadelerle kuruluş gayesi açıklanan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin arka planı ile ilgili Cemiyet'in Yönetim Kurulu Üyeliği'nde 1948 yılına kadar kalan Dr. Fuat Umay daha çarpıcı bilgiler vermektedir. 1926 yılında "*Milli Tasarruf Cemiyeti*" adıyla bir cemiyet kurmak üzere nizamname hazırlayan Fuat Umay, projesini yakın çevresinden güvendiği bazı arkadaşlarıyla paylaştığını ifade eder. Dönemin Dış İşleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey, Milli Tasarruf Cemiyeti için Fuat Umay'ın çalışmalarından haberdar olunca bazı endişelerini dile getirmekten kendini alamaz. Her şeyden önce yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi ve ticari ilişkilerinin zarar görmesinden tedirginlik duyan Dış İşleri Bakanı, böyle bir Cemiyet'in teşkilatlandırılması halinde Türkiye'de yabancı mallarına karşı devlet destekli boykot girişiminin başlatıldığı şeklinde yanlış bir algının ortaya çıkabileceğine dair endişelerini dile getirir. Tevfik Rüştü Bey'in düşüncelerine hak vermekle beraber bu konudaki teşebbüslerini neticeye ulaştırmakta kararlı olan Fuat

³⁴ "Büyük Gazi'den Başvekilimize", **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Aralık 1929, s. 1.

³⁵ "Milli Tasarruf Cemiyeti Teşkil Ediliyor", **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Aralık 1929, s. 1.

Umay, Milli Tasarruf Cemiyeti faaliyetlerine başladığında ithal malların tüketimine karşı herhangi bir kampanya başlatılmayacağını, bunun yerine diğer yabancı devletlerde olduğu gibi yerli malının kullanılması hususunda topluma tavsiyede bulunmaktan öteye gidilmeyeceğini söyler.³⁶

Arkadaşları tarafından da pek itibar edilmeyen Dr. Fuat, en nihayetinde dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün gündemine bu projesini getirmeyi başarır. Başbakan da, Milli Tasarruf Cemiyeti ile ilgili böyle bir çalışmayı yapan Dr. Fuat Umay'ın gönlünü hoş tutacak iltifatlarda bulunmakla beraber, bu konuda harekete geçip geçmemesi noktasında kendisine herhangi bir şey söylemez ve bu işe uzun yıllarını adayacak olan Fuat Bey de mecburî olarak geçici bir süre projesini durdurmak zorunda kalır. Zaman ve zemin elverdikçe düşüncesini ileri sürmekten geri kalmayan Fuat Bey, 11 Aralık 1929 günü köşke çıktığında “*Doktor istediğin olacak!*” diye kendisine müjdenin verildiğini anlatır. Ertesi gün Milli Tasarruf Cemiyeti ile ilgili konu meclisin gündemine taşındıktan sonra Dr. Fuat Umay, Kazım Paşa'nın (Özalp) odasına davet edilir. Uzun zamandır üzerinde çalıştığı cemiyet nizamnamesini yanında götürerek Fuat Umay, incelemesi için Kazım Özalp Paşa'ya takdim eder. Paşa, nizamname üzerinde gerekli çalışmayı yapar ve “*İktisat ve Tasarruf Kaideleri*” ile ilgili birkaç madde ekledikten sonra teşkilata ait olan kısımlarının aynı şekilde kabul edilmesi yönünde görüş bildirir. Böylelikle Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulur.³⁷

Kuruluş nedenleri ve süreci yukarıda izah edilen Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin ne şekilde oluştuğundan ve alınan kararların hangi hususlara dayandığından da söz etmek gerekmektedir. 12 Aralık 1929 tarihinde kurulmasına karar verilmiş olan Cemiyet'in yönetim kadrosu oluşturulmuş ve Başkanlığına TBMM Reisi Kazım Bey (Özalp) getirilmiştir. Cemiyet'in diğer üyeleri ise şu şekilde belirlenmiştir:

Hasan Bey (Saka) TBMM Başkan Vekili

Saffet Celal Bey (Bayar) İzmir Milletvekili aynı zamanda İş Bankası Genel Müdürü

³⁶ Erdinç Tokgöz, *Dünden Bugüne Türkiye Ekonomi Kurumu (Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti)*, Ankara, İmaj Yayınevi, 2004, s. 5.

³⁷ a.g.e.

Dr. Fuat Bey (Umay) Kırklareli Milletvekili ve Çocuk Esirgeme Kurumu
Başkanı

Yusuf Kemal Bey (Tengirşenk) Sinop Milletvekili

Saffet Bey (Arıkan) Erzincan Milletvekili

Mahmut Bey (Soydan) Siirt Milletvekili ve Hâkimiyeti Milliye Başyazarı

Rahmi Bey (Köken) İzmir Milletvekili

Reşit Saffet Bey (Atabinen) Kocaeli Milletvekili

Besim Bey (Atalay) Aksaray Milletvekili

Şükrü Bey (Ataman) TC Ziraat Bankası Genel Müdürü

Hakkı Saffet Bey (Tan) T. Emlak Bankası Genel Müdürü³⁸

Bu şekilde seçkin devlet ve siyaset adamlarından oluşan Cemiyet, Mustafa Kemal tarafından da himaye altına alınmıştı. Cemiyet'in teşekkülü için oluşturulan kadro, aynı zamanda devlet ve millet menfaatine olan bu tip cemiyetlerin örgütlenmesine verilen büyük önemin açık bir göstergesi olmuştur. Cemiyet'in idari kadrosu belirlenirken de şu isimler yer almıştır:

Genel sekreterliğe İzmir Milletvekili Rahmi Bey (Köken) getirilmiş, o sırada iktisadi alanda yazdığı yazılarıyla dikkat çekmeye başlayan Vedat Nedim Bey (Tör) de Cemiyet'e Müşavir Müdürü olarak tayin edilmiştir.³⁹

Mustafa Kemal de Cemiyet'e olan desteğini göstermek için Cemiyet Başkanı Kazım Bey'e (Özalp) bir telgraf çekmiştir. Gönderdiği bu telgrafta duygularını şu şekilde ifade etmiştir:

*"Milli Tasarruf Cemiyeti'nin faaliyetlerinden pek ziyade faideler geleceğine kaniyim. Muvaffakiyetler dilerim efendim"*⁴⁰ diyerek cemiyete duyduğu güvenini anlatmış, başarı temennisinde bulunmuştur. Devletin tüm erkânının cemiyete gösterdiği bu teveccüh, kuruluşun halkın nazarında da kıymetli hale gelmesini neden olacaktır.

³⁸ a.e, s. 7-8.

³⁹ İlhan Tekeli, Selim İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, 1983, s. 92-93.

⁴⁰ "Tasarruf Cemiyeti ve Reisicumhurumuz", **Hâkimiyeti Milliye**, 16 Kânunuevvel 1929, s. 1.

Cemiyet'in kadrosu oluşturulduktan sonra, Kazım Paşa'nın (Özalp) başkanlığında 14 Aralık 1929'da yapılan toplantı sonucunda Cemiyet'in resmi kuruluşu gerçekleşmiştir. 15 Aralık'ta kurul tarafından Cemiyet'in hedefleri kabul edilip amaçladıkları hedefler kesinleşmiştir. 16 Aralık 1929'da Cemiyet'i temsil edenlerin hazırladıkları bu nizamname hakkında verilen bilgide Cemiyet'in temel maksatları anlatılmıştır. Bu nizamnamenin 4. maddesine göre temel hedefler:

- a- Halkı israfla mücadeleye, hesaplı ve tutumlu yaşamaya ve tasarrufa alıştırmak.
- b- Yerli mallarımızı tanıtmak, sevdirmek ve kullanırmak.
- c- Yerli mallarımızın miktarını çoğaltmaya, cinslerini metanet zarafet, nefaset ve sair evsafı itibariyle yabancı mümasil mallar dercesine getirmeye ve fiyatlarını ucuzlatmaya çalışmak.
- d- Yerli mallarımızın sürümünü artırmak suretiyle milletin iyi yaşamasını temin etmektir.⁴¹

Cemiyet bu şekilde yayınladığı nizamnameden sonra, yeni kurulmasından dolayı üye sayısını artırabilmek için çeşitli kurumlara ve devlet dairelerine, "*taahhüt varakaları*" dağıtmıştır. Bu doğrultuda 10 bin nizamname ve 20 bin taahhüt varakası basılmıştır. Cemiyet'e üye olabilmek için doldurulan bu belgeyi imzalayanlar, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin ilkelerine uyacağını, her zaman kendi iradesiyle yerli malı kullanacağını ve çevresinde sözünü geçirebildiği kişilere de kullandırtacağını taahhüt etmekteydiler. Nizamnamenin yayınlanmasından sonra atılan ilk adım, C.H.F ve esnaf teşkilatının Cemiyet'e katılımını sağlamaktı. Ayrıca Teşkilatın tam yerleşmesi adına haftada iki gün Pazartesi ve Perşembe toplanılmasına karar kılınmış; yapılacak bu ilk toplantıya Maarif Emini, Maarif Müdürü ile Kadınlar Birliği, Kadınları Esirgeme Derneği ve Biçki Yurdundan birer kişi davet edilmiştir.⁴²

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin çalışmalarını daha etkin hale getirmek ve yapılan bu çalışmaları toplumun tamamına yaymak amacıyla 6 Ocak 1930 yılında yapılan toplantının sonunda İktisat ve Neşriyat Encümenliği kurulmuştur. Oluşan bu kurulda Neşriyat Encümeni'ne Edirne Milletvekili Zeki Mesut Bey, İstanbul

⁴¹ Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, **Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Nizamnamesi**, Ankara 1929, s. 4.

⁴² "Tasarruf Cemiyeti", **Cumhuriyet**, 27 Kânunuevvel 1929, s. 2.

Milletvekili Hamdullah Suphi Bey, Mentеше Milletvekili Yunus Nadi Bey getirilmiştir. İktisat Encümeni'ne de Sinop Milletvekili Yusuf Kemal Bey, İzmir Milletvekili Celal Bey, Diyarbakır Milletvekili Zekai Bey getirilmiştir.⁴³

Cemiyet'e hızla üye kaydı gerçekleştirmek amacıyla, Devlet dairelerine gönderilen varakalardan sonra çalışmalara hızla devam edilmişti. Cemiyet'in ilk ve aynı zamanda fahri üyesi Mustafa Kemal olmuştu. Kurumsal düzeyde Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'ne destek veren ilk müessese ise İş Bankası olmuştur. İş Bankası'nın katılımı dönemin başında önemli yankılar uyandırmış, Cemiyet'e katılımın toplumun tamamına yayılması için bir nevi teşvik unsuru olarak Hâkimiyeti Milliye Gazetesi'nin sütunlarına taşınmıştı. Habere göre, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, resmi işlemlerini tamamlayarak üye kaydına başlamıştı. İş Bankası tüm memurlarıyla beraber Cemiyet'e üye olmayı taahhüt etmiş ve genel müdürlük bu hususu şubelerinin tamamına iletmiştir. Böylelikle Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'ne İş Bankası'nın 700'ü aşkın üye kazandıracağı kaydedilirken, diğer yandan da yerli sermayeye İş Bankası'nın verdiği desteğin reklamı yapılmıştır.⁴⁴

Cemiyet genel teşkilatını ve idari kadrosunu oluşturduktan sonra asıl önem verdiği temel mesele, alınan kararları ve tasarruf hareketini ülkenin geneline yaymak ve halka bu fikirleri anlatmak olmuştur. Bu amaç doğrultusunda atılmış olan en önemli adım Cemiyet'e bağlı olacak şubelerin açılması kararıdır. Başta büyük şehirler olmak üzere hızlı bir yapılanmaya gidilmiştir. Bu yapılanma sonucu kısa süre zarfında büyük bir gayret gösterilerek il ve ilçeler olmak üzere, toplam 273 şube açılmıştır.⁴⁵

Hızlı bir şekilde yaygınlaşacak olan şubelerin dikkat etmesi gereken hususlar belirtilmiştir. İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin amacına yönelik çalışmayı kendilerine gaye edinen ve en az 25 kişiden oluşan bir heyetten 5 kişilik bir idare heyeti oluşturulmuş ve bunlardan biri kâtip, biri veznedar olmak üzere teşekkül edip bu idare heyetini genel merkeze bildirip kanuni muameleyi tamamlayarak işe başlamışlardır. Ayrıca oluşan bu idari heyetin ayda en az iki defa toplanması

⁴³ Yaşar Semiz, **1929-1938 Döneminde Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya, 1991, s. 29-30.

⁴⁴ "Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Cemiyet Aza Kaydına Başladı", **Hâkimiyeti Milliye**, 19 Kânunuevvel 1929, s. 1.

⁴⁵ Kipal ve Uyanık. **a.g.e.**, s. 77.

gerekmektedir. Belirtilen sayıda üyeden heyetler oluşturulduktan sonra Cemiyet'in taşradaki faaliyetlerini sürdürmek üzere şube idare heyetleri ayda iki defa toplanmak durumundadırlar.⁴⁶ Şubelerin teşkilatı ve idari görevleri bu şekilde belirlendikten sonra başta büyük şehirler olmak üzere, birçok ilde şube açıldı. Cemiyet için İstanbul Şubesi büyük bir öneme sahipti.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti için son derece önemli olan İstanbul şubesinin açılma çalışmalarını Kocaeli Milletvekili Reşit Saffet Bey takip ediyordu. Kendisi bu doğrultuda bir kısım temaslarda bulunmak üzere İstanbul'u ziyaret etmişti. Ziyaret sebebini de şu şekilde beyan etmiştir:

“Cemiyet teşkilatı için umumi merkezce Şehreminilerle belediye riyasetlerine bir tamim gönderildi. İstanbul Şehremanetine hitaben yazılan tamimi ben getirdim. Şehremini Ticaret Odası ve büyük istihlak ve istihsal teşekküllerin den, diğer içtimai ve mili müesseselerden birer murahhas davet edilecek, bu suretle 25 kişi toplanınca hemen bir heyeti idare seçilecektir.”⁴⁷

Reşit Saffet Bey'in temaları sırasında Cemiyet'in İstanbul şube teşkilatının Şehremini Muhittin Bey'in riyaseti altında olacağı belirlendi. Burada mevcut büyük ve küçük milli istihsal teşekkülleri İstanbul şubesine dâhil edilecekti. İstanbul şubesinin yapısı oluşturulurken diğer yandan Reşit Saffet Bey, asıl gayesinin yalnız yerli malını zorunlu kılmak değil, Türk malına olan ilgiyi artırmak, yerli malının kalitesini yükseltmek, fiyatları halkın alımına uygun hale getirmek ve yeterli mamul üretimini artırmak olduğunu dile getirmekteydi. Böylece yabancıların tepkilerini ya da yanlış anlaşılımları ortaya çıkaracak olan düşünceleri etkisiz hale getirmeye yönelik mevcut konjonktüre son derece uygun bir diplomatik söylem geliştirmekteydi.⁴⁸

23 Aralık 1929'da yapılan toplantıya katılan 37 kişi Cemiyet'in İstanbul şubesini kurarak yönetim kurulu üyelerini belirlediler. Yapılan seçim sonucu, Cemiyet'in idare heyeti, Hakkı Şinasi Paşa'yı başkanlığa, İş Bankası İstanbul şubesi Müdürü Muammer Bey'i veznedarlığa seçti. Cumhuriyet gazetesi yazı işleri müdürü Kemal

⁴⁶ “Milli Tasarruf Cemiyeti, Cemiyet Nizamnamesinin Mühim Maddeleri”, **Cumhuriyet**, 21 Kânunuevvel 1929, s. 2.

⁴⁷ “Cemiyetin İstanbul Şubesi Teşkilatına Dünden İtibaren Başlandı”, **Cumhuriyet**, 22 Kânunuevvel 1929, s. 1.

⁴⁸ “İstanbul Teşkilatını Reşit Saffet B. Yapıyor”, **Hâkimiyeti Milliye**, 21 Kânunuevvel 1929, s. 1.

Salih Bey de, Sekreter olarak belirlendi. İdare heyeti üyeliklerine ise Nakiye ve Efzayiş Suat Hanımlar seçildi.⁴⁹

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kuruluşunda anahtar kelime olan yerli malına önem verilmesi Cemiyet kurulmadan önce de yapılan bir takım çalışmalarla kendini göstermiştir. Bunlardan biri daha sonra Cemiyetle birleşecek olan Türk Talebe Birliği'nin girişimiyle "*Yerli Malları Koruma Cemiyeti'nin*" kurulmasıdır. Kurulan bu Cemiyet 16 maddelik bir nizamname belirleyerek amaçlarını açıklamıştır. Bu amaçlar genel olarak şu şekildedir:

1. Cemiyet'in Merkezi olarak İstanbul tercih edilmiş, şubelerinin de belirli yerlerde olması adına karar alınmıştır.
2. Yerli Malları Koruma Cemiyet'i Türk Talebe Birliği girişimiyle Ferruh, Kadri İbrahim, Kamiran Şahap, Maşuk, Süreyya, Ali Rıza, Haydar, Vasfi Samim ve Nuri Beyler tarafından kurulmuştur.
3. Yerli Malını Koruma Cemiyeti'nin Merkezi Türk Talebe Birliği olarak belirlenmiştir.
4. Yerli Malını Koruma Cemiyeti'nin amaçladıkları temel maddeler de şu şekilde verilmiştir.
 - a. Türkiye'ye gelen ithal ürünlerin ülkede üretilmesini sağlamak
 - b. Sanayinin ilerlemesi için gerekli çalışmalarda bulunarak ve bu çalışmalarını belirli mercilere sunmak
 - c. Cemiyet'in aldığı kararları uygulayıp kabul eden Cemiyet'in üyesidir. Ayrıca taahhüname de şu şekilde belirlenmiştir: "*Yerli Mallarını gerek zatım, gerek ailem, gerek ailem için tercihen istihlak etmeyi, dostlarımı ve muhitimi aynı tarzda harekete teşvik eylemeyi kabul eder ve söz veririm*"
5. Ayrıca Cemiyet Umumi Kongre, Müessisler Heyeti, İdare Heyeti adında faaliyette bulunması için üç heyet belirlemiştir.⁵⁰

Yerli Malları Koruma Cemiyeti'nin girişimleri Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'ne öncülük etmesinin yanında yapılması gereken faaliyetlerin de başlangıç noktasını teşkil eder. Yerli malları koruma noktasında diğer bir girişim de Türk

⁴⁹ "Cemiyetin İstanbul Şubesi Teşekkül Etti", **Cumhuriyet**, 24 Kânunuevvel 1929, s. 1-2.

⁵⁰ Ş. Can Erdem, "Atatürk'ün Milli İktisat Politikasına Bir Örnek Yerli Malları", **Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi 12- 16 Kasım 2007**, Cilt 1, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Bildiriler, 2010, s. 1343.

Ocağı'nın İzmir'de “*Yerli Mallarını Koruma Kongresi'ni*” organize etmiş olmasıdır. Bu kongreye iş adamları ve tüccarlar katılımında bulunmuş ve kendilerinin yerli malını artırma ve kullanma yönünde fikirleri alınmıştır. Bu kongrede alınmış olunan en önemli karar da Avrupa ürünlerine yerli ürünlerden fazla vergi koyarak alımını azaltmak üzerine olmuştur.⁵¹

Yerli malını koruma noktasında Cemiyet üzerine düşen görevi gerçekleştirmiş ve ülke genelinde yaptığı araştırmanın neticesinde yerli malı kullanma noktasında sıkıntılar olduğunu tespit etmiştir. Cemiyet 1931 yılında yaşanan bu sıkıntıyı Başbakan İsmet İnönü'ye bildirerek bu konuda gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir. Cemiyet'in Başbakanlığa sunduğu resmi belgede; ithal ürünlerin ülkede kullanımının artması ve ihracatın düşmesinin altında yerli malına rağbet edilmeyişinin yatmakta olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında Türk parasının değerinin düşmesinin de bu durumun diğer bir sonucu olduğu tespit edilmiştir. Cemiyet'in Umum Kâtibi Rahmi Bey ve Vedat Nedim'in imzasını taşıyan bu belgede çeşitli kurumların yerli malı kullanma hususunda verdikleri kararların yerine getirilmediği söylenmiş ve şu durum belirtilmiştir:

*“...İstihbaratımıza nazaran bu kararın tatbikinde, bazı devair ve müessesatça gevşeklik gösterilmektedir. Bu itibarla onun tamamen tatbikinde daha hassas ve daha titiz davranılması lüzumunun tekiden emir buyurulmasına müsaadenizi istirham etmekle mühim bir vazifemizi ifa etmiş olduğumuza kani bulunduğumuzu arz ve bu vesile ile de hürmetlerimizi takdim ederiz efendim ”*⁵²

2. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin Faaliyetleri

2.1. Cemiyet'in Düzenlediği Kongreler

2.1.1. Sanayi Kongresi

Başta İstanbul olmak üzere Anadolu'nun dört bir yanında yaygınlaştırılmak istenen Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin önemli bir girişimi de kongreler tertip etmesi olmuştur. Bu bağlamda ülkenin sanayi kesiminin daha sistemleşmesi ve

⁵¹ a.g.e., s. 344.

⁵² BCA, Dosya: 17432, Fon Kodu: 030.10.00.00, Yer No: 166.154.1.2, Tarih: 31.10.1931.

kalkınması adına düzenlenen Sanayi Kongresi, 22 Nisan 1930 tarihinde Ankara da toplanmıştır. Kongrenin amaçları şu şekilde ifade edilmiştir:

*“Yerli malların miktarını çoğaltmaya, cinslerini metanet(dayanıklı), zarafet(incelik), nefaset(güzellik), ve sair evsafi itibariyle yabancı mallar derecesine getirmeye ve fiyatlarını ucuzlatmaya çalışmak.”*⁵³

Bu kongreye Rahmi Köken ve Vedat Nedim Tör öncülük etmiştir. Dönemin İktisat Vekili Şakir Kesebir bakanlığı ile hazırlıklara ve çalışmalara destek olmuştur. Rahmi Bey açılış konuşmasında amaç ve beklentileri açıklarken çok önemli konulara dikkat çekmiştir. Öyle ki, vatandaşa yerli malı kullanımı ile ilgili tavsiyeler yapılırken, diğer yandan üretim sektörünü ayakta tutan, halkın ekonomik gücüne uygun malı imal eden sanayiciler ile beraber ortak bir çalışma programı geliştirilmesinin lüzumunu gündeme taşıyarak bu konuda bir faaliyet raporu hazırlanmasını talep etmiştir.⁵⁴

Hükümet adına konuşma yapan İktisat Vekili Şakir Kesebir, Kongrenin temel maksadının, milli sermayenin gelişmesi için çare aramak olduğunu belirterek bunun hükümetin de üzerinde durduğu bir husus olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca milli sermayenin gelişme ve kalkınması için kongrenin tecrübe sahibi üyelerinden faydalanılması gerektiğini izah etmiştir.⁵⁵

Açılış konuşmalarından sonra kongre çalışmaları başlamış, ana gündemler belirlenerek üzerinde tartışılmıştı. Cemiyet’in programı çerçevesinde oluşturulan dokuz ana başlık şöyle sıralanmıştır:

- 1.Ham madde,
- 2.Sermaye ve Kredi,
- 3.Vergi ve Rüsum,
- 4.Teşvik-i Sanayi Kanunu ve uygulaması,
- 5.Standart Meseleleri,

⁵³ Serdar Şahinkaya, **Gazi Mustafa Kemal ve Cumhuriyet Ekonomisinin İnşası**, Ankara, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, 2009, s. 166.

⁵⁴ Tokgöz, **Dünden Bugüne Türkiye Ekonomi Kurumu (Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti) a.g.e.**, s. 17-18.

⁵⁵ Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, **1930 Sanayi Kongresi, Raporlar-Kararlar-Zabıtlar**, Ankara Sanayi Odası, 2008, s. 716.

6.Rasyonalizasyon Meseleleri,

7.Ticaret ve Sanayi Odalarında Sanayicilerin temsili,

8.Sanayi eğitimi,

9.Nakliyat Meseleleri,

Kongreye katılacak olan farklı meslek gruplarına mensup üyeler ve sektörler raporları bu dokuz başlığın her birine değinerek hazırlayacaklardı ve bu kesin bir talimat olarak belirlenmişti.⁵⁶

Bu şekilde devam eden kongre çalışmaları olumlu sonuçlar doğurmuştur. Ayrıca Kongreye ana konular çerçevesinde raporlar sunulmuştur. Bu sektörler Mensucat (Tekstil) Sanayi, Gıda Sanayi, Deri Sanayi, Orman Sanayi, Taş ve Toprak Sanayi, Kimya Sanayi, Maden İhracı ve Madencilik üretimi olarak sıralanmaktadır. Bu konular üzerinden ayrıntılı raporlar da hazırlanarak Cemiyet tarafından basımı gerçekleştirilmiştir.⁵⁷

2.1.2. Ziraat Kongresi

Cemiyet'in faaliyetlerinden biri de Ziraat Kongresi olmuştur. Sanayi alanında yeterli seviyede olamayan ülke ekonomisinin ana kaynağı ziraata dayanıyordu. Bu amaç doğrultusunda bu kongrenin yapılmasının ülke açısından çok fayda getireceği bilinmekteydi. 5 Ocak 1931 yılında Ankara'da toplanan Kongre, İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey tarafından açıldı. Kendisi kongrenin amacını:

*"...Bugün burada Türk çiftçiliği üzerinde bildiklerimizi düşüncelerimizi münakaşa ederek ve bunların bir kısmı etrafında toplandığımızda onun üzerinde ittifak etmiş, olduğumuz fikirler Türk çiftçiliğinin yükselmesi için tatbik olunacak tedbir hakikate inkılâp edeceklerdir. Bu suretle, bu toplanmamız yalnız nazariyatta kalmayacak, fiiliyata inkılâp ederek Türk çiftçiliğinin esasına ve tatbikatında müstefit edecektir"*⁵⁸ sözleriyle açıklamıştır.

⁵⁶ Şahinkaya, **a.g.e.**, s. 167.

⁵⁷ Duman, **a.g.e.**, s. 97.

⁵⁸ Türkan Çetin, "1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Sonrası Türkiye'nin Tarım Politikasında Arayışlar Birinci Türkiye Ziraat Kongresi", **Türkiye'de Kooperatifçilik ve 80.yılında Tarıf Sempozyumu**, İzmir, 1993, s. 216.

İktisat Vekilinin Türk çiftçiliğinin önemine değinen konuşmasına bakıldığında kongrenin dikkat edilmesi gereken temel unsurları arasında, Türk çiftçiliğinin yükselmesi ana gaye olarak görülüyordu. Kongreye sunulan ruznamede özellikle belirli hususlara dikkat çekiliyordu. Bu noktada istihsalı şartlar, zirai kredi, zirai vergiler, fiyat teşekkülü, satış teamülleri, standart ve ambalaj meseleleri, zirai teşekküller, zirai asayiş, zirai tahsil ve zirai neşriyat, nakliye tarifeleri, iktisadi yollar, muafiyetler ve teşvikler, zirai kanunlar, hayvancılık, umumi meseleler” olarak sıralanmışlardı.⁵⁹

Ziraat Kongresi’nde de temel hususlar haricinde, ülkenin ziraata bağlı kalkınması adına gerekli görülen her şeyin yapılması hususunda fikirler beyan edilmiştir. Bu çerçevede tarımın canlanması, hayvancılık sektörünün artması, ihracat için önemli olan tarım ürünlerinin yetiştirilmesi ve gerekli zirai öğrenim teknikleri de ele alınan meseleler olmuştur. Ülke çapında önem arz eden bu kongre merakla takip edilmiştir. Zira bu kongrenin tarım ve buna bağlı sektörün gelişmesi anlamında birçok probleme çare olması bekleniyordu. Özellikle tarım alanında iki amaç doğrultusunda hareket ediliyordu. Bunlardan biri köylerde sermaye birikimini sağlamak, ikinci olarak ta dünya piyasasında rekabet gücünü artırmak olarak belirtilmişti. Kongrede ele alınan konular, bilgi ve yorumlar bir araya getirilerek, Cemiyet tarafından 1931 yılında “*Birinci Ziraat Kongresi, İhtisas Raporları 1-2*” başlığıyla basılmıştır.⁶⁰

3. Milli İktisat Ve Tasarruf Cemiyeti’nin Sergi Çalışmaları

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin, ülkenin kalkınması adına gösterdiği çabanın büyük bir girişimi olan sergi çalışmaları, Cemiyet’in en kapsamlı ve etkili faaliyetleri arasında olmuştur. Yapılan çalışmaları ve ürünleri halka sunmanın en iyi yolu olduğu bu sergiler ekonomik anlamda canlanmanın ve aynı zamanda halkı bilinçlendirmedeki yöntemlerin en kapsamlı şekli de olmuşlardır. Bu doğrultuda Cemiyet çeşitli zamanlarda ve yerlerde sergi çalışmalarını da bulunmuştur. Bu çalışmalara değinirsek; ilk olarak Cemiyetin kurulmasından sonra sanayi alanında gelişme göstermek amacıyla yapılan, Milli Sanayi ve Numune Sergisi gelmektedir.

⁵⁹ a.g.e

⁶⁰ Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, **1931 Birinci Ziraat Kongresi 2. İhtisas Raporları**, Ankara, 1931, s. 2438.

3.1. Mili Sanayi ve Numune Sergisi

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kuruluşundan sonra, alınan kararlar doğrultusunda sanayi faaliyetlerinin hız kazanması adına bir sanayi sergisinin yapılması kararlaştırılmıştı. Sanayi Kongresi'ne bağlı olarak 20 Nisan 1930 tarihinde açılan sergiye ciddi bir ilgi gösterilmişti ve ülkenin birçok yerinden sanayi ürünleri getirilerek sergilenmesi sağlanmıştı. İsmet Paşa serginin açılışını şu sözlerle değerlendirmişti: “...numune sergisiyle milli iktisatta yeni bir hayata giriyoruz...” Bu sözlerle sergiyi değerlendiren İsmet Paşa yapılan serginin önemini arz ediyordu. Ayrıca Cemiyet'in Genel Sekreteri Rahmi Bey de yaptığı konuşmasında yapılan faaliyetlerin en iyi şekilde olmasını ana gayeleri arasında olduğuna değinip, “...Sergiler bu gayelerin tahakkuku için müracaat olunacak vasitalardan biri ve en mühimidir”⁶¹ demiştir.

Cemiyet'in büyük gayretler göstererek açtığı bu sergi de beklenilenin üstünde ilgi görmüştür. Mustafa Kemal yaptığı ziyarette beğenisini Rahmi Bey'e, serginin çok güzel olduğunu fevkalade etkilendiğini söyleyerek ifade etmiştir. Ayrıca bu tür sergilere getirilen ürünlerin yılda bir defa sergi müddetince görüldüğü ve sergi bittiğinde unutulup gittiği için bu tür faaliyetlerin senenin belli bir zamanına münhasır edilmesinin mahzurlu yönlerine dikkatleri çektikten sonra sürekli hale getirilmesi gerektiğini tavsiye etmiştir.⁶²

Sanayi Sergisi'ne gösterilen bu ilgi sonrasında yeni sanayi sergilerinin yapılmasına zemin hazırlamış, müteşebbislerin bu konudaki ilgisini artırmıştır. Özellikle 10 Nisan 1931'de yapılan İkinci Sanayi Sergisi birincisine göre daha kapsamlı olmuş, ülkenin geneline yayılmıştı. Birinci ve ikinci sergi karşılaştırıldığında neredeyse ilginin iki kat arttığı görülmektedir. İlk sergiye 40 firma katılırken ikincisine 70 firma katılmıştır.⁶³ Böylece sanayicilerin ve halkın beğenisini kazanmış olan bu ikinci sergi de amaç edindiği gayeye ulaşmış oluyordu.

⁶¹ Semiz, a.g.e., s. 59.

⁶² Yüksel Çoban, **Atatürk Dönemi Tarım, Sanayi ve Ticaret Sergileri**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2011, Çoban, s. 53.

⁶³ Duman, a.g.e., s. 104.

3.2. Ziraat Teknik Sergisi

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Sanayi Kongresi ve Sanayi Sergisi'nden sonra, Ziraat Kongresi'ni düzenlemiş ve bu kongre ile birlikte Ziraat Sergisi'nin açılması kararını da vermişti. Bu doğrultuda Ziraat Kongresi ile aynı gün, 5 Ocak 1931 tarihinde, İsmet Paşa tarafından açılan sergiye Türk, Rus, Macar ve bazı yabancı firmalar da katılmıştı. Bu şekilde yurt dışından gelen davetliler ile birlikte uluslararası bir hava da ortaya çıkmıştı. İktisat Vekili Rahmi Bey'in ifadeleri de bu durumu doğrular nitelikteydi:

*"...Bu serginin beynelmilel olması şarttır. Çünkü memleketimizde ziraat tekniği henüz geridir. Bu sahada bizden daha ileride olan memleketlerden öğreneceğiz."*⁶⁴

İlk defa açılan Ziraat Sergisi 'de özellikle tarımı geliştirecek olan ürünlerin sergilenmesine dikkat edilmiştir. Zirai aletler, makineler, toprağın verimini artırıcı malzemeler ve ziraat tekniği ile ilgili araçlar sergilenmiştir. Böylelikle bir tarım coğrafyasına sahip olmasına rağmen bu sahada yeterince verimin alınmadığı ülkede üretimi artırma adına önemli bir girişim hayata geçirilmiştir.

3.3. Cemiyet'in Düzenlediği Diğer Sergi Çalışmaları

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti genel kapsamlı yaptığı sergiler haricinde, halka yerli malını tanıtıcı ve yerli malına olan ilgiyi artırmak için ülke çapında ve dışında da sergiler düzenlemiştir. Bu sergiler de çok ilgi görmüş, özellikle İstanbul'da yapılan sergiler uzun süreli olmuş, bu sergilere olan ilgi ülke geneline yayılmıştır.

Cemiyet kurulmadan önce İstanbul Milli Sanayi Birliği, kendi girişimi ile 11 Ağustos 1929 yılında Galatasaray Lisesi'nde Sanayi Sergisi açmıştı.⁶⁵ Bu sergi bir ilk olması nedeniyle önem arz etmektedir. Sergi öncesinde İstanbul halkının katılımını sağlamak halkı haberdar etmek amaçlı çalışmalara girilmiştir. Bu doğrultuda talep edilenler şu şekilde sıralanmıştır:

- a. Serginin ziyareti için Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatından yardım istenilecek.

⁶⁴ Çetin, a.g.e., s. 214-215.

⁶⁵ Gökhan Akçura, **Türkiye'de Sergicilik ve Fuarçılık Tarihi**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009, s. 59.

- b. Serginin ziyaret edilmesi için, Ocaklar vasıtasıyla Mahalle İhtiyar Heyetine, Bekçiler vasıtasıyla da evlere haber verilmesi kararlaştırılmış.
- c. Fıkra tebligatı olarak Resmi Dairelerden memurların sergiyi ziyaret etmeleri talep edilecek.
- d. Sergiye gelenler fabrika ürünlerinden %20 oranında indirimli alabileceklerdi, bunun için ziyaret günü kartlarını yanlarına almaları gerekmektedir.
- e. İlan varakasında teşhir edilen ürünlerin cinsleri ve çeşitleri hakkında bilgi verilecek bu durum halka arz edilecektir.
- f. Serginin tertibat ve detayları ile ilgili bilgi vermek için yetkili memurlar belirlenmiştir.
- g. Mahalle İhtiyar Heyetinin sergiyi gezmesi mecbur kılınmıştır.
- h. Okullardaki öğrencilerin ziyareti için Milli eğitimden izin alınması yönünde girişimde bulunulması planlanmıştır.⁶⁶

Bu şekilde propaganda yaparak halkın katılımı sağlanmış ve bir hafta süren sergide sanayi ürünleri ilgilileriyle buluşturulmuştur. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulduktan sonra da Milli Sanayi Birliği'nin düzenlediği bu sergi çalışmalarına devam edilmiştir.

Bu bağlamda İkinci Yerli Mallar Sergisi 11 Ağustos 1930 tarihinde açılmıştır. İlk yıl gerçekleşen sergiye göre katılım sayısı artmıştır. Bu sergide de birçok mamulün sunumu yapılmıştır. Sergide bir öncekinden farklı olarak ürün satışı da söz konusudur. Bu durum birçok tartışmaya zemin hazırlamış olsa bile Yerli Mallar Sergisi uluslararası bir nitelik taşımadığı için ürün satışı yapılmasında bir sakınca olmadığı beyan edilmiştir.⁶⁷

Üçüncü Yerli Mallar Sergisi de 11 Ağustos 1931'de açılarak, yine Galatasaray Lisesi bahçesinde düzenlenmiş olup önceki yıllara göre katılım artmıştır. Özellikle sergilenecek ürün çeşidinin çoğaldığını birçok tüccarın ürünlerine yer bulma sıkıntısı yaşamalarından anlamaktayız. Dördüncü Yerli Mallar Sergisi 1 Ağustos 1932 tarihinde açılmıştır. Diğer sergilere göre ilgi yine üst seviyededir; öyle ki bir hafta uzatılması bile kararlaştırılmıştır.

⁶⁶ İstanbul Milli Sanayi Neşriyatı, **10.Yerli Mallar Sergisi**, İstanbul, 1938, s. 24.

⁶⁷ Akçura, **a.g.e.**, s. 61.

Sergiye katılan halkın vaktini değerlendirme adına, bu sergide farklı olarak “*En güzel vitrin ve dekorasyon yarışması*” yapılmıştır. Serginin sonunda katılımın bir hayli yüksek olduğu belirtilmiştir.⁶⁸

Beşinci Yerli Mallar Sergisi,1 Ağustos 1933 tarihinde açılmıştır. Bu yıl farklı olarak firmaların gazeteye verdiği tanıtım ilanları olmuştur. Altıncı Yerli Mallar Sergisi ise biraz daha erken açılarak 18 Temmuz 1934 tarihinde düzenlenmiştir. Halkın teveccühü ve firmaların katılımı artarak devam etmiş, sergiye katılan toplam firma sayısı 182’ye ulaşmıştır. Böylelikle de yapılan sergiler arasında katılımın en yüksek olduğu bir sayıya ulaşılmıştır.⁶⁹

Aynı hususiyet içerisinde açılan, Yedinci Yerli Mallar Sergisi’nde vitrin çalışmaları ve firmaların sunumu devam etmiştir. Sekizinci Yerli Mallar Sergisi’nde, Dördüncü Yerli Malları Sergisi’nden itibaren yaşanmaya başlanan yer sıkıntısını aşmak için serginin gerçekleşeceği mekân değiştirilerek Galatasaray Lisesi’nden Taksim Belediye Bahçesi’ne taşınmıştı. Ancak açık havada yapılan bu sergi, elverişsiz hava şartlarından dolayı çeşitli sıkıntılara maruz kalarak olumsuz eleştiriler almıştır.⁷⁰

Dokuzuncu Yerli Mallar Sergisi 27 Temmuz 1937 tarihinde açılır. Bir önceki yıl yaşanan sıkıntıdan ötürü sergi alanı tekrar Galatasaray Lisesi’ne taşınır. Bu serginin açılışını İktisat Vekili Celal Bayar yapar ve açılış konuşmasında İstanbul ilinin ekonomideki yerinin önemine değindikten sonra bu şehrin Ankara’da olduğu gibi bir sergi evine ihtiyacı olduğunu ve geç kalınmadan çalışmalara başlanılmasını gerektiğini vurgular.⁷¹

Onuncu Yerli Mallar Sergisi açılırken son açılan Yerli Mallar Sergisi şeklinde ilan edilmiştir. Artık sergi açılmasının gerekli görülmemesinin nedeni ise şöyle açıklanmaktaydı: “*Önceleri diğer ürünler arasında istisna kabul edilen yerli mallarının sayısı artmış artık yerli kumaş, yerli şeker, yerli kâğıt, yerli cam herkes tarafından öğrenilmiştir. Bu sebepler den ötürü tanıtım sergilerinin açılmasına gerek kalmamıştır*”⁷² Ayrıca bu sergide bir sergi evinin inşasına hemen başlanması

⁶⁸ Çoban, **a.g.e.**, s. 74.

⁶⁹ Akçura, **a.g.e.**, s. 66.

⁷⁰ **a.e.**, s. 70.

⁷¹ Çoban, **a.g.e.**, s. 77.

⁷² İstanbul Milli Sanayi Neşriyatı, **a.g.e.**, s. 5.

gerekliliği vurgulanmış ve hükümetin de bu konuda gerekli girişimlerde bulunulduğundan bahsedilmiştir.

Onuncu Yerli Mallar Sergisi son olduğu ilan edilmiş olmasına rağmen 1939 yılında Galatarasay Lisesi'nde yine Sergi hazırlıkları yapılmıştır. 26 Temmuz 1939'da açılan On Birinci Yerli Mallar Sergisi'nde Harf İnkılabının 10.yılı münasebetiyle bir Neşriyat Sergisi açılmış ve indirimli kitap satışları yapılmıştır.⁷³

Buna karşılık bu sergiden sonra bu yönde başka bir sergi açılmamıştır. Sergicilik tarihimizde önemli bir yere sahip olan bu sergiler ekonomik kazanımları geliştirmiş, sergicilik alanında başarılar sağlayıp daha kapsamlı sergilere referans niteliği taşımıştır. Özellikle Dokuzuncu ve Onuncu Yerli Mallar Sergileri teknik açıdan ve dekorasyon bakımından diğer sergilerden farklı olarak görülmüş ve sergicilik tarihimizde önemli yer tutmuşlardır.⁷⁴

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyet'inin sergi çalışmalarında ayrı bir hususiyet teşkil eden diğer bir sergi de: "*Milli İktisat Sergisi ya da On Yıl İktisat Sergisi*" olmuştur. Cumhuriyet'in 10. yılında 31 Ekim 1933 tarihinde Ankara Ticaret Mektebi'nde açılan bu serginin temel amacı ekonomik olarak Cumhuriyet devrinin sürecini anlatmakla beraber meydana gelen gelişmeleri halka sunmak ve bu dönemdeki ekonomik kazanımları yansıtmasıdır. Sergi  bölümden oluşuyordu. Bu bölümler: Türkiye'de Hayvan Yetiştirme Salonu, Türkiye'de Umumi Ziraat Salonu ve Sanayileşen Türkiye Salonu olarak düzenlenerek ziyaretçilerin sunumuna hazırlanmıştır.⁷⁵

Cemiyet yurt içindeki sergi çalışmalarının yanında yurt dışında da başarılı girişimlerde bulunmuştur. Bu çerçevede özellikle ülkenin ihracatını artırma ve ürünlerin tanıtılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Cemiyet 1931'de Macaristan'ın Başkenti Budapeşte'de düzenlenen sergiye katılmıştır. Yerli rnlerin tanıtılması haricinde Türkiye'nin sosyal ve kültürel yönleri de sergi alanında tanıtılmaya çalışılmıştır. Vedat Nedim bu sergiden duyulan memnuniyeti şu sözlerle dile

⁷³ Akçura, **a.g.e.**, s. 73.

⁷⁴ İstanbul Milli Sanayi Neşriyatı, **a.g.e.**, s. 28.

⁷⁵ oban, **a.g.e.**, s. 59.

getirmiştir: “ *Eski, yeni bütün beynelmilel sergiler içinde, Budapeşte’deki Türk pavyonu kadar muvaffak olanı olmamıştır.*”⁷⁶

Budapeşte Sergisi’nde gösterilen başarının sonucu olarak Cemiyet’in katılımda bulunduğu diğer bir sergi 1932’de Almanya’nın Leipzig şehrinde düzenlenen sergi olmuştur. Bu iki sergide Cemiyet’in önemli üyelerinden biri olan Vedat Nedim Bey (Tör) de organizatör olarak bulunmuştur.⁷⁷ Bu sergilerde kısmen tecrübesizlik yaşanmış olsa bile özellikle yerli ürünlerin tanıtılması ve Türk kültürünün anlatılması açısından çok başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Bu sergilerin savaş yılları ve ekonomik sıkıntılardan sonra kurulmuş olan Genç Cumhuriyet’in kabuğunu kırması adına ciddi faydalar sağladığı da aşikârdır.

Türkiye’de başarılı geçen sergi çalışmalarından sonra bütün sergilerde meydana gelen temel sıkıntı sergi çalışmaları için uygun yerin bulunamayışı ve yer darlığı olmuştur. Bu sebeple de birçok ziyaretçi ve Devlet Erkânı bir sergi evinin olması gerekliliğini devamlı bir şekilde vurgulamışlardır. Bu doğrultuda harekete geçilmiş, Ankara da bir sergi evinin açılmasına karar verilmiştir. 1933 yılında Sergi Evi projesi için bir yarışma düzenlenerek en iyi tasarımın tespiti yapılmıştır. Yapılan bu yarışmanın sonucunda 26 aday proje içerisinde Şevki Balmumcu’nun projesi uygun bulunmuştur. Eylül 1934’te tamamlanan Sergi Evi Başbakan İsmet İnönü tarafından 29 Ekim 1934 Milli Sanayi Sergisi adı altında açılmıştır. Bu sergide Lozan’dan önce ve Lozan’dan sonra Türkiye’yi anlatan sergi çalışması ciddi manada ilgi görmüştür.⁷⁸ Türkiye’deki sergicilik alanında ilk çalışma olan Sergi Evi sonraki yıllarda da birçok sergiye ev sahipliği yapmıştır.

Ülkede yerli malı bilincini ve değerini öğreten bu sergiler, ülkenin ekonomik olarak kalkınmasına büyük faydalar sağlamış, sanayi ve tarımsal anlamda yenilik sağlayarak üretim bilincini artırmıştır. Aynı zamanda halkın da beğenisini kazanarak yerli mallara olan ilgiyi yükseltip dışa bağımlılığı azaltmış, tasarruf anlamında gerekli hedeflere kısmen de olsa varılmasını sağlamıştır. 1945 yılından itibaren ise Yerli Malı Sergilerine duyulan bu ilginin azaldığı ve büyük zorluklara rağmen Ankara’da açılan Sergi Evi’nin Milli Eğitim Bakanlığı’nın talep etmesi üzerine 1946

⁷⁶ Vedat Nedim Tör, **Yıllar Böyle Geçti**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1999, s. 18.

⁷⁷ Semiz, **a.g.e.**, s. 76-78.

⁷⁸ **a.e.**, s. 58.

yılında Devlet Tiyatro ve Operası faaliyetleri için Maliye Bakanlığı'na devredildiği görülmektedir.⁷⁹ Daha sonra ikinci bir sergi evinin açılması sağlanmış olsa bile, bu sergi evi de uzun süreli olmayıp 1963'te Devlet Filarmoni Orkestrasına bırakılmıştır.⁸⁰

Cemiyet'in Türkiye'deki yerli malını halka anlatma adına kullandığı yöntemlerden biri olan sergiler, İstanbul ve Ankara haricinde ülkenin birçok ilinde de hayata geçirilmiştir. Bu illerden öne çıkanlar, İzmir, Bursa, Balıkesir, Samsun, Konya, Adana gibi ülkenin diğer gelişmiş şehirleri olarak göze çarpmaktadır. Bu sergilerden bazıları, İstanbul ve Ankara'daki gibi düzenli yapılmamış olsa bile yerli malını halka sevdirmeye adına çok etkili olmuşlardır. Bu sergileri devleti temsil eden yetkililerin de ziyaret etmiş olması meseleye ayrıca bir önem kazandırmıştır.⁸¹

4. Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'nın Kabulü

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin, Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik anlamda büyümesini sağlamak için yaptığı en önemli çalışma şüphesiz ki "*Tasarruf ve Yerli Malı Haftası*" kutlamaları olmuştur. Bu haftanın genel manasını Cemiyet'in önemli isimlerinden Vedat Nedim Tör şu cümlelerle özetlemiştir: "*Türkiye'de hiçbir milli dava etrafında, bu Yerli Malı ve Tasarruf konularında olduğu gibi memleket ölçüsünde sürekli bir ilgi ve heyecan havası yaratılmamıştır*"⁸²

Cemiyet'in kurulmasını ve Yerli Malı Haftası'nın kabulünü zorunlu hale getiren bir gelişme olan, Dünya Ekonomik Buhranı'nın ortaya çıkması ve sonrasında Türkiye'de uygulanan Devletçilik politikası, ülkenin kalkınması adına önemli bir devreyi teşkil etmektedir. Yaşanan bu buhran yıllarında ekonominin temel noktasının devletin kontrolünde olması bir anlamda devletçilik politikasının sürekliliğine neden olmaktadır.⁸³

Devletçilik politikasının hız verildiği bu dönemde alınacak önlemlerin yanında toplumda karşılık bulabilecek girişimlerde de bulunulması gerekiyordu. 1930-1933 dönemi ekonomik olaylara yön vermenin yanında planlı bir yapıya geçerek

⁷⁹ Tokgöz, **Dünden Bugüne Türkiye Ekonomi Kurumu (Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti)**, a.g.e., s. 16-17.

⁸⁰ Semiz, a.g.e., s. 82.

⁸¹ Akçura, a.g.e., s. 74.

⁸² Tör, a.g.e., s. 16.

⁸³ Bilsay Kuruç, **Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1987, s. 62.

programlı olmayı da gerektiriyordu.⁸⁴ Devletçiliğin kendini gösterdiği en etkili örneklerden biri de Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı olmuştur. 1933- 1938 dönemini öngören bu Plan ekonominin tüm kesimlerini kapsamadığı için geniş çerçeveli bir plan değildir.⁸⁵

Ekonominin geneline hitap etmemiş olsa bile Birinci Sanayi Planı, düzenli bir sanayi planı oluşturma açısından dikkat çekicidir. Plan içerisinde maden, selüloz, seramik ve kimya sanayine ortalama 45 milyon lira yatırım yapılmıştır. Bu miktar takip eden yıllarda önce 65, sonra 100 milyona kadar artmıştır.⁸⁶ Yapılan bu devletçilik politikasının toplumda yer bulması, ekonomik krizden kurtulup, halkı bilinçlendirme adına önemli girişimlerden biri de devletin en üst kademeleri tarafından Mili İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kurulmasıdır. Bu Cemiyet etkinlikleri ile halka iktisadi yaşamayı öğütleyecek, okullarda, üniversitede, Halkevlerinde, çeşitli sivil toplum kuruluşları ile içi içe bir etkinlik alanı oluşturacak ve toplum diğer bireylerine hitap ederek iktisadi alanda toplu uyanışa geçmeye çalışacaktı.

Ülkenin o dönemdeki ekonomik olarak en büyük problemleri, dışa bağımlı olunması, ithalat ve ihracat kalemlerinin dengesizliği, iç piyasadaki ekonomik istikrarsızlık ve özel teşebbüsün yeterince gelişmemesi şeklinde sıralanabilir. Bu doğrultuda özellikle Türk halkının tüketim alışkanlıklarını değiştirip yerli mallara yönelmeleri istenmiştir. Böylece ithal ürünlerin ülkeye girişini azaltıp ihracat gelirlerini yükseltmek mümkün olacağı gibi, aynı zamanda iç piyasada istihdamı artırarak halkın refah seviyesinin yükseltilmesi sağlanabilecekti.⁸⁷

Devletçilik politikaları bu temel üzerinde çeşitli yasalarla da pekiştirilmiştir. Özellikle Mustafa Kemal'in tam bağımsızlığın ekonomik gelişmeyle sağlanacağı bilinci ciddi etkiler uyandırmıştır. 1 Kasım 1930 tarihindeki Meclis konuşmasında buhran karşısındaki durumu;

⁸⁴ Afet İnan, **Devletçilik İlkesi ve Cumhuriyet'in Birinci Sanayi Planı 1933**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1972, s. 13.

⁸⁵ Yalçın Acar, **Tarihsel Açıdan Türkiye Ekonomisi ve İzlenen İktisadi Politikalar 1923- 1963**, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yay., 1999, s. 46.

⁸⁶ Serkan Tuna, **Dünya Ekonomik Krizine Bir Cevap Mı? Türkiye'de Devlet İşletmeciliği ve Sümerbank (1932-1939)**, İstanbul, Derlem Yay., 2009, s. 210.

⁸⁷ Erdinç Tokgöz, "Atatürk'ün Tasarruf Politikası", **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi Semineri**, Ankara, AÜ SBF Yay., 1982, s. 42.

“...Arkadaşlar! Geçen sene zarfında mücadeleye mecbur olduğumuz bir büyük hadise de milli para buhranıdır. Buhranı karşılamak için alınan tedbirlerin isabeti tahakkuk etmiştir. Her şeyden mühim olan esas, iktisadi nokta-i nazardan, milletin uyanıklığı ve kendisinin yaşamak hakkına itimadadır”⁸⁸ sözleriyle ifade ederek, devletin ekonomik faaliyetlerine ve kazanımlarına değinmiştir.

Bu süreçte kamu kuruluşlarının örgütlenmesi temin edilerek ekonomik sisteme geçişi sağlayan düzenlemeler ile de devletin ekonomiye verdiği önem ortaya çıkmıştır. Bu yasalar genel olarak şu şekildedir:

1. 20 Şubat 1930 tarih ve 1567 sayılı “Türk Parasını Kıymetini Koruma Hakkında Kanun” layihası kabul edilmiştir.⁸⁹
2. 10 Haziran 1930 tarih ve 1705 sayılı “Ticarette Tağışın Men’i ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Kanunu”
3. 11 Haziran 1930 tarih ve 1715 sayılı “T.C. Merkez Bankası Kanunu”
4. 22 Temmuz 1931 tarih ve 1873 sayılı “Türkiye’ye Bazı Ülkelerden Yapılacak İthalata Tahdit ve Takyitler Tatbikine Dair Kanun” kabul edilmiştir.
5. 1932 yılında yürürlüğünde konan “Çay, şeker ve kahve İthalatının Bir Elden İdaresi Hakkında Kanun”
6. 3 Haziran 1933 tarih ve 2262 sayılı “Sümerbank’ın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”
7. 18 Haziran 1933 tarih ve 2299 sayılı “Ödünç Para Verme İşleri Kanunu” kabul edilmiştir.⁹⁰

Meclis bünyesinde çıkarılan bu kanunlara bir bütün olarak bakıldığında tamamıyla milli eksenli bir ekonomi kurma girişimi olduğunu anlamaktayız. Bizzat Mustafa Kemal’in bünyesinde yer aldığı Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti de

⁸⁸ Atilla Oral, **Atatürk ve İktisadi Kalkınma Türk Ticaret ve Sanayi Tarihi’nde Atatürk Dönemi**, İstanbul, Juton Boya Sanayii, 2006, s. 154.

⁸⁹20 Şubat 1930’da “*Paranın Kıymetini Koruma Kanunu’nun*” kabulünden önce Başbakan İsmet Paşa Mecliste yaptığı konuşmada önemli hususlara değinmiştir. Özellikle Osmanlı’dan kalan borçlardan bahsederek, bu borçların yeni kurulan Türk Cumhuriyet’ine ekonomik anlamda ağır yükler getirdiğini söylemiştir. Milli paranın kıymetini korumanın bir vazife olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca devlet teşebbüsü olan bir bankanın kurulmasının, paranın kıymetini koruma noktasında önemli bir işlev göreceğini öngörmüştür. İsmet Paşa, paranın kıymetini korumanın sorumluluğunu taşıdıklarını ve hep birlikte mücadele içinde olmak gerektiğini de vurgulamıştır. **Aynı Tarihi**, Cilt: 22, Mart 1930, s. 5899-5902.

⁹⁰ Tokgöz, “Atatürk Dönemi İktisat Politikaları”, **a.g.m.**, s. 25-26.

ekonomik anlamdaki tüm girişimlerin halk üzerinde yankı bulması için çaba göstermiştir. Ayrıca ülkenin içyapısındaki ekonomik yükselmenin ve gelişmenin takipçisi olarak, ülke halkının en büyük problemi olan yerli malına gösterilen ilgisizliği ortadan kaldırmak için çözüm yolları aranmıştır.

Geçmiş yıllardan bu yana devam eden Avrupa malına gösterilen ilgiyi azaltmak ve yerli mallarının daha kaliteli olduğunu göstermek, hem ülkenin kalkınmasının temin edilmesini hem de dışa bağılılığın azalmasını sağlayacaktı. Tasarruf bilincinin de oluşmasını amaçlayan Cemiyet, gerek yazılı gerek sözlü propagandalarla haklı bilinçlendirmek için uğraş göstermekteydi.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kuruluşunun ikinci yılında “12 Aralık 1930’da Tasarruf ve Yerli Malı Haftasını” ilan etti. Zaten kuruluş nizamnamesindeki 45. maddede bu durumu şu şekilde belirmişti:

“Cemiyet her sene bir haftayı, Tasarruf ve Yerli Malı Haftası yapacaktır. Bu haftanın ilk günü İsmet Paşa Hazretlerinin 1929 senesinde büyük millet Meclisinde Milli İktisat ve Tasarruf hakkında beyanatta buldukları 12 Kânunuevvel tarihidir”

Dönemin basın organlarındaki çeşitli sloganlarla da bu Hafta halka tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Cumhuriyet gazetesi, 11 Aralık 1930 tarihli baskısında bu Haftaya verdiği desteği halka şu şekilde ifade ediyordu:

*“Yarın Tasarruf Haftası başlıyor; başta Anadolu’nun büyük şehirleri İstanbul, Ankara, İzmir olmak üzere birçok yerde büyük propagandalar yapılacaktır. Ayrıca bu şehirlerde birçok dükkân sahibinin müracaat ettiği vitrin müsabakaları yapılacaktır. Gazete olarak da yapılacak olan vitrin müsabakalarının birincileri gazetede bir hafta boyunca ücretsiz yayınlanacaktır”*⁹¹

Bu haberden önce Vitrin Yarışması ile ilgili Cemiyet’in de İstanbul Ticaret Odası’nda aldığı bir takım kararlar olmuştu. Cemiyet’in İstanbul Heyeti Başkanı Daniş Bey’in başkanlığında gerçekleşen toplantıda, düzenlenecek vitrin yarışması ile ilgili verilecek hediyelerin çeşitli tüccarlar tarafından karşılanması karar kılınmıştı.

⁹¹ “Tasarruf Haftası Yarın Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 11 Kânunuevvel 1930, s. 1.

Bu teşviklerin Yerli Malı Haftası'nın ilanından önce alınmış olması yapılan hazırlıkların ne derece önemli olduğunu göstermektedir.⁹²

Yerli Malı Haftasına yönelik başka bir haberde de: *“Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti 12 Aralıkta başlayacak olan ilk Tasarruf ve Yerli Malı Haftası için hazırladığı kapsamlı programı Büyük Millet Meclisi Reisi Kazım Paşa'ya ve toplanacak heyete sunacaklardır. Diğer taraftan Cemiyetin kurulduğu günden beri desteklerini esirgemeyen Başvekil İsmet Paşa'nın Cuma günü Türk Ocağı Tiyatro salonunda bir konuşma yapacağından bahsedilmiştir”*⁹³ denilerek haftaya yönelik bilgi veriliyordu.

Tasarruf ve Yerli Malı Haftasının ilanından evvel halkı bu konuda bilinçlendirmeye çalışan Cemiyet'in yayınladığı diğer sloganlar da ilgi çekici olmuştur. Bunlardan birinde: *“Vatandaş! Yerli Malı kullanırsan paramız kıymetlenir! Türk İşçisi işsiz kalmaz”*⁹⁴ denilerek yerli malı kullanımı teşvik edilmiştir. Geniş bir reklam anlayışı ile kabul edilen Yerli Malı Haftası amaçlanan başarıyı sağlamış halkın ilgisini çekmeyi başarmıştır.

⁹² “Tasarruf Haftası Ticaret Odasında Bir İçtima Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 25 Teşrinisani 1930, s. 2.

⁹³ “Tasarrufa Riayet, Yeni Bütçe Bu Esasa Göre Tetkik Ediliyor”, **Akşam**, 10 Kânunuevvel 1930, s.

1.

⁹⁴ “Vatandaş”, **Hâkimiyeti Milliye**, 22 Teşrinievvel 1930, s. 2.

İKİNCİ BÖLÜM

TASARRUF VE YERLİ MALI HAFTASI KUTLAMALARI VE DÜZENLENEN FAALİYETLER

1. Birinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Kutlaması

1.1. Ankara ve İstanbul'daki Yerli Malı Haftası Açılış Süreci

Yerli Malı Haftası'nın kabulü her kesim tarafından desteklenmiş özellikle halkın ve devlet erkânının birbiriyle uyum içinde olması Haftaya verilen önemi ön plana çıkarmıştır. Haftanın açılışı birçok bürokrat tarafından verilen nutuklarla icra edilmiştir. Kutlama programına öncülük eden şehirlerin başında ise İstanbul ve Ankara gelmiştir. Özellikle Başvekil İsmet Paşa Ankara Türk Ocağı Tiyatro Salonu'nda yaptığı 12 Aralık 1930 yılındaki konuşmasında önemli noktalara değinerek Haftanın önemini vurgulamıştır. Bu konuşmasında şu sözlerle milli ekonomi yaratmanın önemine değinmiştir:

“Milli alışverişi açıktan kurtaracak bir Milli maişet tarzına alışmak mecburiyetindeyiz. İhtiyacımızı tahdit ve kendi mahsul ve mamulatımıza rağbet ederek varacağımız ilk netice ancak açıktan kurtulmak olacaktır”⁹⁵

Bunun dışında İsmet Paşa, bir sene evvel meclis kürsüsünde büyük buhrandan bahsetmiş olduğunu, Türk parasının hızlı bir şekilde değer kaybettiğinden, birçok kişinin karamsar tablo çizdiğini ama yapılan çözümlerin hemen netice vermesinin beklenmesinin anlamsız olduğunu söyleyerek, alınacak önlemlerin bir sistem içerisinde sonuç vererek zamanla kaybedilen değer geri kazanılacağını ifade etmiştir. Özellikle Hükümetin büyük bir azim ve gayretle bu işin üstesinden geldiğini ve krize yönelik hızlı çözümler bulduğunu belirtilmiştir.

⁹⁵ “İsmet Paşa'nın Nutkundan Bir Parça”, **Cumhuriyet**, 13 Kânunuevvel 1930, s. 1.

İsmet Paşa, ayrıca Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin öneminden bahsederek, bu kurumun ilk senesinde ciddi başarılar elde ettiğini ve bu doğrultuda halkı aydınlattığını söylemiştir. Hükümetin de memleketin iktisadi hayatına her alanda yardımcı olarak bu konuda, gerekli tüm girişimlerin yapılacağından bahsetmiş ve Cemiyet'in tüm faaliyetlerinin ülkeye büyük bir fayda sağladığından ötürü devlet tarafından her zaman destekleneceğini dile getirmiştir. Bunun dışında Cemiyet'in düzenlediği Sanayi Kongresi'nin yararlarından ve bir sonraki yıl açılması planlanan Ziraat Kongresi'nden de bahsetmiştir.⁹⁶ Konuşmasının sonunda ise *“Hükümet ve halk teşkilatları, bir tek iktisadi varlığın uzuvları gibi çalışmalıdırlar. Bizim maksadımız ve siyasetimiz böyle bir ahengi temin etmeğe çalışmaktır”*⁹⁷ diyerek, halkın ekonomik planda devletten ayrılmaz bir güç olduğunu ve kalkınmadaki temel meselenin bu şekilde gerçekleşeceğini belirtmiştir. Nitekim halk, gerekli desteği vererek ve Cemiyet'in düzenlediği tüm faaliyetlere azami derecede katılım göstererek kalkınmadaki görevini yerine getirmiş bulunmaktaydı.

İlk Yerli Malı Haftası'nın açılışı ile ilgili diğer bir önemli konuşma ise Cemiyet Başkanı Kazım (Özalp) Paşa'nın icra ettiği radyo konuşması olmuştur. Bu konuşmada Kazım Paşa, gücünü Mustafa Kemal'den alan bu Cemiyet'in Başkanı olarak vatandaşlara konuşma yapmasının bahtiyarlığından bahsetmiş, halkın birçok şehirde Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'nı bir bayram havası içinde kutladığını söylemişti. Bu hafta boyunca orduda, okullarda, camilerde, sinemalarda, radyo ve gazetelerde, sokaklarda halka yerli malı propagandası yapılacağını belirtmiştir. Böylece aynı amaç doğrultusunda bütün millet seferber edilmeye çalışılmıştır. Ülkenin başına gelen felaketin asıl sebebinin yarımını düşünmeyen, ayağını yorganına göre uzatmayan bir medeniyet olduğunu ve onlardan kalan sıkıntıyı yaşadıklarını belirten Kazım Bey, asıl medeniyetin tasarrufla olacağına dikkat çekerek azami derecede israftan kaçınılması gerektiğini vurgulamıştır.

Kazım Paşa konuşmasının bitiminde sanayi ürünleri üretiminin 1928 yılına göre artış gösterdiğini belirterek bu durumun sebeplerini anlatmış ve milli paranın değerinin artması için şu çağrısı yapmıştır:

⁹⁶ “İsmet Paşa'nın Nutku”, **Hâkimiyeti Milliye**, 14 Kânunuevvel 1930, s. 1, 4.

⁹⁷ **a.g.g.**, s. 1, 4.

“...İşte bu sayede milli paramızın kıymeti artacak ve milletin refahı yükselecektir. Türkiye’ye senede yüz milyon liralık giyecek, yiyecek, içecek ithal ettiğimizi unutmayalım. Daima bir şey alırken yerli malı isteyelim ve yerli malını tercih edelim. Asıl Hamiyet ve vatanperverlik budur.” Ayrıca Kazım Paşa, bir uyarıda bulunarak yerli malı ürünlerinden her hangi bir şikâyeti olanların, Cemiyet’e bildirmeleri gerektiğini söylemiştir.⁹⁸

İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey de Ankara Radyosuna verdiği konferansta önemli beyanatlarda bulunmuştur. Bu konuşmasında “*Tasarruf Haftasında bütün düşüncelerimizi milli sermayeye bırakmak sarsıntısız iktisadi hayat kurabilmek vasıtaları etrafında toplayacağız*” diyerek iktisadi hayatta yükselmenin koşullarını söylemiştir.⁹⁹

Tasarruf ve Yerli Malı Haftası’na yönelik yapılan diğer konuşmalara bakıldığında: Başkent Ankara’da Ocak Tiyatrosunda, Makbule Naci, Vedat Nedim, Maarif Müsteşarı Emin Bey, Aksaray Mebusu Besim Atalay, Muallim İsmail Hikmet Bey, Darülfünun Coğrafya Müderrisi Sadi ve Lise Müdürü Mithat Beylerin konuşma yaptıkları görülmektedir. Bu kişilerin dışında Yeni Sinema da dönemin fikir kadınlarından İffet Hanım, H. Şevket Süreyya Bey, Besim Atalay, Talim ve Terbiye azası Ali Haydar Bey, Muallim Halil Fikret Bey, Ziraat Bankası İdare Meclisi üyesi Cevdet Naci Bey ve Muallim Orhan Bey de birer konuşma yapmışlardır.¹⁰⁰

Makbule Naci Hanım, yaptığı konuşmasında samimi açıklamalarda bulunarak beğeni toplamıştır. İktisadi görevinde kendini kabahatli gördüğünden bundan sonraki süreçte tüm ihtiyaçlarını yerli malından karşılayacağını ve ülkelerinde üretilen mal varken yabancı mamul almayacağını ifade etmiştir. İffet Halim (Oruz) Hanım da, yaptığı konuşmada ekonominin gelişmesi için ne gerekiyorsa yapılması gerektiğinin altını çizerek “*Yerli malı giyin denilirse giyeceğiz, gerekirse az eğleneceğiz, hatta gençliğin şeklini değiştirin derlerse değiştireceğiz*” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Aksaray Vekili Besim Atalay ise konuşmasında: “*Siyasi cepheden muvaffak olan*

⁹⁸ “Cemiyet Başkanı Kazım Paşa’nın Nutku”, **Hâkimiyeti Milliye**, 14 Kânunuevvel 1930, s. 1, 3.

⁹⁹ “Tasarruf Haftası Münasebetiyle, İktisat Vekili Dün Bir Konferans Verdi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Kânunuevvel 1930, s. 1.

¹⁰⁰ Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Açılışı İçin Yapılan, Çeşitli Konuşmalar İçin bkz. **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Kânunuevvel 1930, s. 2.

milletimizin ikinci cephe olan iktisadi cephede de başarılı olması gerekir'' sözleriyle girişilen davanın önemine dikkat çekmiştir.¹⁰¹

Kulüp Sinemasında da Besim Atalay, B. İffet Halim, Gazi Muallim Enstitüsü Müdürü Faik Sabri Bey ile çeşitli bürokratlar konuşma yapmışlardır.¹⁰² İstanbul da özellikle Darülfünun ve Galatasaray Lisesi salonunda bir takım konuşmaların yapıldığı görülmektedir. Bunlardan Darülfünun konferans salonundaki merasim dikkat çekici olmuştur. Çeşitli süslemelerin yapıldığı ve kalabalık bir dinleyici kitlesinin olduğu bu merasim Deniz Orkestrasının çaldığı İstiklal Marşı ile başlamıştır. Daha sonra İkinci Yerli Mallar Sergisi'ni tanıtan bir film gösterilmiş ve bu uygulama halktan ciddi beğeni toplamıştır. Bu ilgi çekici gösterimden sonra Kadın Birliği Reisi ve Şehir Meclisi azasından Latife Bekir Hanım, Ruhsar Nazmi Nuri Hanımı kürsüye davet etmiştir. Ruhsar Nazmi Hanım:

“Düşünmeden sarf eden, Kazanmadan harcayan, Kazandığını bitiren bir vatandaş memlekette vazifesini yapmamış demektir” diyerek, tasarrufun önemini vurgulamıştır. Konuşmasının devamında da yerli malı alıp kullanmanın önemine ve bu uygulamanın getireceği kazanımlara değinmiştir.¹⁰³

Büyük Millet Meclisi ve Cemiyet Reisi Kazım Paşa da, Cumhurbaşkanlığı Gazi Mustafa Kemal'e Birinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası münasebetiyle bir telgraf göndermiştir. Gönderdiği bu telgrafta tüm ülkede bayram havasında kutlanan haftadan duyulan memnuniyeti belirtmiş ve duygularını Gazi Mustafa Kemal'le paylaşmak istemiştir. Bu telgrafındaki:

“Memleketimizin her tarafında bir Milli Bayram gibi kutlanan tasarruf ve yerli malı haftası münasebetiyle Büyük rehberimiz ve Fahri Reisimize Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti mensuplarının derin hürmetlerini şahsi tazimatımla arz eylerim efendim” sözleri, Kazım Paşa'nın sevincini ortaya koymaktadır.

Gazi Mustafa Kemal de Kazım Paşa'ya verdiği cevapta gönderilen telgraftan dolayı teşekkür ederek çalışmalarının başarılı olmasını diliyordu.

¹⁰¹ a.g.g., s. 2.

¹⁰² “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Başvekil Hz. Haftayı Bugün Açıyor”, **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Kânunuevvel 1930, s. 1.

¹⁰³ “Dün Büyük ve Heyecanlı İctimalar Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 13 Kânunuevvel 1930, s. 1.

“*Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin hayırlı ve müsmir teşebbüsleri ve buna karşı milletin gösterdiği derin ve şuurlu alaka şayanı takdirdir. Mesainizde tam muvaffakiyetinizi temenni eder ve hakkımda izhar buyurulan hislere teşekkür ederim.*”¹⁰⁴

1.2. Hafta İçerisinde Düzenlenen Etkinlikler ve Kapanış Töreni

Hafta içinde kutlamalar devam ederken Cemiyet kendi yayın organlarında da propaganda yaparak yerli malı kullanımının gerekliliğini ve ekonomiye kazanımlarını anlatıyordu. Özellikle “*Niçin Yerli Malı Kullanmalıyız*” sorusu yayın organlarında sıklıkla yayımlanarak halkı bilinçlendirme yoluna gidilmişti. Bilinçlendirme çalışmalarının bir yönünü de istatistikler oluşturuyordu. Bunlardan birinde, Türkiye’de 1928 Yılında Temel Tüketim Malları İthalat rakamları verilerek ülkeyi yerli malına kullanma politikasına götüren durum açıklanmış oluyordu. 1928 yılına ait bu tablodaki veriler, temel tüketim mallarındaki ithalatın ne denli yüksek olduğunu gösteriyordu.

Tablo 1. Türkiye’de 1928 Yılında Temel Tüketim Malları İthalatı

ÜRÜNLER	MİKTAR(LİRA)
Öküz, inek, koyun, tavuk	2.261.660
Et	220.555
Tereyağı	364.619
Peynir	257.487
Yumurta	8.178
Bal	8.377
Balık	456.833
Buğday, Çavdar, Arpa vs.	5.356.058
Pirinç	2.449.576
Nohut, Bezelye, Un, Nişasta	496.737
Makarna	28.317
Bisküvi	93.463
Patates	352.387
Kuru üzüm	136.603
Kuru incir	430.685
Fıstık	479.475
Zeytin	43.639
Meyve konserveleri	56.312

¹⁰⁴ “Kazım Pş. Gazi Hz. ne Tasarruf Cemiyetinin Tazimlerini Arz Etti”, **Cumhuriyet**, 15 Kânunuevvel 1930, s. 3.

Şeker	12.696.823
Anason	84.569
Kolonya	38.653
Susam yağı	1.273.527
İspirtolu içkiler, sirke, maden suları	434.732
Pamuk mensucat	52.449.27
Yünlü	15.767.238
İpekli	3.960.818
Toplam:	100.206.583

Kaynak: “Niçin Yerli Malı Kullanmalıyız”, **Hâkimiyeti Milliye**, 11 Kânunuevvel 1930, s. 4. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, **Niçin Yerli Malı Kullanmalıyız**, Ankara, 1930, s. 5-6.

Grafikteki değerler ülkenin ana tüketim mamullerinin ithal ürünlerinden oluştuğunu göstermektedir. Cemiyet de yaptığı uyarılarda ülkede yetiştirilen ürünlere ilgi gösterilmediğinden yakınmaktadır. İthal mamule bu şekilde yüksek bir rağbet göstermenin Türkiye ekonomisine zarar verdiği vurgulanarak herkesin böylesi bir sorumluluğu paylaşması gerektiği belirtilmiştir. Bunun için de vatandaşlar paralarını öncelikle yerli mallarına harcamalıydılar. Aksi takdirde doğacak sonuçlardan herkes sorumlu olacaktı.¹⁰⁵

Ayrıca Cemiyet yerli malı satmayan dükkânlardan alış veriş edilmemesi noktasında da uyarıda bulunmuştur. Yerli malı satılan yerlerden alınan ürünlerle ilgili bir şikâyet olması halinde ise hemen Cemiyet’in merkez şubesine başvurulması istenmiştir. Şikâyetin makul bulunması durumunda Cemiyet’e bağlı tüm şubelerde her türlü yaptırım uygulanacak ve gerekirse iş yerine karşı boykot yapılacaktı.¹⁰⁶

Cemiyet’e göre ülkedeki 14 milyon Türk vatandaşının yerli malı kullanma noktasında hassasiyet içerisinde olması ekonomik olarak gelişimi sağlayacak ve ithal ürünlerin ülkeye girmesini azaltacaktı. Bu konuda başka ülkelerle karşılaştırma yapılarak, İngiltere’nin bile kendi mamullerini halka duyurmak için propaganda yapan bir Cemiyetlerinin olduğun anlaşıldığından, Cemiyet yapılanması da bir zemine oturtulmak istenmiştir. Yerli malının kullanmasını artırmak her milletin öz değerleri olduğundan, bu haktan vazgeçilmeden herkesin bu süreçten haberdar edilmesi gerekiyordu.¹⁰⁷

¹⁰⁵ “Niçin Yerli Malı Kullanmalıyız”, **Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Umum Merkezi**, Ankara 1930, s. 5-6.

¹⁰⁶ **a.g.e.**

¹⁰⁷ “Niçin Yerli Malı Kullanmalıyız?” **Hâkimiyeti Milliye**, 11 Kânunuevvel 1930, s. 4.

Cemiyet'in programları arasında ön planda yer alan "*Vitrin Müsabakaları*" Yerli Malı Haftası kutlamalarında gerekli ilgiyi görmüştür. Bu müsabakalar yerli ürünleri tanıtmayı haricinde, tüccarların şirket reklamlarını yapmalarını da sağlıyordu. İstanbul'da düzenlenen bu yarışmaya, ilk yıl olmasına rağmen ciddi bir katılımın olduğu görülmektedir. İstanbul, Beyoğlu, Kadıköy esnafı olarak düzenlenen bu yarışmaya altmış civarında mağazanın katıldığı ve bu yarışma için vatandaşın beş bin oy kullandığı bildirilmektedir.¹⁰⁸

Basın organlarında Vitrin Yarışması ile ilgili çıkan bir haberde vitrinlerin özenle hazırlandığını ifade edilmiş, özellikle beğeni toplayan mağazalardan şu şekilde söz edilmiştir:

*"Milli Tasarruf Haftası münasebetiyle hayati ehemmiyeti takdir eden halkımız, dün sabahtan itibaren nefis mallarımızla meşgul olmuş ve büyük alaka ile vitrinlerdeki eşyaları tetkik etmiştir"*¹⁰⁹

Bu mağazalardan söz edilirken de öne çıkan vitrinler şöyle ifade edilmiştir: *"Müsabakaya iştirak edenlerin kazanmak için çok itina ve dikkatle çalıştıkları; zarif dekorasyonlardan ve cazip tertibattan anlaşılmaktadır. Bu meyanda muhtelif nevide mallarımızı ayrı ayrı teşhir eden dokuz vitrinle müsabakaya iştirak eden Yerli Mallar Pazarı ve Etem Pertev Müstahzarat ve İtriyyat Mağazasının vitrinlerindeki tertibat umumun nazari dikkatini celbetmiştir"*¹¹⁰

Bir başka dikkat çeken vitrin de İş Bankası'nın Beyoğlu Şubesi'nde Hafta münasebetiyle açtığı vitrin olmuştur. Bu vitrinden bahsedilirken de "*Vitrinde çok cazip bir şekilde tasarruf eden muhtaç olmaz ak akçe kara gün içindir; ibareleri yazılı ve bu ibarelerin etrafı elektrik ampulleriyle çevrilmiş bulunmaktadır"* ifadeleri kullanılmıştır. İlgi uyandıran bu vitrinde bankanın işlevi ile alakalı belgelere de yer verilmiştir.¹¹¹

İlk Yerli Malı Haftası ülkenin her alanında ilgi ile karşılanmıştı. Devlet erkânından bürokrasi heyetine kadar halkla beraber bir bütünlük içinde kutlanarak Cemiyet'in hedefleri doğrultusunda istenilen seviyeye ulaşılmıştır. Bu çerçevede

¹⁰⁸ "Tasarruf Haftasının 2.Günü Parlak Geçti", **Cumhuriyet**, 14 Kânunuevvel 1930, s. 1.

¹⁰⁹ **a.g.g.**, s. 1-2.

¹¹⁰ **a.g.g.**

¹¹¹ "Akakçe Kara Gün İçin", **Cumhuriyet**, 17 Kânunuevvel 1930, s. 1.

haftanın kapanış konuşmaları da yapılarak haftayla ilgili izlenimler halka arz edilmiştir. Bu doğrultuda haftanın son konuşmaları, Kulüp Sineması ile Yeni Sinemada ve Ankara Radyosu'nda gerçekleştirilecektir. Ankara Radyosu'nda Ziraat Bankası Meclis İdare Reisi Cevdet Nasuhi Bey, Kulüp Sineması'nda Muallim Veldan Aşır, Yeni Sinema 'da ise Muallim Orhan Bey'in konuşma yapımları planlanmıştır.¹¹²

Maarif Müsteşarı Emin Bey verdiği konferansta, milli iktisat ve tasarrufun öneminden bahsetmiş, yerli malına gösterilecek ilginin önemine değinmişti. Ayrıca yerli malına verilen önemin aileler arasında yaygınlaşması gerektiğinden bahsetmiştir.¹¹³

Cemiyet'in Umumi Kâtibi İzmir Vekili Rahmi Bey de verdiği beyanatta Cemiyet'in bir yıllık süreci hakkında detaylı bilgi vererek önemli hususlara değinmiştir. Rahmi Bey, Yerli Malı Haftası açılışının nasıl gerçekleştiğine değindikten sonra Cemiyet'in teşkilatlanmasından bahsetmiş olup, "*Cemiyet bir senelik programı sonucunda ülkenin belirli şehir ve kasabalarında şube açmayı başarak toplamda 265 şubeye ulaşmıştır*" diyerek teşkilatlanma üzerinde durmuştur. Bunun yanı sıra Cemiyet'e yirmi bine yakın üye kaydı olduğunu belirtmiştir. Basın yayın ve reklam çalışmaları açısından da bir senelik süre zarfında birçok afiş, renkli resim, basılarak halka dağıtıldığını vurgulanmıştır.¹¹⁴

Rahmi Bey Cemiyet'in basın yayın çalışmaları içerisinde önemli bir yere sahip olan "*Milli Sanayi Kataloğu*" adındaki eserden bahsederek girişilen sanayi faaliyetlerinin tanıtılması noktasında bu eserin amacını da:

"Bu kataloğu neşretmemizdeki maksadımız, milli fabrikaları tacirlere ve halka tanıtmak tacirlerin sipariş sisteminde bir inkılap yapmaktır" sözleriyle açıklamıştır. Kendileri bu amaç doğrultusunda sanayi sektörünü canlı tutup yerli malı satışını artırmak niyetindeydiler. Konuşmasının içerisinde sanayi ve ziraat çalışmalarının Cemiyet'in öncelik verdiği bir durum olduğunu ve bu doğrultuda düzenlenen Sanayi ve Ziraat Kongrelerinde istenilen başarının elde edildiği de ifade edilmiştir.

¹¹² "Tasarruf ve Yerli Malı Haftasının Son Günü", **Hâkimiyet-i Milliye**, 19 Kânunuevvel 1930, s. 1.

¹¹³ **a.g.g.**, s. 1.

¹¹⁴ "Rahmi Bey'in Beyanatı" **Hâkimiyet-i Milliye**, 19 Kânunuevvel 1930, s. 4.

Rahmi Bey konuşmasının sonlarında Cemiyet'in halkı hesaplı yaşamaya ve hesap tutmaya alıştırmak için "*Hesabını bilenin defteri*" adlı defterden yirmi beş bin nüsha bastırılıp ve şubeleri vasıtasıyla üyelere dağıtıldığı ve bu defterden isteyen kişilerin Cemiyet'e bağlı şubelerinden alabileceklerini duyurmuştur.¹¹⁵

2. 1931-1938 Dönemi Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Kutlamaları

Büyük bir coşku ile kutlanan ilk Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'ndan sonra takip eden yıllarda kutlama çalışmalarına devam edilmiştir. Her yılın 12-19 Aralık tarihlerinde kutlanan Yerli Malı Haftası'nın özellikle 1931-1938 dönemi Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin etkinliğini sürdürdüğü ve Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'nın önemle kutlandığı zaman dilimi olmuştur. 1931-1938 dönemindeki hazırlık faaliyetlerinin oldukça kapsamlı olduğu söylenebilir. Bu çerçevede sözü edilen 1930 yılından ki Yerli Malı Haftası programı bir örnek teşkil etmektedir.

Bununla birlikte kutlama yapılan yıllara göre çeşitli farklılıklar da görülmüştür. Özellikle halkın kutlamalara gösterdiği yoğun ilgi, her yıl yeniden kutlanıyormuş gibi bir hava sağlamıştır. Bunun yanı sıra devlet erkânının, Haftanın kutlama etkinliklerine katılımları tüm yıllarda görülmüştür. Geniş bir propaganda niteliği taşıyan gazetelerin Yerli Malı Haftası kutlamalarını tüm hafta boyunca detaylı bir şekilde okuyucuyla paylaşmaları da etkili olmuştur. Ayrıca Cemiyet'in kendi bünyesinde halkı yerli malı konusunda bilinçlendirmek için yayınladığı mecmualar da etkili olan diğer unsurlar arasındadır. Bu törenlerin tüm ülkede kutlanması amaç edinilmekle birlikte, özellikle Ankara ve İstanbul'da yapılan törenler Cemiyet'in programında önceliği teşkil etmiştir. Bu açıdan Ankara ve İstanbul'daki törenler üzerinde durulacaktır.

2.1. Ankara'da Yerli Malı Haftası Hazırlık ve Açılış Süreci

Ankara'nın başkent olması nedeniyle Yerli Malı Haftası kutlamalarında ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle devlet erkânı ve siyasilere bu şehirde bulunması Hafta kutlamalarına olan katılımı artırmıştır. Bu bağlamda Başbakan İsmet İnönü'nün Hafta açılışlarını Ankara da yapması da bu duruma örnek

¹¹⁵ a.g.g., s. 4.

gösterilebilir. Yerli Malı Haftası programların özelliklerine bakıldığında hazırlık süreçlerine ne denli önem verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Yerli Malı Haftası'nın açılışları incelendiğinde, İstanbul'da bazı küçük etkinliklerin yapılması söz konusu olmakla beraber, Hafta açılışlarının Başkent Ankara'da yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle Ankara'daki açılış programının incelenmesi önem taşımaktadır. Açılış konuşmaları ile başlayan bu programlar farklı etkinlikler kapsamında devam ediyordu. Özellikle 1930-1936 yıllarındaki bütün açılış konuşmalarını Başbakan İsmet İnönü Ankara Halkevi'nde gerçekleşen törenle yapması toplum üzerinde Haftaya duyulan ilgiyi artırmaktaydı.¹¹⁶

Hazırlık süreci kapsamında Ankara'daki Hafta kutlamalarında planlanan önemli bir etkinlik, Hâkimiyet-i Milliye Meydanında büyük kalabalıkların Haftanın önemi dolayısıyla toplanarak miting düzenlemeleridir.¹¹⁷ İlk mitingin düzenleneceği haberi, Hâkimiyeti Milliye Gazetesi'nin 17 Aralık 1931'deki manşetinde yer almıştır. Bu haberde “*Yarın Milli İktisat Mitingi Var*” denilerek Ankara halkı bu konuda haberdar edilmiştir. Hâkimiyet-i Milliye Meydanında düzenlenecek olan programda konuşma yapması için Cemiyet tarafından İffet Halim, Nezihe Hanım, Naşit Hakkı, Neşet Halil, şair Behçet Kemal ve Demirciler Cemiyeti Reisi Sabri Beyler belirlenmiştir.¹¹⁸

Ayrıca programda, Yerli Malı Haftası'nda önem arz eden ve Başkentte de ilgi ile takip edilen organizasyonlardan biri olan Vitrin Yarışmasında dereceye girenlere Cemiyet tarafından ödüllerin takdim edilmesi planlanmıştır. Böylece 1930 yılında

¹¹⁶ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Bugün Her Tarafa Başlıyor...”, **Hâkimiyeti Milliye**, 12 Kânunuevvel 1931, s. 1. “Başvekil Hz. Dün Üçüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftasını Bir Nutuk İle Açtı, İsmet Paşa'nın Tasarruf ve Yerli Malı Haftasını Açarken Söylediği Nutuk”, **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Kânunuevvel 1932, s. 1, 5. “Dördüncü Tasarruf Haftasını, Büyük Gazi'nin Önünde, Başvekil Hz. Bir Nutukla Açtı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Birinci Kanun 1933, s. 1. “Artırma ve Yerli Mallar Yedi günü Başladı”, **Ulus**, 13 İlk Kanun 1934, s. 1. “Artırma ve Yerli Malı Haftası Dün Başladı, Haftayı İnönü Büyük Bir Nutukla Açtı”, **Ulus**, 13 İlkânun 1935, s. 1. “Yedinci Artırım ve Yerli Malı Haftası Dün Başladı”, **Ulus**, 13 İlkânun 1936, s. 1,

¹¹⁷ “Milli İktisat Mitingi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Kânunuevvel 1931, s. 1. “Tasarruf ve Yerli Malı Mitingi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Birinci Kanun 1932, s. 1. “Bugün Büyük Miting Var”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Kânunuevvel 1933, s. 1. “Artırmak ve Yerli Malı Kullanmak İçin Dünkü And”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Kânunuevvel 1934, s. 1. “Milli Hâkimiyet Alanında Bir Miting Yapıldı- B. Salahaddin Çam Radyoda Bir Söylev Verdi”, **Ulus**, 16 İlkânun 1935, s. 1. “Dün Ulus Meydanında Büyük Bir Toplantı Yapıldı”, **Ulus**, 14 Birinci kanun 1936, s. 1.

¹¹⁸ “Milli İktisat Mitingi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Kânunuevvel 1931, s. 1.

yapılan Vitrin Yarışması'nın ödüllерinin 1931 yılı Yerli Malı Haftası'nda verilmesi söz konusudur.¹¹⁹

1931 yılı Yerli Malı Haftası'nın açılış sürecinde ise basın organları Haftayı çeşitli manşetlerle halka duyurmuştur. Bunlardan birinde: “*Vatandaş Tasarruf Et, İstikbalini Kazanırsın*”¹²⁰ başlığı kullanılırken, bir başka gazetede: “*Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Bugün Her Tarafıta Başlıyor. İsmet Paşa 15'te Halkevi'nde Haftayı Açacaktır*”¹²¹ şeklinde bir duyuru yapılmıştır.

Halka yapılan açılış duyurularının sonrasında Ankara Halkevinde İsmet İnönü açılış konuşmasını gerçekleştirmiştir. Türk parasının kıymetine değinmiş ve “*Sabit olmuştur ki bugün bir Türk için en kuvvetli, en sağlam, hiç sarsılmaz, asla endişe edilmeyecek olan para; Türk parasıdır*” ifadelerini kullanarak, İkinci Yerli Malı Haftası'nı açmıştır.¹²² Başbakan'ın konuşmasının ardından Cemiyet'in hazırladığı “*Yaşasın yerli malı, yaşasın tasarruf*” isimli piyes Ticaret Okulu öğrencileri tarafından sergilenmiştir. Programın uzamasından ötürü önceden hazırlanmış olan tasarruf filmlerinin gösterimi yapılamadığı bildirilmiştir.¹²³

1932 yılı Üçüncü Yerli Malı Haftası için Ankara Ticaret Odası Vitrin Yarışmalarına yönelik bir takım hazırlıklar yapmıştır.¹²⁴ Ayrıca Ankara'daki diğer bir program, Hafta münasebetiyle İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde “*Kadın İktisat Sergisi'nin*” açılmasıdır. Üç kısım olarak hazırlanılması düşünülen bu serginin birinci kısmında kadın ve ev eşyalarına yönelik yerli mallarının teşhir edilmesi, ayrıca bu işleri yapmakta olan firmaların da katılım göstermesi istenmiştir. Serginin ikinci kısmında, evde iktisatlı yaşam ve evin idaresi ile ilgili sunumlar yapılması öngörülmüştür. Serginin son kısmında ise üzüm, incir ve diğer kuru yemişlerden neler yapılabileceğinin anlatılması planlanmıştır.¹²⁵

¹¹⁹ “1930 Tasarruf Haftası Vitrin Müsabakasında Kazananlara Dün Madalya Verildi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Kânunuevvel 1931, s. 1-2.

¹²⁰ “Vatandaş Tasarruf Et...”, **Cumhuriyet**, 12 Kânunuevvel 1931, s. 1.

¹²¹ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Bugün Her Tarafıta Başlıyor...”, **Hâkimiyeti Milliye**, 12 Kânunuevvel 1931, s. 1.

¹²² “İsmet Paşa'nın Tasarruf ve Yerli Malı Haftasını Açarken Söylediği Nutuk”, **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Kânunuevvel 1931, s. 1.

¹²³ **a.g.g.**, s. 5.

¹²⁴ “Ticaret Odası Vitrin Müsabakasına Hazırlanıyor”, **Hâkimiyeti Milliye**, 22 İkinci teşrin 1932, s. 1.

¹²⁵ “Kadın İktisat Sergisi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 30 İkinci teşrin 1932, s. 1.

Hafta boyunca yapılması düşünülen konuşmalarda, Başvekil İsmet Paşa ve Cemiyet Başkanı Kazım Paşa haricinde çeşitli devlet mensuplarının da radyoda konuşmalar yapmaları planlanmıştır. Bu konuşmacılar Maarif Vekili Reşit Galip, İktisat Vekili Celal Bey, Ziraat Vekili Muhlis Bey, Adliye Vekili Yusuf Kemal, Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, Milli Müdafaa Vekili Zekai Bey'dir.¹²⁶ Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin o yılki kutlamalardaki farklı bir eylemi de Türkiye'de üretilen bazı yerli mallarını öne çıkarmasıdır. Haftanın başlangıcında yapılan haberlerde o yılki Haftanın aynı zamanda üzüm, incir, fındık, portakal, haftası olduğu vurgulanmaktadır. Tüm halkın bu yerli mamulleri tüketmesi sonucu, iç pazardaki ekonominin işlevinin artacağı düşünülmektedir.¹²⁷

Hazırlık planı doğrultusunda gerçekleşen açılış töreni İstiklal Marşı'nın ardından Başbakan'ın konuşması ile başlamıştır. Programın devamında Haftayla ilişkili piyesler ve monologlar gösterilmiştir. Gösterilerle ilgili yapılan bir yorumda: "*Aka Gündüz Bey'in monoloğu ve piyesi muvaffakiyetle yapıldı ve takdirle karşılandı*" denilerek beğeniler dile getirilmiştir.¹²⁸

Dördüncü Yerli Malı Haftası programında İsmet Paşa'nın açılış konuşmasından sonra, Ankara Kız Lisesi Tarih öğretmeni Afet Hanım'ın bir konferans vermesi, arkasından bir müsamere düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.¹²⁹ Bu arada Ankara'daki Vitrin Yarışmalarında hakem heyeti Cemiyet tarafından belirlenmiş ve bu isimler: "*İffet Halim Hanım, Ticaret Odası Azası Recai Bey, Hamamcızade Halil Bey ve Muamelat Memuru Mehmet Bey*" olarak açıklanmıştır. Ayrıca Vitrin Yarışmasında dereceye girenlerin ödülleri Cemiyet tarafından verilmesi alınan kararlardan bir diğeri olmuştur.¹³⁰

Bu hazırlık planları doğrultusunda 1933 yılı Yerli Malı Haftası, birçok devlet yetkilisinin katıldığı bir törenle açılmıştır. Önceki yıllardan farklı olarak bizzat Gazi Mustafa Kemal'in de törende bulunması iktisadi kalkınmadaki azmi pekiştirmiştir.

¹²⁶ "Vekillerimiz Radyoda Konferans Vereceklerdir.", **Hâkimiyeti Milliye**, 8 Birinci Kanun 1932, s. 1.

¹²⁷ "Yarın Hafta Başlıyor", **Hâkimiyeti Milliye**, 11 Birinci Kanun 1932, s. 1.

¹²⁸ "Başvekil Hz. Dün Üçüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftasını Bir Nutuk İle Açtı, İsmet Paşa'nın Tasarruf ve Yerli Malı Haftasını Açarken Söylediği Nutuk", **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Kânunuevvel 1932, s. 1, 5.

¹²⁹ "Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Bugün Başlıyor", **Hâkimiyet-i Milliye**, 12 Birinci Kanun 1933, s. 1.

¹³⁰ "Vitrin Müsabakası", **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Birinci Kanun, 1933, s. 4.

Açılış konuşmasının devamında konuşma yapmak üzere Kız Lisesi Tarih Öğretmeni Afet Hanım kürsüde yerini almıştır. Afet Hanım konuşmasını yaptıktan sonra milli şair Behçet Kemal, Haftanın öneminden bahseden şiirini okumuştur. Çeşitli oyunlar ve piyeslerle devam eden program bir şenlik havasında geçtikten sonra son bulmuştur. Ayrıca Haftanın önemi ile ilgili Cemiyet Başkanı Kazım Paşa ve çeşitli bürokratlar da bir takım konuşmalar yapmışlardır.¹³¹

Gazi Mustafa Kemal'in Tasarruf Haftası kutlamalarından duyduğu mutluluk, Kâtibi tarafından, Anadolu Ajansı'na verdiği beyanatta dile getirilmiştir. Bu açıklamada "*Reisi Cumhur Hazretleri Tasarruf Haftasının girmesinden ötürü yüksek ve uyanık duygulu halkımızın milli istihsalini koruma ve tasarruf yolundaki verimli çalışmasından çok sevinç duymaktadır*"¹³² denilerek, iktisadi mücadeleye başından beri destek olan Gazi'nin bu tavrının devam ettiği gösterilmiştir.

1934 yılında düzenlenen Beşinci Yerli Malı Haftası Ankara Halkevi açılış programında İsmet Paşa'nın konuşmasından sonra Kıymet Conker Hanım'ın bir konuşma yapması ardından Aka Gündüz'ün Türk Şekeri, Kümes Oyunları adlı piyeslerinin sergilenmesi öngörülmüştür. Bunun yanı sıra Hafta boyunca radyoda konuşma yapacak kişiler tespit edilmiştir.¹³³

Beşinci Hafta'nın açılışında Başbakan İsmet Paşa konuşmasında yer alan: "*...Gelecek yıl bu günlerde gerek ekonomik, gerek siyasi alanda yurdun daha yüksek, daha ileri olacağına asla tereddüt etmeden emniyetle bakıyoruz*"¹³⁴ sözleriyle geleceğe yönelik güvenini dile getirmiştir. Başbakanın ümit vadeden konuşması ile 1934 yılı Beşinci Yerli Malı Haftası açılmıştır. Tören açıldıktan sonra Ankara Kız Lisesi öğrencilerinin okuduğu İstiklal Marşı ile devam etmiş, bir öğrenci Haftanın önemini içeren ulusal nitelikli bir şarkı söylemiştir. Şarkının ardından Kıymet Conker Hanım bir konuşma ve bu konuşmadan ardından Aka Gündüz'ün yazdığı "*Türk Şekeri ve Kümes Oyunları*" adlı piyes sergilenmiştir.¹³⁵

¹³¹ "Dördüncü Tasarruf Haftasını, Büyük Gazi'nin Önünde, Başvekil Hz. Bir Nutukla Açtı", **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Birinci Kanun 1933, s. 1.

¹³² "Gazi Hz. Teşekkürleri", **Cumhuriyet**, 15 Kânunuevvel 1933, s. 1.

¹³³ "Artırma ve Yerli Mallar Yedi Günü Başladı", **Ulus**, 12 İlk Kanun 1934, s. 1.

¹³⁴ "Artırma ve Yerli Mallar Yedigünü Başladı", **Ulus**, 13 İlk Kanun 1934, s. 1.

¹³⁵ **a.g.g.**, s. 1.

1935'deki Altıncı Yerli Malı Haftası Ankara programında, kutlamalarda, Halkevi açılış programı haricinde, Kız Lisesi'nin Tiyatro salonunda düzenleyecekleri piyesler, temsili danslar, monologlar, şiirler ve nutuklar yer almaktadır.¹³⁶ Üzerinde önemle durulan o yılki mitingde, konuşmacılar Hukuk Fakültesi'nden B. Bahadır Dülger, Kız Lisesi Almanca Öğretmeni Zahide Özveren Hanım, Hukuk Fakültesinden B. Mehmet Türkmenoğlu, Esnaf Cemiyetlerinden Sabri Bey, Hukuk öğrencisi B. Muazzez Bilgin, İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nden B. Serap Aldora olarak belirlenmiştir.¹³⁷ Ayrıca bu kutlamaların tüm ülkede desteklenmesi adına, C.H.P Genel Sekreteri Recep Peker'in parti başkanlığa gönderdiği bir yazıda, Altıncı Yerli Malı Haftası'na gerekli desteğin sağlanması noktasında kurumun gayret göstermesi talep edilmiştir.¹³⁸

Altıncı Yerli Mallar Haftası açılışında Başbakan İsmet İnönü'nün dinleyici kitlesinin bir hayli yüksek olduğu bir salona hitap ettiği görülmektedir. Programa vekiller, yabancı basın mensupları ve seçkin bir dinleyici kitlesi katılmıştır. İstiklal Marşı ile başlamış olan programda, Başbakan yerli malı üretiminin önemine değinerek, *"Bütün memleket bu sözlerimi işitmelidir: İçerde ve dışarıda satmak için yetiştirdiklerimiz kâfi değildir. Her yetiştirdiğimizi iki misline çıkarmak için elbirliğiyle çalışmamız lazımdır"*¹³⁹ sözleriyle yerli üretimde ülkenin olması gereken yeri göstermiştir.

Başbakan İsmet İnönü'nün konuşmasından sonra, Halid Bedi'nin şefliğindeki Ankara Musiki Öğretmen Okulu korusu sahne almıştır. Musiki gösterisinin ardından Türkçe Öğretmeni B. Avni Gökmen'in hazırladığı *"Tutumlu Ol"* adlı oyun sahnelenmiştir. Programın bitiminde ise Mualla Senai ve Münir Hayri'nin hazırladığı *"Küçük paralar"* adlı piyes izleyiciye sunulmuştur. Ayrıca Haftanın açılışı ile ilgili radyoda, Cemiyet Başkanı Kazım Özalp ve diğer bürokratlar bir takım konuşmalar yapmıştır.¹⁴⁰

¹³⁶ "Halkevindeki Toplantılar", **Ulus**, 15 İllkânun 1935, s. 5.

¹³⁷ **a.g.g.**, s. 3. "Milli Hâkimiyet Alanında Bir Miting Yapıldı- B. Salahaddin Çam Radyoda Bir Söylev Verdi", **Ulus**, 16 İllkânun 1935, s. 1.

¹³⁸ **BCA**, Fon kodu: 490100, Yer no: 3119, Tarih: 15. 11. 1935.

¹³⁹ "Artırma ve Yerli Malı Haftası Dün Başladı, Haftayı İnönü Büyük Bir Nutukla Açtı", **Ulus**, 13 İllkânun 1935, s. 1.

¹⁴⁰ "Artırma ve Yerli Malı Haftası Başladı", **Ulus**, 13 İllkânun 1935, s. 5.

Haftaya verilen önemin devam ettiğinin göstergesi olan önemli devlet adamlarının konuşmalarda bulunmaları Yedinci Yerli Malı Haftasında da etkisini sürdürmüştür. Konuşma yapan kişilere baktığımızda iktisadi mücadeleye ne kadar önem verildiği belli olmaktadır. Buna göre;

Haftanın birinci günü, 12 Aralık'ta Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu Başkanı, Kazım Özalp

İkinci gün, Siyasal Bilgiler Okulu yetkilisi B. Mehmet Emin

Üçüncü gün, Adliye Bakanı B. Şükrü Saraçoğlu

Dördüncü gün, Kültür Bakanlığı T. T Dairesi Başkanı B. İhsan Sungu

Beşinci gün, Sümer Bank Genel Direktörü B. Nurullah Sümer

Altıncı Gün, İçişleri Bakanı B. Şükrü Kaya bir konuşma yapacaktı. Haftanın yedinci günündeki son konuşmayı ise 18 Aralık'ta Ekonomi Bakanı Celal Bayar'ın yapacağı açıklanmıştır.¹⁴¹ Şükrü Kaya Yerli Malı Haftası'na verdiği değeri yapacağı konuşma ile göstermiş bunun haricinde C.H.P teşkilatına Haftanın desteklenmesi talebini iletmiştir. Özellikle belirttiği nokta ise yerel bölgelerde yayın yapan basın organlarının Haftanın tanıtılması adına gerekli ilgiliyi göstermeleri ve bu durumun teşkilat tarafından kontrolüdür.¹⁴²

Ayrıca Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin hazırladığı tezli piyeslerin ülkenin her yerinde olduğu gibi Ankara'da da sergilenmesi planlanmıştır. Bunun dışında Halkevi İkinci Ortaokul öğrencileri tarafından, "*Yeni Ağustos Böcekleri*" isimli piyesin sergilenmesi için de hazırlıklar yapılmıştır. Bunun yanı sıra Cemiyet tarafından bir kültür filmi hazırlanmış ve izletilmesi için de gerekli yerlere verilmiştir.¹⁴³

Seçkin dinleyici kadrosunun hazır bulunduğu bir açılış ile gerçekleşen Yedinci Yerli Malı Haftası, İstiklal Marşı'nın okunmasından sonra, Başbakan İsmet İnönü'nün ülkenin ekonomik durumunu anlatan konuşması yer almıştır. Başbakan

¹⁴¹ "Artırım ve Yerli Malı Haftası Dolayısıyla, Radyo Konuşmaları", **Ulus**, 12 İllkânun 1936, s. 2.

¹⁴² **BCA**, Fon Kodu: 49001, Yer No: 3147, Tarih: 17. 11. 1936.

¹⁴³ "Artırım ve Yerli Malı Haftası", **Ulus**, 12 İllkânun 1936, s. 2.

konuşmasında o yıllarda önemli bir sorun haline gelen ve Hatay’da yaşanan “*sancak meselesine*” değinmiştir.¹⁴⁴

Başbakan’ın Hafta’nın açılışı haricinde özellikle gündemi ilgilendiren konuşmasının ardından, Ankara’daki İkinci Orta Okul öğrencilerinin hazırladığı ve seçkin izleyicilere sundukları “*Haftamızı Oynuyoruz*” adlı komedi oyunu sahneye konmuştur.¹⁴⁵

Sekizinci Yerli Malı Haftası’nın programının duyurusunda Başbakan Celal Bayar’ın Ankara Halkevi’nde 12 Aralık’ta saat 16.30’da vereceği bir nutukla açılışın gerçekleşeceği açıklanmıştır. Aynı günün akşamı da Cemiyet Başkanı Kazım Özalp’ın radyoda konuşma yapacağı bildirilmektedir. Ayrıca Haftanın tüm yurttaki büyük bir coşku ile kutlanması yönünde halka bir çağrıda bulunulmuştur.¹⁴⁶ Yapılan bu çağrının resmi kurumlarca destek görmesi adına İçişleri Bakanı Refik Saydam Türkiye’deki Valiliklere ve C.H.P Teşkilatına resmi bildiriye bulunmuştur. Yapılan bu bildiriye şu hususlar öne çıkmaktadır:

*“12 Birincikanunda bir hafta devam edecek olan dokuzuncu artırım ve yerli malı yıldönümü başlayacaktır. Vilayetinizdeki ulusal ekonomi ve artırma kurumunun şubeleri ile işbirliği yapılarak bu haftanın millet ve memleket için bu bakımdan faydalı geçmesinin teminini gerek aileler arasında ve gerek umumi yerlerde kendi mahsullerimizin yenme ve içilmesi için lazım gelen ve mümkün olan münasip suretlerde yapılmasını rica ederim.”*¹⁴⁷

İsmet İnönü tarafından geleneksel hale gelen bu açılışların, o yıl yeni Başbakan Celal Bayar tarafından yapılması ayrı bir özellik teşkil etmiştir. Haftanın açılış konuşmasında önceki yıllarla karşılaştırma yapan Celal Bayar, ülkenin ekonomik olarak geldiği durumu özetler nitelikte konuşma yapmış ve: “*Türk vatanını istihdaf*

¹⁴⁴ 1936 yılında ülkenin gündemini oluşturan sancak meselesi hakkında Başbakan İsmet İnönü Yerli Malı Haftası açılış konuşmasında şunları söylemiştir. “*Bu meselenin Fransa ile olan cephesi şudur: bizim 1921 ve 1923 muahedeleriyle hususi şartlar altında bıraktığımız İskenderun ve Antakya muntkasının tekâmül eden hadisat içinde istiklale kavuşmasını istiyoruz. Bu meseleyi Fransa Cumhuriyeti ile Cemiyet-i Akvamda görüşeceğiz. Evvela bu muntika için emniyet tedbiri alınmasını lüzumlu buluyoruz. Sınırlar o kadar gergin olmuştur ki, ansızın vuku bulacak hadiseler arzu edilmeyen akisler ve çok sıkıntılı vaziyetler husule getirilebilirler*” “Başbakanımız Dünkü Mühim Nutku”, **Ulus**, 13 Birinci kânun, 1936, s. 1-2.

¹⁴⁵ **a.g.g.**, s. 1.

¹⁴⁶ “8’inci Yerli Malı ve Tasarruf Haftası”, **Ulus**, 12 İlkânun 1937, s. 1.

¹⁴⁷ **BCA**, Fon Kodu: 49100 Yer No: 41923, Tarih: 8.12.1938.

eden hususi mahiyette ve umumi mahiyette olsun bir tehlike mevcut değildir” diyerek o yılki genel durumun olumlu yönde olduğunu vurgulamıştır.¹⁴⁸

Bayar, ithalat-ihracat durumunu bir önceki yıl ile karşılaştırma yaparak dinleyicilere açıklamada bulunmuştur: *Geçen senelere nazaran harici ticaretimizde 25 milyon liralık bir fazla vardır. İhracatımız geçen seneye nazaran 10 ay sarfında 10 milyon lira fazla kaydetmektedir.”* Başbakan Celal Bayar’ın yaptığı konuşmanın genelinde ekonomik dili çok iyi kullanması dinleyicileri memnun etmiştir. Bir önceki dönem Ekonomi Bakanı olması da bu durumu pekiştiren bir niteliktedir. Ayrıca program dâhilinde Cemiyet tarafından belirlenen kişiler de radyoda konuşmalar yapmışlardır.¹⁴⁹

Atatürk’ün vefatından sonraya rastlayan 1938’deki Dokuzuncu Yerli Mallar ve Artırma Haftası kutlamaları için yapılması planlanan hazırlıklarda: Başbakan Celal Bayar’ın Halkevi’nde Haftanın açılışı için konuşma yapması, aynı günün akşamında Ankara Radyosu’nda Kültür Bakanlığı Kültür Kurulu Başkanı B. İhsan Sungu’nun bir açıklamada bulunması düşünülmüştür. Ayrıca o yıl diğer kutlamalardan farklı olarak bir sokak sergisi düzenleneceği duyurulmuştur.¹⁵⁰

Bu çerçevede gerçekleşmesi düşünülen programda Başbakan Celal Bayar’ın açılış konuşması çeşitli basın organları tarafından övgü ile bahsedilmiştir. Bunlardan birinde: *“Başvekilimiz Artırma ve Yerli Mallar Haftasını dün mühim bir nutukla açtı. B. Celal Bayar, ekonomik ve mali işlerimizin veciz bir izahını yaptı”* denilerek Başbakanın mali durumu anlatan sevindirici rakamlar söylediğini vurgulanmaktadır.¹⁵¹

Celal Bayar konuşmasının temelinde, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyet’ine büyük katkısı olan Atatürk’ten bahsetmiş ve hizmetlerini hayırla anmıştır. Bununla birlikte, Atatürk’ün hayata gözlerini kapattığı o yıldaki törenlerin önceki yıllara göre sönük geçtiği de görülmektedir.¹⁵²

¹⁴⁸ “Başbakan Mühim Bir Nutuk Söyledi”, **Ulus**, 13 İllkânun 1937, s. 1.

¹⁴⁹ **a.g.g.**, s. 1.

¹⁵⁰ “Dokuzuncu Yerli Mallar ve Artırma Haftası, Bugün Başvekilin Bir Nutku ile Açılıyor”, **Ulus**, 12 İllkânun 1938, s. 1.

¹⁵¹ “Başvekilimiz Artırma ve Yerli Mallar Haftasını Dün Mühim bir Nutukla Açtı”, **Ulus**, 13 İllkânun 1938, s. 1.

¹⁵² **a.g.g.**, s. 1.

2.2. İstanbul’ da Yerli Malı Haftası Hazırlık Çalışmaları

1931-1938 döneminde İstanbul’daki kutlama hazırlıklarının Ankara’dan daha kapsamlı olduğu görülmektedir. İstanbul’daki Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kutlamaları hazırlık sürecine baktığımızda, Haftanın kutlanma planı ile ilgili olarak Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin, İstanbul’da Halk Fırkası Vilayet merkezinde yapmış oldukları toplantılarda aldıkları kararların uygulandıkları görülmektedir.¹⁵³ Toplanan bu kurul tarafından, İkinci Yerli Malı Haftası(1931) açılışı için çeşitli kararlar alınmıştır. Alınan kararlarda; Halkevi’nde Cemiyet tarafından bir resmî kabul töreni yapılması planlanarak; bu programa resmi makamlar, halk temsilcileri ve halkın tamamı davet edilmiştir. Programın yapılacağı gün Beyazıt Meydanı’nda resmi bir geçit yapılacağı belirtilmiştir. Yapılacak olan bu törende özellikle yerli malı ürünlerinin geçirilmesine dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁵⁴

Ayrıca o yılki kutlamalarda, okullarda Halk Fırkası binalarında, halkın toplanma alanlarında ve radyolarda kadın ve erkek konuşmacılar tarafından konferanslar yapılacağı planlanmıştır. 1930’da yapılan Vitrin Yarışmalarının yine aynı amaçla yapılması ve birinci olan yarışmacılara ödülleri verileceği bildirilmiştir. Bunun yanında çocuklara da bu hafta ile ilgili bilgilendirme yapmak için gazetelerin çocuk sayfalarında tasarruf ile ilgili konulardan bahsedilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁵⁵

Diğer yandan, milli tasarruf fikrini telkin edecek ve yerli mallarına olan ilgiyi artıracak propagandalar yapılması öngörülmüştür. Bunun için Cemiyet’e ait Gramofon plakları hazırlanacak ve hazırlanan bu plaklar kahve ve gazino gibi halkın yoğun olarak bulunduğu yerlere dağıtılacaktır. Bu plakların yerli malı fikrini taşıyan içeriğiyle halkı bilgilendirmek için önemli bir yöntem olması düşünülmüştür.¹⁵⁶

Ayrıca 1931 yılında, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından “*Büyük İktisat Seferberliğinde Herkese Düşen Vazifeler Nedir?*” adlı bir beyanname yayınlanmıştır.

¹⁵³ “Milli Tasarruf Cemiyeti Dün Toplandı ve Programı Tespit Etti”, **Cumhuriyet**, 30 Teşrinisani 1931, s. 2. “Milli Tasarruf Haftası, Dün Vali Bey’in Riyasetinde Yapılan Bir İçtimada Hazırlıklara Başlandı.”, **Cumhuriyet**, 24 Teşrinisani 1932, s. 1. “Tasarruf Haftası”, **Cumhuriyet**, 24 Teşrinisani 1933, s. 1. “Tutum Haftası Hazırlığı”, **Akşam**, 11 Kânunuevvel 1934, s. 5.

¹⁵⁴ “Milli Tasarruf Cemiyeti Dün Toplandı ve Programı Tespit Etti”, **Cumhuriyet**, 30 Teşrinisani 1931, s. 2.

¹⁵⁵ **a.g.g.**, s. 2.

¹⁵⁶ “Tasarruf Haftası, Vilayetin Her Tarafında Tezahürat Yapılacak”, **Akşam**, 11 Kânunuevvel 1931, s. 3.

Yayınlanan bu beyannamede önemli noktalara değinilerek bilgiler verilmiştir. Beyannamede halka seslenilerek:

“Türk parasının kıymetini korumak borcumuzdur. Paralarının kıymetini sıfıra düşüren milletlerin acı akıbetlere uğradığını biliyoruz. Otuz kırk senelik bir çalışma sayesinde biriktirdikleri paralarla, ihtiyaçlıklarını rahat geçirebileceklerini, çocuklarına sermaye ve cihaz temin edebileceklerini ümit eden birçok aile babalarının bu tasarruf edilmiş servetlerle bir okka ekmek bile alamadıklarına şahit olduk,” şeklinde bir açıklamada bulunulmuştur.

Böylece asıl meselenin çok para sahibi olmak değil ülkenin refah seviyesindeki artış olduğu ve diğer türlü ferdi kazançların hiçbir şekilde fayda sağlamayacağı vurgulanmış ve alınan önlemlerden bahsedilmiştir. Beyannamenin devamında ise, ülkenin ekonomik kalkınmasını düzeltme adına devletin üzerine düşen görevi yaptığı ve bundan sonra asıl görevin halkta olduğu belirtilmiştir:

“İşte memleket iktisadiyatını koruma kararnamesi, bu lüzumlu tedbirlerin en ehemmiyetlisidir. Eğer hükümetimiz böyle bir tedbir almasaydı ithalatımızla ihracatımız arasındaki müzmin açık devam edegelseydi, Türk parasının kıymetini korumak kabil olmayacaktı. İngiliz lirası bile bu yüzden düştü; aynı tehlike karşısında bulunan bütün devletler aynı tedbirleri almak mecburiyetinde kalıyorlar. Demek ki hükümetimiz kendi üzerine düşen vazifeyi yaptı şimdi sıra vatandaşların”¹⁵⁷

Beyannamenin sonuç kısmında ise şu sözlerle sanayi kesimlerine bir takım uyarılarda bulunulmuştur: *“Sanayici vatandaşlar, Türkiye malı devletin himayesine ve halkın rağbetine hak kazanmalıdır. Bunu temin etmek sizin borcunuzdur. Türkiye malı sağlam ve ucuz, iyi olmalıdır. Bunun aksi devletin himayesine ve halkın rağbetine karşı küfran olur”* bu uyarılar özellikle fazla kazanç için fiyat artırımına gidilmesin adeta bir *“hainlik”* olacağını ortaya koymaktadır.

Asıl amaca gelince de *“Milli kurtuluş cidalinde millete ilk hedefiniz, Akdeniz diye hitap eden büyük ses, bugünde ilk hedefiniz Müstakil millet iktisadiyatı diye yeni bir*

¹⁵⁷ “Türkiye de Milli İktisat Seferberliği”, **Hâkimiyeti Milliye**, 24 Teşrinisani 1931, s. 1.

gaye gösteriyor. Bu sesin arkasından gitmek borcumuzdur. Bu sesin arkasından gideceğiz” denilerek Mustafa Kemal’in vecizesiyle beyannameye son verilmiştir.¹⁵⁸

1932’de kutlanan Üçüncü Yerli Malı Haftası programında yer alan faaliyetler arasında, sinemalarda tasarrufla ilgili film gösterimi yapılması, Cemiyet’in hazırladığı tasarruf düşüncesi içerikli plakların kahvehanelerde dinletilmesi öne çıkmaktadır. Ayrıca radyolarda tasarrufla ilgili konferanslar verilmesi programa dâhil edilmiştir. Bir önceki yıl düzenlenen miting çalışmalarını ise o sene farklı olarak Darülfünun öğrencilerinin yapması düşünülmüştür. O yıl yapılacak olan Vitrin Yarışmalarından farklı olarak yerli ürünlerden incir, üzüm ve fındıktan tatlı yapma yarışması düzenlenmesi ve kazananlara ödülleri verilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁵⁹

O yıla özgü planlanan faaliyetlerden biri de, tasarruf tayyarecisi olarak anılacak olan Vecihi Bey’in¹⁶⁰ tayyaresinden paraşütlerle hediyeler atılmasıdır. Bu doğrultuda Cemiyet tarafından paraşüt ile atılacak hediyeler de belirlenmiştir. Tespit edilen bu hediyeler yerli malını temsil eden üzüm, incir, fındık gibi kuru meyveler ile boyun bağı, ipeklili mendil, çorap gibi çeşitli eşyalar olmuştur.¹⁶¹

Dördüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kutlamaları önceki yıllarda olduğu gibi bir program dâhilinde vücut bulmuştur. Üniversite, Maarif, Halkevi, Fırka çeşitli temsilcilerin katılımı ile Vali ve Belediye Başkanı Muhittin Beyin Başkanlığında Halkevinde bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantı sonunda görev paylaşımı yapılarak, Tasarruf Haftası kutlamalarının iyi bir şekilde geçmesi için kararlar alınmıştır.¹⁶²

¹⁵⁸ Yayınlanan Beyannamenin detayı için bkz. “Türkiye de Milli İktisat Seferberliği”, **Hâkimiyeti Milliye**, 24 Teşrinisani 1931, s. 1.

¹⁵⁹ “Tasarruf Haftası, Tayyarelerden Paraşütle Hediyeler Atılacak.”, **Akşam**, 24 Teşrinisani 1932, s. 1.

¹⁶⁰ Tasarruf Tayyarecisi olarak anılan Vecihi Bey’in, Yerli Malı Haftası kutlamalarında özveriyle çalışmasının ve uçuşlar yapmasının temelinde, 1930 yılındaki Sanayi Kongresi münasebetiyle açılan sergide Vecihi Bey’in maket uçaklarının yer alması bulunmaktadır. Vecihi Bey hatıralarında Cemiyet’in İstanbul çalışmalarındaki sorumlusu Daniş (Derler) Bey’in önerisi ile oluşturulan uçak maketi köşesinin yerli sanayi adına önemli bir girişim olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Vecihi Bey bu sergiden duyduğu mutluluğu şu şekilde ifade etmiştir: “*Başta büyük Atamız, İnönü ve bütün büyüklerimiz, mülki ve askeri seçkin zatlar, hepsi de zevkle seyrettikleri köşemi, bana manevi destek olan kıymetli takdirleri ile süslediler ve zenginleştirdiler. Birçok basın yayınları ile de havacılık yolunda methiyeler yazdılar. İşte Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde yayınlanan bu yazı, güzel bir hatıradır*” Vecihi Hürkuş, **Bir Tayyarecinin Anıları**, (Yayına Hazırlayanlar: Gönül Hürkuş, Sevim Hürkuş Maxon), İstanbul, 2000, s. 231-232.

¹⁶¹ “Tasarruf Haftası, Tayyarelerden Paraşütle Hediyeler Atılacak.”, **a.g.g.**, s. 1.

¹⁶² “Tasarruf Haftası”, **Cumhuriyet**, 24 Teşrinisani 1933, s. 1.

Toplantı sonunda alınan kararlarda: ”Geçen seneki Tasarruf Haftasında otomobillerle resmigeçit yapılmıştı, bu sene olmayacaktır. Buna mukabil radyoda şarkı halinde Tasarruf Haftasının reklamı yapılacaktır”¹⁶³ şeklinde bir açıklama yapılmıştır.

Önceki yıllardan farklı olarak, tasarruf bilincinin halk üzerinde etkili olması için kumbaralar ön plana çıkarılmıştır. Bu doğrultuda Tasarruf Haftası boyunca yeni kumbara alanlar ya da biriktirdiği parasını bankaya yatıranlar arasında çekilişle hediyeler verileceği duyurulmuştur.¹⁶⁴

Haftanın kutlanması ile ilgili alınan diğer kararlar ise Cemiyet tarafından hazırlanmış olan piyeslerin okullarda oynanması, ayrıca şiir ve şarkıların söylenmesi şeklindedir. Radyoda konuşma yapacak kişilere bilgi verilerek, hazırlık yapmaları istenmiş ve haftanın ilanını duyurmak için de, büyük cadde ve meydanlara bez afişlerler asılması kararlaştırılmıştır.

O yıl kutlanacak Tasarruf Haftası'nın altıncı gününün, Ramazan vaktine denk gelmesinden dolayı kurulacak mahyalarda Haftanın anlamını içeren ifadelerin kullanılması için gerekli başvurular yapılmıştır. Ayrıca bir önceki yıl ilgi gören tayyarelerden hediye atılması, o yıl da programlar arasına alınmıştı. Geleneksel hale gelen Vitrin Yarışmalarının hazırlıklarının başladığı da duyurulmuştur.¹⁶⁵

Yapılması planlanan diğer hazırlıklar kapsamında, Halkevi'nde merasim yapılması ve aynı zamanda okullarda kutlamalara başlanması öngörülmüştür. Bunun yanı sıra üniversitede de tasarruf konulu bir toplantı düzenlenmesi ve bütün profesörlerin bu toplantıda konferanslar vermesi düşünülmüştür. İlk konuşmayı da Meliha Avni Hanım'ın yapması programa konulmuştur.¹⁶⁶

Cemiyet bir önceki yıl kutlamalarda üzerinde durduğu yerli mamullerin tanıtılması konusunu o yılki kutlamalarda daha belirleyici hale getirmiştir. Bu çerçevede “*Cemiyet Haftanın yedi gün ve gecesini muhtelif yemışlere ayırmıştır. Her*

¹⁶³ a.g.g., s. 5.

¹⁶⁴ “Tasarruf Haftası İçin Hazırlıklar Başladı”, **Akşam**, 27 Teşrinisani 1933, s. 1.

¹⁶⁵ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası, Hazırlıkların Mühim Bir Kısım Bitti”, **Cumhuriyet**, 7 Kânunuevvel, s. 2.

¹⁶⁶ “Tasarruf Haftası Başladı, Bugün Üzüm ve Fındık Günüdür”, **Akşam**, 12 Kânunuevvel 1933, s. 1.

*gece ve her gün bir yemiş gecesi, bir yemiş günü yapılacaktır” şeklinde bir duyuru yapılarak ilginin yerli ürünlere çekilmesini sağlamak istemiştir.*¹⁶⁷

Bunun yanında Cemiyet’in hazırladığı bazı ilanlarda bu ürünlerin isminin yer aldığı vecizeler kullanılarak halkın dilinde yer edinilmesi sağlanmıştır. Bunların bir kısmında şu ifadeler kullanmıştır.: *“Yurttaş bugün ve bu gece mutlaka incir ve fındık ye! Kahvede, gazinoda, lokantada çay, kahve, gazoz ve meyve yerine incir ve fındık iste ve ye! Bunlar güzel yurdumuzun kuvvetli ve besleyici yemişleridir”*¹⁶⁸

Halkı uyarmak amacıyla da *“Yurttaş, hafta dediğin çabuk geçer. Bugün haftanın ikinci günüdür. Çabuk kumbarandaki paraları bankaya yatır. Aman kumbaran yoksa hemen kumbara al”*¹⁶⁹ şeklinde uyarılar yapmışlardır.

1934 yılında kutlanan Beşinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası için ya da o yıl değişen söylemle *“Ulusal Artırma ve Yerli Mallar Yedigünü”* için, İstanbul’da konuşma yapacak kişiler belirlenmişti. Bu konuya ilişkin bir haberde hafta boyunca konuşma yapılacak şöyle sıralanıyordu:

*“Haftanın ilk günü akşamı Vali ve Belediye Başkanı Muhiddin Bey radyoda konferans vereceklerdir. Haftanın diğer günlerinde Muhlis Ethem, Mediha Muzaffer, Rıza Halis, Meki Said, Meliha Avni ve Aliye Esat söz söyleyecekler. Kadın Reisi Latife Bekir de yedek konferansçı olarak seçilmiştir”*¹⁷⁰

Ayrıca Hafta münasebetiyle okullarda bilgilendirme yapılacağı, üniversite ve halkevinde konferanslar verileceği ifade edilmiştir. Bunun yanında Vitrin Yarışmalarına başlanması, bir önceki yıl yapılan kumbara çekilişinin de tekrarlanması Haftanın programı arasına girmiştir. Program içerisinde Tayyarelerden hediyeler atılması da o yılki faaliyetler içerisinde. Özellikle hediyelerin halkın kalabalık olduğu Beyazıt ve Taksim Meydanı’nda, Kadıköy İskelesi’nde ve Üsküdar Doğancılar Parkı’nda atılması planlanmıştır.¹⁷¹

1935 yılında dil devrimiyle birlikte Atatürk tarafından isminde değişikliği girilen Cemiyet *“Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu”* olarak kutlamalarına devam

¹⁶⁷ a.g.g., s. 1.

¹⁶⁸ “Tasarruf Cemiyet’inin Kumbara Müsabakası”, **Cumhuriyet**, 13 Kânunuevvel 1933, s. 4.

¹⁶⁹ a.g.g., s. 4.

¹⁷⁰ “Tutum Haftası Hazırlığı”, **Akşam**, 11 Kânunuevvel 1934, s. 5.

¹⁷¹ a.g.g., s. 5.

etmiştir.¹⁷² Altıncı Yerli Malı Haftası kutlamaları programında da, önceki yıllarda rağbet gören tayyarelerin belirli bölgelerdeki uçuşları yer almıştır. Buna karşılık o yıl kutlamalarda farklı olarak hediyeli “*Yemiş Yarışması*” düzenlenmesi planlanmıştır. Bu yarışmaya katılanlara kuponlar verilerek çekilişle hediyeler verilmesi kararlaştırılmıştır. Her yıl yapılmaya çalışılan resmigeçit töreni, olumsuz hava şartlarından dolayı o yıl iptal edilmiştir.¹⁷³

1936’daki Yedinci Yerli Malı Haftası programında Cemiyet’in Yerli Malı Haftası ile ilgili aldıkları kararlarda Haftanın, daha geniş programlarla kutlanmasına karar verilmiş, bu doğrultuda bir takım hazırlıklara gidildiği belirtilmiştir. Özellikle Kuruyemiş ve Vitrin Yarışmalarına katılımı artırmak için daha fazla gayret gösterileceği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda bir önceki yıl verilen hediyelerin sayısı artırılarak çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Yine önceki yıllarda olduğu gibi geniş caddelere afişler asılması, tayyarelerden reklam ve yarışma kartlarının atılması alınan diğer kararlar olmuştur.¹⁷⁴

Bu hafta zarfında okullarda müsamerelerin yapılması da belirtilmiş, yine okullarda öğrencilerin yerli malı kullanımı noktasında bilgilendirilmesi istenmiştir. Önceki yıl olumsuz hava şartlarından dolayı yapılamayan resmigeçit töreninin yine aynı olumsuzluğun olmaması koşuluyla o yıl yapılması kararlaştırılmıştır.¹⁷⁵

Sekizinci Artırım ve Yerli Malı Haftası kutlamaları için hazırlanan programda, caddelere afiş asılması, Vitrin Yarışmasına katılımın artırılması ve Ankara’da olduğu gibi İstanbul radyolarında da konuşmalar yapılması söz konusudur.¹⁷⁶ Bunların yanı sıra okullarda ve Halkevinde kutlamalar yapılması öngörülmüştür. Ayrıca evlerde artırma ve ekonomi ile ilgili konuşmalar yapılması da öngörülmektedir.¹⁷⁷

Aynı şekilde tasarruf konulu konferansların okullarda öğrencilere yapılmasına önceki yıllarda olduğu gibi devam edilecektir. Bu şekilde her neslin milli ekonomi bilinciyle yetişmesinin sağlanması düşünülmüştür. O yılki Yerli Malı Haftası’yla ilgili önemli programlardan biri de İktisat Fakültesi’nin düzenleyeceği konferanstır.

¹⁷² Semiz, **a.g.e.**, s. 99.

¹⁷³ “Tasarruf Haftası”, **Akşam**, 15 Kânunuevvel 1935, s. 1.

¹⁷⁴ “Tasarruf Haftası, Bu Yıl Daha Geniş Programla Kutlanacak”, **Akşam**, 7 Kânunuevvel 1936, s. 2.

¹⁷⁵ “Tasarruf Haftası Dün Başladı”, **Akşam**, 13 Kânunuevvel 1936, s. 5.

¹⁷⁶ “Bugün Başvekil Celal Bayar’ın Nutkuyla Açılıyor”, **Cumhuriyet**, 12 Kânunuevvel 1937, s. 1.

¹⁷⁷ “Ekonomi Haftasının İkinci Günü”, **Cumhuriyet**, 14 Kânunuevvel 1937, s. 7.

Haftanın beşinci günü yapılması planlanan bu konferansta Prof. Ömer Sarç, Prof. Fazıl Pelin, Prof. Kessler ve öğrencilerden bazıları ekonomik gelişmeyle ilgili konuşmalar gerçekleştireceklerdir.¹⁷⁸

Atatürk'ün vefatı nedeniyle, 1938 yılındaki Dokuzuncu Yerli Mallar ve Artırma Haftası kutlamaları için İstanbul'da yapılması planlanan hazırlıkların sönük geçtiği görülmektedir. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti bu duruma yönelik açıklamasında Haftanın daha önceki yıllara kıyasla daha sönük kutlanacağını şu şekilde belirtmiştir:

*“Bu sene Tasarruf Haftası, Büyük Ölüünün hatırasına hürmeten sade bir şekilde geçecektir. Bilhassa her sene yapılan Vitrin Müsabakası, Kuru ve Yaş Yemiş Müsabakası, havadan hediye atmak kısımlarının bu sene programdan çıkarılması muvafık görülmüştür”*¹⁷⁹

2.3. Hafta İçerisinde Yapılan Etkinlikler

Yerli mallarını tanıtmaya amacıyla yapılan faaliyetler arasında kitlesel olarak büyük önem taşıyan diğer bir organizasyon da resmigeçitler ve mitinglerdir. Ülkenin menfaati için halkın katılımında bulunduğu bu mitingler, Cumhuriyet tarihinde Cemiyet teşebbüsü ile toplu bir uyanış için atılan önemli bir adım olmuştur. İstanbul ve Ankara'da organize edilen yürüyüş ve mitinglere baktığımızda Ankara'da yapılan mitinglerin İstanbul'a göre daha kapsamlı oldukları anlaşılmaktadır. Mitingler, Cemiyet tarafından Ankara Hâkimiyet-i Milliye Meydanı'nda toplumun her kesiminden insanların katılımıyla düzenlenmiştir.¹⁸⁰

Bu yürüyüş ve mitinglerin ayrıntılarına bakıldığında, belirlenen programlara uygun bir şekilde önemli etkinliklerin gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda bir yayın organının 17 Aralık 1931 deki haberinde: *“Yarın Milli İktisat*

¹⁷⁸ “İktisat Fakültesinde Dün Akşam Bir Toplantı Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 17 Kânunuevvel 1937, s. 1.

¹⁷⁹ “Milli İktisat ve Tasarruf Haftası”, **Cumhuriyet**, 11 Birinci Kanun 1938, s. 2.

¹⁸⁰ “Milli İktisat Mitingi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Kânunuevvel 1931, s. 1. “Tasarruf ve Yerli Malı Mitingi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Birinci Kanun 1932, s.1, “Bugün Büyük Miting Var” **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Kânunuevvel 1933, s.1. “Artırmak ve Yerli Malı Kullanmak İçin Dünkü And”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 İlkânun 1934, s. 1. “Milli Hâkimiyet Alanında Bir Miting Yapıldı- B. Selahaddin Çam Radyoda Bir Söylev Verdi”, **Ulus**, 16 İlkânun 1935, s. 4. “Dün Ulus Meydanında Büyük Bir Toplantı Yapıldı”, **Ulus**, 14 Birinci kanun 1936, s. 1.

Mitingi Var” denilerek Ankara halkı bu konudan haberdar edilmiştir. Haberin devamında ise program ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır:

*”Yarın milli iktisat mitingi var. Tüm Ankara halkı, esnaflar, öğrenciler, saat 14’te Samanpazarı’nda toplanarak bando ve mızika eşliğinde, ellerinde tasarruf ve iktisat pankartları ile Taşhan da ki Hâkimiyet-i Milliye meydanına yürüyeceklerdir. Burada Gazi’nin heykeli önünde, İffet Halim, Nezihe Hanım, Naşit Hakkı, Neşet Halil, şair Behçet Kemal ve Demirciler Cemiyeti Reisi Sabri Beyler nutuklar söyleyeceklerdir.”*¹⁸¹

Geniş katılımlı büyük bir halk kitleleriyle yapılan bu mitingde, coşkulu bir kalabalık toplanmıştır. Konuşmaya ilk olarak İffet Hanım başlamış ve etkileyici söylemleriyle ilgi çekmiştir. Bu konuşmasında ön plana çıkan cümlelerinde Türk insanının amaçlarını belirlemiştir:

*“...Evet; dünya bir buhran geçirebilir. Fakat biz, yeni bir yolda yürüyen insanlar; biz eski dünyanın insanlık davasına yeni bir mana vermek kudretini gösteren insanlar, kendi istiklalimiz gibi, kendi buhranımızı da kendi kudretimizle başka bir yola götürmek şahsiyetini mutlaka göstereceğiz... Ey Türk genci, yürü! Önünde hedef var, ardında ise insanlar var, millet var. Ey Türk genci, çalış! İçinde gençlik var, içinde Türk ’lük var.”*¹⁸²

Bu ümit dolu konuşmadan sonra, Naşit Hakkı Bey de söz almıştır. Naşit Bey açıklamasında iktisadi mücadeleyi Sakarya mücadelesine benzeterek *”Vatandaşları iktisat Sakarya’sına çağırıyoruz. Bu meydanda Türk milletinin zafer Sakarya’sına gittiği günleri unutmadık”* demiştir. Ardından da: *“Aynı ateşle, aynı cesaretle ve aynı imanla çağırıyoruz”* sözleriyle coşkulu kalabalığa seslenen Naşit Bey konuşmasının temelinde milli bilinci öne çıkarmış ve: *“Cebimizden çıkan her beş kuruşun nereye, kimin kesesine, kimlerin kasalarına ve döne dolaşa hangi milletin hazinesine gideceğini bilmek ve oradan nasıl döneceğini düşünmek şarttır.”* diyerek iktisadi mücadelede her adımın çok iyi planlanması gerektiğini anlatmıştır.¹⁸³

¹⁸¹ “Milli İktisat Mitingi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Kânunuevvel 1931, s. 1.

¹⁸² “Tasarruf Haftasının Son Büyük İçtimai Zafer Abidesi Önünde Dün Yapıldı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 19 Kânunuevvel 1931, s. 4.

¹⁸³ **a.g.g.**, s. 4.

Naşit Hakkı Bey'in iktisadi mücadele azmini artıran sözlerinden sonra, Enver Behnan Bey konuşmasını yapmak için kürsüye çıkmıştır. Konuşmasında özellikle yerli malı kullanmanın önemine değinerek, Türk halkının kendine olan güvenini tazelemiştir:

*“Bugün; dünyayı idare eden kuvvet, milli iktisattır. Milli iktisat, vatandaşların kendi zekâsıyla, kendi emeğiyle, kendi eliyle yaptığı memleket mallarını kullanmakla başlar. Ey ruhunda büyüklükler saklayan Türk halkı! Söyle sana kendi malından daha yakın ne vardır? Türk işçisinin zekâ ve istidadı Avrupalılardan daha az mıdır da sen garbın boyalı paçavralarını gezdiriyorsun”.*¹⁸⁴

Hâkimiyet-i Milliye Meydanı'nda düzenlenen mitingdeki diğer bir konuşmacı ise Demirciler Reisi Sabri Bey'dir. Sabri Bey esnaf kesiminin temsilcisi olarak yaptığı konuşmada, ekonomik olarak kalkınma adına üzerlerine düşen sorumluluk her ne ise yapacaklarını söylemiştir. Konuşmasının bir kısmında bu duruma değinerek:

... “İsmet ve Kazım Paşaların ardında yürüyeceğiz. Yani yerli malı yiyecek, yerli malı giyeceğiz! Bütün bunları yerli işçilerimize yaptıracağız! Cumhuriyet Halk Fırkamız bugünde yanında kanatları altında yaşamakla göğsü gurur ve itminan hisleriyle şişen biz Esnaf Cemiyetleri, iktisat seferberliğinde de bize düşen vazifeyi yapmaya ant içiyoruz” sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır. Böylece Sabri Bey kalkınma adına önemli bir konum teşkil eden sanatkârların duruşunu ciddi sözlerle açıklamıştır.

Mitingdeki son konuşmayı milli şair Behçet Kemal yaparak duygularını ifade etmiştir. Konuşmasında Gazi Mustafa Kemal'e seslenerek: *“En Büyüğümüz! Bütün vatani kucaklayacak kadar geniş bağrına ayrıca biz bas!”* çağrısıyla sözlerine başlamıştır. Ekonomik anlamda verilen mücadeleyi Gazi'ye anlatmış ve bu mücadeleyi gururla görmesini istediğini belirtmiştir. İktisadi mücadeleyi içeren sözlerden oluşan şiirini de halka sunmuştur. Önemli mesajlar içeren bu şiirin bir kısmında:

... ”Şu yerli malı meşheri

Bir kemikle bir deri kalmış bir Asya filinin üstündeki acayip, antika,

¹⁸⁴ a.g.g.

Eski tahtırevan tertibi değil!

Bu büyük bir panik! Sağlam, derin, kalın

Asıl temeli! Eski şairlerin içten ah çekerken derin derin, Kâğıt parçası diye;

Güya dudak büktükleri para, bizce bir madalya, bir arma!

Para yüksekte, bayrak yukarda varda! Atılıyorz atıye

Azim diye, iman diye, gençlik diye”¹⁸⁵ şeklinde ifadeler yer almaktaydı.

Şair tarafından okunan bu şiire meydana toplanan halk tarafından alkışlar ile cevap verilmiş ve iktisadi uyanış adına yapılan bu miting halk üzerinde ciddi tesirler bırakarak son bulmuştur.

Üçüncü Yerli Malı Haftası mitingi de, 16 Aralık tarihinde Hâkimiyet-i Milliye Meydanı’nda düzenlenmiştir. Saman Pazarı’nda toplanan halk, askeri bando eşliğinde planlanan güzergâh üzerinden meydana varmıştır. İstiklal Marşı’nın okunmasından sonra Esnaf Cemiyeti adına Gazi’nin heykeline çelenk bırakılmıştır.¹⁸⁶

Bu törenden sonra konuşma yapmak üzere İffet Halim Hanım kürsüye çıkmıştır. Yapmış olduğu konuşmasında “*Türk yüksek bir dağa basamak basamak tırmanıyor*” diyerek varılan noktalara değinmiştir. Konuşmasının bir bölümünde doğrudan halka hitap ederek geçmiş yıllar mukayese yapılmasını istemiş, giyilen elbiseyi nereden aldıklarını, tüketim mamullerini nereden karşıladıklarını, para artırımını yapıp yapmadıklarını sormuştur. Yapılan onca uyarılara rağmen tasarruf hareketlerine dikkat edilmiyorsa günü geldiğinde hesap verileceğini vurgulamıştır. Ülkedeki yerli mallar haricinde ürün tüketilmesinin yanlışlıklarına değinerek, azmin ve iktisadi zaferin ancak buna borçlu olduğunu söylemiş ve konuşmasını yapmak için kürsüyü Demirciler Reisi Sabri Bey’e bırakmıştır.¹⁸⁷

Demirciler Reisi Sabri Bey, konuşmasının girişinde Cemiyet ile ilgili genel durumdan bahsettikten sonra; asıl işlerinin, yabancı işçileri aratmayacak şekilde makinist, elektrikçi, demirci, boyacı, tenekeci, sıvacı ve diğer mesleklerde uzman

¹⁸⁵ a.g.g.

¹⁸⁶ “Tasarruf ve Yerli Malı Mitingi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Birinci Kanun 1932, s. 1.

¹⁸⁷ a.g.g., s. 1.

insan yetiştirmek olduğunu söylemiştir. Üretim mekanizmasının temel sıkıntısı olan bu eksikliğin giderilmesini amaç edindiklerini belirterek bu şekilde ilgiyi kaybeden sanatların bir daha harekete geçirilebileceğini vurgulamıştır.

Sabri Bey konuşmasının devamında yerli malı kullanmanın faydalarından bahsetmiştir. Türk parasının iç piyasada kalması için yerli malı kullanımının gerekli olduğunu belirtmiştir. Konuşmasının sonunda tasarruf bilincinin canlı tutulmasını istemiş ve az da olsa para biriktirmek gerektiğini ifade etmiştir. Bunun haricinde kumbara kullanımının önemini vurgulayan Sabri Bey *“Damlaya Damlaya göl olur”* deyimini de kullanarak birikim yapmanın değerini anlatmıştır.¹⁸⁸

Diğer bir konuşmacı olan Neşet Halil Bey konuşmasının başında: *“Büyük dava günündeyiz. Türk vatanının sayini millileştirmek. Tezgâhını millileştirmek, tasarrufunu millileştirmek; on beş milyonu bir yapmak davamızı; milletçe kurtuluş ve milletçe kuruluş davamızı, Türk milletinin Türk vatanında (milli birliği) davamızı konuşuyoruz”* diyerek asıl gayenin milli bir şuur etrafında birleşmek ve bu doğrultuda yeni bir uyanışa geçmek olduğunu anlatmıştır. Konuşmasının devamında nasıl Kurtuluş Savaşı’ndan ortak bir mücadeleyle çıkıldıysa bu iktisadi mücadelede de aynı seviyede kahramanlık göstererek ve yerli malına gerekli önemi vererek başarı sağlanabileceğini öne sürmüştür.

Neşet Halil Bey konuşmasını bitirdikten sonra kürsüye geçen Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti müdürü Vedat Nedim Bey, ekonomik olarak özgür olamayan bir milletin kesinlikle bağımsız olmayacağına vurgu yaparak bir seferberlik heyecanıyla hareket edilmesini istemiştir. Cemiyet’in de ana gayesinin milli ekonomi bilincini aşılamak olduğunu söyledikten sonra, ekonomik olarak ilk hedefin yerli malı kullanmak olduğunu ve kullanmayanların bozguncu olduğunu anlatarak milli iktisat adına sert bir söylem gerçekleştirmiştir.

Vedat Nedim Bey konuşmasının bir bölümünde de, Türkiye’de yetişen ürünlerin ülkedeki insanlar tarafından tüketilmediğini, özellikle fındık, üzüm, incir gibi birçok ürünün %90’nının yurt dışında tüketildiğini belirtmiştir. Ona göre bu durum kötü olmamakla beraber bu ürünlerden Türk halkının da faydalanması gerekiyordu. Vedat

¹⁸⁸ a.g.g., s. 6.

Nedim Bey ayrıca Türk parasının önemine ve alınacak önlemlerle paranın istenilen seviyelere yükselebileceğine de değinmiştir.¹⁸⁹

Dördüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası miting programında öğrencilerin ve kalabalık bir halk kitlesinin bir araya gelerek Hâkimiyet-i Milliye Meydanında toplanacakları bildirilmiştir. Miting meydanında konuşma yapmak üzere de İffet Halim Hanım, Behçet Kemal ve Demirciler Reisi Sabri Beyler belirlenmişlerdir.¹⁹⁰

1934 yılındaki Beşinci Yerli Malı Haftası'nda düzenlenen mitingde de, Ankara Cumhuriyet Abidesi önünde Ticaret ve Sanat Okulu öğrencilerinin de katıldığı kalabalık bir toplantı yapılmıştır. Merasimle başlayan programın ilk konuşmasını Demirciler Reisi Sabri Bey yapmıştır. Sabri Bey den sonra diğer konuşmacıların katılımıyla program devam etmiştir.¹⁹¹

Altıncı Yerli Malı Haftası'nda Ankara'da resmigeçit töreni olumsuz hava şartlarına rağmen yapılmıştır. Yerli Malı Haftası kutlamalarında bayram yeri gibi olan Hâkimiyeti Milliye Meydanı'nda konuşmalar yapılmıştır. Bu konuşmacılardan ilki Ankara Hukuk Fakültesinden B. Bahadır Dülger olmuştur. Dülger, yaptığı konuşmada:

“İlerleyen, durmadan iyiye, yeniye, iyiden daha iyiye, yeniden daha yeniye koşan büyük ve ileri Türkiye'yi düşünmek ne mutlu. Biz bunu başaracağız ve ölürsek muhakkak beraberimizde bu büyük ve ileri Türkiye'nin hatırasını götüreceğiz” diyerek heyecanlı bir atmosfer oluşturmuştur. İkinci konuşmayı Kız Lisesi Almanca Öğretmeni Zahide Özveren Hanım yapmıştır.

Zahide Özveren yaptığı konuşmasında kadının ekonomik mücadeledeki rolünden bahsederek:

*“Türk kadını bu savaşta en büyük iş senin omuzlarındadır. Çocuğuna tutumlu hareket etmesini ve artırmasını sen öğreteceksin. Türk Çocuğu bu itiyadı mektepten ve hayattan evvel senden alacaktır. Kullandığın her şey Türk malı, yerli malı olacaktır”*¹⁹² söyleminde bulunmuştur.

¹⁸⁹ “Tasarruf ve Yerli Mallar Mitingi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Birinci kanun 1932, s. 6.

¹⁹⁰ “Bugün Büyük Miting Var”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 İlkânun 1933, s. 1.

¹⁹¹ “Artırmak ve Yerli Malı Kullanmak İçin Dünkü And”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 İlkânun 1934, s. 1.

¹⁹² “Milli Hâkimiyet Alanında Bir Miting Yapıldı- B. Selahaddin Çam Radyoda Bir Söylev Verdi”, **Ulus**, 16 İlkânun 1935, s. 4.

Zahide Hanım'ın Türk kadınına nasihat içeren konuşmasından sonra, kürsüde Hukuk Fakültesinden B. Mehmet Türkmenoğlu, Esnaf Cemiyetlerinden Sabri Bey, Hukuk öğrencisi B. Muazzez Bilgin de konuşmalar yapmışlardır. Son olarak İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nden B. Serap Aldora “*Bugünün Gençlerine*” adlı şiiri okumuştur. Serap Hanım okuduğu şiirde yerli malı kullanmanın bir vatan bilinci olduğunu söyleyerek, bir Türkün bu şuur içinde olması gerektiğine değinmiş, özellikle Atatürk'e övgü dolu sözler sarf ederek ekonomik kalkınmadaki bu bilinci ona borçlu olduğumuzu vurgulamıştır. Serap Hanım'ın beğeni ile dinlenen şiirinden sonra, Hâkimiyeti Milliye Meydanı'nda toplanan coşkun kalabalık dağılmış ve programa son verilmiştir. Serap Hanım adı geçen şiirinin bir bölümünde şu dizelerle Yerli Malı Haftası'nı kutlamaktadır:

BUGÜNÜN GENÇLERİNE!

Karanlık ufuklardan, Türk'e bir güneş doğdu

O tatlı bakışıyla, etrafı nura boğdu

O dertli milletine, saldı kuvvetli bir hız

Yürüdü arkasından genç, ihtiyar, kadın, kız

Fabrikalar çoğaldı, ameleye iş çıktı.

İnkılap cehaleti bir anda devirip yıktı.

Maden ocakları da hiç durmadan işliyor.

Türkiye bir sanayi olarak genişliyor.

Türkler canını verir, fakat sözünden dönmez.

Onun Atası varken, Türk milleti hiç ölmez.

Atamıza canımız, kanımız feda olsun.

Ona bakan hep, gözler sönsün kahrolsun.

Özü doğru Türk sokma, yaban malı vatana

Bunu yaparsan sadık olursun bil atana

Bugünü bize veren Atamıza ne mutlu

*Sevinin arkadaşlar, günümüz olsun kutlu!*¹⁹³

Hâkimiyeti Milliye Meydanı'ndaki toplantı Yedinci Yerli Malı Haftası kutlamalarında da yer almıştır.¹⁹⁴ İstiklal Marşı'nın okunmasının ardından, daha önceki yıllar da olduğu gibi konuşmacılar kürsüye davet edilmiştir.

İlk konuşmayı Halkevi adına Bahadır Dülger yaparak, ekonomi mücadelesine dair şu sözlerle farklı benzetmelerde bulunmuştur:

“...Bu sefer düşmanımız gizlidir, sinsidir. Bizi arkadan vurmaya kaleyi içten zapt etmeye çalışacaktır. Koku olacaktır, renk olacaktır, bizi teshire uğraşacaktır; aldanmayalım arkadaşlar! Biz ilerisi için yeni Türkiye'yi dünyanın en ileri memleketi yapmak için yaşamak istiyoruz.”

Sonraki konuşmacı da Cemiyet adına söz alan Behçet Kemal Çağlar olmuştur. Behçet Kemal'in, ikazlar içeren konuşması halkın dikkatini çekmiştir. Konuşmasında *“Fakat arkadaşlar, niçin hala ecnebi malı kullanırken yüzümüz kızarmıyor, elimiz titremiyor? Nasıl hala ferah ferah, güle güle bu işe teşebbüs edebiliyoruz, niçin hala herhangi bir tanıdığımız Avrupa'ya giderken ona bir şapka, bir kumaş ismarlamaktan vazgeçmiyoruz?”* diyerek, yabancı malı kullanımına yönelik bir eleştiri getirmiştir. Konuşmasının devamında da asıl Türklüğün kimlik taşımakla değil, yerli malı kullanmakla olduğunu anlatmıştır.¹⁹⁵

Behçet Kemal'den sonra yüksek tahsil gören öğrenciler adına, İclal Hanım ve B. Fehmi Yavuz kısa birer konuşma yapmışlardır. Bu konuşmaların ardından Ticaret Lisesinden Firuzan Hüsrev Tökin bir şiir okumuştur. Bu şiirde yer alan şu dizeler ekonomik kalkınmanın önemine vurgu yapmaktadır:

“Yarın, Yaylanın koynunda yeşil ovalar göreceğiz.

Tarlalarımızı traktörle süreceğiz,

Kasabalarda dokuma tezgâhları kurulacak.

¹⁹³ a.g.g., s. 4.

¹⁹⁴ “Dün Ulus Meydanında Büyük Bir Toplantı Yapıldı”, **Ulus**, 14 Birinci kanun 1936, s. 1.

¹⁹⁵ a.g.g., s. 1.

Anadolu bizim gücümüzle yoğrulacak”¹⁹⁶

Firuzan Hanım çok alkış alan bu şiirinde, Anadolu insanına ümit aşılayıp, geleceğe güvenle bakılmasını sağlamak istemiştir. Firuzan Hanım’ın okuduğu şiirden sonra son konuşmayı Demirciler Cemiyeti adına B. Hayri Bey yapmış; hafta ile ilgili duygularını anlattıktan sonra toplantı bitmiştir.¹⁹⁷

Başkent Ankara’dakiler çok daha ön planda olmakla birlikte, İstanbul’da da miting ve yürüyüşlerin düzenlenmesi söz konusudur. İstanbul’da organize edilen miting ve yürüyüşlerin ilki İkinci Yerli Malı Haftası’nda Halk Fırkasının öncülüğü ile Üsküdar’da düzenlenen miting olmuştur. Miting, halkın Üsküdar’da toplanarak tramvay yolu üzerinden Tıp Fakültesi’ne yürümeleri ile gerçekleşmiştir.¹⁹⁸

Fakülte öğrencileri ve eğitimcileri tarafından karşılanan halka, Doktor Fahrettin Kerim ve Tıp Talebe Cemiyeti Reisi Hasan Hulusi Bey bir takım konuşmalar yapmıştır.¹⁹⁹ Bunun haricinde Cemiyet, İstanbul’da Halkevi’nde bir konferansın yapılacağını duyurmuştur. Haftanın kapanış programı olarak Halkevi’nde tüm halkın ve resmi makamların davetli olduğu resmî kabul ve resmî geçit töreni yapılmıştır.²⁰⁰

İstanbul’da Haftanın yapılan son programı, resmî geçit töreni ya da diğer *ismiyle* “*Yerli Mallar Alayı*” olmuştur. Halkın tüm kesiminden insanların davet edildiği bu törene geniş katılım sağlanmıştır. Halkevi’nde yapılan törenden sonra Vali Muavini Fazlı Bey tebrikleri kabul etmiş ve resmî geçit için saat on ikide Beyazıt Meydanı’nda toplanılmıştır. Hava şartlarının çok ağır olmasından dolayı öğrencilerin törene katılmasına izin verilmemiştir. Şehir bandosunun önderliğinde yerli malları teşhir eden araçlarla hareket edilmiştir.²⁰¹

Resmî Heyeti’n de katılımı ile yapılan bu yürüyüş güzergâh olarak Beyazıt-Taksim arasını kapsıyordu. Taksim’e varıldıktan sonra meydandaki heykelin önüne çelenkler konularak Nazmi Nuri Bey tarafından bir konuşma yapılmıştır. Buradan da Şişli üzerinden Maçka-Beşiktaş yolu ile Bebek’e kadar gidilmiştir. Bu tören halk

¹⁹⁶ **a.g.g.**, s. 5.

¹⁹⁷ **a.g.g.**

¹⁹⁸ “Tasarruf Haftası Halkta Alaka Uyandırdı, Dün Üsküdar’da Bir Miting Yapıldı.”, **Cumhuriyet**, 15 Kânunuevvel 1931, s. 1.

¹⁹⁹ “...Dün Üsküdar’da Bir Miting Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 15 Kânunuevvel 1931, s. 4.

²⁰⁰ “Dün Şehrimizde Büyük Tezahürat Yapıldı.”, **Cumhuriyet**, 16 Kânunuevvel 1931, s. 1.

²⁰¹ “Dün Şehrimizde Büyük Tezahürat Yapıldı.”, **Akşam**, 19 Kânunuevvel 1931, s. 1.

tarafından yoğun ilgi ile izlenmiş, tören heyeti daha sonra Fatih'e kadar geri dönmüş ve orada dağılmıştır.²⁰²

Sanayi Birliği Kâtibi Umumisi Nazmi Nuri Bey, Taksim'de yaptığı konuşmada, *“Bir taraftan kar ve tipi devam ederken havanın bu şiddetine rağmen Milli Tasarruf ve İktisat gününü çok sıcak ve parlak heyecanlarla tertip ediyoruz. Türk Milleti bu iktisat ve Milli tasarruf mücadelesinde muvaffak olmaya azmetmiştir.”* diyerek mücadelenin tüm zor şartlar altında dahi olsa sürdürüleceğini vurgulamıştır. İstanbul şehrinin hemen bütün fabrikalarının dâhil olduğu bu resmigeçide Türkiye İş Bankası da büyük bir kumbara ile iştirak etmiştir. Vali Muavini Fazlı Bey de verdiği demeçte haftanın İstanbul halkı üzerindeki olumlu etkilerini anlatmıştır. Fazlı Bey verdiği demeçte özellikle öğrencilerin tasarruf şuurunu kazanması adına önemli girişimlerde bulunulduğuna değinmiş ve yapılan faaliyetlerden şu şekilde bahsetmiştir:

“Milli Tasarruf ve İktisat Haftası'nın en kuvvetli hareketleri İstanbul mekteplerinde cereyan etmiştir. Mektepler, başlarında muallimleri ve mürebbileri olduğu halde minimini yavruları milli mamulat ve masnuatımızı imal eden ve teşhir eden müesseseleri gezmek ve bunlardan canlı fikirler almak suretiyle Tasarruf Haftası'nda beklenen fayda ve hizmetlerin en mühimini ifa etmişlerdir”.

Özellikle okullarda öğrencilere Milli İktisat şuurunun aşılandığına, öğrencilere çeşitli kurumların gezdirilmesi ve bunlardan canlı fikirler alınması ile meselenin zihinlere yerleşmesine katkı sağlandığına değinmesi gelecekteki iktisadi bilinci artırmaya yönelik olmuştur. O sene yapılan Yerli Malı törenlerinin bir önceki yıla göre çok daha ihtişamlı olduğuna vurgu yaparak istenilen amaca ulaşıldığını belirtmiştir. Tüccarların da gerek *“Vitrin Yarışmalarına”*, gerekse *“Yerli Mallar Törenine”* yaptıkları iştiraktan memnuniyet duyduğunu dile getirerek konuşmasını bitirmiştir.²⁰³

Üçüncü Yerli Malı Haftası kutlamaları çerçevesinde yapılan bir miting de, Cemiyet'in program dâhilinde önceden duyurmuş olduğu ve Milli Talebe Birliği tarafından yapılması planlanan yürüyüş olmuştur. Program kapsamında öğrenciler İstanbul Darülfünun konferans salonunda toplanmıştır. Salonda gerçekleşen bir takım

²⁰² a.g.g., s. 2.

²⁰³ “Tasarruf Haftası Parlak Merasimle Bitti.”, **Cumhuriyet**, 19 Kânunuevvel 1931, s. 1, 4.

konuşmalardan sonra tezahüratlar eşliğinde Taksim meydanına kadar yürünerek abidenin önüne çelenk konulmuştur.²⁰⁴

Bir önceki yıl yaşanan olumsuz hava şartlarına karşılık 1932 yılında düzenlenen bu mitingde havanın çok iyi olması halk nezdinde mutluluk verici olmuştur. Hava şartlarının bu olumlu durumu mitingin bir bahar havası içinde yapılmasını sağlamıştır. Kadıköy, Beyazıt ve Taksim’de tayyarelerden atılan hediyeler de halk nezdinde ilgi görerek beğeni ile takip edilmiştir. Ayrıca elinde pankartlarla meydana toplanan öğrencilerin, hep bir ağızdan söyledikleri sloganlar organizasyona renkli bir hava katmıştır. Çeşitli konuşmalar ve ilgi çekici vecizelerle tamamlanan miting bir bayram havası içinde kutlandıktan sonra son bulmuştur.²⁰⁵

1933 yılı Dördüncü Yerli Malı Haftası kutlamalarında Haftanın dördüncü günü yapılması planlanan resmigeçit töreni olumsuz hava şartlarından dolayı 18 Aralık Pazartesi gününe ertelenmiştir.²⁰⁶ Ertelendiği günde de yine aynı talihsizliği yaşamış olan miting, pek verimli olmamakla birlikte başka bir zamana ertelenme imkânı olmadığından planlanan şekilde gerçekleşmiştir.²⁰⁷

Altıncı Yerli Malı Haftası’nda olumsuz hava şartlarından dolayı miting yapılmamıştır. Bu miting yerine başka bir seçenek sunulmuş ve yapılan açıklamada: *“Haftanın son günü muhtelif teşekküller mümessillerinin iştiraki ile Beyazıt Meydanı’nda bir toplantı yapılacak, oradan otomobillerle Taksime gidilerek abideye bir çelenk koymak suretiyle Tasarruf Haftası kapatılacaktır”*²⁰⁸ denilerek düzenlenecek program belirlenmiştir

2.4. Vitrin Yarışmaları

Yerli Malı Haftası kutlamalarında diğer programlar arasında önceliği teşkil eden Vitrin Yarışmaları Haftanın başından sonuna kadar merakla takip edilen bir etkinlik olmuştur. Yerli malına özendirilmede etkili olan bu yarışmalar Tasarruf Cemiyeti’nin önem verdiği faaliyetlerden biri haline gelmiştir. Özellikle yerli malının önemini

²⁰⁴ “Tasarruf Haftası, Gençler Pazar Günü Miting Yapacaklar”, **Cumhuriyet**, 16 Kânunuevvel, 1932, s. 5.

²⁰⁵ “Milli Haftanın Cuması, Dün Mektepliler tezahürat Yaptı, Tayyarelerden Hediyeler Atıldı.”, **Cumhuriyet**, 17 Kânunuevvel, 1932, s. 1, 6.

²⁰⁶ “Resmî Geçit Yağmurdan Pazartesiye Kaldı” , **Cumhuriyet**, 16 Kânunuevvel 1933, s. 1.

²⁰⁷ “Dün Resmî Geçit Yapıldı Güzel Vitrinler Seçildi”, **Cumhuriyet**, 19 Kânunuevvel 1933, s. 1,5.

²⁰⁸ “Tasarruf Haftasının Beşinci Günü”, **Akşam**, 17 Kânunuevvel 1935, s. 2.

ticaretle uğraşan kesime anlatmanın en iyi yöntemi olan bu yarışmalar sayesinde, esnafların sattıkları mamulleri yerli malından seçmeleri sağlanmıştır.

Önceleri yerli mamul yerine ithal ürün satan bu işyerleri yarışmaya teşvik edilmeleri sonucu ürünlerini yerli malı ürünlerinden tercih etmeye başlamışlardır. Bu durum aynı zamanda halka ulaşma adına da etkili bir yol olmuştur. O yıllarda halkın en çok yakındığı durum yerli malı satışı yapan işyerlerinin az olması ve yerli malı satan kişilerin bu ürünleri ithal ürünler karşısında değersiz göstermeleriydi. Bu durumun halkın yerli ürünlerden uzaklaşmasına ve ithal ürüne yönelmesine neden olduğu görülmektedir.

2.4.1. Ankara'daki Vitrin Yarışmaları

İlk Yerli Malı Haftası'nın ilanında Vitrin Yarışmaları ile ilgili gazetelerde çıkan haberler meseleye verilen önemi göstermektedir. Bunlardan birinde yapılacak olan yarışma hakkında şu bilgiler verilmiştir:

“Yarın Tasarruf Haftası başlıyor; başta Anadolu'nun büyük şehirleri İstanbul, Ankara, İzmir olmak üzere birçok yerde büyük propagandalar yapılacaktır. Ayrıca bu şehirlerde birçok dükkân sahibinin müracaat ettiği vitrin müsabakaları yapılacaktır. Gazete olarak da yapılacak olan vitrin müsabakalarının birincileri gazetede bir hafta boyunca ücretsiz yayınlanacaktır”,²⁰⁹

Basında çıkan bu haberde işyeri sahiplerini teşvik etmek amacı güdülmektedir. Nitekim bu amaca ulaşılmıştır; çünkü o yıllarda reklam yapmanın en iyi yöntemi gazeteler olduğu için işletmelerin dikkatini çekmiştir. Ayrıca Tasarruf Cemiyeti İstanbul Ticaret Odası'nda yaptığı toplantıda, Vitrin Yarışmalarına gerekli ilgiyi artırmak için, yarışmada dereceye giren işyerlerine hediyeler verilmesini kararlaştırmıştır.²¹⁰

Bu çerçevede İkinci Yerli Malı Haftası'nın Ankara'daki programında 1930 yılında yapılan Vitrin Yarışmasının ödülleri verilmiştir. Bu ödüllerin 1931 yılı Yerli Malı haftasında ve seçkin davetlilerin huzurunda verilmesi, yapılan çalışmaların değer kazanmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda Cemiyet Reisi Kazım Paşa'nın yanında, Cemiyet'in Umumi Kâtibi İzmir Mebusu Rahmi Bey ile Cemiyet'in

²⁰⁹ “Tasarruf Haftası Yarın Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 11 Kânunuevvel 1930, s. 1.

²¹⁰ “Tasarruf Haftası Ticaret Odasında Bir İçtima Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 25 Teşrinisani 1930, s. 2.

Muamelat Müdürü Dr. Vedat Nedim Bey, Milli İktisat Ve Tasarruf Cemiyeti'nin Ankara Ticaret Odası'nda tertip edilen "*Vitrin Yarışmaları*" ödül törenine katılmışlardır.²¹¹

Ankara'nın ileri gelen bütün tüccarlarının hazır bulunduğu bu organizasyonda Cemiyet mensupları da yerli malı kullanımı ile ilgili bir takım tespitlerde bulunmuşlardır. Bu tespitlerde yerli malları üretim ve ihracatının önceki seneye oranla %40 artış gösterdiği, ipek üretiminin ülkenin ihtiyacını karşıladığı ancak üretimde bazı eksiklerin bulunduğu, bunun için de küçük işletmelerin modernize edilerek fabrikalaştırılması gerektiği belirtilmiştir.

Düzenlenen törende bir takım tespitler yapan Cemiyet Reisi Kazım Paşa konuşmasında: "*Yerli mallarımızın revacını temin ve Milli iktisadın tekâmülü için gerek alınan tedbirlerin tatbikinde ve gerekse yeni yeni tedbirlerin alınmasında tüccar ve iktisatçılarımızın rolleri çok mühimdir*" diyerek yapılan törenin önemine değinmiştir.

Konuşmaların sonunda, 1930 yılı "*Vitrin Müsabakalarında*" dereceye girenlere diploma ve madalyalarını, Cemiyet Reisi Kazım Paşa vermiştir. Yarışma sonucunda küçük işletmelerin dereceye girdiği görülmüştür. Bu işletmeler: Atlas Kundura Mağazası, Memurin Kooperatif Şirketi, Şark Halı Ticarethanesi, Halk Pasta Salonu, Ejder zade Tevfik Bey Ticarethanesi, Genç Türk Pazarı, Süs Salonu olmuştur. Kazım Paşa beklentilerini ifade etmek suretiyle, bir sonraki yıl töreni daha geniş bir şekilde yapmak istediklerini belirtmiştir. Düzenlenen program bir sonraki yıl yapılması planlanan yarışmaya katılmak isteyenlerin kaydı alınarak son bulmuştur.²¹²

Vitrin Yarışmaları 1932 yılında önceki yıla göre bir hayli fazla ilgi görmüştür. Bunun temel nedeni olarak Ankara Ticaret Odası'nın o yılki yarışmaya daha iyi hazırlanması gösterilmektedir.²¹³ Özellikle katılımcıların tecrübelerini artırarak yarışmaya dâhil oldukları görülmektedir. Düzenlenen yarışmaya katılan bütün vitrinler jüri tarafından gezilerek, o yıl dereceye giren işyerleri belirlenmiştir. Jüri heyeti o yılki yarışmaya katılan vitrinlerin bir önceki yıla göre daha renkli ve hareketli olmalarından dolayı övgülerde bulunmuştur. Yarışmada dereceye giren

²¹¹ "1930 Tasarruf Haftası Vitrin Müsabakasında Kazananlara Dün Madalya Verildi", **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Kânunuevvel 1931, s. 1-2.

²¹² **a.g.g.**, s. 1-2.

²¹³ "Ticaret Odası Vitrin Müsabakasına Hazırlanıyor", **Hâkimiyeti Milliye** 22 İkinci teşrin 1932, s. 1.

vitrinler açıklanarak Hacıbektaş taşından yapılmış zarif işlemeli süs eşyaları ile Ali Rasim Bey'in Vitrini ve Şehzadebaşı Şekercisi Vitrini dikkatleri toplayarak yarışmada dereceye girmeye hak kazanmışlardır.²¹⁴

1933 yılı Vitrin Yarışması'nın sonuçlarının belli edilmesi için de, jüri heyeti olarak çeşitli meslek gruplarından temsilciler seçilmiştir. Bu temsilciler; İffet Halim Hanım, Ticaret Odası Azası Recai Bey, Hamamcızade Halil Bey ve Muamelat Memuru Mehmet Bey'dir. Hakem heyetinin tespiti sonucu otuz altı işyerinin dereceye girmeye hak kazandığı belirtilmiştir.²¹⁵ Aynı şekilde 1935 yılı Altıncı Yerli Malı Haftası Vitrin Yarışması'nın sonuçları da jüri heyeti tarafından belirlenmiş ve yarışma sonucunda dereceye giren işyerlerine ödüller verilmiştir. Bu işyerlerinden birinciliği Yerli Malı Pazarı'nın Vitrini, ikinciliği Halk Pasta Salonu, üçüncülüğü ise Orman Çiftliği'nin vitrini almıştır.²¹⁶

1936 yılı Yedinci Yerli Malı Haftası Vitrin Yarışması'na ise yirmi dört işyeri katılmıştır. Düzenlenen yarışma sonucunda dereceye girenler tespit edilerek hediyeleri verilmiştir. Bu işyerleri meslek gruplarına göre çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Dereceye girenler şu şekilde sıralanmaktadır: Halıcılardan, Anafartalar caddesinden Hüseyin Muzaffer, Bakkallardan Bankalar caddesinden Ahmet Enver, Şekercilerden Bankalar Caddesinde Şehzadebaşı şekercisi Osman Nuri, Pastacılar Anafartalar caddesinden Halk Pasta Salonu Şakir, Manifaturadan Sümer Bank Yerli Mallar Pazarı ve Tuhafiyecilerden Talat Hüseyin Ortaç.²¹⁷

1937 yılı Sekizinci Yerli Malı Haftası'ndaki Vitrin Yarışması'nda ise ön plana çıkan vitrinler, Ankara'nın simgesi olarak kabul edilen Sümer Bank ve İsmet Paşa Enstitüsü vitrinleri olmuştur. Bu çerçevede Sümer Bank Yerli Mallar Pazarı Vitrinleri ve İsmet Paşa Kız Enstitüsü Vitrinleri çok beğenilmiştir. Jüri heyeti tarafından bu iki yarışmacı arasında oylama yapılmış ve oylama sonucunda birinci olarak İsmet Paşa Kız Enstitüsü vitrini seçilmiştir.²¹⁸

²¹⁴ "Vitrin Müsabakası", **Hâkimiyeti Milliye**, 18 Birinci Kanun 1932, s. 4.

²¹⁵ "Vitrin Müsabakası", **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Birinci Kanun 1933, s. 4.

²¹⁶ "Vitrin Müsabakasının Neticeleri", **Ulus**, 19 İlkânun 1935, s. 3.

²¹⁷ "Vitrin Müsabakalarının Neticeleri", **Ulus**, 22 Birinci kanun 1936, s. 3.

²¹⁸ "Yerli Mallar Pazarı ve İsmet Paşa Kız Enstitüsü Birinciliği Kazandılar", **Ulus**, 19 İlkânun 1937, s. 3.

2.4.2. İstanbul'daki Vitrin Yarışmaları

Vitrin Yarışmalarına İstanbul'da duyulan ilgi bir hayli yüksek olmuştur. Bu durumun sebepleri arasında ekonomik olarak Türkiye'nin önde gelen bir şehri olması ve aynı zamanda birçok ticaret erbabının bu şehirde yaşaması başlıca sebeplerdir. Bu çerçevede 1931 yılına gelindiğinde İkinci Yerli Malı Haftası kutlamaları dolayısıyla İstanbul da düzenlenen Vitrin Yarışmaları 1930 yılındaki olumlu girişimler sayesinde tecrübe kazanılarak ve kapsamlı bir hal almıştır. İstanbul'daki çeşitli bölgelerde yapılan yarışmada, dereceye giren işyerlerine ödüller verilmiştir.²¹⁹ Bu bölgelerden: *“Beyoğlu'nda birinciliği Olyon, İkinciliği Psalti, İstanbul bölgesinde birinciliği Hasan Pertev kumaş, ikinciliği Orozdibak Ticarethanesi, Kadıköy ve Üsküdar bölgesinde birinciliği Asadur Tuhafiye Mağazası, ikinciliği Şekerci Rasim Bey kazanmıştır”*. Birinci ve ikincilere madalyalar, müsabakaya katılanlara da diploma verilmesi söz konusudur.²²⁰

1932 yılı Hafta kutlamasında İstanbul'da Vitrin Yarışmasının sonucunu belirlemek önceki yıllardan farklı olmuştur. Yarışma sonuçlarının halkın oyları ile belirlenmesi yerine Cemiyet'in İstanbul'daki üyelerinden Daniş Bey'in başkanlığında on sekiz kişilik bir heyet oluşturulmuştur. Oluşturulan bu heyetin gezeceği vitrinler incelendikten sonra yarışmada dereceye girenlerin ilan edileceği açıklanmıştır. O seneki yarışmaya bölgeler olarak İstanbul, Kadıköy ve Beyoğlu'ndan yirmi beş vitrin sahibi katılmıştır.²²¹

Yarışmada dereceye girenler açıklanarak şu şekilde ilan edilmiştir. İstanbul bölgesinde birinci Sultan Hamam Caddesinde Pertev Kumaş ve Tuhafiye Mağazası, Bahçekapı'dan Ata Refik Mağazası ikinci olmuştur. Beyoğlu'nda Psalti Mefruşat Mağazası birinci, Samatya Pazarı vitrini ikinci olarak belirlenmiştir. Kadıköy'deki yarışma sonucunda birinci Hasan Avni Terzisi olurken, ikincinin de Rasim Efendi'nin vitrini olduğu tespit edilmiştir.²²²

²¹⁹ “Vitrin Müsabakalarını Kimler Kazandı”, **Cumhuriyet**, 18 Kânunuevvel 1931, s. 1.

²²⁰ **a.g.g.**, s. 1.

²²¹ “Milli Müdafaa Vekili Bir Konferans Verdi”, **Cumhuriyet**, 19 Kânunuevvel 1932, s. 1.

²²² “Vitrin Müsabakası Birinci ve İkinci Gelenler”, **Akşam**, 20 kânunuevvel 1932, s. 2.

1933 yılı Dördüncü Yerli Malı Haftası'ndaki yarışmada, jüri heyetinin incelemesi sonucu, yarışmaya katılanlardan dereceye girenlerin isimleri ilan edilmiştir. Beğenilen vitrinlerden biri hakkında yapılan yorumda:

*“Yalnız Türk ipeklileriyle yapılmış olup, tezyinat namına cam, vazo, maden ve sair hiçbir ecnebi malı kullanılmamıştır. Bu suretle, hem tam manasıyla Yerli Mallar Haftasına, hem de masrafsız yapıldığı için tasarruf fikrine uygun bir vitrin olmuştur”*²²³ şeklinde bir tespit yapılmıştır. Vitrin Yarışması sonucunda kazananlar açıklanarak halka duyurulmuştur. Yarışmanın neticesinde Beyoğlu'nda birinci gelen Samatya Pazarı Vitrini iken, İstanbul'da birinci gelen Hasan Pertev Mağazası ve Liyon Mağazası Vitrini olmuştur.²²⁴

1934 yılı Beşinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası için ya da o yıl değişen söylemle *“Ulusal Artırma ve Yerli Mallar Yedigünü”* için yapılan Vitrin Yarışması'na 30 mağaza müracaat etmiştir. İstanbul'un ilçelerinden Beyoğlu ve Kadıköy civarındaki vitrinleri yirmi iki kişilik bir jüri heyeti gözden geçirmiştir.²²⁵ Yarışmanın kazananları ilan edildikten sonra her yıl verilen madalyada birtakım değişikliklere gidilmiş ve bu madalyada milli sanayinin kudretini ifade eden bir sembol bulundurulması düşünülmüştür.²²⁶

Yarışmada verilecek ödüller de belirlendikten sonra jüri heyeti Ticaret Odasında bir araya gelmiş ancak son kararı vermek için Cemiyet üyelerinden Daniş Bey ile birlikte bir daha Vitrinleri gezme kararı almışlardır. Yapılan bu son incelemeden sonra dereceye giren mağaza vitrinleri açıklanmıştır: İstanbul bölgesinden birinci, önceki yıllarda da dereceye giren yarışmacılardan biri olan Hasan Pertev Mensucat mağazası, ikinci Sirkeci Kolombiya Plak Fabrikasıdır. Beyoğlu civarında birinci olan Samatya Mensucat Pazarı, ikinci Liyon Mağazası olmuştur. Kadıköy tarafında aynı meslek guruplarından olan işyerleri dereceye girmiştir. Pastacı olan bu yarışmacılardan birinci Altı yolağzında Pastacı Rasim, ikinci de Pastacı Rıza olarak belirlenmişlerdir.²²⁷

²²³ “Tasarruf Haftasının Son Günü, Vitrin Müsabakası Bugün Neticelenecek”, **Cumhuriyet**, 18 Kânunuevvel 1933, s. 1.

²²⁴ “Dün Resmi Geçit Yapıldı Güzel Vitrinler Seçildi”, **Cumhuriyet**, 19 Kânunuevvel 1933, s. 1.

²²⁵ “Tutum Haftası Bugün Başlıyor”, **Akşam**, 12 Kânunuevvel 1934, s. 2.

²²⁶ “Ekonomi Haftası Dün Büyük Tezahüratla Kapandı”, **Akşam**, 20 Kânunuevvel 1934, s. 1.

²²⁷ “Tutum Yedigünü Bitti, Bankalarda Biriktirme Hesabı Açtıranlar Çoğaldı. Vitrin Müsabakasının Neticesi Anlaşıldı”, **Cumhuriyet**, 19 Birinci kanun 1934, s. 5.

1935'teki Altıncı Yerli Malı Haftası kutlamalarında Vitrin Yarışmalarına katılımın bir önceki yıla göre azaldığı görülmüştür. Bir önceki yıl 25 olan vitrin sayısının o yıl 15 olduğu belirtilerek, düşüşün nedeni şu şekilde açıklanmıştır: *“Birçok büyük müesseseler Tasarruf Cemiyeti'ne başvurarak müsabakaya girmek istediklerini; ancak yılbaşı ve bayram satışlarından dolayı vitrine çok eşya koymak mecburiyeti yüzünden buna imkân bulamadıklarını bildirmişlerdir”*²²⁸

Katılımın az olduğu o yılki yarışmada dereceye giren iş yerleri haftanın son günü açıklanarak işyeri sahiplerine duyurulmuştur. Yarışmaya katılan işyerlerinin daha önceden 15 yer olduğu açıklanmış olmasına rağmen, 21 işyeri arasından dereceye girenler seçilmiştir. İstanbul bölgesinden birinci Yerli Mallar Pazarı, ikinci İpekiş, üçüncüde Orozdibak mağazası olmuştur. Beyoğlu bölgesinden birinciliği ve ikinciliği Yerli Mallar Pazarı, üçüncülüğü de Nobar Baharyan mağazası almıştır. Son olarak Kadıköy bölgesinde ise sırasıyla Asador Mağazası, Zümrüt Düğme Müessesleri, Şark Merkez Ecza Deposu olarak belirlenmiştir. Cemiyet tarafından yapılan açıklamada birincilere altın, ikincilere gümüş, üçüncü olanlara da takdirname verileceği söylenmiştir.²²⁹

İstanbul'da Cemiyet tarafından 1936 yılının daha geniş programlarla kutlanılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda bir takım hazırlıklara gidilmiştir. Özellikle bir önceki yıl katılımda yaşanan sıkıntıdan ötürü, Kuruyemiş ve Vitrin Yarışmalarına olan katılımı artırmak için daha fazla gayret gösterilmesini, önceki yıl verilen hediyelerin sayısını artırarak yarışmalara olan ilginin yükseltilmesini hedeflemişlerdir.²³⁰

Bu şekilde düzenlenen Vitrin Yarışmasının sonuçları açıklanarak halka duyurulmuştur. Bölgelere göre yarışmada dereceye giren işyerleri şunlardır: İstanbul bölgesinde birinciliği İpekiş, ikinciliği Hasan Pertev ve üçüncülüğü de Yerli Mallar Pazarı kazanmıştır. Beyoğlu bölgesinde birinciliği Liyon, ikinciliği Yerli Mallar Pazarı, üçüncülüğü Coşkun mağazaları almıştır. Diğer bölge olan Kadıköy'de ise;

²²⁸ “Tasarruf Haftasının Beşinci Günü”, **Akşam**, 17 Kânunuevvel 1935, s. 2.

²²⁹ “Vitrin Müsabakası, Birinci, İkinci ve Üçüncüler Dün Seçildiler”, **Akşam**, 20 Kânunuevvel 1935, s. 3.

²³⁰ “Tasarruf Haftası, Bu Yıl Daha Geniş Programla Kutlanacak”, **Akşam**, 7 Kânunuevvel 1936, s. 3.

birinciliği Pastacı Rasim, ikinciliği Manifaturacı Asador, üçüncülüğü de Müstecab Kardeşler kazanmışlardır.²³¹

1937 yılındaki Sekizinci Yerli Malı Haftası'nda İstanbul'daki Vitrin Yarışmalarına önceki yıllara göre katılım sayısı artmış ve o yıl yarışmaya kırk işyeri katılmıştır. Yarışmaya katılan vitrinler jüri heyeti tarafından gezildikten sonra sonuçlar açıklanmıştır. Buna göre: *“İstanbul'dan Hasan Pertev, İpekiş, Hasan Hüseyin ve mahdumları, Beyoğlu Yerli Mallar Pazarı, İmren, Coşkun Kadıköy'de Asador, Ali Sincabi, Türk Kardeş Bakkaliyesi”* dereceye girmişlerdir. O yıl yapılan düzenlemeye göre, kazanan yarışmacılardan birincilere altın, ikincilere gümüş, üçüncülere ise diploma verilmesi kararlaştırılmıştır.²³² Bu şekilde yarışmada dereceye girenlere verilen hediyelerin değerlerinin yükseltilmesi, hem Vitrin Yarışmalarına verilen değerın devam ettiğine delil olmuş, hem de yarışmaya katılımın bir hayli yüksek olması neticesini vermiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi Atatürk'ün ölüm tarihine denk gelen 1938 yılı Dokuzuncu Yerli Mallar Haftası önceki yıllara göre sönük geçmiştir. Haftanın programında bu durum şöyle dile getirilmiştir:

*“ Bu sene Tasarruf Haftası, Büyük Ölünün hatırasına hürmeten sade bir şekilde geçecektir. Bilhassa her sene yapılan Vitrin Müsabakası, Kuru ve Yaş Yemiş Müsabakası, havadan hediye atmak kısımlarının bu sene programdan çıkarılması muvafık görülmüştür.”*²³³

Cemiyet'in bu açıklamasına rağmen 1938 yılında bazı işyerlerinin vitrin süsledikleri görülmektedir. Ayrıca, bir önceki yıl Vitrin Yarışmasında dereceye girenlerin ödülleri de o yıl verilmesi söz konusudur.²³⁴

2.5. Eğitim ve Kültür Kurumlarında Düzenlenen Faaliyetler

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, yerli malı kullanımı noktasında geçmiş yıllarda bilinçsizce hareket edildiğini her fırsatta dile getirmiştir. Hatta bu söylem Başbakan İsmet İnönü'nün Cemiyet'in kuruluş yıllarında yaptığı konuşmalarda da yer bulmuştur. Milli ekonominin ancak planlı bir şekilde gerçekleşeceği inancında

²³¹ “Vitrin Müsabakası”, **Akşam**, 20 Kânunuevvel 1936, s. 3.

²³² “İktisat Haftası Dün Kapandı”, **Cumhuriyet**, 19 Kânunuevvel 1937, s. 2.

²³³ “Milli İktisat ve Tasarruf Haftası”, **Cumhuriyet**, 11 Birinci Kanun 1938, s. 2.

²³⁴ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Bugün Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 12 Kânunuevvel 1938, s. 3.

olan Cemiyet, yerli malı kullanımının bu aşamada zaruri olduğunu kuruluş felsefesinde vurgulamıştır. Bu aşamada kısa süreli planlar yerine ülkeyi ileriye taşıyacak uzun vadeli hamleler yapılmıştır. Yapılan bu hamlelerin en önemlilerinden biri de Genç Cumhuriyet’i iktisadi verim adına ileriye taşıyacak bir neslin yetişmesinin amaç edinilmesidir.

Mustafa Kemal Atatürk’ün İzmir İktisat Kongresi’nde dile getirdiği düşünceler Türkiye’yi ekonomik olarak ileriye taşıyacak olan neslin nasıl yetişmesi gerektiğinden bahsediyordu. Atatürk bu düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

“ Arkadaşlar bence yeni devletimizin, yeni hükümetimizin bütün esasları bütün programları iktisat programından çıkmalıdır. Çünkü demin dediğim gibi her şey bunun için mündemiçtir. Binaenaleyh evlatlarımızı o suretle talim ve terbiye etmeliyiz. Onlara o suretle ilim ve irfan vermeliyiz ki âlemi ticaret, ziraat ve sanatta ve bütün bunların faaliyet sahalarında müsmir olsunlar; müessir olsunlar, faal olsunlar, ameli bir uzuv olsunlar. Binaenaleyh Maarif programımız gerek iptidai tahsilde gerek orta tahsilde verilecek bütün şeyler, bu nokta-i nazara göre olmalıdır. Maarif programlarımız gibi şubatu (bölümler) devlet için tasavvur olunacak programlar dahi iktisat programına istinat etmekten kendini kurtaramazlar. Esaslı bir program tespit etmek, o program üzerine bütün milleti hemahenk olarak çalıştırmak lazımdır.”²³⁵

Atatürk bu şekilde ifade ettiği düşüncelerinde, Milli Eğitim programında ülkesinin geleceğini hedefleyen ve bu doğrultuda çalışabilecek nesillere olan ihtiyacı vurgulamıştır.

Hedeflenen bu genç nesle ulaşabilmek için Cemiyet Yerli Malı Haftası kutlamaları programlarına, okullar, üniversiteler ve Halkevlerini de dâhil etmiştir. Yapılan bu kutlamalar çok çeşitli olmakla beraber etkinliklerin genelinde öğrenciler aktif olarak bulunmuşlardır. Etkinlikler tiyatro, piyes, müsamere, monologlar, konuşma, şiir ve dans gösterileri şeklindedir. Bu programlarla Atatürk’ün de üzerinde önemle durduğu *“Milli ekonominin devamlılığını sağlayacak olan genç neslin bilinçlendirilmesi”* amacı gerçekleştirilmek istenmektedir.

²³⁵ Ökçün, a.g.e., s. 213.

Yerli Malı Haftası kutlamalarında okullar, üniversiteler ve Halkevlerinde gerçekleşen faaliyetleri bir bütün halinde ele almak gerekmektedir. Çünkü yapılan bu faaliyetlerde genç neslin iktisadi şuurla yetiştiği ve bu amaca ulaşma yolunda ciddi verim elde edildiği anlaşılmaktadır. Özellikle İsmet Paşa'nın Yerli Malı Haftası'nın açılış konuşmalarını Ankara Halkevi'nde yapması ve bunu takip eden yıllarda da devam etmiş olması önem arz eden diğer bir durum olmuştur.²³⁶

2.5.1. Ankara'daki Faaliyetler

Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kutlamalarının etkin şehirlerinden Ankara'da düzenlenen İkinci Yerli Malı Haftası faaliyetlerinde, Halkevinde Hafta etkinlikleri öncesinde, “*Memleket İktisadiyatını Koruma Kararnamesi*” adıyla tüm halkın davet edildiği bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansa davetli olarak İffet Halim Hanım, Aka Gündüz Bey, Şair Behçet Kemal Bey ve Vedat Nedim Bey katılmışlardır.²³⁷ Aka Gündüz Bey tasarruf konusunda hükümetin çalışmalarını takdir eden bir konuşma yapmıştır. Aka Gündüz Bey'den sonra Behçet Kemal bir şiir okuyarak salondakiler tarafından beğeni ile dinlenmiş ve çok alkış almıştır. Behçet Bey'in kısa ve öz sözlerden seçtiği bu şiirindeki şu sözlerle dikkate değer uyarılarda bulunmuştur.

“Hanımlar, Efendiler:

Bilin ki: Sade, Al bayrak

Sevmekle Türk olmak modası geçecek,

*Herkes hakiki Türk olanı, üstündeki elbiseden seçecek!”*²³⁸

Şairin milli duygularla kaleme aldığı bu şiirinden sonra Vedat Nedim Bey'de vatanseverliğin sadece sözde olmadığını asıl vatan şuurunun milli iktisatta olduğunu vurguladıktan sonra çeşitli tespitlerde bulunmuş ve dikkatli olunduğu takdirde ülkenin gelişmesinin önünde bir engel olmadığını şu şekilde anlatarak bir çözüm sunmuştur: “*Eğer her Türk Türkiye malı kullansa, o vakit bu 107 milyon liralık yiyecek ve giyecek ithalatımızı ticaret muvazenemizin açığı nispetinde hiç olmazsa 50 milyon liraya indirmek derhal kabil olur.*” Ayrıca Vedat Nedim Bey'in

²³⁶ “Dün Büyük ve Heyecanlı İctimalar Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 13 Kânunuevvel 1930, s. 1.

²³⁷ “İktisat Seferberliği”, **Hâkimiyeti Milliye**, 26 Teşrinisani 1931, s. 2.

²³⁸ “Milli İktisat Seferberliği”, **Hâkimiyeti Milliye**, 28 Teşrinisani 1931, s. 5.

konuşmasının sonunda kullandığı “*İktisat seferberliğinde israf en büyük bozgunculuktur*” şeklindeki anlamlı sözü salon tarafından büyük alkış almıştır.

Yerli Malı Haftası kutlamaları Ankara programında ilgi uyandıran faaliyetlerden biri de Gazi Terbiye Enstitüsü öğrencilerinin sergiledikleri müsamere olmuştur. Tasarruf konulu güzel yazılarla süslenmiş olan konferans salonunda ilk açılış konuşmasını İlk Kısım Edebiyat Muallimi Bangooğlu Tahsin Bey yapmıştır. Çeşitli oyunların ve sunumların yapıldığı bu organizasyon ciddi beğeni toplamıştır. Aynı zamanda farklı yaş gurubundaki öğrencilerin yarışmaya gösterdikleri katılım tasarruf bilincini aşılama önemli bir kazanım olmuştur.²³⁹

Müsamereyi izlemeye gelen katılımcıların devlet erkânından önemli kişilerin olması programın önemini artırmıştır. Maarif Vekili Reşit Galip Bey, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Umumi Kâtibi İzmir Mebusu Rahmi Bey, Erzurum Mebusu Nafi Atuf Bey, Maarif Müsteşarı Salih Zeki Bey, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Muamelat Müdürü Vedat Nedim ve Maarif Umum Müdürleri ile talebe velileri müsamereye gelmişlerdir. Seçkin davetlilerin katıldığı bu program tasarruf bilinci ile yetişecek nesle ve ailelerine güzel bir örnek teşkil etmiştir.²⁴⁰

Buna benzer faaliyetlerin Ankara’da birçok okulda yapıldığı görülmektedir. Yerli Malı Haftasını bir bayram havası içinde ülkenin dört bir yanında kutlamak temel amaç olduğundan öğrenciler yapılan tüm faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bunlar arasında dikkat çeken faaliyetlerden biri de tasarruf mitinglerine öğrencilerin de dâhil edilmiş olmasıdır. Öğrenciler ellerinde Türk bayrakları ve tasarruf konulu pankartlarla Hâkimiyeti Milliye Meydanına yürümüşlerdir. Buna benzer sosyal olaylarda öğrencilerin yer alması gelecekleri adına ciddi kazanımlar sağlamıştır.²⁴¹

Üçüncü Yerli Malı Haftası programı içerisinde ve Haftanın son gününde Ankara Hukuk Fakültesi öğrencileri tarafından bir tören düzenlenmiştir. Haftanın bu son gününü kendi günleri olarak kabul eden öğrencilere Hukuk Fakültesi hocaları da destek olmuşlardır. Düzenlenen merasimde Haftanın önemi ile ilgili çeşitli konuşmalar yapılmıştır. Bu çerçevede İktisat Prof. Adliye Vekili Yusuf Kemal Bey,

²³⁹ “Gazi Terbiye Enstitüsünde, Tasarruf Haftası Münasebetiyle Bir Müsamere”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Birinci Kanun 1931, s. 2.

²⁴⁰ “Tasarruf Günü, Hukuk Fakültemizde Tasarruf Günü”, **Cumhuriyet**, 18 Birinci Kanun 1932, s. 2.

²⁴¹ “Mektepliler ve Hafta, Her Mektep Muvaffakiyetli Müsamere İle Hafta Faaliyetlerine İştirak Etti”, **Hâkimiyeti Milliye**, 16 Birinci Kanun 1931, s. 3.

Prof. Yusuf Akçora Bey, diğer Profesörler ve talebeden Samiye Cavidan Hanım ile Bedri, Abdülkadir Reşat ve Bahri Beyler konuşma yapmışlardır.²⁴²

Ankara Kız Lisesi'nin Hafta kutlamaları dolayısıyla Halkevinde sergilemiş oldukları müsamere de önemlidir.²⁴³ Bizzat Mustafa Kemal'in davetli olarak bulunduğu bu program çok başarılı geçmiş ve *“Mektepli kızlarımız çok muvaffakiyetli ve milli iktisat davasını kavradıklarını gösteren temsiller yapmışlardır. Reisicumhur Hz. talebenin muvaffakiyetini takdir etmiştir.”* denilerek program ile ilgili yorumlarda bulunulmuştur.²⁴⁴ O dönemki diğer bir faaliyet de Ankara Erkek Lisesi'nin Halkevi'nde tertip ettiği müsamere olmuştur.²⁴⁵

Tasarruf Haftası'nın son gününde yapılan programlardan biri de Ankara Ticaret Okulu'nun düzenlediği toplantı olmuştur. Bu toplantıda Okul Müdürü Şevket Süreyya Bey tasarruf hareketini belirli noktalara temellendirdiği bir konuşma yapmıştır. Şevket Bey'in konuşmasından sonra öğrenciler tarafından çeşitli faaliyetler sergilenerek program bir şenlik havasında kutlanmıştır.²⁴⁶

Ankara'daki 1935 yılı Altıncı Yerli Malı Haftası kutlamalarında ilgi ile izlenen faaliyetler, Kız Lisesi'nin Halkevi Tiyatro salonunda düzenledikleri piyesler, temsili danslar, monologlar, şiirler ve nutuklar olmuştur. Özellikle izleyiciler tarafından çok beğenilen oyunlardan biri:

*“Büyük bir Anadolu haritasının üzerinde, her biri bir vilayetimizi temsil eden ve oranın iklimine göre kumral, sarışın veya esmer olan bir talebe, manzum olarak kendi havalisinin mahsullerini meth ediyordu. Sonra bütün talebeler birlikte bir şiir söyleyerek, herkesi para biriktirmeye ve yerli malı kullanmaya çağırıyordu”*²⁴⁷ cümleleriyle resmedilmiştir. Ayrıca tiyatrodaki izleyicilerin çoğunun öğrenci olması, yerli malı kullanımının farkındalığının pekişmesine olumlu etki yapmıştır.

Hafta boyunca düzenlenen kutlamalardan biri de, Ankara'nın önemli bir eğitim kurumu olan İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde kalabalık bir izleyici kitlesinin davetli

²⁴² “Hukuk Fakültesinde Tasarruf Günü” **Cumhuriyet**, 19 Birinci Kanun 1932, s. 1.

²⁴³ “Kız Lisesinde, Reisicumhur Hz. Kız Lisesinin Müsameresini Beğendiler”, **Cumhuriyet**, 19 Birinci Kanun 1932, s. 1. “Kız Lisesi Müsameresinde”, **Cumhuriyet**, 14 Birinci Kanun 1933, s. 1.

²⁴⁴ **a.g.g.**, s. 1.

²⁴⁵ “Hukuk Fakültesinde Tasarruf ve İktisat Haftası Müsameresi, Erkek Lisesi de Çok Güzel Bir Müsamere Verdi.”, **Cumhuriyet**, 20 Birinci Kanun 1932, s. 4.

²⁴⁶ “Ticaret Mektebinde, Tasarruf Haftası Müsameresinde”, **Hâkimiyeti Milliye**, 21 Birinci kanun 1932, s. 4.

²⁴⁷ “Halkevindeki Toplantılar”, **Ulus**, 15 İllkânun 1935, s. 5.

olduğu törendir. İzleyiciye sunulan etkinliklerden “*Ekonomi Tohumları Piyesi*” Enstitü öğrencilerinden Nedime’nin “*Ev Kadını*” adlı okuduğu şiir ve “*Biz Bu Savaşta Öndeyiz*” adlı dans gösterisi beğeni ile izlenmiştir. Bu etkinlikler haricinde tören içerisinde farklı oyunlar ve sunumlar izleyicilere sunulmuştur.²⁴⁸

Tasarruf ve Yerli Malı Haftaları açılışlarının Ankara Halkevi’nde yapılmasının öneminden bahsederken, kapanış törenlerinin de seçkin katılımcıların huzurunda Ankara Hukuk Fakültesi’nde düzenlenen törenlerle bitmesi de eğitim kurumlarına verilen önemin göstergesidir.²⁴⁹ Seçkin davetlilerin katılımında bulunduğu bu törenler üniversite öğrencileri açısından çok faydalı olmuştur. Özellikle iş hayatına atılmanın önündeki son aşama olan bu kurumlar, öğrencilerin iktisadi kalkınma şuuruyla yetişen bireyler olmalarını sağlamıştır.

Bu törenlerden 1930 Birinci Yerli Malı Haftası kapanış sırasında Cemiyet Başkanı Kazım Bey (Özalp), Adliye Vekili Yusuf Kemal (Tengirşenk), Cemiyet’in Genel Sekreteri aynı zamanda İzmir Vekili Rahmi Bey (Köken), ve birçok değerli bilim adamının katılımıyla Ankara Hukuk Fakültesi’nde bir tören gerçekleşmiştir.²⁵⁰ Tören’in açılış konuşmasını Prof. Cemil Bey (Bilsel) gerçekleştirmiştir, Cemil Bey haricinde Hukuk Fakültesi üçüncü sınıf öğrencilerinden Perihan ve Rabia Mukaddes Hanımlar, yine üçüncü sınıf öğrencilerinden Mesut ve Hamit Beyler bir konuşma gerçekleştirmiştir. Kapanış konuşmalarını da Adliye Vekili Yusuf Kemal ve Cemiyet Başkanı Kazım Bey yapmıştır.²⁵¹

Özellikle Dördüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kapanış töreni öngörülen hedeflerin bir özeti niteliğinde olmuştur. Mustafa Kemal ve İsmet Paşa’ya duyulan hürmet konuşmalarda yer almıştır. Güzel dileklerle başlayan törende üniversite gençliğinin duyguları şu şekilde ifade edilmiştir:

“Genç hukuklunun dilinden ve yüreğinden; bir gün Türkiye, O günü şimdiden gören ve gösteren Mustafa Kemal gibi ölmez bir varlık, o günlere bizi en kestirme

²⁴⁸ “İsmet Paşa Kız Enstitüsü Dün Güzel Bir Müsamere Verdi”, **Ulus**, 16 İlkânun 1935, s. 4.

²⁴⁹ “Hukuk Fakültesinde Gençliğin İçtimai”, **Hâkimiyeti Milliye**, 20 Kânunuevvel 1930, s. 1. “Hukuk Fakültesinde, Dünkü Tezahürat Meclis Reisi Paşanın İhtisasları”, **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Birinci Kanun 1931, s. 4. “Tasarruf Haftası Bitti, Dün Ankara Hukuk Fakültesinde Heyecanlı Bir İçtima Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 19 Kânunuevvel 1932, s. 1. “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Hukuk Fakültesinin Güzel Bir Tezahürü ile Kapandı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 19 Birinci Kanun 1933, s.1.

²⁵⁰ “Hukuk Fakültesinde Gençliğin İçtimai”, **Hâkimiyeti Milliye**, 20 Kânunuevvel 1930, s. 1.

²⁵¹ **a.g.g.**, s. 4.

yoldan ulaştıracağını bildiği için şimdiden o günlerin sevinci ile Gülen İsmet Paşa gibi güler yüzlü ve tarihte eşi görülmemiş bir Meclisin başı gibi eşsiz, bir milletin yurdu olacaktır. Çünkü yolunu açan Gazi, yolunda yürüyecek biz gençliğe” ²⁵² denilerek üniversite öğrencileri duyguları samimim bir içtenlikle dile getirmişleridir.

2.5. 2. İstanbul'daki Faaliyetler

Ankara'da olduğu gibi İstanbul'da da çeşitli programların yapıldığı görülmektedir. 1930 yılı Yerli Malı Haftası kutlamalarında, bazı basın organları okulların Yerli Malı Haftası'ndaki rolüne değinen haberler yayınlamışlardır. Bu bağlamda: *“Bütün mekteplerde tedrisatın mihveri bu milli mesele olacaktır”* denilmiş ve Haftanın Maarif Vekâleti tarafından okullarda ne şekilde kutlanacağına dair bilgiler verilmiştir. Maarif Vekâleti, bu süreçte dikkat ettikleri noktayı açıklarken geleceğin ekonomisine yön verecek neslin öneminden şu şekilde bahsetmiştir:

“Tasarruf mefhumu arızı(sonradan olan) ve mücerret(yalnız) bir medlul(gösterilen) değil bilakis terbiyesi bir mahiyeti haiz olması itibariyle daha mektep sıralarında aşılması lazım gelir. Körpe dimağ ve ruhlarda ihtiyat derecesine getirilmiş olması şarttır. Binaenaleyh istenen büyük tasarruf intibahı asıl yeni nesilde doğacaktır” ²⁵³

Okullarda Yerli Malı Haftası kutlamalarında yapılması planlanan maddeler sıralanırken de; yerli malının önemine dair konferanslar verilmesi, Haftanın önemini anlatan kitapçıkların dağıtılması, öğretmenler tarafından temel derslerde yerli malı konusunun sürekli işlenmesi gibi faaliyetler üzerinde durulmuştur.²⁵⁴

Bu çerçevede İstanbul'daki faaliyetlerin hayli yoğun geçtiği göze çarpmaktadır. İkinci Yerli Mallar Haftasında, İstanbul'daki eğitim kurumlarından Kız Orta Mektebi *“Yerli Malı Kullan”* isimli bir müsamere düzenlemiştir. Öğrenciler tarafından düzenlenen bu müsamere, tasarruflu yaşama ve yerli malı kullanmanın önemine

²⁵² Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Hukuk Fakültesinin Güzel Bir Tezahürü ile Kapandı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 19 Birinci Kanun 1933, s. 1.

²⁵³“Tasarruf Haftası” Bütün Mekteplerde Tedrisatın Mihveri Bu Milli Mesele Olacaktır.”, **Cumhuriyet**, 4 Kânunuevvel 1930, s. 3.

²⁵⁴ **a.g.g.**, s. 3.

değinen bir gösteri olmuştur.²⁵⁵ İstanbul'daki diğer bir program da Halkevi'nde bayanlar için düzenlenen konferans olmuştur. Programın içeriğinde *“Muallimler birliği Reisi Hamit Bey, Halk Fırkası Vilayet İdare Heyeti Reisi Cevdet Kerim Bey”* Haftanın önemine değindikleri konuşmalar yapmışlardır²⁵⁶

İstanbul'da Haftanın son gününde ise resmigeçit töreninden önce Halkevi'nde bir merasim yapılmıştır. İstanbul'daki diğer bir programda ise Galatasaray Ameli Hayat Mektebi öğrencileri tarafından tasarruf konulu bir piyes oynanmıştır.²⁵⁷ Ayrıca, Kandilli Kız Lisesi'nde bir müsamere yapılmış, Kadıköy Erkek Orta Mektebi'nde nutuklar söylenmiştir. Bunun yanı sıra öğrenciler arasında Yazı Yarışması düzenlenerek, bu yarışma sonucunda tasarruf konusunu yazı ile en iyi açıklayan öğrenciye de ödül verilmiştir.²⁵⁸

Tasarruf Haftası nedeniyle bir diğer tören de doktorlar tarafından Halkevi'nde yapılmıştır. Düzenlenen bu törene eczacılar da iştirak etmiştir. Tören salonunda Türk tıbbi malzemeleri sergilenmiştir. Programda Doktor Tevfik Salim önemli tespitlerde bulunduğu bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında bir eleştiride bulunarak bir noktaya dikkat çekilmesini istemiştir. Bu konuşmasındaki dikkat çektiği nokta, ilaçların çoğunun ithal ürünler olduğuna, bunun sonucu olarak da paranın bu ithal ürünlere gittiğine yöneliktir. Bahsedilen bu sorunun giderek büyümesi de ülke insanının ilaç kullanmaya fazlaca alışmasına ve her doktorun düzensizce reçete yazmasına bağlanmaktadır. Ancak bu konuda gerekli tedbirlerin alınması ile çözüme ulaşılabilceği vurgulanmaktadır.²⁵⁹

Üçüncü Yerli Malı Haftası faaliyetlerinde ise, öğrencileri bilinçlendirme adına yapılan en büyük adım, o yıl İstanbul'da düzenlenen miting çalışmalarını Milli Talebe Birliği'nin yapmasıdır. Miting ile ilgili verilen bilgide program hakkında açıklama yapılmıştır:

“Milli Türk Talebe Birliği Pazar günü için Tasarruf ve Yerli Malı mitingi tertip etmiştir. O gün Darülfünun konferans salonunda toplanılacak, muhtelif hitabetler

²⁵⁵ “Kız Orta Mektebinde Müsamere”, **Cumhuriyet**, 14 Kânunuevvel 1931, s. 1.

²⁵⁶ “Talebe Cemiyetleri de Dün Bir İçtima Yaptılar”, **Cumhuriyet**, 17 Kânunuevvel 1931, s. 1.

²⁵⁷ “Gündüz Halkevi'nde Bir Resmîkâbul, Geceleyin de Fener Alayları Yapılacaktır.”, **Cumhuriyet**, 18 Kânunuevvel 1931, s. 1.

²⁵⁸ “Mekteplerde Müsamere Radyoda Konferanslar Verildi, 20 Bin Talebe Arasında Müsabaka Yapılacak”, **Akşam**, 15 Kânunuevvel 1931, s. 1.

²⁵⁹ “Doktorların İçtimaisi”, **Akşam**, 19 Kânunuevvel 1931, s. 2.

irat edilecektir. Gençler buradan çıkararak büyük tezahüratlarla Taksim'e kadar giderek abideye bir çelenk koyacaklar ve merasime nihayet vereceklerdir"²⁶⁰

O yıl ilgi çeken bir yarışma, tasarruf ve iktisat konulu "Güzel Yazı Yazma Yarışmasının" düzenlenmesidir. İlk, orta ve lise çağındaki öğrenciler arasında gerçekleşen bu yarışmada dereceye girenlere ödüller verilmiştir. Bu ödüller yerli malını kullanmaya teşvik eden ödüller olmuştur. Buna göre: "Tasarruf ve İktisat mevzu üzerinde en iyi yazı yazan talebeye üzüm, incir gibi yerli mahsulatından hediyeler verilecektir."²⁶¹

1934 yılı Hafta kutlamalarında, öğrenciler küçük gruplar halinde ellerinde pankartlarla yürüyüşler düzenlemişlerdir. O yıl öncekilerden farklı olarak öğrenciler için yapılan yarışmalarda okullara artırma ve tasarruf ile ilgili sorulardan oluşan zarflar gönderilmiştir. Bu konuya yönelik bir haberde: "Zarflar talebe karşısında açılacak, en iyi cevap verenlere yerli malı hediyeler dağıtılacaktır" denilerek uygulamanın içeriği açıklanmıştır. O yıl düzenlenen önemli programlardan biri de Yüksek ve Ticaret Mektebi'nde büyük bir şölenin yapılmasıdır.²⁶²

Altıncı Yerli Malı Haftası etkinlikleri kapsamında Üsküdar'da ortaokul öğrencileri tarafından gösteriler yapılmıştır. Düzenlenen bu programın içeriği: "İzciler ve talebeler ellerinde ekonomi ve artırmaya dair levhalarla bütün Üsküdar'ı dolaşmıştır" sözleriyle açıklanmıştır. Ayrıca Halkevi'nde "Ak Akçe ve Saadet Yolu" adlı oyunlar sahnelenmiştir.²⁶³ Hafta için düzenlenen son programlarda Kadıköy Ortaokulu'nda, Kültür Direktör Muavini Şevket Süreyya Bey "Zamanın Değeri" mevzulu bir konferans vermiştir. Şevket Bey'in verdiği bu konferans genç neslin bilgilendirilmesi adına çok verimli olmuştur. Özellikle seçilen konferans konusunun anlamlı olması, ekonomik kalkınmanın yarınlara bırakılmadan zamanında çözülmesi gerektiğine işaret ediyordu.²⁶⁴

1937 Tasarruf Haftası'nda İstanbul İktisat Fakültesi'nde Haftanın beşinci günü önemli bir konferans düzenlenmiştir. İktisat Fakültesinden Prof. Ömer Celal Sarc

²⁶⁰ "Gençler Miting Yapacak!", **Cumhuriyet**, 16 Kânunuevvel 1932, s. 1, 5.

²⁶¹ "Gençler Miting Yapacak, Dün Tatlı Müsabakası Yapıldı", **Cumhuriyet**, 16 Kânunuevvel 1932, s. 1.

²⁶² "Dün Ankara ve İstanbul'da Yapılan Tezahürat", **Cumhuriyet**, 15 Birinci kanun 1934, s. 1.

²⁶³ "Tasarruf Haftasının Beşinci Günü, Üsküdar'daki Merasim", **Akşam**, 17 Birinci kanun 1935, s. 2.

²⁶⁴ "Tasarruf Haftası, Kadıköy Orta Mektebinde Konferans", **Akşam**, 18 Birinci kanun 1935, s. 2.

Yerli Malı Haftası'nın beşinci gününü kendi günleri olarak ilan ettiklerini belirtmiştir. Program içerisinde çeşitli konuşmalar yapılarak tasarrufla ilgili tespitlerde bulunulmuştur. Prof. Ömer Celal Sarc yaptığı konuşmada genç neslin iktisadi kalkınmaya sahip çıkacaklarına güven duyduğunu vurgulamış ve: *“Üniversite gençliğinin diğer milli mefkûrelerimize nasıl bütün heyecanıyla sarılacağı ve diğer büyük davalarımızın tahkiki yolunda gösterdiği gayreti ve aşkı, büyük ekonomik davamız için de esirgemeyeceğini kuvvetli bir ümitle temenni ederek”* sözlerini bitirmiştir ²⁶⁵

Celal Bey'den sonra konuşma yapmak için Ordinaryüs Prof. Fazıl Pelin söz almıştır. Fazıl Bey konuşmasında iktisadi kalkınma için birinci yol olarak, her bir ferdin tasarruf hareketine destek olmasını göstermiştir. Bu ferdi hareketten sonra devlet ile uyum kurularak gerekli başarının elde edilebileceğini şu şekilde anlatırken:

“Tasarrufu memleket için bir iktisadi terbiye haline getirmenin mümkün olabileceğini, çünkü bütün bu sanayi kuracak olan sermaye bir taraftan halkın, diğer taraftan devletin sermayesini tasarruf ve ihtiyat sayesinde vücuda gelebileceğini ve tasarrufun ilkönce ferdi bir hareket yavaş yavaş da içtimai bir hareket olduğunu ve bu suretle ferde olduğu kadar cemiyete de menafî temin ettiğini” demek suretiyle düşüncelerini aktarmıştır.

Programın devamında İktisat Fakültesi ikinci sınıf öğrencisi Nihad Zaman tasarruf hareketinde üniversiteli gençlere düşen vazifelerden bahsetmiştir. Dördüncü konuşmacı olarak da Prof. Kessler kürsüde yerini almıştır. Prof. Kessler, Sabri Ülgener'in Almandan Türkçeye çevirisini yaptığı *“Tasarruf Hareketlerinde Tasarruf Sandıklarının Rolü”* konulu kitaptan bilgiler vermiştir. Programın son konuşmacısı olan ikinci sınıf öğrencisi İffet Orugun, yerli mallarını anlattığı bir konuşma yaparak programı bitirmiştir. ²⁶⁶

İktisat Fakültesi'nde düzenlenen konferans haricinde Kadıköy Kız Enstitüsü'nde *“Beş Yıllık Sanayi Planı”* isimli bir piyes sergilenmiştir. Ayrıca çeşitli kıyafetlerden derlenen bir sergide meydana getirilmiştir. ²⁶⁷ Haftanın son günü etkinlikleri

²⁶⁵ “Yerli Mallar Haftası Beşinci Günü, İktisat Fakültesinde Dün Akşam Bir Toplantı Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 17 Birinci kanun 1937, s. 9.

²⁶⁶ **a.g.g.**, s. 9

²⁶⁷ “Kadıköy Kız Enstitüsünde Müsamere, Yerli Mallar Haftası Beşinci Günü, İktisat Fakültesinde Dün Akşam Bir Toplantı Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 19 Birinci kanun 1937, s. 1.

kapsamında ise Kız Orta Mektebi'nde bir müsamere organize edilmiştir. Kız Orta Mektebi'nde yapılan müsamere ile ilgili verilen bilgilerde:

*“Kalabalık bir davetli kitlelerinin bulunduğu bu müsamereye İstiklal Marşı ile başlanmış, mektep müdürünün kısa nutkunu bir talebenin sözleri takip etmiştir. Bundan sonra talebeler tarafından şiirler okunmuş, milli danslar yapılmış, monologlar söylenmiş ve ilk beş yıllık sanayi planı adlı güzel bir piyes temsil edilmiştir”*²⁶⁸ denilerek geniş içerikli programdan bahsedilmiştir.

Haftanın bu kadar geniş bir şekilde okullarda kutlanması, Cemiyet'in de özellikle üzerinde durduğu ve önemseydiği bir durumdur. Öğrencilerin bilinçlenmesi adına yapılan bu programların verimli geçtiği programların içeriğinden anlaşılmaktaydı.

2.6. Diğer Yarışmalar ve Faaliyetler

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti halkın Yerli Malı Haftası kutlamalarına katılımını artırma adına yıllara göre çeşitli etkinlikler yapmıştır. Yapılan bu etkinliklerdeki asıl amaç toplumun her kesimine hitap ederek kutlama faaliyetlerinde yer almalarını sağlamaktır. Cemiyet bu düşünceden hareketle öğrencilere, ev hanımlarına, işyeri sahiplerine kısacası toplumun her kesiminden söz sahibi olabilecek kişilere, iktisadi kalkınmada yer vermiştir. Çünkü Cemiyet ekonomik anlamda kalkınmanın temelini toplumun her kesiminin bu faaliyetlere katılmasına bağlamıştır.

1932 yılında yapılan diğer faaliyetlerde bu düşüncenin yansımaları görülmektedir. Örneğin, Cemiyet ilk kez o yıl yerli ürünlerinden incir, üzüm ve fındıktan en iyi tatlı yapma yarışması düzenlemiş ve kazananlara ödülleri vermiştir.²⁶⁹ Bu şekilde hem yerli malları tanıtılmış hem de yerli malı kullanımının daha etkili olması sağlanmıştır. Özellikle toplumda iş hayatında geri planda olan ev hanımlarına hitap eden bu yarışma, iktisadi uyanış adına küçük bir adım olsa da getirisi açısından büyük bir hamle olmuştur. Toplumun en küçük birimi aile olduğu için ekonomik gelişmenin öncelikle orada yaşanması, gelecek açısından etkili olacaktır.

²⁶⁸ “İktisat Haftası Kapandı, Yerli Mallar Haftası Beşinci Günü, İktisat Fakültesinde Dün Akşam Bir Toplantı Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 19 Birinci kanun 1937, s. 2.

²⁶⁹ “Tasarruf Haftası, Tayyarelerden Paraşütle Hediyeler Atılacak.”, **Akşam**, 24 Teşrinisani 1932, s. 1.

Halkevi'nde yapılan bu Tatlı Yarışması'nın öncelikli hedefi ev hanımları olmakla beraber çeşitli kesimler tarafından da yarışmaya katılım gerçekleşmiştir. Yarışmada kazananları belirlemek için Cemiyet tarafından jüri heyeti oluşturulmuştur. Heyetin yaptığı inceleme sonucunda kazanan yarışmacılar ilan edilmiştir. Yarışmada birinciliği Selçuk Hatun Kız Sanat Okulu, ikinciliği Liyon Çikolata Fabrikası kazanmıştır. Yarışmaya amatör olarak katılanlar arasından da sonuçlar belli edilmiş olup; bunlardan Zühtü Paşa'nın torunu ve Kadınlar Birliği azası Saffet Hanım birinci, İsmail Paşa'nın eşi Seher Hanım da ikinci olmuştur. Birinci ve ikinci olanlara madalya verilmiş, amatör olarak yarışmaya katılanlara da yerli malı ürünlerden hediyeler verilmiştir.²⁷⁰

Cemiyet kuruluşundan itibaren tasarrufu ve biriktirmeyi halka anlatma adına bankalardan çok istifade etmiştir. Bu bankalardan İş Bankası başta olmak üzere bireylere azda olsa biriktirmeyi öğütlemiştir. Bu bağlamda kumbaranın ön planda olduğu o dönemlerde özellikle öğrenciler arasından kumbara yarışmaları düzenlenmiştir. Bankalardan alınan bu kumbaralar öğrencilere dağıtılarak para biriktirmeleri teşvik edilmiş ve Yerli Malı Haftası'nda kumbara sahipleri arasında çekilişle hediyeler dağıtılmıştır. Her yıl yapılmaya çalışılan bu yarışmalarından 1933 yılında İstanbul'da Onuncu İlmektep öğrencileri İş Bankası, Ziraat Bankası ve diğer bankalardan aldıkları kumbaraları toplu bir halde bankalara giderek tasarruf hesaplarına yatırmışlardır. Verilen bilgide de bu öğrenciler arasında yapılacak çekiliş sonucu kazanan kişilere Cemiyet tarafından nakit para yâda eşya verileceği ilan edilmiştir.²⁷¹

Yerli Malı Haftası kutlamalarında dikkat çekici faaliyetlere imza atan Tayyareci Vecihi'nin muhteşem uçuşları 1934 yılı kutlamalarında da gerçekleşmiştir. Özellikle Beyazıt, Taksim, Kadıköy ve Üsküdar gibi halkın yoğun olduğu semtlerde yaptığı uçuşlar halk üzerinde ciddi etkiler uyandırmıştır. Hafta münasebetiyle bu tayyarelerden çeşitli hediyeler atılmıştır. Halk üzerinde heyecan uyandıran bu uçuşun

²⁷⁰“Yerli Mahsulattan Tatlı Müsabakası”, İlgili Haber İçin bkz. **Cumhuriyet**, 16 Kânunuevvel, 1932, s. 5.

²⁷¹ “Dün Geçit Resmi Yapıldı, Güzel Vitrinler Seçildi, Kumbara Boşaltma ve Alma Müsabakalar ile Mekteplerdeki Müsabakalar Müddetleri Bitti ” **Cumhuriyet**, 19 Kânunuevvel 1933, s. 5. Özellikle İş Bankası'nın halkı biriktirmeye alıştırmaya adına teşvik ettiği kumbara kullanımı hakkında detaylı bilgi için bkz. Gökhan Akçura, **Bir Kumbara Öyküsü**, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2008

o yılki farklılığı, Tayyareci Vecihi'nin kullandığı uçağın çıkardığı dumanla Yerli Malı Haftası'nı anımsatan vecizeler yazmasıdır.²⁷²

1935 yılı Altıncı Yerli Malı Haftası kutlamalarında ön plana çıkan yarışmalardan biri “*Yemiş Müsabakası*” olmuştur. Bu yarışmanın içeriğine göre, işyerlerindeki yerli malı ürünlerinden satın alan kişilere Cemiyet tarafından koçanlar verilmiştir. Bunun sonucu olarak da yarışmaya katılanlar arasında çekiliş yapılması kararlaştırılmıştır. Özellikle yaklaşmakta olan bayramdan önce yarışmanın çekilişinin yapılacağı ve kazanan kişilere hediyelerinin verileceği belirtilmiştir.²⁷³

Dokuzuncu Yerli Malı Haftası etkinliklerinde, Atatürk'ün ölümü dolayısıyla programlarda kısıtlamaya gidilmiştir. Buna rağmen okullarda tasarruf bilincini taşıyan ve bu bilinci yazıya dökabilen öğrenciler arasında yarışma düzenlenmiştir. “*Güzel Yazı Yazma Yarışması*” olarak adlandırılan bu yarışmayı, kazanan öğrencilere hafta içerisinde ödülleri verileceği açıklanmıştır.²⁷⁴

Altıncı Artırım ve Yerli Malı Haftası'nda etkili olan program, Sümerbank tarafından Yerli Mallar Pazarı'nın kurulmasıdır. Sadece yerli ürünlerden oluşan ve bu ürünlerin satışını gerçekleştiren bu pazarlar halkın yoğun ilgisi ile karşılaşmıştır. Kurulan bu Yerli Mallar Pazarı Sümerbank'ın kontrolü altında bulunan bir direktörlük bünyesinde merkezi İstanbul'da olmak üzere teşkilatlanmıştır. Ayrıca Ankara, Samsun, İzmir ve İstanbul'un farklı ilçelerinde (Beyoğlu, Beşiktaş, Kadıköy, Eminönü, Karaköy) de şubeleri vardır. Bunun yanı sıra bu Pazarlarda diğer fabrikalarda üretilen milli ürünlerin de olduğu belirtilmiş, bu ürünlerin hem teşhir edildiği, hem de satışa sunulduğu ifade edilmiştir.²⁷⁵

Sümerbank'ın idaresi ile kurulan bu Pazarlarda ürünler çok uygun fiyata satılarak halkın yerli malına olan ilgisi artırılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda yerli mamullerin sergilendikleri vitrinler de ilgi çekmiştir. Ankara'da kurulan vitrinlerin birinde Atatürk'ün direktifleri yazılı bir vitrin dikkatleri çekmiştir. Bu vitrinde Atatürk: “ *Bu vatan, çocuklarımıza cennet yapılmaya layıktır. Bu da ekonomik*

²⁷² “Dün Ankara ve İstanbul'da Yapılan Tezahürat, Tayyareci Vecihi Göklerden Vecizeli Kartlar attı ve Dumanla Havaya Yazılar Yazdı”, **Cumhuriyet**, 15 Kânunuevvel 1934, s. 1.

²⁷³ “Tasarruf Haftası”, **Akşam**, 19 Kânunuevvel 1935, s. 3.

²⁷⁴ “Yazı Müsabakasında Kazanan Yavrulara Hediyeler Verilecek”, **Cumhuriyet**, 19 Kânunuevvel 1938, s. 3.

²⁷⁵ “Mağaza Vitrinleri Devlet Fabrikalarının ve Türk İşçilerinin Yaptıkları Güzel Şeylerin Serildiği Bir Kurum, Yerli Mallar Pazarı”, **Ulus**, 14 İlkânun 1935, s. 3.

faaliyetle kabildir. Sümer Bank Türk endüstrisinin anahtarıdır. Endüstrileşme ulus bütünlüğü, iş birliği, kültür birliği gerektirir”²⁷⁶ ifadelerini kullanmaktadır.

Sümerbank’ın bu girişimi sadece ticaret eksenli olmayıp, yerli malının kalitesini de tüm kesimlere göstermiş olmaktadır. İnsanların alışveriş yaparken hem ülkesini kalkındırabileceğini hem de kaliteli ve ucuz ürünler alınabileceğini göstermekteydi. Kurulan Yerli Malı Pazarlarına daha fazla ilgi çekmesi için çekişler yapılmıştır. Bu konuya yönelik bir haberde şu bilgiler verilmiştir:

“Hafta içinde bütün fiyatlarda %10 tenzilat vardır. Ayrıca bu ayın on altısında ikramiyeli satış başlamaktadır. Herkese üzerinde aldığı malın tutarı bulunan bir fiş verilecek ve her ay çekilecek piyango hangi gün çıkarsa ayın o gününde mağazadan alış veriş edenlere aynı nispette ikramiye verilecektir. Bu ikramiyeli satış Martın 16 sına kadar yani üç ay devam edecektir”²⁷⁷

1938 yılı Hafta kutlamalarında yapılan faaliyetlerden biri Ankara Sergi Evi’nin önünde “*Sokak Sergisi’nin*” açılmasıdır. Halk tarafından büyük bir ilgi ile karşılanan bu sergi hakkında verilen bilgede: “*Ulusal Artırma ve Ekonomi Cemiyeti’nin tertip ettiği, Sokak Sergisinde Cumhuriyet’in birkaç yıl içinde vücuda getirdiği eserlerin fotoğrafları ve temin olunan neticenin rakamları teşhir olundu*”²⁷⁸ denilerek serginin içeriği ve önemi ifade edilmiştir.

3. Yerli Malı Haftası Etkinliklerinin Edebiyata Yansıması

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti gerek yayın organlarında gerekse söylemlerinde Tasarruf Haftası’nı etkili hale getirmeye çalışıyordu. Cemiyet bu doğrultuda özellikle öğrencilerin üzerinde etkili olması amacıyla edebiyatta tasarruf bilincini aşıl原因 eserlere imza atmıştır. Dönemin ünlü yazarlarından istifade ederek, yerli malı kullanmanın ve tasarruflu yaşamının önemini içeren eserler kaleme alınmasını sağlamıştır. Bu eserler piyes, müsamere, tiyatro, monolog, şiir ve yazılardan oluşmaktaydı. Okullara gönderilen bu eserler öğrenciler tarafından sahneleniyordu. Cemiyet bu şekilde öğrencilerin tasarruf bilinci ile yetişmesini sağlamakla beraber öğrenci velilerini de bu doğrultuda bilinçlendirmiş olmaktadır.

²⁷⁶ a.g.g., s. 3.

²⁷⁷ a.g.g., s. 4.

²⁷⁸ “Yerli Malı Haftası Bitti”, *Ulus*, 19 İlkânun, 1938, s. 8.

Okullarda Yerli Malı Haftası kutlamalarında önemli bir yeri olan bu faaliyetler, toplumun genç nesline ulaşılması adına ciddi bir girişim olmuştur.

Cemiyet 1932 yılında ülkedeki tüm okullarda oynanması için bir piyes hazırlamıştır. Hazırlanan bu piyes kitapçık halinde basılarak okullara gönderilmiştir. Piyenin içeriğinde yerli malını kullanmanın önemi, cemiyetin hedefleri ve kumbara kullanımını işlenmiştir. Yerli malı kullanımının anlatıldığı yerlerden birinde şu diyalog yer almıştır:

(Ahmet sınıfta üzüntülü bir şekilde oturmaktadır. Üç arkadaş içeri girerler. Ahmet bunları görmez)

“Birinci arkadaş- Ahmet nen var?

İkinci arkadaş- Ne düşünüyorsun?

Üçüncü arkadaş- Hasta mısın?

Ahmet- Bırakın beni şimdi

Hepsi birden- Seni bırakmayacağız bu gün!

Birinci- Bu gün bayram

İkinci- Tasarruf ve Yerli Malı Haftası

Üçüncüsü- İktisat bayramı

Hepsi birden- Bu gün bayram

Birincisi- Bak ben baştan aşağı yerli malıyım. Şapkam yerli, gömleğim yerli, pantolonum yerli, ceketim yerli, pabucum yerli, mendilim yerli, tepeden turnağa yerli.”

Oyundaki diyalogun devamında Cemiyet vurgusu yapılarak öğrencilerin zihinlerinde bu kurumun yer edinmesi şu şekilde sağlanmıştır.

“Ahmet- Ben yalnız bayram günü değil, her zaman yerli malı kullanırım. Benim babam “Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti” azasından, yabancı malına on para bile vermez.”

Birinci – Öyleyse sevinsene! Nedir bu suratın?

Ahmet- Babam bu sabah bana şu kitabı verdi, oku ve düşün dedi.

Hepsi birden – Nedir o kitap?

Ahmet- işte şu! Biliyor musunuz, biz senede yalnız giyecek, yiyecek ve içecek için yabancılara kaç para veriyormuşuz? Kara tahtanın başına geçer, Yüz milyon iki yüz altı bin beş yüz seksen üç lira... Her sene bu kadar para yalnız giyecek ve içecek için yabancılara veriyormuşuz!²⁷⁹

Bilindiği gibi Cemiyet'in üzerinde önemle durduğu noktalardan biri de ithalat ve ihracat dengesinin korunmasıdır. Oyunda da bu konuya değinilerek öğrencilerin dikkatleri çekilmek istenmiştir.

Yerli Malı Haftası kutlamalarında diğer bir girişim, devlet teşebbüsü ile kurulan bankaların tasarruflu yaşamayı topluma benimsetme adına kumbara kullanımını teşvik etmeleridir. Tüm öğrencilere bankalar tarafından kumbaralar dağıtılarak para biriktirmeleri öğütlenmiştir. Piyesin bir yerinde de bu hususa değinilmiştir.

“ Ahmet- Şimdi arkadaşlar bir nokta daha kaldı. O da tasarruf meselesi, iş yalnız yerli malı kullanmakla bitmez. Aynı zamanda elimize geçen paraları çarçur etmemeliyiz. Para biriktirmeye alışmalıyız. Mektepten çıkınca elimizde birikmiş paramız olmalı. Tahsilimizi daha iyi yapabilmek için, bir işe sermaye koyabilmek için seyahat yapabilmek için vs. Bunun için de hepimiz muhakkak bir kumbarası olmalıdır”²⁸⁰

Öğrencilere erken yaşlarda verilen bu görev geleceklerini daha bilinçli bir şekilde oluşturmaları adına önem taşımaktadır.

Diğer bir edebi eser olan monologlarda da Yerli Malı Haftalarında yaşanan hadiseler yer verilmiştir. Bu eserlerin birinde nasıl alışveriş yapılması gerektiği ve bu alışverişlerde pazarlığın ne kadar önemli olduğu anlatılmaktadır:

“ Şimdiye kadar çarşıya, pazara gidip de hiç alışveriş etmedim. Geçen gün babam memuriyete gitti, dün de annemin ayağı burkuldu. Yiyecek, içecek şeyleri almak bana düştü. Annem elime on lira verdi, şu parayı al dedi: kasaba git bir buçuk kilo et al, bakkala git bir kilo pirinç, iki kilo şeker al. Annem arkamdan bağırdı sakın pazarlık etmeden bir şey almayasın. Yolda

²⁷⁹ Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, **Türk Çocukları İçin: Yaşasın Yerli Malı Yaşasın Kumbara**, Ankara, 1932, s. 1-3.

²⁸⁰ **a.g.e.**, s. 16.

hem gidiyorum hem düşünüyorum, pazarlık etmeden bir şey almayacağım. Annemi kaç defa pazarlık ederken gördüm. Kaça oğlum prasa? Kilosu on kuruşa hanım teyze- Allah Allah! Hiç te pırasanın on kuruşa satıldığını görmemiştim. Söyle şunun insaflicasını da üç kilo alayım. Peki, siz kaçta istersiniz? Annem şöyle bir düşünür: Yüz paraya verirsen alırım... ”²⁸¹

Eserde geçen diyalogda artırma ve biriktirme yöntemi detaylı olarak anlatılmıştır. Çünkü Cemiyet ekonomik olarak yeni bir toplum inşa etmeyi hedeflemiştir.

Yerli Malı Haftalarında ilgi ile karşılanan edebi türlerden biri olan şiirde de yerli malı teması işlenmiştir. Yerli mallarını tanıtan şiirlerden birinde meyvelerden bahsedilerek ilgi çekilmeye çalışılmıştır:

*Manav dükkânında gördüm onları,
Her biri kendince birer sultandı.
Kimisi yeşildi, kimisi sarı,
Kimi de bir damla kırmızı kandı.
Kiminin buruşuk yüzü pudralı,
Kimisi gül gibi pembe boyalı,
Kimisi yumuşak kimi ağdalı,
Bunları görünce ağızım sulandı.
Kimisi kıyıdan kimisi dağdan
Kimisi bahçeden kimisi bağdan
Kimi soldan gelmiş, kimisi sağdan
Hepsinin beşiği bu öz vatandı.²⁸²*

Cumhuriyet dönemin ünlü yazarlarından Aka Gündüz Bey’in Yerli Malı Haftaları için kaleme aldığı eserler de oldukça ilgi görmüştür. Aka Bey milli şuuru uyandırma adına tiyatro eserleri, piyesler, türküler ve Yerli Malı Haftası marşları kaleme almıştır. Eserlerinde oldukça coşkulu bir üslup tercih etmiş olması

²⁸¹ Kazım Nami, “Monolog”, **İktisat ve Tasarruf Dergisi**, Şubat sayısı, 1935, s. 12.

²⁸² Maraşlıoğlu, “Yemiş Destanı”, **İktisat ve Tasarruf Dergisi**, Nisan sayısı, 1935, s. 9.

okuyucuları üzerinde etkili olmasını sağlamıştır. Çocuklar için yazdığı türkülerin birinin içeriğinde gençlere sorumluluk yükleyici konulardan şöyle bahsetmektedir.

Fabrikalar değirmenler kuruluyor bucak bucak,

Okulunu bitirenler, buralarda ne olacak?

Buralarda her kes bir iş seçecektir.

Canla başla iş başına geçecektir.

Önce çırak sonra usta olacaktır.

Anavatan teknisyen dolacaktır.

Türk çocuğu söz eridir.

Dediğini ille yapar.

Demiri tutsa eridir.

O emeğe hakka tapar.²⁸³

Aka Bey'in okullarda okuyan öğrenciler için yazdığı ve aşağıda bir kısmı aktarılan marşların da hep bir ağızdan söylenmesi öğrencilere güçlü bir seferberlik ruhu kazandırmaktaydı.

Ulusal ekonomi her şeyde üretimdir; üretimsiz bir vatan hem öksüz hem yetimdir.

Her ürünü içerde, dışarda satmalıdır; onda beş harcamalı, bire beş katmalıdır.

Bize derler devrimin Çankaya çocukları, tuttuk emek yolunu kapladık ufukları,

Yaban malı savurga, işte yulgarlık (şehirli halk) budur; ekonomi artırma, ulusal varlık budur.

Üstünlüktür ülkümüz, oraya ereceğiz, Türk'e en üstün ulus adını vereceğiz.²⁸⁴

²⁸³ Aka Gündüz, "Türkü", **İktisat ve Tasarruf Dergisi**, İkinci Teşrin 1935, s. 7.

²⁸⁴ Aka Gündüz, "Marş", **İktisat ve Tasarruf Dergisi**, Birinci kânun, 1935, s. 6.

Cemiyet Yerli Malı Haftası'nda çeşitli vecizeler hazırlayarak Halkın nazarında Haftanın önemini daha çok belirginleşmesini amaçlamıştır. Özellikle para biriktirme, tasarruf yapma ve yerli malı tüketimine dair hazırlanan bu vecizeler şöyle örneklendirilebilir:

“Türk parası, kaya gibi sapa sağlam duruyor. En emin tasarruf parası, Türk parasıdır.”

“Başbakanımız İsmet İnönü, Türk parasının en emin bir para olduğunu daima söyledi. Hakkı varmış, bak en sağlam gibi görünen yabancı paralar bile %30 düştükten sonra, Türk parası sapa sağlam yerinde duruyor.”

“Bankada Türk paran mı var? Korkma, çünkü Türk parası en sağlam paradır”

“Yabancı paraların düşmesi hadisesi karşısında Türk parası biriktiren, akıllı olduğunu ispat etti”²⁸⁵

“Türk parası en sigortalı paradır”

“Balık en mükemmel gıdadır. Onu bol bol ye”

“Türkiye dünyanın en iyi meyvelerini yetiştir, sofrandan hiç meyveyi eksik etme”

“Büyük şehirlerimizdeki kuru yemiş çarşıları, atalarımızın kuru yemişlere verdikleri değeri anlatır. Sende kuru yemişlerimizi sev, ye ve yedir.”

“Bankaya yatırılan para; tarlaya atılan tohum gibidir. Ürer. Son pişmanlık para etmez. Genç yaşında artırmaya alış”²⁸⁶

4. Yerli Malı Haftası'nda Kadın ve Tasarruf

Atatürk'ün kadınların hayatın her alanında olması gerektiği düşüncesi, Cumhuriyet Dönemi'nde bütün açıklığıyla kendini göstermiştir. Kadınların Kurtuluş Savaşı yıllarından Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar geçen süreçte, millete dair her türlü meselede gösterdiği azim ve kararlılığın bu durumun en temel sebebi olduğu söylenebilir. Kadının kendine inandığı ve fedakârlığını da esirgemediği takdirde,

²⁸⁵ “Vecizeler”, **Yeşil Gireson**, 5 İllkânun 1936, s. 1.

²⁸⁶ **a.g.g.**, s. 1.

devlet adına büyük katkılarda bulunabildiğini gören devlet yönetimi, gün itibariyle ürettiği projeleri kadın üzerinden de ayrıca planlamıştır. Bu dönemde hayata geçen siyasi ve sosyal alandaki inkılapların kadına bakan yönü bu çabanın en bariz sonuçlarından olmuştur.

Halka tasarruf etmeyi bir hayat tarzı olarak benimsetme ve tasarruf yoluyla ülke sermayesine bir iç mekanizma oluşturma amacıyla kurulan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, kadının toplum içindeki konumunun oldukça etkili olduğunu görmüş ve yaptığı pek çok faaliyette bunu dikkate alarak planlama yapmıştır. Örnekleriyle açıklanacak olan bu faaliyetlerde ön plana çıkan kadın temsilciler ve yine dönemin önde gelen siyasilerinin ve aydınların yaptıkları yorumlar, milletin “kadın” konusunda değişen bakış açısını gösterme adına önemli bir işlev görmüştür.

Kadınların yerli malı kullanma noktasındaki rolü, Cemiyet’in kurulduğu günden itibaren üzerinde durduğu bir nokta olmuştur. Kadının ailenin içerisindeki temel yapı taşlarından biri olması, bu nedeni açıklar mahiyettedir. Bununla birlikte, kadınların yerli malı kullanma hususu Cemiyet kurulmadan önce de başlamıştı. Türk Kadınlar Birliği bu konuda çalışmalarda bulunarak yerli malı kullanılması noktasında kadınlar arasında propagandalar yapmıştır. Bu doğrultuda İzmir’de faaliyetlerde bulunmak amacıyla, semtlerde “Hanımlar Encümeni” kurulması yerli malını tanıtmaya adına önemli girişimlerden biri olmuştur.²⁸⁷ Ancak kadınların yerli mallarını tanıtmaya noktasında en etkili oldukları zaman dilimleri Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin kurulmasından sonra başlamaktadır.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin kurulduktan sonra üyeleri ile birlikte yaptığı ilk toplantıda alınan kararlardan biri Kadınlar Cemiyeti’nin konumuna dair olmuştur. Alınan bu kararda: “ Nizamnameye göre herkes Cemiyet’in azası olabilecektir. Azanın vazifesi yerli mamulâtı giymek ve bu hususta vatandaşları teşvik ederek milli tasarrufa alıştırmaktır. Kadınlar Cemiyeti’nin faal azasındandırlar ve yerli malı giymekle mükelleftirler”²⁸⁸ denilerek kadınların görevlerine dair net tespitler yapılmıştır. Ayrıca Cemiyet’in İstanbul’da kurulan

²⁸⁷ Doğan Duman, “1930’lar Türkiye’inde Yerli Malı Kampanyaları ve Kadınlar”, **Tarih ve Toplum**, Cilt. 40, Sayı. 240, Aralık 2003, s. 17.

²⁸⁸ “Gazi ve Yerli Mallar, Gazi Hz. Milli Tasarruf Cemiyeti’nin Tabii Azasındandırlar”, **Cumhuriyet**, 16 Kânunuevvel 1929, s. 1.

şubesine ilk üye olan kişilerin Nakiye Hanım ve Efzaiş Suat Hanım olması kadınların bu konuda takındığı tutumu göstermesi itibariyle önemlidir.²⁸⁹

Cemiyet'in İstanbul'daki şubesi kurulduktan sonra faaliyet takvimini belirlemek için haftanın belirli dönemlerinde toplanılması kararlaştırılmıştır. Bu toplantıya kadınların kendilerini ilgilendiren kısımlarda çağrılması, yapılacak etkinliklerde ortak bir fikir oluşturulması açısından önemlidir. Bu karar şu şekilde ifade edilmiştir:

*“ Teşkilat yapılıncaya kadar her hafta Pazartesi ve Perşembe olmak üzere iki defa toplanılması kararlaştırılmıştır. Pazartesi saat birde ikinci içtima akdedilecektir. Bu içtimaa Maarif Emini, Maarif Müdür ile Kadınlar Birliği, Kadınları Esirgeme Derneği ve Biçki Yurdundan birer murahhas davet olunmuştur. Bu zevatla gerek mekteplerde ve gerek kadın teşekküllerinde yapılacak teşkilat ve aza kaydı hususatı görüşülecektir ”*²⁹⁰

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kadınları sürece dâhil eden kararlarının ve projelerinin yanı sıra, doğrudan kadınlara yönelik faaliyetleri de görülmektedir. “Hanımlar Komitesi” ve “Kadın İktisat Sergisi” bu faaliyetler arasında önde gelenlerdir.

Cemiyet'in bu önemli girişimlerinden biri olan Hanımlar Komitesi'nin başlıca görevleri yerli mallarını tanıtmak ve kadınlar arasında etkinlikler düzenlemek olmuştur. 1931'de Kadınlar Kolu'na dönüşen bu komite Cemiyet'in İzmir'deki yerli malı propagandasını yapma adına önemli bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda özellikle, 18 Ekim 1931'de düzenledikleri toplantıda aldıkları kararlar, yerli malı kullanımının yaygınlaşmasına ve Cemiyet'in tanıtılmasına büyük kolaylık sağlamıştır. Toplantıda alınan kararlar ise şu şekildedir:

1. Kadınlar Kolu üyeleri, çeşitli semtlerde öncelikle tanıdıkları kadınları Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'ne üye yapacaklardır.
2. Kabul günlerinde iktisat ve tasarruf konusu ve yerli mallarının kullanımı, kadınlar arasındaki sohbetlerin ana konusu haline gelecektir.
3. Konferanslar verilmek üzere beş kadın görevlendirilecektir.

²⁸⁹ “Milli Tasarruf Cemiyeti, Cemiyet'in İstanbul Şubesi Teşekkül Etti”, **Cumhuriyet**, 24 Kânunuevvel 1929, s. 1-2.

²⁹⁰ “Tasarruf Cemiyeti Faaliyete geçti, Dün ilk Defa Toplanan İdare Heyeti Mesai Tazını Kararlaştırdı”, **Cumhuriyet**, 27 Kânunuevvel 1929, s. 1, 3.

4. Yerli ürünlerde görülen eksiklikler, yerli malı yerine yabancı mal veya yabancı mal yerine yerli mallar satanlar belirlenip Cemiyet'e bildirilecektir.
5. Kadın terziler ve dikiş kursları yerli malından elbise diktirecek olanlara yüzde yirmi beş indirim yapacaktır.²⁹¹

Alınan kararlardan görülebildiği gibi, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, halkın içinden gelen kadınlar tarafından kurulmuş Hanımlar Komitesi sayesinde hedef kitleyle doğrudan iletişim kurabilmiş ve değerlerinin toplum tarafından daha rahat bir şekilde benimsenmesi imkânına sahip olmuştur.

Yerli Malı Haftalarında kadınların girişimleriyle etkili olan programlardan bir diğeri de, Cemiyet'in ve İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nün ortaklaşa düzenledikleri "*Kadın İktisat Sergisi*" olmuştur. İlk olması nedeniyle bu sergi genel olarak bütün kesimlerde olumlu tesirler uyandırmıştır. Serginin açılış törenine Başbakan İsmet İnönü, Cemiyet Başkanı Kazım Özalp ve önemli devlet erkânı katılmıştır.

Serginin açılma amacına dair olan bilgide şu düşüncelere yer verilmektedir: "*Serginin iki büyük davası vardır. 1. Türk kadınlığının ev kadınlığı davası. 2. Türk kadının yerli malı kullanma davasıdır.*" Serginin amaçları bu maddelerde açıklanarak kadınların bu iktisadi harekette vazgeçilmez birer unsur oldukları tekrar vurgulanmıştır. İsmet İnönü'nün: "*Tekniği çok kuvvetli bir eser*" diyerek yorumladığı bu sergi 6 bölümden oluşturulmuştur. Buna göre: "*Sergi ilki yerli giyimlere, ikincisi İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'ne, üçüncüsü modern ev tekniğine, dördüncüsü çocuk bakımına, beşincisi ev tasarruflarına, altıncısı kadın neşriyatına ait olmak üzere altı esaslı pavyona ayrılmıştır*"²⁹²

Başbakan İsmet İnönü sergi açılışında, genel iktisadi konulara değindikten sonra kadınlara öğüt verici bir takım açıklamalarda da bulunmuştur:

"Arkadaşlarım, vatandaşlar vazifelerini aramızda taksim ederken, memleket için bu kadar hayati olan mevzunun bilhassa kadınlarımıza kadın vatandaşlarımıza teveccüh ettiğimi söylemeyi bir borç bilirim. Eğer kadınlarımız, eğer kızlarımız ailede ve cemiyette yiyeceği ve giyeceği mutlaka yerli almaya vazife ve deva olarak

²⁹¹ Duman, "1930'lar Türkiye'sinde Yerli Malı Kampanyaları ve Kadınlar" **a.g.m.**, s. 17.

²⁹² "Kadın İktisat Sergisi Açıldı", **Hâkimiyeti Milliye**, 16 Birinci kânun 1932, s. 1, 5.

ellerine alırlarsa bu memleket iki seneye kalmadan yiyecek ve giyecek hususunda, hariçten bir çöp bile almaya muhtaç kalmaz”²⁹³

Başbakan’ın iktisadi kalkınma adına önem verdiği kadınların, Cemiyet tarafından da desteklenerek bu konuda konferanslar düzenledikleri ve bu konferansların sonuçlarını neşriyat olarak yayınlamasına karar verildiği görülmektedir.²⁹⁴

Devletin önde gelen isimlerinin sergi ile alakalı yorumlarının yanında, dönemin önemli kalemlerinden, Burhan Asaf da Kadın İktisat Sergisi ile alakalı bir metni okuyucularıyla paylaşmıştır. Bu yazısında kadının, toplum içindeki konumunu ele alması ve bunu olumlu manada değiştirmesi bakımından bir ilk olarak gördüğü sergi için övgü ile bahsetmiştir.²⁹⁵

4.1. Kadının Tasarruftaki Önemine İlişkin Görüşler

Kadınların tasarruf hareketine verdikleri önemin bir sonucu olarak çeşitli konuşmalarda özellikle kadın teması sıkça işlenmiştir. Bu konuşmalardan birinde 1929 yılında Başbakan İsmet İnönü, kadınların tasarruf hareketindeki önemine dair oldukça net olan şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Güzel lavanta sürünmüş ince ipekliler içinde Türk kızlarının cılız ve ciğeri çürümüş bir hale gelmesine muvafakat etmeyeceğiz. Anadolu dağlarının çiçekleri başına takarak gürbüz vücutla ve yerli ipekler ile dağ çiçeği kokusunu dalgalandırarak her şeyden evvel kuvvetleri, kanaatkârlıkları tasarruflar ile kendi yuvalarını yılmaz kaleler gibi sağlamlaştırmalarını isteyeceğiz.”

Başbakan İnönü konuşmasının devamında, aile içinde kadın ve erkeğin rolünü de şu sözlerle açıklamıştır:

“Milli Tasarrufa başlarken evvela kızlarımızın vazifelerinden bahsetmem pek tabidir. Çünkü bir yuvaya milli tasarruf ve kanaatkârlık bir defa kadının dikkati ve takayyüdü ile yerleştikten sonra erkeğin buna mukavemet edebilmesi maddeten mümkün olacaktır”²⁹⁶

²⁹³ a.g.g., s. 3.

²⁹⁴ “Kadın Ev İktisadi Etrafında, Milli İktisat Cemiyeti Neşriyat Yapacak.”, **Cumhuriyet**, 24 Kânunuevvel 1932, s. 1.

²⁹⁵ Burhan Asaf “Kadın İktisadiyatı Sergisi” **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Kânunuevvel 1932, s. 3

²⁹⁶ “Başvekil İsmet Paşa Hz.’nin Nutukları”, **Cumhuriyet**, 13 Kânunuevvel 1929, s. 4.

Kadınların tasarruf hareketindeki önemine değinen Başbakan İsmet İnönü'nün konuşmasına eş değer bir yorum da, Cemiyet Başkanı Kazım Özalp tarafından yapılmıştır. Kendisi 1929 yılında İstanbul'da yaptığı konuşmada Cemiyet'in kuruluş durumundan ve yapısından bahsetmiş ve fabrikaların yerli mamullerden üretecekleri kumaşların kadınların kullanımı için özenle yapıldığını anlattıktan sonra kadınlara dikkat etmeleri gereken bazı konularda uyarılarda bulunmuştur:

*“Hanımlara gelince bu vatan meselesini müdrük olduklarına binaenaleyh israftan içtinap edeceklerine, yerli malı kullanacaklarına kaniim. Cemiyet azası da ailelerini bu hususta irşat edeceklerdir. Kimin ailesi gene ecnebi malı giyerse onun zevcesine sözü geçmediği anlaşılacaktır. Yabancı kumaştan mamul elbiseler eskিয়েyinceye kadar giyilebilecektir”*²⁹⁷

İş Bankası, 25 Aralık 1929 gününü, İstanbul'daki şubesinin kuruluşunun yıl dönümü münasebetiyle Tasarruf Günü olarak ilan etmiştir. Düzenlenen programa, bankanın Genel Müdürü Celal Bey (Bayar) ve Meclis İdare Reisi Siirt Vekili Mahmut Bey de (Soydan) davetli olarak katılmıştır. Bu Tasarruf Günü'ne özellikle kadınların davet edilmiş olması da bir bakıma ayrı bir önem arz etmektedir. Program ile ilgili yapılan davetin açıklaması şu şekilde olmuştur: “... Bu münasebetle verilen çay ziyafetine İstanbul'un münevver hanımları ile matbuat erkânı davet edilmiştir.”²⁹⁸

Siirt Vekili Mahmut Bey'in İş Bankası'nın Tasarruf Günü'nde yaptığı konuşma, kadınlara yönelik önemli mesajlar içermektedir. Türk halkının uzun yıllar boyu çektiği sıkıntılara değinen Mahmut Bey, konuşmasına şöyle devam etmiştir:

“Hanımefendiler şu hakikati iyi biliniz: hayati bir zarureten doğan iktisat ve tasarruf mücadelesinde en değerli vazife en yüksek feragat Türk kadınına, Türk annelerine, Türk kızlarına sizlere düşüyor. Hanımefendiler yalnız kazanmak kâfi değildir. Sarf etmesini tasarruf etmesini de bilmek lazımdır. Dünyanın en büyük zenginleri servetlerini tasarrufla medyundurlar. Bir cemiyetin en faydalı ferdi sarfettiğinden fazla mamul veren, kazancından bir miktarını artırandır”

²⁹⁷ Kazım Pş. Hz.'nin şehrimizde Milli Tasarruf Bir Memleket Meselesidir”, **Cumhuriyet**, 21 Kânunuevvel 1929, s. 3.

²⁹⁸ “İş Bankasında Dünkü İçtima, Mahmut Bey'in Türk kadınına Hitap Eden Değerli Nutku”, **Cumhuriyet**, 26 Kânunuevvel 1929, s. 1.

Mahmut Bey konuşmasının devamında bankacılığın ehemmiyetinden ve Avrupa’da bankacılığın gelişiminden bahsettikten sonra, İş Bankası’nın kuruluşundan o güne kadar olan süreçte çalışan bayanların sayısını belirtmiştir:

*“1924 senesinin 26 Ağustos ’unda Ankara ’da dört odalı küçük bir evde yalnız altı memurla İş Bankası açılmıştı. Bir milyon sermayesinden yalnız dörtte biri (250.000 lirası) toplanmıştı. Hanımefendiler, o tarihin üzerinden ancak beş sene geçti. Bugün bankamızın vilayetlerde 27 şubesi var. Bütün memurların mecmuu 700’ü buldu. Bu memurlardan 95’i hanımdır.”*²⁹⁹

İş Bankası’nın İstanbul Şubesi’nde özellikle kadınlara yönelik düzenlenen Tasarruf Günü ile ilgili olarak yapılan bir yorumda ise toplantıdaki bir eksikliğe değinilerek, davetlilerin yalnız bayanlardan ibaret olması şu sözlerle eleştirilmiştir:

*“İş Bankasının dünkü içtimasında yalnız bir noksan vardı. O da yalnız hanımların davet edilmiş ve erkek olarak da sadece gazetecilerin çağrılmış olması idi. Bir hanımefendinin yanındaki refikasına şu sözleri fısıldadığını dinlemeden işittim: erkekler neden yok? Sanki onların tasarruf dersi almaya ihtiyaçları yok mu? Bu hanımefendinin hakkı vardı. Bir heyet-i içtimaiyenin kadınları başka, erkekleri başka olamaz. İtiraf etmeliyiz ki biz, kadın erkek bir alay müsrifiz. Hatta kim bilir belki İş Bankası, bu meselede hanımların erkeklerden daha ziyade söz dinleyeceklerini düşünmüştür de onun için yalnız kadınları davet etmiştir.”*³⁰⁰

Cemiyet tarafından kadınların tasarruf hareketinde işlev kazanması adına yapılan etkinliklerde kadınlar arasında toplumda öncü olarak görülen kişilere yer verilmiştir. Bu bağlamda, Cumhuriyet dönemi kadın hareketinin önemli isimlerinden biri olan İffet Halim Oruz’un Yerli Malı Haftası etkinliklerinde yer alması sağlanmıştır. İffet Halim Hanım’ın Yerli Malı Haftası’nın kabulünün ilk yılındaki konuşmacılardan biri olması, Cemiyet’in kadınlara iktisadi kalkınmada verdiği öneme de işaret etmektedir. Oruz, 1930’da Yerli Malı Haftası için yaptığı konuşmasında, ekonomik gelişme adına her türlü fedakârlığa katlanması gerektiğini anlattıktan sonra bu gayretlerin bir miras olarak gelecek nesle bırakılmasını şu sözlerle dile getirmiştir:

²⁹⁹ a.g.g., s. 5.

³⁰⁰ Hem Nalına Hem Mihına, “İsraf Etmiyelim Kâfi”, **Cumhuriyet**, 26 Kânunuevvel 1929, s. 3.

*“Vatandaşlar bu yolda her ferdin yüksek bir vazifesi vardır. Bu işi bir dakika geçmeden bir saniye unutmada yapalım. Çocuklarımız başladığımız işin başarılmasını bizden ekliyor. Biz onlara bu eseri her halde mükemmel bırakalım”*³⁰¹

Cemiyet’in faaliyetlerine iştirak eden diğeri bir kişi Kadınlar Birliği üyelerinden Media Muzaffer Hanım olmuştur. Media Hanım 1931 yılı Yerli Malı Haftası için radyoda yaptığı konuşmasında tasarruflu yaşamayı teşvik edici güzel cümleler kullanmıştır. Bu durum ayrıca kadınların Haftaya verdiği önemin bir göstergesi olmuştur. Yerli Malı Haftası’nı bir bayram sevinciyle anlatan Muzaffer Hanım’ın cümleleri, varılmak istenen hedefi gösteriyordu:

*“Bütün bir milletin kalbinden kopan gür ışıqla önümüzdeki istikbal yolunu aydınlatan milli iktisat ve tasarruf bayramındayız. Bu bayram bütün dünyaya kök salan medeni tarihin, Çanakkale zaferinin, İstiklal mücahedesine kadar büyük ve şerefli dir. İstiklal mücahededen, esir ve bedbaht yaşayıştan kurtuluşundu. Milli iktisat ve tasarruf bayramı da bu zaferi tamamlayan bir kuvvettir. Vatandaş bir zaman sana: “Hedefin Akdeniz!” diyen Büyük Gazi, şimdi de: “İkinci hedefin, kurtuluş yolun iktisattır! diyor. Yerli malında tarihin, inkılabın izi, toprağın kokusu var”*³⁰²

Cemiyet’in önemli etkinliklerinden biri olan ve Ankara’da yapılan Ulus Meydanı’ndaki mitinglere de konuşmacı olarak İffet Hanım davet edilmiştir.³⁰³ 1931’deki İkinci Yerli Malı Haftası miting konuşmasının bir yerinde meydana toplanan halkın inancının artması adına kullandığı şu sözler, ekonomi mücadelesine verdiği desteğin göstergesidir: *“Ey Türk genci, yürü! Önünde hedef var, ardında ise insanlar var, millet var. Ey Türk genci, çalış! İçinde gençlik var, içinde Türklük var.”*³⁰⁴ İffet Hanım’ın halk üzerinde tesir bırakan bu üslubu, Cemiyet tarafından sık sık programlara davet edilmesinde önemli bir etken olmuştur.

İffet Halim Hanım, konuşmacı olarak katıldığı Yerli Malı Haftası mitinglerinin birinde de başına gelen bir hadiseyi anlatarak yerli malı kullanımının önemini

³⁰¹ “İffet Halim Hanımın Konferansı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Kânunuevvel 1930, s. 2.

³⁰² “Tasarruf Haftası Halkta Alaka Uyandırdı”, **Cumhuriyet**, 15 Kânunuevvel 1931, s. 4.

³⁰³ “Milli İktisat Mitingi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Kânunuevvel 1931, s. 1. “Tasarruf ve Yerli Malı Mitingi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 17 Birinci Kanun 1932, s. 1. “Bugün Büyük Miting Var”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 İlkânun 1933, s. 1.

³⁰⁴ “Tasarruf Haftasının Son Büyük İçtimai Zafer Abidesi Önünde Dün Yapıldı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 19 Kânunuevvel 1931, s. 4.

vurgulamak istemiştir. Samimi bir üslup ile anlattığı bu hadise şu şekilde gerçekleşmiştir:

“Gerek sosyal teşekküllerde, gerekse basında yerli malı mücadelesine devam ediyordum. Bu konuda ilginç bir anım vardır. Bir gün Ankara’da Ulus Meydanı’ndaki Atatürk heykelinin önünde toplanılmış, Yerli Malı Haftası dolayısıyla konuşmalar yapılıyordu. Ben de konuşanlar arasında bulunuyordum. İnancı ve heyecanlı demecimi bitirdikten sonra Karaoğlan Caddesi’ne doğru yürüdüm. Bu sırada bir adam önüme çıktı. Ve sırtındaki kürkü göstererek: “Güzel konuştunuz ama sırtınızdaki yabancı malını niçin giyiyorsunuz?” dedi. Cevap olarak: “Diyarbakır malıdır! dedim. Adam, özür diledi ve yoluna yürüdü. İşte bu samur kürkün yaşantımda iki hikâyesi vardır. Hâlbuki biz o dönemde yerli malı kalın çorapları da giyiyorduk. Davamız bir gösteriş konusu değil, Ata’nın yolunda bir inanış amacıdır. Yıllarca yerli malı gelişinceye kadar bu mücadelemize devam ettik. Simdi güzel kumaşlarımızı, çeşitli yerli malı ürünlerimizi, dış memleketlerde ‘Türkiye malıdır’ demeye lüzum kalmadan sattığımızı görüyorum da, o eski mücadele günlerimizi anıyorum. Yerli malı mücadelesi hakikaten verimli olmuştur.”³⁰⁵

1932 yılı kutlamaları önemli noktalara vurgu yapıldığı bir yıl olarak dikkati çekmektedir. Bu çerçevede Başbakan İsmet İnönü yine önemli tespitlerde bulunmuştur. Tasarruflu yaşamının ipuçlarını anlattığı konuşmasında, kişinin kazandığı kadar harcama yapmasının, giyimde ve temel gıdalarda yerli malı tercih etmesinin alınacak önlemlerin başında olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca ekonomik kalkınmada önemli görevler yüklediği kadınların da bu mücadelede ön planda olmaları gerektiğini söylemiştir. Kadınların iktisadi mücadeledeki önemine yönelik olarak dikkat edilmesi gereken hususları ise şu şekilde açıklamıştır:

“Büyük vazife kadınlarda! Arkadaşlarım, vatandaşlar vazifelerini aramızda ederken memleket için bu kadar hayati olan mevzu bilhassa kadınlarımıza, kadın vatandaşlarımıza teveccüh ettiğini söylemeyi bir borç bilirim. Eğer hanımlarımız, eğer kızlarımız ailede ve cemiyette yiyecek ve giyeceği mutlaka yerli malı almayı bir

³⁰⁵ Erdal Köse, **İffet Halim Oruz, Hayatı Eserleri**, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, s. 30-31.

*vazife ve dava olarak ellerine alırlarsa bu memleket iki seneye kalmadan yiyecek ve giyecek hususunda hariçten bir çöp bile almaya muhtaç kalmaz*³⁰⁶

Başbakan İsmet İnönü farklılık arz eden bu mesajlarıyla, kadınların yaşamın temelinde oldukları gerçeğinden hareket ederek, ev hayatlarındaki ve sosyal yaşamdaki önemlerinden dolayı bu mücadelede yer almaları gerektiğini ifade ediyordu.

Cumhuriyet dönemi kadınları arasında hem siyasi hem de sosyal yaşamda etkili bir isim olan ve aynı zamanda Atatürk'ün manevi kızı Afet İnan da tasarruf hareketinde yer almıştır. Kendisi 1933 Yerli Malı Haftası açılışında Başbakan İsmet İnönü'nün ardından bir konuşma gerçekleştirmiştir. Yerli malı kullanımı ve tasarruflu yaşama ile ilgili yaptığı konuşmasında kadınlara düşen vazifenin en başta geldiğini söylemiş ve Osmanlı'daki iktisadi çöküşün nedenlerini şu sözlerle açıklamıştır:

*“Türk kadını istihsalde, istihlakte ve tasarrufta vazifesini yapmazsa en büyük mesul odur. Milli tarih karşısında bundan dolayı mesul tutulan Türk kadınları vardır. Osmanlı devrinde imparatorluk inhitata sürüklenirken kadınların tasarrufta dikkatsizliği yüzünden Türk ailelerinin ne elim vaziyetlere düştüklerini öğrenmek için tarih okumaya lüzum yoktur. Henüz yaşayan ve söyleyen canlı şahitler vardır”*³⁰⁷

5. II. Dünya Savaşı ve Çok Partili Hayata Geçiş Döneminde Yerli Malı Haftası Kutlamaları

5. 1. II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'nin Ekonomik Durumu

1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti oluşumu ve gelişimi açısından sancılı süreçlerden geçmiştir. Atatürk'ün belirlediği siyasi ve ekonomik hedeflerin gerçekleşmesi adına ciddi gayretler gösterilmiştir. Bu gayretler, özellikle 1929 Dünya Ekonomik Buhranından dolayı, daha zorlayıcı şartlar altında gerçekleşmiştir.

³⁰⁶ “Başvekil İsmet Pş. En Mühim Vazifenin Kadınlara Teveccüh Ettiğini Söyledi”, **Cumhuriyet**, 13 Kânunuevvel 1932, s. 5.

³⁰⁷ “İstihlak ve Tasarrufta En Büyük Vazife Kadınlarımıza Düşmektedir”, **Cumhuriyet**, 14 Kânunuevvel 1933, s. 5.

Türk Devleti gerek sanayi gerekse tarım alanındaki eksikliklerini, yaşanan ekonomik sıkıntılara rağmen düzeltmeye çalışmıştır. Devletçilik politikası ile 1930'dan sonra hızlı bir yükselişe geçen ülke ekonomisi, tarım ve sanayi alanında ciddi başarılar elde etmiş ve bu gelişmeler halk üzerinde olumlu manada etkisini göstermeye başlamıştı.

Ne yazık ki Atatürk'ün ölümü ve 1939'da başlayan 2. Dünya Savaşı, 1945'lere kadar sınırlarını Avrupa'dan dünyanın birçok ülkesine kadar götürmüştür. Yaşanan bu gelişmeler 1. Dünya Savaşı'ndan çıkmış olan ülkelerin yeniden bir kargaşaya sürüklenmelerinin yanında, Türkiye gibi savaşa girmemiş toplumlara da ekonomik, sosyal ve siyasi anlamda zarar vermiştir. Türkiye'nin 1939- 1945 döneminde, devletçiliğin de ötesindeki asıl meselesi savaş ekonomisinin ortaya çıkmasıdır.³⁰⁸

Başta Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmak üzere devletin ileri gelenleri Türkiye'nin 2.Dünya Savaşı'nda yer almasını istememişlerdir. Bu durumun hiç şüphesiz en önemli sebebi, yaralarını yeni sarmaya başlayan bir milletin böylesine büyük bir harbi göze alamamasıdır. Savaş politikası olarak bu yöntemin benimsenmiş olmasına rağmen, dünyayı saran bu harp yılları ülke ekonomisine her yönden olumsuz tesirler bırakmıştır.

1930'daki ekonomik yükselişin sonucu olarak meydana gelen istikrar, ülkenin gelişimi açısından önem arz etmektedir. Özellikle ithalatın azalması ve yerli malı kullanımının artması iç piyasayı harekete geçirmiştir. Bu olumlu gelişmeler devam ederken, 2. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte yetişkin nüfusun askere alınması ülkenin üretim dengesini bozmuş ve tarım alanında gerileme yaşanmıştır. Örneğin buğday üretiminde %50'ye yakın bir düşüş meydana gelmiştir. Savaş öncesi düşünülen tarım ve sanayi alanındaki ekonomik programın savunma sanayine ayrılması, ülkede iktisadi anlamda bir durağanlık yaşanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, 1940- 1945 dönemini iktisadi gelişme sürecinde "*bir kesinti*" olarak değerlendirebiliriz.³⁰⁹

Savaş yıllarında hükümetin yaşanan olumsuz gelişmelere karşı çeşitli önlemler alması kaçınılmaz olmuştur. Çünkü bir ülke yönetiminin savaşa girsin ya da girmesin halkın ve ordunun temel tüketim ihtiyacını, en azından hububatını karşılaması

³⁰⁸ Yalçın Acar, **Tarihsel Açıdan Türkiye Ekonomisi ve İzlenen İktisadi Politikalar (1923- 1963)**, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, 1999, 5. Baskı, s. 49.

³⁰⁹ Korkut Boratay, **Türkiye İktisat Tarihi 1908- 2007**, Ankara, İmge Kitabevi, 2009, s. 81.

gerekmektedir. Bu iki yolla mümkündür: Birincisi devletin piyasaya ciddi manada müdahalesi ile üretimi ve ticareti sıkı önlemlerle kontrol altına alması; hububatı kendi belirleyeceği fiyatlarla sağlamaya çalışmasıdır. Bu yöntemin bir dezavantajı bulunmaktadır. Devlet her ne kadar bu metotla fiyat artışını sınırlamayı amaçlasa da, bu yöntem beraberinde karaborsacılığın, istifçiliğin oluşmasına neden olacaktır. İkinci yöntemde ise, devlet piyasanın gidişatına güvenmekte ve bu güven sonucunda piyasanın üzerinde kontrol ve müdahaleden kaçınmaya çalışmaktadır. Bu politikalarıyla devlet fiyat artışlarının üreticiyi harekete geçirmesini ve doğacak talebin üretimdeki artışlarla karşılanmasını planlamaktadır. Ancak bu politikanın önemli bir sonucu piyasadaki fiyat artışları olarak ortaya çıkmaktadır.³¹⁰

2. Dünya Savaşı döneminde Türkiye’de devletin yönetim kadrosunda, savaşın ilk yıllarında (1939- 1942) Refik Saydam, takip eden dönemde (1942- 1945) Şükrü Saraçoğlu görev almıştır. Savaşın ilk yıllarında Refik Saydam ordunun ve halkın iâşe gelirini karşılamak için birinci yöntemi seçerek hareket etmiştir. Şükrü Saraçoğlu da ülke ekonomisinde ikinci yöntemi kısmen benimsemiş olsa bile eski politikaların etkisinden kurtulmayıp bazı konularda daha sert bir tutum izlemiştir.³¹¹

Savaş yıllarında toplumun ekonomik anlamda zor durumda kalmasının bir sebebi de 1938’de hükümetin para basma yoluna gitmesidir. Seferberlik masraflarını karşılamak adına girişilen bu yöntem, sonuçları öngörülmeden yapılmış bir girişim olmuştur. Hükümet tarafından çıkarılan kararname ile Merkez Bankası’ndan, Hazine güvencesi taşıyan kamu bonoları karşılığında piyasalara para girdisi sağlaması istenmiştir. Bu karar sonucunda kamunun Merkez Bankasına borçlanması 1938 ‘de 84 milyon lira iken, 1942’nin sonunda bu rakam 605 milyon liraya çıkmıştır. Dolaşımdaki para durumu da aynı şekilde, 1938’de 282 milyonken, 1942’de 734 milyona çıkmıştır.³¹²

Tahmin edilemeyen savaş yılları ülke içerisinde diğer sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. İthalatın azalması ile birlikte tüketim maddelerinin iç pazardan karşılanma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Devletin temel tüketim ürünlerini stoklaması, iç piyasada ürün yetersizliğine sebebiyet vermiştir. Halkın da kıtlık

³¹⁰ Şevket Pamuk, **Seçme Eserler 2 Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008, s. 184-185.

³¹¹ Pamuk, **a.g.e.**, s. 185.

³¹² Oktay Yenal, **Cumhuriyet’in İktisat Tarihi**, İstanbul, Homer Kitabevi, 2003, s. 73-74.

endişesi yaşama korkusu sonucunda bu ürünlere olan rağbet artmıştır. Bu yoğun rağbet ise fiyatların aşırı derecede yükselmesine, tüccarların mal stoklamasına ve karaborsacılığın ortaya çıkmasına; özetle, halk arasında bir kargaşa ortamı oluşmasına neden olmuştur. Özellikle “*Karaborsacılık*” 1939- 1945 dönemi Türkiye’inde en çok duyulan sözlerin başında gelmiştir.³¹³ Ayrıca para sahibi olan kişilerin temel tüketim ürünlerine sınırsız derecede sahip olma istekleri, toplumda sınıf farklılıklarının oluşmasına neden olmuştur.

Refik Saydam Hükümeti ekonomik anlamda yaşanan bu kargaşa ortamına çözüm olarak bir yasa çıkarmıştır. Devletin iktisadi hayatı kontrol altına almak için çıkardığı bu yasa 18 Ocak 1940’da Mecliste kabul edilen “*Milli Korunma Kanunu*” dur. Başbakan Refik Saydam kanunun gerekçesini şu şekilde açıklamıştır:

*“...Memleketimizin halen Avrupa’da hüküm süren harbin dışında bulunduğu malumdur. Bununla beraber, milli hayatımızda bu istisnai ahvalin tesirlerini önlemek ve sair bakımlardan olduğu kadar, iktisadi bakımdan da tahaffuzu ve tedafüi tedbirler almak zarureti muvacehesindeyiz.”*³¹⁴

Başbakan’ın açıklamalarından görülebildiği gibi, hükümet yetkilileri toplumda yaşanan hadiselerle seyirci kalmadıklarını göstererek, ülke ekonomisini korumak için çalışmalara başlamışlardır.

Milli Korunma Kanunu’nda, tüketiciyi koruma adına gerek fiyatların belirlenmesi, gerekse diğer ihtiyaçların karşılanması için alınan tedbirlerin yanında çeşitli uygulamalara da gidilmiştir. Savaş ekonomisinin bir sonucu olan bu Kanunun içeriğine göre, sanayi ve maden kurumlarının üretim şekli ve miktarları devlet tarafından tespit edilecek ve yatırımlar devletin kontrolü altında gerçekleşecektir. Devletin aldığı bu önlemlerden dolayı varlığını sürdüremeyen kurumlara belirli bir tazminat ödenerek el konulması ve devlet tarafından işletilmesi kararlaştırılmıştır. 1942’de çıkarılan ek bir kanunla da bu yasa genişletilerek, gerek görüldüğü takdirde devlet tarafından sanayi ve maden işletmelerine el konabileceği, aynı zamanda bütün taşıtlara da belirli bir fiyatla el konulabileceği ya da bir yerde çalıştırılabilmesi

³¹³ M. Selçuk Özkan, Abidin Temizer, “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Karaborsacılık”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı, 2/9, 2009, s. 320.

³¹⁴ Emin Kırman, **Çok Partili Döneme Geçiş Süreci Ve Türk Siyasal Kültüründe Muhalefet Olgusunun Gelişimi 1946-1950**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2006, s. 54.

yönünde karar alınabileceği açıklanmıştır. Tarım için alınan önlemlerde ise, ekilecek olan ürünleri yine devletin belirlemesi, gerek görüldüğü takdirde 500 hektar üzerindeki arazinin bir bedel karşılığında yapılması, buna mukabil işletmesinin devlete geçmesi yönünde düzenlemeler söz konusudur.³¹⁵ Bu düzenlemeler hükümetin tedbir boyutunun en üst düzeyde gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Ancak bu önlemlere rağmen üretim ve tüketim dengesinin kurulamaması, o yıllarda halkın en önemli gıda maddeleri olan şeker ve ekmekte dahi sınırlamaya gidilmesine neden olmuştur. Bu durum karşısında da yeni bir takım tedbirler alınmıştır. Bunlardan biri pasta ve unlu mamullerinin yapılmasının yasaklanması; diğeri de en çok tüketilen gıda maddesi olan ekmeğin karne sistemine bağlanması olmuştur. Özellikle büyükşehirlerde daha çok görülen ekmeğin sıkıntısı halkı zor duruma düşürmüştür.³¹⁶

Temel tüketim maddelerinin fiyatlarının savaş yıllarında aşırı yükselmesinin, alınan önlemlerle de engellenemediğini 1938-1943 yılları arası fiyat oranlarında görmekteyiz. Bahsettiğimiz üzere, 1938'den sonraki savaş yıllarında alım gücü azalmış fiyatlar çok yükselmiştir. Aşağıdaki tabloda da, belirtilen yıllar içerisinde temel tüketim maddelerinin fiyatlarına dair olan veriler yansıtılmaktadır:

Tablo 2. 1938-1943 Temel Gıda Ürünlerinin Ortalama Fiyatları ve Artış Oranları

TEMEL GIDALAR	1938 (KURUŞ)	1943 (KURUŞ)	ARTIŞ ORANI(%)
Ekmek(kilo)	0,05	38,67	284,7
Et(kilo)	42,52	198,54	366,9
Taze Sebze(kilo)	7,51	29,96	298,9
Zeytinyağı(kilo)	51,85	231,29	336
Şeker(kilo)	28	338	1107
Peynir(kilo)	48,78	155,42	218,6
Yumurta(tane)	1,71	7,94	364,3
Süt(kilo)	14,79	51,25	236,5

³¹⁵ Doğan Avcıoğlu, **Türkiye'nin Düzeni Dün- Bugün- Yarın**, İstanbul, Tekin Yayınevi, Birinci Kitap, 1990, s. 464-465.

³¹⁶ Yenal, **a.g.e.**, s. 74.

Kaynak: Ahmet Çelik, **İkinci Dünya Savaşı Sürecinde (1939-1945) Muhalif Basın**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2011, s. 71.

Grafikteki oranlarda da görüldüğü gibi temel tüketim maddelerindeki bu yükseliş savaş ekonomisinin Türkiye üzerinde bıraktığı olumsuz etkiyi yansıtmaktadır. Bu durum halkı zor durumda bırakmak ile beraber Devleti zorunlu yaptırımlara yöneltmiştir. Bu bağlamda Milli Korunma Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin den sonra kabul edilen önemli bir kanun da, hükümetin devlet gelirlerini artırma adına bir girişimi olan "*Varlık Vergisi*" olmuştur. Bu düzenleme 11 Kasım'da TBMM'de kabul edildikten sonra, 12 Kasım 1942'de Resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu verginin temel maksadı şu maddeyle açıklanmıştır. "*Servet ve kazanç sahiplerinin servetleri ve fevkalâde kazançları üzerinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere Varlık Vergisi adıyla bir mükellefiyet tesis edilmiştir.*"³¹⁷

Hükümetin kanunlaştırdığı Varlık Vergisi'ne destek vermek amacıyla dönemin ünlü kalemleri kanun ile ilgili düşüncelerini ifade etmişlerdir. Bu kalemlerden Hüseyin Cahit Yalçın, "*Hükümetin Varlık Vergisi'ni çıkarmakla ticaret erbabına kötü bir niyeti olmadığını, mükelleflerin vergiyi seve seve ödeyeceğini*" anlatmıştır. Diğer bir fikir adamı Zekeriya Sertel de verginin gelecek adına umutlu bir karar olduğunun altını çizerek: "*Varlık Vergisi'nin sosyal ve iktisadi yaşamımızda hayırlar sonuçlar doğuracağına inandığını*" belirtmiştir. Siyaset adamı ve düşünür Falih Rıfkı Atay da verginin adilane bir çözüm olduğu fikrine sahip olduğunu: "*Varlık Vergisi'nin ağır ekonomik buhran karşısında en doğru ve adaletçi önlem olduğu için çıkarıldığını*" sözleriyle ifade etmiştir.³¹⁸

Hükümetin birçok eleştiriyi göze alarak sıkı bir şekilde üzerinde durduğu Varlık Vergisi Kanunu hedeflendiği gibi sonuçlanmamıştır. Ülke sermayesine katkı sağlamak amacıyla planlanan miktar toplanmadığı gibi, hükümet yetkilileri bu sert uygulamalardan dolayı yurtiçinden ve yurtdışından farklı eleştirilerin odağı olmuşlardır. Bu plansız gidişat, hükümeti başka arayışlara yönlendirmiş ve piyasalara fazladan para basma politikasını artırarak devam ettirmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk enflasyonunun oluşmasına neden olan bu karar, Türkiye'de yeni zengin kesimin

³¹⁷ "Varlık Vergisi Hakkında Kanun", **T.C Resmi Gazete**, 12 Teşrinisani 1942, Sayı: 5255. s. 3965.

³¹⁸ Ahmet Çelik, **İkinci Dünya Savaşı Sürecinde (1939-1945) Muhalif Basın**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2011, s. 68.

ortaya çıkmasına, o dönemin meşhur ifadesiyle “*Hacı Ağaların*” toplumda yer bulmasına sebebiyet vermiştir.³¹⁹

Osmanlı’da tarım ile uğraşan kesimin devlete ödediği önemli bir vergi olan “*Aşar Vergisi’nin*” İzmir İktisat Kongresi’nde kaldırılmasına karar verilmişti.³²⁰Bu şekilde tarımla uğraşan halkın rahat bir nefes alması sağlanacaktı. Ancak 2. Dünya Savaşı yıllarında Türk halkına Aşar Vergisi’ne eşdeğer bir vergi olan Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu getirilmiştir. 1943’te çıkan ve tarımla uğraşan tüm kesimi ilgilendiren bu vergi, hububat ve baklagillerden %8, diğer ürünlerden ise %12 oranında vergi alınması hükmünü getiriyordu. 1944’de yeni bir düzenlemeye gidilerek tüm ürünlerden %10 alınması öngörülmüştür.³²¹

Toprak Mahsulleri Vergisi, Varlık Vergisi’nin seviyesine gelememiş olmasına rağmen, sonuçları itibariyle üretimde zorluklara neden olmuştur. Çünkü vergi tüm tarım kesimini kapsadığı için özellikle dar gelirli yoksul köylünün üzerinde ağır bir yük teşkil etmiştir.³²² 2. Dünya Savaşı’nın getirdiği bu ağır yükler toplumda derin yaraların açılmasına neden olmuştur. Gerek hükümetin savaş şartlarının olumsuzluklarını tahmin edememeleri, gerekse sonuçları öngörülmeden alınan ekonomik kararlar Türkiye’de bir kargaşa havası meydana getirmiştir. 1945’ten sonra bu kanunlar kaldırılmış olmasına rağmen halk içinde Tek Parti rejimine karşı olumsuz düşünceler oluşmaya başlamıştır.

5.2. II. Dünya Savaşı Döneminde Yerli Malı Haftası Kutlamaları

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Yerli Malı Haftası kutlamalarına 1939’dan sonra da devam etmiştir. Fakat bu kutlamaların geneline bakıldığında, 1939 öncesi yıllarda yapılan etkinliklerin tekrarı niteliğinde olduğu hatta öncekilere nazaran bu etkinliklerde kısıtlamalar yapıldığı görülmektedir. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra ise özellikle çok partili hayata geçiş döneminde, Cemiyet’in Yerli Malı Haftası etkinlikleri yok denecek kadar azalmıştır.

³¹⁹ a.g.e., 114-115.

³²⁰ Onur Eroğlu, “Osmanlı Devletinin Son Dönemlerinden Cumhuriyet’in İlk Yıllarına Kamu Maliyesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Özel Sayı, 2010, s. 72.

³²¹ Pamuk, a.g.e., s. 196-197.

³²² Boratav, a.g.e., s. 85-86.

1929'dan itibaren dönemin etkili gazetelerinin manşetlerinde sıkça yer verilen Yerli Malı ve Tasarruf Haftası açılış ve etkinlikleri haberlerine, özellikle 1945'ten sonra daha az rastlanmaktadır. İlk kutlamalarda, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin başkanı Kazım Özalp gibi devletin zirvesindeki isimlerin söylemlerinde yer bulan Tasarruf Haftaları, özellikle 1945 yılından sonra bu derecede yüksek temsil gücüne sahip devlet adamlarının beyanatlarına yansımamıştır. Haftaya dair verilen haberlerde içerik olarak, sadece Yerli Malı Haftası ile ilgili yapılan genel konuşmalar kullanılmıştır. Buna karşılık bazı köşe yazarları ve aydınlar ise, Hafta etkinliklerini ayakta tutmak amacıyla, yazılarında yer vermeye gayret göstermişlerdir.

5.2.1. Ankara'da Yerli Malı Haftası Hazırlık ve Açılış Süreci

Savaş yıllarındaki kutlamalara genel hatlarıyla devam edildiği görülmektedir. Bu bağlamda 1939 Onuncu Yerli Malı Haftası önceki yıllarda yapılan kutlamaların takipçisi niteliğinde gerçekleşmiştir. Haftanın açılışı geleneksel olarak Ankara Halkevi'nde yapılmış ve Cemiyet'in hazırlık planlarından yola çıkılarak Hafta boyunca yapılacak konuşmalar ve faaliyetler öngörülmüştür. Başbakan Refik Saydam'ın açılış konuşmasını gerçekleştireceği belirtilen açıklamalarda, bunun yanı sıra Cemiyet Başkanı Kazım Özalp, bazı milletvekilleri ve Devlet Bankalarının Müdürlerinin de konuşma yapacakları ilan edilmiştir. Ayrıca Hafta boyunca düzenlenecek faaliyetler de planlanmıştır. Okullarda, halkevlerinde, parti şubelerinde tasarruf konulu konferanslar verilmesi bu faaliyetlerden biridir. Yine önceki yıllarda olduğu gibi, öğrenciler arasında güzel yazı yazma yarışması düzenlenmesi, kumbara sahipleri arasında çekiliş yapılması ve kazananlara hediyeler verilmesi Cemiyet tarafından planlanan diğer aktivitelere örnek olarak verilebilir.³²³

Bu süreçte Cemiyet Başkanı Kazım Özalp, Yerli Malı Haftası'nın daha kapsamlı kutlanması adına C.H.P Başkanlığından yardım talebinde bulunmuştur. 1939 Haftası'nın kutlanması adına Parti Teşkilatı da gerekli yardımın gösterileceği bilgisini il temsilcilerine, Cemiyet'in talep ettiği hususlarla birlikte göndermiştir. Cemiyet'in Parti Teşkilatından talepleri şu şekilde olmuştur:

³²³ “Bugün Başvekil 'in Mühim Bir Nutku İle Açılıyor”, **Ulus**, 12 İllkânun 1939, s. 1.

1. Parti temsilcilerinin, Cemiyet şubelerinin çalışmalarını desteklemesi ve koruma altına alması
2. Hafta boyunca yapılacak propagandanın gerçekleşmesi adına önderlik yapması
3. Haftanın aynı zamanda ülkede yetişen üzüm, fıstık, incir, elma, portakal, Malatya kayısı gibi yemiş haftası olduğunun vurgulanması ve bu ürünlerin kahvelerde, iş yerlerinde bulundurulması adına Partinin direktif vermesi
4. Yerel basında hafta ile ilgili yayın yapılması noktasında girişimde bulunulması³²⁴

Hafta ile ilgili hazırlık planları doğrultusunda 1939 yılı Yerli Malı Haftası açılışını Başbakan Refik Saydam, Ankara Halkevi'nde gerçekleştirmiş ve sözlerine: *“Milli Şef'in etrafında tek kalp ve tek vücut çalışan milletimiz halinden, istikbalinden emindir”* diyerek başlayan Başbakan, bu vecizeyle hafta açılışını yaparak dinleyicilere birlik ve beraberlik mesajı vermiştir. Açılış konuşmasından sonra, Ankara Kız Lisesi öğrencilerinin hazırlayıp sunduğu *“Yurdumuzu geziyoruz”* piyesi sahneye konulmuştur. Bu piyesin içeriğinde Yerli Malı Haftası'nda üzerinde önemle durulan tüm hususlar işlenmiştir. Piyenin içeriği hakkında verilen bilgi şu şekildedir:

“Temsil başladı, bütün sınıf gruplar halinde yurdu gezmek kararını verdiler. Bankalarda biriktirdikleri paralarını alacaklar ve on beş günlük bir memleket seyahati yapacaklardı. Piyenin ikinci perdesi seyahatten dönen yavruların birbirlerine ihtisaslarını anlatmalarına ayrılmıştır. Gruplar halinde güzel vatani karış karış gezmiş dolaşmış, fabrikaları görmüş yol boyundaki büyük şehirlerde kalmış Cumhuriyet'in ileri eserlerini şehirlerimizdeki tarihi abidelerini tetkik etmişlerdir. Birbirlerine bunları anlatıyorlar”

On birinci Yerli Malı Haftası kutlama hazırlıkları ilan edilerek halkın haberdar edilmesi sağlanmış ve bu doğrultuda Ankara Halkevi'nde yapılacak açılış programı şu şekilde açıklanmıştır:

1. İstiklal Marşı (Ankara Türk Müzik Birliği tarafından)
2. Başvekil Dr. Refik Saydam'ın açılış konuşması (saat 15'te)
3. Piyes *“Yurdumuzu Geziyoruz”* (Türk Maarif Cemiyeti Lisesi tarafından)

³²⁴ BCA, Fon Kodu: 49001, Yer No: 42131, Tarih: 10. 11. 1939.

4. Muhtelif Halk Oyunları (Gazi Terbiye Enstitüsü tarafından)
5. Koro (Ankara Türk Müzik Birliği tarafından)
 1. Cemal Reşit Rey- Çayır İnce
 2. Ulvi Cemal Ergin Ağlama Yar
 3. Hasan Ferit Alnar- İstanbul
 4. Mesut Cemil- Evlerin Önü
 5. Necil Kazım Akses- Dağlar
 6. Ahmet Adnan- Giresun, Akkoyun, Sivas Halayı³²⁵

Detaylı olarak verilen açılış programının yanında, hafta boyunca konuşma yapacak olan kişiler de netleştirilerek ilan edilmiştir. Bu kişilerin devlet erkânından seçilen önde gelen isimler olması, ekonomik mücadelede devletin gösterdiği kararlılığının devam ettiğinin göstergesidir. Bu isimler ve konuşma programları şu şekildedir:

1. 12 Aralık Perşembe, Cemiyet Başkanı aynı zamanda Balıkesir Vekili Kazım Özalp
2. 13 Aralık Cuma, Münakalat Vekili(Ulaştırma) Cevdet Kerim İncedayı
3. 14 Aralık Cumartesi, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel
4. 15 Aralık Pazar, Gümrük ve İnhisarlar Vekili Raif Karadeniz
5. 16 Aralık Pazartesi, Ziraat Vekili Muhlis Erkmən
6. 17 Aralık Salı, Ticaret Vekili Mümtaz Ökmen
7. 18 Aralık Çarşamba, CHP Umumi İdare Heyeti Azası Sırrı Day³²⁶

Hafta'nın açılışı ise Türk Müziği Birliği tarafından İstiklal Marşı'nın okunması ile başlayıp ardından Başbakan Refik Saydam'ın konuşmasıyla devam etmiştir. O yılki törene seçkin davetlilerin katılması, Başbakanın ve Cemiyet'in tasarruf ve ekonomi alanındaki kararlılığını destekler mahiyette olmuştur. Bu seçkin davetliler: B. M.M Başkanı Abdülhalik Renda, Millet Vekilleri, C.H.P Genel Sekreteri Fikri Tüzer, Genel Kurmay ve Milli Müdafaa Vekâleti ayrıca Milli Bankalar Müdürleri, Müsteşarlar, Ankara ve İstanbul Valileri olarak sıralanabilir.

On İkinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası (1941) hazırlık programında Ankara Halkevi'nde Başbakan adına Maliye Bakanı Fuat Ağralı'nın açılış konuşması yapacağı duyurulmuştur. Konuşmanın ardından Türk Maarif Cemiyeti Koleji

³²⁵ “ Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Bugün Açılıyor”, **Ulus**, 12.12.1940, s. 5.

³²⁶ **a.g.g.**, s. 5.

öğrencilerinin “*Evcilik Oynuyoruz*” adlı oyunu sahneye koyması, Gazi Terbiye Enstitüsü öğrencilerinin de dans gösterisi yapması planlanmıştır. Programın son etkinliği de Ahmet Adnan’ın idaresindeki koronun şarkı ve milli havalardan parçalar söylemesi şeklinde kararlaştırılmıştır. Geleneksel hale gelen tasarruf mitinginin de 14 Aralık tarihinde gerçekleşeceği bilgisi hazırlık programında yerini almıştır.³²⁷

On ikinci Yerli Malı Haftası için konuşma yapacak kişiler de önceden belirlenerek ilan edilmiştir. Bu konuşmacılar:

1. Birinci gün (12 Aralık Cuma) Cemiyet başkanı Kazım Özalp
2. İkinci gün, Zonguldak Vekili Hazım Atıf Kuyucak
3. Üçüncü gün, Rize Vekili Fuat Sirmen
4. Dördüncü gün, İktisat Vekili Sırrı Day
5. Beşinci gün, Ticaret Vekili Mümtaz Ökmen
6. Altıncı gün, Ziraat Vekili Muhlis Erkmen
7. Kapanış konuşması, CHP Umumi İdare Heyeti Üyesi Şevket Raşit Hatipoğlu³²⁸ olarak sıralanmıştır.

O yıl önceki yıllardan farklı olarak Cemiyet’in zirai küçük işletmelerde çalışan işçiler, pamuklu dokuma işçileri, kömür ve maden işçileri arasında yarışma düzenleyeceği duyurulmuştur. İşçilerin yarışmada birbirleriyle karşılaştırılacakları maddeler şu şekilde belirlenmiştir:

1. Tarla ziraatı, bağ meyve ve sebze bahçeleri ile diğer ziraat şubelerinin kuruluşu, bakım ve idareleri.
2. Büyük ve küçük hayvan demirbaşının nevi, bakımı ve ücretleri
3. İstihsalde hayvan yemi ile suni çayırlara lüzumlu ehemmiyet verilip verilmediği
4. İşletmenin bina, gübrelik alet bakımından kuruluş bakım ve idaresi
5. Bağ ve bahçelerde tarla için sulama tesisatı mevcut ise bunun yapılış bakım ve idaresi
6. Ziraat mütehasısı ve müesseseleri tarafından tavsiye edilen ziraat usullerinden tohumluk ve damızlıklardan istifade dereceleri

³²⁷ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Başlıyor”, **Ulus**, 10 Kânunuevvel 1941, s. 1.

³²⁸ **a.g.g.**, s. 4.

7. İşletmeye yatırılmış sermayeden alınan gelirin aile ihtiyacına işletmenin gelişmesine ve ihtiyatına dağılış sureti ve ziraat bankasından yardım alınmış ise bunun işletme ve istihsal işlerindeki kullanış şekli
8. İşletmenin umumi düzen ve temizliği³²⁹

Yarışmaya katılım şartlarından da görüldüğü gibi Cemiyet Türk ekonomisinin her türlü alanda kalkınması için gerekli olan tüm koşulları yerine getirmeye çalışmıştır. O dönem itibariyle modern tarım yöntemlerinden bir hayli geri olan Türk ziraatçiliği Cemiyet'in düzenlediği Ziraat Kongresi ve sonrasındaki tarımsal gelişmeleri takip ederek gelişme göstermeye başlamıştır. Düzenlenen bu yarışma ile de tarım alanındaki gelişmelerin görülmesi sağlanacaktır. Cemiyet yarışmaya olan katılımı artırma ve ilgi çekme adına dereceye giren yarışmacılara ödüller koymuştur. Üç ilde yapılması planlanan bu yarışmada dereceye giren yarışmacılara 900 lira verilmesi söz konusudur. Pamuklu dokuma ve kömür maden işçileri için düzenlenecek yarışmanın ise Ekonomi Bakanlığı'nın belirleyeceği esaslara göre yapılacağı duyurulmuştur. Bu yarışmada dereceye giren işçilere 600 lira ödül verilmesi kararlaştırılmıştır.³³⁰

On İkinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'nın açılışı ise önceden duyurulduğu gibi Başbakan Refik Saydam adına Maliye Vekili Fuat Ağralı yapmıştır. Program, İstiklal Marşı'nın okunması ardından Maliye Vekili'nin açılış konuşması ile başlamıştır. Konuşmadan sonra Adnan Saygı'nın kontrolünde Ankara Ses ve Tel Birliği Korosunun seslendirdiği halk türküleri ile programa devam edilmiştir. Türk Maarif Cemiyeti Koleji öğrencilerinin sahneye koyduğu “*Evcilik Oynuyoruz*” adlı oyun izleyicilere sunulmuştur. Açılış töreninin son programı da Gazi Terbiye Enstitüsü öğrencilerinin dans gösterileri olmuştur.³³¹

Cemiyet 1941 yılındaki Yerli Malı Haftası kutlamaları nedeniyle devlet büyüklerine telgraflar göndermiştir. Gönderilen bu telgraflarda haftaya dair duyulan düşünceler yer almaktaydı. Devlet büyüklerinin de bu düşüncelere karşılık vermişlerdir.

³²⁹ a.g.g.,

³³⁰ a.g.g.,

³³¹ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Başladı, Maliye Vekilimiz Dün Halkevinde Yapılan Törende Güzel Bir Nutuk verdi”, **Ulus**, 13 Kânunuevvel 1941, s. 1.

Bu çerçevede Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün kendisine yazılan telgrafa verdiği cevap şu şekildedir: “ Kıymetli Başkanlığınızda çalışan Ekonomi ve Artırma Cemiyeti'nin bu seneki çalışmalarından da büyük faydalar bekliyoruz. Size ve Cemiyeti'nize engin başarılar dilerim”

Başbakan Dr. Refik Saydam'ın kendisine yazılan telgrafa verdiği cevap ise şöyledir: “Tasarruf ve Yerli Malı Haftasının 12.yılı münasebetiyle gönderdiğiniz telgrafi aldım çok mütehassıs oldum. Teşekkürlerimi arz ederim” şeklindedir.

T.B.M.M Başkanı A. Renda'nın kendisine gönderilen telgrafa verdiği cevap: “Tasarruf ve Yerli Malı Haftasının 12. Yıldönümü münasebetiyle gösterilen duygulara teşekkür eder saygılarımı sunarım” şeklindedir.

Son olarak C.H.P Genel Sekreteri Erzurum Vekili Dr. Fuat Tüzer kendisine gönderilen telgrafa: “ Yerli Mallar Haftası münasebetiyle partiye karşı gösterilen samimi duyguya teşekkür eder derin saygılarımı sunarım”³³² sözleriyle karşılık vermiştir. Bu cevapların gösterdiği gibi devlet büyükleri kendilerine yöneltilen teveccühe yine aynı içtenlikle karşılık vermişlerdir.

1942 yılı hazırlık programına ise Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun açılış konuşması ile başlaması öngörülmüştür. Açılış programının devamında Türk Maarif Cemiyeti Koleji öğrencileri tarafından “Karınca Kararınca” piyesinin sergilenmesi ve çeşitli etkinlikler yapılması planlanmıştır. Ayrıca Halkevlerinde ve okullarda Tasarruf ve Yerli Malı Haftası propagandası yapılması için Maarif Vekâletine genelge gönderilmiştir. O yıl da hafta boyunca radyoda konuşma yapılacağı ilan edilmiştir.³³³

Hazırlık programında belirlenen On Üçüncü Hafta'nın açılış töreni T.B.M.M Başkanı Abdülhalik Renda, Vekiller, Müstakil Grup Reis Vekili Ali Rana, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün eşi Mevhibe İnönü, Cumhurbaşkanlığı Umumi Kâtibi Kemal Gedeleş'in katıldığı törenle ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun açılış konuşması ile gerçekleşmiştir.³³⁴

³³² “ Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumuna Gelen Telgraflar”, **Ulus**, 17 Kânunuevvel 1941, s. 1.

³³³ “ 13'üncü Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası Başvekilimizin Nutku İle ve Halkevinde Yapılacak Bir Törenle Bugün Saat 15'te açılıyor”, **Ulus**, 12 Kânunuevvel 1942, s. 1.

³³⁴ “13'üncü Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası Başvekilimizin Bir Nutku İle Açıldı”, **Ulus**, 13 Kânunuevvel 1942, s. 1.

Yerli Malı Haftası'na verilen önemin yansımaları detaylarıyla aktarılan hazırlık planlarında görülmektedir. Bununla beraber On Dördüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'na gelindiğinde, genellikle Hafta öncesinden yapılan planlamaların basına yansımadağı doğrudan hafta kutlamalarına başlandığı görülmektedir. 1943 yılı Hafta açılışı Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve birçok seçkin devlet erkânının katılımıyla ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun konuşmasıyla gerçekleşmiştir.³³⁵ Törene bizzat Cumhurbaşkanı'nın katılması Türkiye'deki ekonomik ilerleme hedefine ulaşma yolundaki çabaların durmadan devam ettiğini göstermekteydi.

On Beşinci Yerli Malı Haftası ise her zamanki adresi olan Ankara Halkevi'nde Başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından açılmıştır. Klasik hale gelen açılış töreninden sonra Hafta içinde önceki yıllara nispeten çok sığ kalan etkinlikler yapıldığı görülmektedir.³³⁶

1945 yılında B.M.M Başkanı Abdülhalik Renda, Bakanlar, CHP Genel Sekreteri Nafi Atuf Kansu, CHP Müstakil Grup Başkanı Vekili Ali Rana Tarhan, Milletvekilleri ve Cumhurbaşkanı Genel Kâtibi ile seçkin konukların huzurunda, Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun konuşmasıyla açılmıştır. Konuşmadan sonra Maarif Koleji öğrencilerinin "*Mesut Çocuklar*" isimli piyesi sahnelenmiştir.³³⁷ Daha öncede vurgulandığı gibi Açılış etkinlikleri 1945'ten sonra basın organlarına yansımadağı görülmektedir. Yerli Malı Haftası ile ilgili yapılan haberlerde Hafta süresince sadece radyoda konuşma yapılacağı bilgisi verilmiştir.³³⁸

5.2.2. İstanbul'da Yerli Malı Haftası Hazırlıkları

İstanbul'daki On Birinci Yerli Malı Haftası kutlamalarının hazırlık aşamasında Halkevi ve okullarda toplantılar yapılması, şehrin muhtelif yerlerine afişlerin asılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca ilkokullarda, liselerde, üniversitelerde tasarruf hakkında öğrencilere konferans verilmesi planlanmış, bunun yanında bazı günlerin

³³⁵ "Yerli Malı Haftası Başladı", *Ulus*, 13 İlk Kanun 1943, s. 1.

³³⁶ "15'inci Tasarruf Haftası Dün Başladı", *Ulus*, 13 İlk kanun 1944, s. 1.

³³⁷ "Artırım Haftası Başladı, Başbakan Güzel Bir Söylevle Haftayı Açtı", *Ulus*, 13 Aralık 1945, s. 1.

³³⁸ "Artırma Haftası Dün Başladı, Kurum Başkanı Gl. Kazım Özalp Bu Münasebetle Radyoda Bir Konuşma Yaptı", *Ulus*, 13 Aralık 1946, s. 1. "18'inci ekonomi ve Artırma Haftası Dün Başladı" *Ulus*, 13 Aralık 1947, s. 1.

kumbara ve yemiş günleri ilan edileceği ifade edilmiştir. İstanbul'da hava şartlarının müsait olmasına göre resmigeçit törenlerinin yapılması da düşünölmüştür.³³⁹

1941 yılı On İkinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası İstanbul'daki hazırlık programına göre şehrin belirli noktalarına afişlerin asılması kararlaştırılmış, ayrıca okullarda tasarruf yarışmaları düzenlenmesi yönünde planlamalar yapılmıştır. Alınan önemli bir karar da geleneksel hale gelen Vitrin Yarışmalarının o yıl yapılmamasıdır.³⁴⁰ Vitrin Yarışması'nın yapılmamasının sebebi ise de Cemiyet'in tekrarlanan birçok faaliyeti gibi yarışmanın da bu tekrarlardan biri olmasıdır. Bunun yanında Cemiyet üyelerinin bir düşüncesi de yarışmada hedeflenen amaçlara ulaşıldığı ve tekrarlama gerekliliği duyulmadığı yönündedir. İstanbul programında önceki yıllarda olduğu gibi İktisat Faköltesi'nde ve Yüksek Ticaret Okulu'nda tören yapılması planlanmıştır. Hafta boyunca Halkevlerinde, okullarda müsamereler düzenlenmesi ve konferanslar verilmesi alınan diğer kararlar arasındadır.³⁴¹

On Dördüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası hazırlıklarında, şehrin geniş caddelerine afişler asılması, mağazaların vitrinlerini halkı yerli malına teşvik edici materyallerle süslemeleri, ilk ve ortaokullarda tasarruf konusunun derslerde işlenmesi ve müsamereler yapılması, aynı zamanda ikramiyeli yazı yarışması düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Bunun yanında İktisat Faköltesi ve Ticaret Okulu'nda geleneksel hale gelen Tasarruf Haftası töreninin yapılması planlanmıştır.³⁴²

Belirtildiği gibi II. Dünya Savaşı sonrasında Hafta etkinliklerinin azaldığı görölmektedir. 1946 yılında İstanbul'da Hafta hazırlık planı ile ilgili sunulan bilgede Yerli Malı Haftası'nın geniş bir çerçevede kutlanması yerine sadece okullarda etkinlikler yapılmasının kararlaştırıldığı belirtilmiştir. İstanbul gibi büyük bir şehirde Hafta'nın önemini kaybetmeye başladığı, etkinliklerin ise sembolik anlamda devam ettirildiği anlaşılmaktadır. Yaşanan bu durum şu şekilde açıklanmıştır.

³³⁹ "Tasarruf Haftası, Bugün Başvekilin Bir Nutku İle Açılıyor", **Akşam**, 12 Kânunuevvel 1940, s. 3.

³⁴⁰ "Tasarruf Haftası, Mekteplerde Tasarruf Hakkında Müsabakalar Yapılacak", **Akşam**, 12 Kânunuevvel 1941, s. 2.

³⁴¹ "13'üncü Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası Başvekilimizin Nutku İle ve Halkevinde Yapılacak Bir Törenle Bugün Saat 15'te açılıyor", **Ulus**, 12 Kânunuevvel 1942, s. 1

³⁴² "Yerli Mallar Haftası Bugün Açılıyor", **Cumhuriyet**, 12 Birinci Kanun 1943, s. 1.

“Bu yıl tasarruf haftasında daha ziyade gençliğe hitap edilmesi ve gençler arasında tutum ve yerli malı sevgisinin yerleştirilmesi uygun görüldüğünden haftanın faaliyeti daha çok okullarda teksif edilmiş bulunmaktadır.”³⁴³

İstanbul’da Hafta’nın etkisini kaybetmeye başladığı bazı basın organlarının yorum köşelerine de yansımıştır. Yapılan bir yorumda Yerli Malı Haftası’nın anlamını kaybettiği ve bu Hafta yerine yeni bir başlangıç sayılabilecek bir oluşuma ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda yazıda geçen ifade şu şekildedir:

“Galiba artık bu gibi haftaların laklakıyatını sona erdirip vakitten ve nakitten tasarruf etsek iyi edeceğiz! Başka tedbirlerle, başka bir ruhla, bütün senemizi, bütün ömrümüzü yepyeni bir iktisat tasarruf ve Yerli Mallar işlerine hasretmenin zamanı gelmiştir.”³⁴⁴

5.3. Hafta İçerisinde Yapılan Etkinlikler

Yerli Malı Haftaları 1938 yılından sonra da belirli bir ölçüde etkinliğini devam ettirmiştir. Savaş döneminin Türkiye üzerindeki tesirleri bu Hafta kutlamalarını daha anlamlı kılmıştır ve Cemiyet bu doğrultuda faaliyetlerini devam ettirmeye çalışmıştır. Hafta boyunca sürdürülen etkinlikler sürekli tekrar niteliği taşımış olsa bile savaş yıllarının olumsuz tesirleri böyle bir Hafta sayesinde giderilmeye çalışılmıştır. Basın organları da kutlama faaliyetlerini savaş süresi boyunca haberlerine taşımışlardır. Ancak bu haberler, 1945’ten itibaren azalmaya başlamıştır. Bu haberlerin yerine ülkede meydana gelen siyasi olaylar yer almaya başlamıştır. İlgili haberde sadece hafta için yapılan bazı konuşmalara yer verilmiştir.

5.3.1. Ankara’daki Yerli Malı Haftası Etkinlikleri

1939 Yerli Malı Haftası kutlamalarının Başkent Ankara üzerindeki etkileri çeşitli şekillerde yansıtıldığı görülmektedir. Şehrin sokaklarında, “*Yerli Malı Kullan Para Biriktir*” yazılı ışıklı afişler asılmıştır. Ayrıca işyeri vitrinleri de yerli malları ürünleri ile süslenerek halkın ilgisi çekilmeye çalışılmıştır.³⁴⁵

³⁴³ “Tasarruf Haftası, Dün Başlayan Hafta Münasebetiyle Okullarda Konferanslar Verildi”, **Cumhuriyet**, 13 Aralık 1946, s. 3.

³⁴⁴ “Kuzum, Yerli Mallar ve Tasarruf Haftasında Ne Yaptık”, **Akşam**, 19 Aralık 1946, s. 1.

³⁴⁵ **a.g.g.**, s. 5.

Cemiyet'in önemle takip ettiği Vitrin Yarışması'nın ise Ankara'da yapılmasına devam edilmiştir. Bu yarışma için Ticaret ve Sanayi Odası Umumi Kâtibi B. Celal Akyürek'in de içerisinde bulunduğu bir jüri heyeti tespit edilmiştir. Seçilen jüri heyeti yarışmaya katılan vitrinleri tespit etmek için incelemede bulunmuştur.³⁴⁶ Toplamda 75 işyerinin katıldığı o yılki yarışmaya ilginin bir hayli yüksek olması dikkatleri çekmiştir. Yapılan inceleme sonucu dereceye giren vitrin sayısının birden fazla olduğu belirtilmiştir. Bu vitrinler, “*Sümer Bank Yerli Mallar Pazarı, Yün ve İpek İş Ticarethaneleri ve İsmet İnönü Kız Enstitüsü*” olarak belirlenmişlerdir. Jüri heyetinin bu üç vitrin arasından birinciyi seçememesinden dolayı kura çekilmiştir. Çekilen kura sonucunda İsmet İnönü Kız Enstitüsü birinci olmuştur. Ayrıca Cemiyet tarafından yarışmada birinci olana 100 liralık nakit yardım yapılacağı, ikinci ve üçüncü olanlara da sarı ve beyaz madalyanın yanında teşekkür mahiyetinde belge verileceği açıklanmıştır.³⁴⁷

Jüri heyetinden Makbule Naci Eldeniz Hanım, Ankara'da düzenlenen Vitrin Yarışmasının genel durumu ve sonuçları ile ilgili olarak bir gazeteye verdiği mülakatta duygularını ifade etmiştir. Bu yarışmayı organize ederek ticaret erbaplarının eşyalarının ve işyerlerinin tanıtılmasını sağladığı için Cemiyet'e teşekkürlerini dile getiren Makbule Hanım, özellikle reklam yapmanın ticaret hayatındaki önemine şu sözlerle değinmiştir:

“Teşhir tarzı ile müşterinin oynadığı rol pek aşikârdır. Yabancı memleketlerde teşhir tarzından ne büyük istifadeler temin edildiğini bütün gidenler görüyor. O diyarda vitrin cazibesine kapılmamak bilmem mümkün olabiliyor mu?”

Makbule Hanım bu ifadelerle reklam yapmanın önemini anlatmasının yanında, Avrupa'daki teşhir sanatının ne kadar önemli ve etkileyici olduğunu da belirtmiştir.³⁴⁸ Kendisi Türkiye'deki vitrinlerin de bu kalitede olması gerektiğini ve ancak bu şekilde istenilen ticari satışların yapılabileceğini açıkladıktan sonra da, jüri heyeti olarak beğendiği vitrinler hakkında şunları söylemiştir:

“Kız Enstitüsü vitrini bilhassa iftihara değer. Eski çantaya bir bez geçirerek tertemiz bir kır çantası, bir süt şişesinden pembe bir elektrik lambası ve saire

³⁴⁶ “Güzel Vitrin Müsabakası”, **Ulus**, 17 Kânunuevvel 1939, s. 4.

³⁴⁷ “Güzel Vitrin Müsabakası Kazananlar Tespit Edildi”, **Ulus**, 20 İlkânun 1939, s. 6.

³⁴⁸ **a.g.g.**, s. 6.

ekonomi maksadını ne güzel ifade ediyor. Kızlarımız el emeği ve zevki, gene uygun bir zevkle tanzimi ne güzel.”

Makbule Hanım, konuşmasının devamında, İsmet İnönü Kız Enstitüsü haricinde diğer yarışmacılar arasında kalarak karar vermekte zorlandıklarını belirtmiş ve bu durumu kura çekerek sonuca vardıklarını ifade etmiştir.³⁴⁹

Ankara'daki Hafta etkinliklerinin bir diğeri geleneksel bir tören olan Üniversite ve Orta Lise öğrencileri, Esnaf Cemiyeti üyeleri ve geniş bir halk kitlesinin katılımıyla düzenlenen mitingdir. Önceki yıllarda olduğu gibi Saman Pazarı'nda toplanan halk, bando eşliğinde Ulus Meydanı'na yürümüşlerdir. Programın devamında İstiklal Marşı okunarak abideye çelenk bırakılmıştır.³⁵⁰

Mitingde, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Fakültesi'nden Nermin Hanım, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Orhan Bey ve Halkevi adına Muhittin Doğan konuşma yapmak üzere hazır bulunmuşlardır. Özellikle Muhittin Bey, iktisadi mücadele adına azim ve kararlılığın devam ettiğini şu sözlerle vurgulamıştır:

“Sırtında mermi taşıyan Türk Kadınının göğsü açık kahraman Mehmetçiğin Ebedi Şef Atatürk'ün ruhu Milli Şef İnönü'nün huzurunda söz veriyoruz. İktisadi hedefe de ulaşacağız, bu savaşı da başaracağız, şimdi hep beraber haykıralım! Yerli malı kullanacağız! Para artıracacağız! İsraftan kaçınacağız”³⁵¹

Haftanın Kapanış törenleri ise geleneksel olarak Ankara Hukuk Fakültesi'nde bir törenle gerçekleşmiştir. Onuncu Yerli Malı Haftası'nın kapanış töreninde Hafta hakkında genel değerlendirmelerde bulunmuş, programın açılış konuşmasını B. Baha Kantaş yapmış, ardından üniversite öğrencilerinden Ahmed, Sabri, Emin, Erdem ve Mazlume isimli şahıslar Yerli Malı Haftası'nın önemini anlatan konuşmalarda bulunmuşlardır. Öğrencilerin akabinde Yusuf Kemal Tengirşek ve Cemiyet Başkanı Kazım Özalp hafta ile ilgili düşüncelerini içeren konuşmalar yapmış ve böylece hafta kutlamaları sona ermiştir.³⁵²

³⁴⁹ **a.g.g.**,

³⁵⁰ “Dün Ulus Meydanında Büyük bir Miting Yapıldı”, **Ulus**, 18 Kânunuevvel 1939, s. 1.

³⁵¹ **a.g.g.**, s. 2.

³⁵² “Tasarruf Haftası Kapandı, İktisat Fakültesinde Bir Toplantı Yapıldı”, **Akşam**, 19 Kânunuevvel 1939, s. 4.

Ankara’da 1940 Yerli Malı Haftasının dördüncü günü Ulus Meydan’ındaki mitingde bulunan konuşmacılar ise Ankara Halkevi’nden Osman Atilla, Hukuk Fakültesi’nden Saime Tunç ve Dil-Tarih Fakültesi’nden bir bayan öğrencidir.³⁵³

Osman Atilla Bey, Cemiyet’in faaliyetlerinden bahsederek Halkevi mensuplarına düşen sorumlulukların neler olduğunu açıklamıştır. Diğer bir konuşmacı olan Saime Tunç milli birliğe vurguda bulunmuştur. Tunç, Türk halkını, devletin yapı taşlarının korunmasına gösterdikleri önem kadar milli ekonominin artması adına da kararlılıkla durmaya davet etmiştir. Saime Tunç konuşmasında bu düşüncüyü şu sözlerle açıklamıştır:

*“Nasıl tek bir milli kütle olarak Milli Şefimizin yanı başında ve onun emri altında isek ve Cumhuriyet hükümetimizin arkasında ve milli ordumuzun ihtiyat saflarında yer almaya hazır bulunuyorsak tasarruf etmek ve yerli malı kullanmak düsturu ile ifade olunan milli emre baş eğmeye de böylece hazır olmalıyız. Bu vazifemizi hakkıyla yaptığımız gün Türk milletinin iktisat zaferini kazanmış olacağız. Milli tasarruf ve yerli malı bayrağı altında toplanalım”*³⁵⁴

1940 yılı kapanış programı Cemiyet Başkanı Kazım Özalp, Hukuk Fakültesi Dekanı, Öğretim görevlileri ve öğrencilerin hazır bulunduğu bir törenle gerçekleştirilmiştir. Tören, Hukuk Fakültesi Dekanı Baha Kantar’ın konuşmasıyla başlamış, sonrasında Hukuk Fakültesi son sınıfta okuyan bir öğrenci Yerli Malı Haftası ile ilgili duygularını ifade etmiştir. Son konuşmayı Cemiyet Başkanı Kazım Özalp yaparak On Birinci Yerli Malı Haftası’nı kapatmıştır.³⁵⁵

Ankara’daki 1941 Yerli Malı Haftası Tasarruf Mitingi, Haftanın üçüncü günü gerçekleşmiştir. Bando eşliğindeki yürüyüşten sonra Atatürk Heykeli’nin önüne çelenk koyma merasimi yapılmıştır. Toplanan halka konuşma yapmak üzere Halkevi adına Muallim Muhittin Doğan İnözü, Yüksekokullar adına Hukuk Fakültesi öğrencisi Faika Gözlükçü ve Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden Akif Tahil hazır bulunmuşlardır. Muhittin İnözü konuşmasında meydana toplanan tüm halka tasarruf yemini ettirmiştir. *“Yerli malı kullanacağız, para artıracacağız, israftan kaçınacağız, çok çalışacağız, ülkeye ulaşacağız”* denilerek hep bir ağızdan edilen bu yemin, milli

³⁵³ “Dün Ankara Gençliği Ulus Meydanında Bir Miting Yaptı”, **Ulus**, 16 Kânunuevvel 1940, s. 1.

³⁵⁴ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası”, **Ulus**, 16 Kânunuevvel 1940, s. 5.

³⁵⁵ “Tasarruf ve Yerli Mallar Haftasının Son Günü Hukuk Fakültesinde Bir Tören Yapıldı”, **Ulus**, 19 Kânunuevvel 1940, s. 1.

ekonomide yüksek standartlara ulaşılması adına milletin gayretini artırıcı olmuştur.³⁵⁶

1941 yılı kapanışındaki törene Cemiyet Başkanı Kazım Özalp, Fakülte Dekanı Esat Arsebük, Fakülte Hocaları ve öğrenciler katılmışlardır. Fakülte Dekanı Esat Bey açılış konuşmasını yaptığı programda şu düşünceleri dile getirmiştir:

*“Türk milletinin zengin olması uzun tarihinin kendisine vadettiği refaha kavuşması için çok çalışması, çok kazanması, kazancını verimli işlerde kullanması ve bilhassa tasarrufa alışması lazımdır. Tasarruf istikbal için yapılan bir hazırlıktır. Bu hazırlık ferdin ihtiyaçlarını karşılayacak dereceyi geçerse sermayeye inkılap eder. Sermaye günlük hayat mücadelesinin zaferle biten bir neticesidir. Şu halde ihtiyacın bittiği yerden sermaye başlar. Ancak bu suretledir ki birinin ihtiyacı diğerinin sermayesiyle karşılanır. Tasarrufun lüzum ve şümülünü gençlerimiz tamamen kavramış bulunuyor. Tasarruf umdesi etrafında şeflerimizin azim mesailerini kendilerini her bakımdan müsterih edecek kadar faydalı olmuştur.”*³⁵⁷

Esat Bey’in tasarruf fikrini açıklayıcı düşüncelerinden sonra öğrencilerden Halil Özmen, Hasan Aksu, Salahattin Akpak, Celal Altıntaş ve Turgut Ertem konuşmalarda bulunmuşlardır. Öğrencilerden sonra kürsüye İktisat Profesörü Mahmut Koloğlu konuşmasını yapmak için çıkmıştır. Mahmut Bey’in konuşmasının genelinde değindiği nokta toplumun bütününde kalkınma olmadan istenilen ekonomik refaha erişilemeyeceği düşüncesi olmuştur. Bu duygularını şu sözlerle ifade etmiştir: *“Zayıf aciz bir topluluk içinde fert olarak mesut ve müreffeh olmanın imkânı yoktur”*³⁵⁸ Mahmut Bey bu ifadeleriyle asıl amacın Türkiye’yi genel olarak istenilen ekonomik seviyeye getirmek olduğunu vurgulamıştır.

Hukuk Fakültesi’nde gerçekleşen törendeki son konuşmayı Cemiyet Başkanı Kazım Özalp yapmıştır. Kazım Bey konuşmasında Türkiye’nin tasarrufa neden ihtiyacı olduğunu ve yerli malını kullanmanın ülkenin ekonomik olarak gelişmesi adına sağlayacağı katkıları şu sözlerle dile getirmiştir:

³⁵⁶ “Tasarruf Haftasının Üçüncü Günü Ulus Meydanından Dün Tören Yapıldı”, **Ulus**, 15 Kânunuevvel 1941, s. 1.

³⁵⁷ “Hukuk Fakültesinde Dün Güzel Bir Tören Yapıldı”, **Ulus**, 19 Kânunuevvel 1941, s. 1.

³⁵⁸ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Bitti”, **Ulus**, 19 Kânunuevvel 1941, s. 5.

*“Arkadaşlar dünyanın bugünkü halini göz önüne getirirsek bu hassasiyet ve faaliyetlerin manası daha kolay anlaşılır. Bütün ihtiyaçlarımızı memleketimizden tedarik etmek mecburiyetinde bulunduğumuz bu zamanlarda ancak milli iktisat ve tasarrufa riayetle zorlukların önüne geçebiliriz. İşte bu yüzdendir ki bu sahadaki çalışmalara çok ehemmiyet veriyoruz”*³⁵⁹

Böylece Kazım Özalp, dünyanın geçirmekte olduğu sıkıntılı sürecin ülkemize de yansımaması için yapılması gereken en önemli hamlenin tasarruf ve milli iktisat olduğunu bir kez daha vurgulamıştır.

Ankara’da 1942’de düzenlenen Ulus Meydanı’ndaki miting o yıl da coşku ile gerçekleştirilmiştir. Ortaokul ve üniversite öğrencilerinin yoğun katılım gösterdiği bu mitingde öğrenciler ellerinde bayraklarla ve tezahürat eşliğinde Ulus Meydanı’na yürümüşlerdir. Meydanda gerçekleşen programda konuşmacılardan biri olan Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi’nden Türkan Özer, dünyada meydana gelen savaş geriliminin Türk askeri üzerindeki durumunu anlatmış ve meydandan askerlere moral aşılamıştır. Konuşmasında:

“Bugün bazı sıkıntılar a katlanmak mecburiyetindeyiz. Lakin unutmamalıyız ki sınırlarımızda yurdumuzu yabancı gözlerden korumak için bekleyen Mehmetçikler var. Bizi her türlü tehlikeden uzak tutan ve istiklalimizi koruyan ordumuzu bütün Türk milleti seve seve besler ve giydirir” demek suretiyle Türk askerine verdiği desteği dile getirmiştir. Sözlerinin devamında ise Atatürk’ün Türkiye’nin iktisadi anlamda hedeflerini vurgulayan bir vecizesini kalabalık halkla paylaşmıştır. *“Milli İktisadımızı muasır ekonomilerin üstünde görmek istiyoruz”*³⁶⁰ diyerek paylaştığı bu sözle, hedeflenen sonuca doğru gayretlerin devam ettiğini halka bir kez daha onaylatmıştır.

Diğer bir konuşmacı olan Siyasal Bilgiler Okulu’ndan Osman Meriç, dünyada meydana gelen savaşın etkilerinden bahsederek Türkiye’nin güçlü bir konuma gelmesi gerektiğini anlatmıştır. Türk halkının bu konuda üzerine düşen vazifeleri de aktaran Osman Meriç, düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

³⁵⁹ a.g.g., s. 5.

³⁶⁰ “Ankara Orta ve Yüksek Tahsil Gençliği Dün Bir Miting Yaptı”, **Ulus**, 14 Kânunuevvel 1942, s. 1.

“Harp arifesinde milli iktisat meselesi iken, bugün milletlerin hür ve müstakil yaşamaları için mühim bir dava haline gelen tasarruf ve yerli mallarının değeri meydandadır. Harp tehlikesini uzaklaştırarak barışı devam ettirecek tek kuvvet yurdumuzun kapılarını bekleyen ordumuzdur. Millet in istiklallerinin ve istikballerini garantisini milli müdafaa kuvvetidir. Bu kudretin membaı da istihsaldır. Dünyanın anarşi içinde yuvarlandığı alevlerin hudutlarımızı yaladığı bir anda tarihimize bir mucize daha kaydetmenin yegane çaresi ordumuzun hudutları, halkımızın da tarlalarımızı siper yapmaları ve çapalarını da silah olarak kullanmalarıdır. Daima iftihara övündüğümüz müdafaa kudretimizi artırmak tutumlu olmayı milli bir borç saymakla mümkündür. Millileşen her dava er geç başarılacaktır. Başarının tek parolası bütün milletçe el birliği ile milli tarihimizde başlı başına bir dava olan tasarruf düsturunu tahakkuk ettirmek olacaktır”³⁶¹

Osman Meriç bu sözleriyle dünyanın genel problemlerinden bahsedip, Türkiye'nin bu problem sürecinden etkilenmeden çıkmasını anlatmak istemiştir. Dünyadaki savaşın siyasi etkilerinin yanında ekonomik bağlamda da zararları olacağını belirtmiş ve ancak alınacak önlemler sayesinde bu durumdan en az zararla kurtulmanın mümkün olabileceğini aktarmıştır.

Osman Meriç'ten sonra söz alan Hukuk Fakültesi'nden Nezahet Oran konuşmasının genelinde halkı tasarruflu yaşamaya davet etmiştir. Bu konuda halkın anlayacağı örnekler vererek tasarruf meselesinin zihinlerde yer edinmesini sağlamıştır. Nezahet Hanım konuşmasında verdiği örneklerde şu ifadeler yer almaktadır:

“Vatandaş lüks yapma, mutfağında ölçüsüz ve hesapsız harç kullanma, kâğıdım defterim var diye birini bırakıp diğerini karalama, avuç dolusu para vererek aldığın üstünü başını hor tutma, temiz tut çok dayansın. Elindeki paranın bir miktarı olsun bir yana ayırmayı yani para biriktirmeyi milli bir vazife bil, fakat bu parayı sandıkta saklama bankaya ver, millet yolunda işlet. Hükümetimize olan emniyetimizle bu zamanların zorluklarını da elbet yılmadan yorulmadan yeneceğiz. Yaşasın bağrındaki varlıkla övünen büyük Türk milleti.”³⁶²

³⁶¹ a.g.g., s. 3.

³⁶² a.g.g.

5.3.2. İstanbul'daki Yerli Malı Haftası Etkinlikleri

İstanbul'daki faaliyetlere baktığımızda daha önce de belirttiğimiz üzere bir tekdüzeliğin hâkim olduğu görülmektedir. Hafta boyunca yapılan etkinlikler önceki yıllardan pek farklı olmamakla beraber bazı yıllarda kısaltılmaya kadar gidilmiştir. Bu bağlamda, 1939 yılında yapılan faaliyetlerin biri Cemiyet'in Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nda düzenlediği konferans olmuştur. Seçkin dinleyicilerin katıldığı bu konferans Dr. Nihad Sayar'ın açılış konuşması ile başlamıştır. Nihad Bey'den sonra Prof. Suphi Nuri, Dr. Refii Şükrü ve okul öğrencilerinden biri olan Nazmi'nin yaptıkları konuşmalarla program devam etmiştir.³⁶³ İstanbul'daki bir diğer faaliyet olarak Kız Orta Okulu'nda bir müsamere düzenlendiğini görmekteyiz. Bu programda “*Yurdumuzu geziyoruz, Baskın Piyesleri*” adlı piyesler sergilenmiştir. Bu oyunlar da davetliler tarafından çok alkış almış ve ilgi ile izlenmiştir.³⁶⁴

Yerli Malı Haftası İstanbul kutlamalarında yer alan önemli faaliyetler arasında o yıl açılan sergiler de bulunmaktadır. Taksim Meydanı'ndaki Cumhuriyet Anıtı'nın önünde açılışı yapılan açık hava sergisi bu faaliyetlerden biridir. Bu sergide devlet teşebbüsü ile açılan fabrikaların tanıtımı yapılmış ve yerli malı ürünlerinin fotoğraflarıyla birlikte Türkiye'nin ekonomik olarak gelişimini gösteren grafikler sunulmuştur. İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı tarafından merasim ile açılan bu sergi İstanbul halkı tarafından ilgiyle karşılanmıştır.³⁶⁵ Bir başka sergi de Beyazıt İnkılap Müzesi'nde Cemiyet'in Milli Sanayi Neşriyatı ve Muhtelif Mecmualarının bir araya getirilmesi sonucu oluşturulmuştur. Bu sergide Cemiyet'in faaliyetlerinin içeriği ve Yerli Malı Haftası kutlamaları hakkında bilgiler verilmekteydi.³⁶⁶

1940 Haftası'nda İstanbul'da yapılan faaliyetlerden biri Galatasaray Lisesi öğrencilerinin Tasarruf Haftası nedeniyle tertip ettikleri bir müsamere olmuştur.³⁶⁷ Diğer bir program da İktisat Fakültesi'nde, Rektör, Dekan, Profesör ve öğrencilerin katılımı ile gerçekleşen tören olmuştur. Bu programa göre, Rektör Cemil Bilsel açılış konuşmasını yaparken, ardından Yusuf Kemal Tengirşek, İffet Aruz, Doçent

³⁶³ “Yüksek Ticaret Mektebinde Dünkü Merasim”, **Cumhuriyet**, 17 İkinci Kanun 1939, s. 2.

³⁶⁴ “Kız Orta Mektebinde Verilen Müsamere”, **Cumhuriyet**, 18 İkinci Kanun 1939, s. 2.

³⁶⁵ “Taksimde ki Açık Hava Sergisi Bugün Açılıyor”, **Akşam**, 12 Kânunuevvel 1939, s. 4.

³⁶⁶ “Tasarruf Haftası Münasebetiyle Bir Sergi Açıldı”, **Akşam**, 13 Kânunuevvel 1939, s. 6.

³⁶⁷ “Galatasaray Lisesinde Müsamere”, **Akşam**, 15 Kânunuevvel 1940, s. 3.

Ziyaeddin Fahri ve öğrenciler arasından da Akil Sertoğlu ve İbrahim Özpınar birer konuşma gerçekleştirmişlerdir.³⁶⁸

İktisat Fakültesi'nde yapılan törende, üniversite Rektörü Cemil Bilsel açılış konuşmasında Yerli Malı Haftası'nı kendi günleri olarak kabul ettiğini ifade etmiştir. Bunun yanında iktisadi mücadeleyi birçokları gibi kurtuluş mücadelesine benzeterek, bu doğrultuda düşünülmesi gerektiğini şu sözlerle ortaya koymuştur: *“Tasarruf ve iktisat Haftası içindeyiz. İktisat Fakültesi, haftanın beşinci gününü kendi günü olarak intihap etmiştir. Bugünü kendim için bir şeref ad ve telakki ederek açıyorum. Bu harp bir iktisat harbi, hafta iktisat haftası, gün de iktisat günüdür...”*³⁶⁹

İktisat Fakültesi'ndeki konferansa benzer bir program da Ticaret Okulu'nda gerçekleşmiştir. Okul Müdürü Nihad Saygar'ın açılış konuşması ile başlayan program, okulun diğer hocaları ve Bankacılık Bölümü'nden bir öğrencinin konuşmalarıyla devam etmiştir. Bu programda öğrenciler, özellikle yerli malı ürünlerinden başka bir ürün kullanmama adına and içmişlerdir.³⁷⁰

1941 yılında İktisat Fakültesi'nin düzenlediği törene, B.M.M Başkan vekili Şemseddin Günaltay da davetli olarak katılmış, bu törenin açılışını ise İstanbul Üniversitesi Rektörü Cemil Bilsel yapmıştır. Tasarrufun önemine değinilen kısa açılış konuşmasından sonra Şemseddin Günaltay düşüncelerini anlatmak için kürsüdeki yerini almıştır. Şemseddin Bey, konuşmasına töreni organize eden fakülte yetkilileri ve öğrencilerine teşekkür ederek başlamıştır. Ardından, tasarruf hareketinin ülkeyi birleştiren bir unsur olduğunu ve dünyanın zor günler geçirdiği bu dönemlerde bir araya gelmenin yaşattığı mutluluğu şu ifadelerle anlatmıştır:

“İnsanlık tarihinin başladığı karanlık zamanlardan beri bir örneği görülmeyen bugünkü cehennemi hayat içinde bütün dünya kan tutanları ve ateş kasırgaları arasında tutuşurken bizim burada huzur ve neşe içinde toplanmamız saadetlerin en büyüğüdür”

Şemsettin Bey, konuşmasının devamında savaştan çıkan bütün milletler gibi Türkiye'nin de zor zamanlar geçirdiğini ve bu süreçten kararlılıkla çıkacağını ifade

³⁶⁸ “İktisat Fakültesinde Merasim”, **Akşam**, 16 Kânunuevvel 1940, s. 7. “Milli İktisat ve Tasarruf Haftasının Beşinci Günü Dün Üniversitede ve Ticaret Mektebinde Toplantılar Yapıldı”, **Akşam**, 17 Kânunuevvel 1940, s. 3.

³⁶⁹ **a.g.g.**, s. 3.

³⁷⁰ **a.g.g.**

etmiştir. Bu çıkış yoluna ise, milletin her bir ferdinin iktisadi mücadelede duyduğu derin hislerle birleşmesi neticesinde ulaşılabileceğini şu cümleleriyle aktarmıştır:

*“Görülüyor ki fertlerden milli duygu, sönmez bir alev vatan sevgisi, sarsılmaz bir aşk, zaman, servet, kudret ve iradelerdeki kıskançlık ve ölçü ile kullanmak insiyakı bir meleke haline gelmiş olan milletler harikalar yaratmaya namzettir”*³⁷¹

İstanbul’da Hafta boyunca yapılan etkinlikler kapsamında okullarda konferanslar düzenlenmiş, piyesler ve müsamereler yapılmıştır. Ayrıca her okulda Yemiş Yarışması düzenlenerek öğrencilere yerli malı olgusu işlenmiştir.³⁷² Önceki yıllarda da olduğu gibi Ticaret Okulu’nda bir toplantı düzenlenmiştir. Okul müdürü Nihad Sayar, *“Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası’nın Bugünkü Önemi”* konulu bir açılış konuşmasında bulunmuştur. Özellikle bu törende dikkat çeken konuşma, okul öğrencileri tarafından yapılan ve kadınların tasarruf konusunda dikkatli olmadıklarını, devamlı israfa bulduklarını vurgulayan konuşma olmuştur³⁷³

1944 yılında İstanbul’da yapılan etkinliklerde, okullarda ve Halkevlerinde tasarruf konulu konferanslara ve müsamerelere devam edilmiştir.³⁷⁴ Özellikle Eminönü Halkevi’nde İffet Halim Oruz tarafından bir konferans verilmiştir. Konuşmadan sonra bir komedi piyesi sahneye konulmuştur. Ardından Doçent Naşit Baylav, *“Çöp Tenekesinde Kaybolan Servetler”* konu başlıklı bir konuşma yapmıştır.³⁷⁵ Ticaret Okulu’nda da, Nihad Sayar’ın açılışını yaptığı Tasarruf Haftası programı gerçekleşmiştir.³⁷⁶

O yılki hafta etkinliklerinde yerini alan İktisat Fakültesi’ndeki töreni Üniversitenin Rektörü Tevfik Sağlam organize etmiştir. Programa katılımın geniş olduğu görülmektedir; özellikle konuşmacıların sayısı bir hayli fazla olmuştur. Bu konuşmacılar ve konu başlıkları şu şekildedir:

Profesör Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu - Milli İktisat Davamızda
Kooperatifçilik

³⁷¹ “İktisat ve Tasarruf Günü, Dün Üniversitede Büyük Bir Toplantı Yapıldı”, **Akşam**, 17 Kânunuevvel 1941, s. 3.

³⁷² “Mekteplerde Konferanslar ve Müsamereler Veriliyor”, **Cumhuriyet**, 15 Birinci Kanun 1943, s. 2.

³⁷³ “Tasarruf Haftası Toplantıları”, **Cumhuriyet**, 16 Birinci Kanun 1943, s. 1, 3.

³⁷⁴ “Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası, Mekteplerde Konferanslar Tertip Ediliyor”, **Akşam**, 14 Kânunuevvel 1944, s. 2.

³⁷⁵ “Eminönü Halkevinde Ulusal Ekonomi ve Artırma Günü”, **Akşam**, 15 Kânunuevvel 1944, s. 3.

³⁷⁶ “Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebinde Bir Toplantı Yapıldı”, **Akşam**, 17 Kânunuevvel 1944, s. 2.

Ömer Lütfü Barkan - İktisadi Kalkınmada Davamız

Üniversite öğrencilerinden Hamit Hacıhanefioğlu - Harp Sonrası Tasarrufu

Kemal Tosun - Okuma Seferberliği ve İktisat

Oktay Emet - Bizim Anladığımız Tasarruf

Profesör Şükrü Baban - İktisat ve Tasarruf Haftası Kapanırken ³⁷⁷

İstanbul'da “İktisat Günü” olarak yıllardır kutlamalarına devam edilen İktisat Fakültesi'ndeki törenin 1945 yılındaki açılışını Rektör Tefik Sağlam yapmıştır. Tefik Sağlam konuşmasında tasarruflu yaşama adına farklı tespitlerde bulunmuştur. Kendi Rektörlüğünü yaptığı İstanbul Üniversitesi'ne bir önceki yıl (1944) devletin 3 milyon 700 bin lira katkıda bulunduğunu, bir öğrencinin devlete üç bin liraya mal olduğunu anlatıp, bunca harcamaya rağmen öğrencilerin sadece %40'ı gibi bir kısımdan verim görülebildiğini izah etmiştir. Bu duruma çözüm olarak ise, üniversiteye keyfi kayıtların önüne geçilmesini ve sadece okuma niyetinde olan öğrencilerin yerleştirilmesini göstermiştir. Tefik Bey bu durumu şu cümlelerle anlatmıştır:

*“Biz Türkler yapıcı bir millet olarak tanınmışızdır. Sizin de yaşadığınız Cumhuriyet devrinde iftihar edeceğiniz birçok eserler meydana gelmiştir. Yapıcılıktaki kudretimize rağmen bakım ve tutumda maalesef o kadar kusurlu bir milletiz. Bu nesillerden devam eden bir haldir. Bunun misalleri pek çoktur”*³⁷⁸

Bu konuşmadan sonra Üniversite hocalarından Profesör Zeyneddin Fahri Fındıkoğlu ve Doçent Sabri Ülgener de Tasarruf Haftası ve iktisadi yaşamın önemi ile ilgili düşüncelerini ifade etmişlerdir.³⁷⁹

1946 yılında dikkat çeken bir mevzu Sümer Bank Yerli Mallar Pazarlarının tasfiyesi olmuştur. Yerli malını halka ulaştırma adına önemli bir görev teşkil eden yerli malı pazarlarının kapanması çeşitli basın organlarında yer almıştır. Bu konuyu ele alan bir haberde mağazaların kapanış süreci hakkında şu bilgiler verilmiştir: Kasım ayında 11 mağazanın ve Aralık ayında 4 mağazanın kapandığı ve bu

³⁷⁷ “Dün İktisat Fakültesinde Merasim Yapıldı”, **Akşam**, 19 Kânunuevvel 1944, s. 3.

³⁷⁸ “Tasarruf Haftası, Üniversite Rektörü Mühim Bir Demeçte Bulundu”, **Cumhuriyet**, 18 Aralık 1945, s. 1, 3.

³⁷⁹ **a.g.g.**, s. 1, 3.

mağazaların Edirne, İzmit, Bursa ve Adapazarı'nda oldukları belirtilmiştir. Geriye kalan mağazaların da Ocak 1947 de kapanacağı, sadece Ankara, İzmir, İstanbul Bahçekapı ve Beyoğlu mağazalarının açık kalacağı söylenmiştir.³⁸⁰

Bu durumun sebebi olarak ise, bahsi geçen mağazaların ihtiyacı karşılaması ve diğerlerinin fazla olması gösterilmiştir. 1947 Ocak ayı itibari ile çalışmada bulunmak üzere üç kişilik tasfiye heyeti seçilmiştir. Heyet, Yerli Mallar Müessese Müdürü Abdulkadir Gözen, Muavin Baha ve Avukat Sabri'den oluşmaktadır. Konuya dair verilen bilgide, tüm malların piyasaya toptan satılacağı, Yerli Mallar Pazarlarında çalışan memurların bazılarının İstanbul'da çalışmaya devam edeceği, diğerlerinin ise açıkta kalacağı belirtilmiştir.³⁸¹

6. Kadının Tasarruftaki Öneme İlişkin Görüşler

Kadınların tasarruftaki önemine dair görüşlere 2. Dünya Savaşı döneminde de devam edilmiştir. Bu bağlamda C.H.P Umumi İdare Heyeti Azasından Kasım Gülek 1942'de Yerli Malı Haftası nedeniyle Ankara Radyosu'nda yaptığı konuşmada, 2. Dünya Savaşı'nın Türkiye üzerinde olumsuz tesirlerini giderme adına kadınlara düşen vazifeleri açıklamıştır. Lüks ve israfa en çok girenlerin kadınlar olduğunu, modanın taklitten ibaret olduğunu ifade ederek, kadınlara şu uyarılarda bulunmuştur:

“... Kadınlarımızdan ileri gelenlerin, harp icaplarına uygun bir moda yaratması, basit giyinmesi ve yaşaması, diğerlerini de aynı surette harekete teşvik edecek ve büyük bir tasarruf hareketine yol açacaktır. Bugün Türk kadınından istediğimiz, tasarrufu moda haline sokması ve giyim zenginliği ile değil, milli tasarrufa yardım etmiş olmak hissiyle öğünmesidir”³⁸²

Sözlerine evde yapılabilecek tasarruf çeşitlerini anlatarak devam eden Gülek, şu pratik tavsiyelerde bulunmuştur:

“Tasarruf savaşında Türk kadınına düşen büyük vazifeler vardır. En mühim milli tasarruf hareketi, evde başlar. Bunda ise en büyük amil, şüphesiz ki ev kadınıdır. Her şeyden evvel iyi bir ev hanımı olan Türk kadını evinin idaresinde, yemeklerin tertip ve tanziminde, giyinmesinde azami tasarrufa riayet etmelidir. Evde

³⁸⁰ “Yerli Mallar Pazarları”, **Akşam**, 1 Aralık 1946, s. 3.

³⁸¹ “Yerli Mallar Pazarları Tasfiye Ediliyor”, **Akşam**, 20 Aralık 1946, s. 2.

³⁸² “Para Tasarrufa Kadar Mal ve Madde Tasarrufu da Lazım”, **Ulus**, 18 Birinci Kanun 1942, s. 2, 4.

yapılan küçük tasarrufların yekûnu büyük olur. Artık yemek bırakmak, evinin eşyasını, elbisesini temiz ve itinalı kullanmak, hiçbir şeyi kolay kolay atmamak, eskilerden istifade ederek güzel elbiseler yapmak, Türk kadınının iftihar edeceği şeyler olmalıdır”³⁸³

Siyasilerin kadınlara yönelik telkinlerinin yanında dönemin aydınları tarafından da bu çerçevede yazılar kaleme alınmıştır. Zühtü Uray, 1944’deki yazısında “*Milli Ekonomi ve Kadın*” başlıklı yazıda kadının ekonomideki yerini üç başlık altında toplamıştır. Bu başlıkların ilkinde Uray, “*ideal bir ev hanımını*” ele almış ve niteliklerini şöyle sıralamıştır:

“...Ev kadını aile bütçesine göre evini toplu, ölçülü ve mütevazı olarak idare edebilmek imkânlarını araştırır. Erkeğin yükünü hafifletir. Aynı zamanda manevi ve fikri sahaları ve eğlence hususlarını, aile hayatı şuurulu bir nizamla koyarak erkeği çalışmasında daha verimli bir hale getirir”³⁸⁴

Uray açıklamasının devamında, kadının evin bütçesini ayarlayarak bir takım artırımlar yapması ile beraber aile ekonomisini sağlam temellere dayandırması gerektiğini de belirtmiştir.

İkinci başlığı, ‘*Anne-Kadın*’ özelliği olarak ifade eden Zühtü Uray şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Ailede kadının ikinci hüviyeti anne-kadın vasfıdır. Bu sıfatıyla kadın ailenin ve dolayısıyla milli bünyenin malı olan çocuğu yetiştirecek ve terbiye edecektir. Çocuk terbiyesi cemiyet hayatından başarılması pek büyük emekler ve masraflar katiyen bir meseledir. Kadın bu ikinci vazifesinde bir taraftan çocuğun sıhhatli, gülbüz yetişmesini göz önünde tutarken diğer taraftan da mektebin ona veremeyeceği ilk bilgileri bir takım muzur itiyatlara ve göreneklere yer vermeden aşılacaktır”³⁸⁵

Uray, ikinci başlığı da bu sözlerle açıklarken, ailenin toplum içinde temel taşlardan biri olduğunu ve çocukların toplumda istenilen düzeyde sağlam bir birey olmasının bu metotla gerçekleşebileceğini anlatmıştır. Son olarak üçüncü başlığı açıklayan Zühtü Bey, bu maddede kadının tüketim ve israf yanını ele almıştır.

³⁸³ a.g.g., s. 2-4.

³⁸⁴ Zühtü Uray, “Milli Ekonomi ve Kadın”, **Ulus**, 14 İllkânun 1944, s. 2.

³⁸⁵ a.g.g., s. 2.

“...Zaaflarına bağlı kadın diye isimlendirdiğimiz üçüncü karakterine geçelim. Bu vasıf kadının en mühim hüviyeti olup, nefesine taalluk etmektedir. Yeni kadın süslenir, çocuğunu süsler, evini ve ailesini süsler, hatta bazen şahsi süslenmesinde o kadar israflara gider ki aile bütçesine maddi imkânları da aşarak bu zaafların tedarikine uğraşır” diyerek kendince problem olarak gördüğü durumlara değinmiştir.

Uray yazısının sonunda ise bu üç noktaya dikkat edildiği takdirde toplumda muazzam bir yapı ortaya çıkacağını ve milli ekonomi şuurunun böylece yerleşmiş olacağını belirtmiştir.³⁸⁶

Cumhuriyet döneminin öncesine ve sonrasına şahitlik eden ve bu anlamda sentez oluşturabilen edebiyatçılardan Halide Edip Adivar, 1948’de kadınların toplum ekonomisindeki rolünü değerlendiren bir yazı kaleme almıştır. Yazısında özellikle kadınların tarih sürecindeki değişimlerini anlatan ve israfa neden olan hususlar üzerinde duran bir eleştiri yazısı kaleme almıştır. Dönemsel karşılaştırma yaparak yazdığı yazıda, Osmanlı döneminde saray etrafında yaşayan kadınların zengin görünme merakının, eğlenceye olan düşkünlüklerinin ve bundan dolayı israfa girmelerinin altını çizmiştir. Meşrutiyet dönemindeki zengin veya yüksek sınıfa mensup kadınların ise, yine bir önceki dönemle aynı çizgide gittiklerini belirtmiş; fakat tek farklarını kadın - erkek ilişkisinde mesafeyi ortadan kaldırmış olma ve modaya verdikleri önem olarak göstermiştir. Cumhuriyet dönemi kadınlarının bahsedilen iki dönemden farklı olduğunu ise şu şekilde ele almıştır:

“Cumhuriyet devrinin benim gördüğüm ve işittiğim zengin kadınları bu ikisinden de tamamen ayırılır. İsrâf onların arasında tamamen şahsidir. Kumar, içki, her davete başka kıyafetle gitmek, verdikleri davete yiyecek hususunda Roma’nın son günlerini hatırlatan bolluk ve lüzumsuz gösteriş ve bütün bunları elde edebilmek için kocalarını isteyerek veya istemeyerek sevk ettikleri kanuna aykırı çarpık yollar. Bütün bunları bugün mevcut olan ne Şark, ne de Garpla mukayese edebiliriz. Olsa olsa on dokuzuncu asırdan arta kalmış, zamanı geçmiş dört beş müstesna Avrupa hatuna veya Avrupa’nın birkaç ay için ziyaret edildiği zaman hariçte göze çarpan küçük kopuk zümrelerine benzetebiliriz.”³⁸⁷

³⁸⁶ a.g.g.

³⁸⁷ Halide Edip Adivar, “İsrafla Mücadele Cemiyetine”, **Akşam**, 15 Kânunuevvel 1948, s. 5.

Daha önce yapılan açıklamalardan hatırlanacağı üzere, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti neredeyse yaptığı tüm etkinliklere kadınları dâhil eden bir tutum takınmıştır. Bunun en büyük sebebi, kadınların toplumda tasarruf fikrinin oturabilmesi için sahip oldukları rolün görülmüş olmasıdır. Halide Edip Adıvar'ın yorumları da, bu perspektiften bakıldığında, Cemiyet'in fikrini desteklemekte ve topluma ayna tutmaktadır. Birbirini takip eden 3 dönemi yorumlarken kadın üzerinden analiz yapması sorunun kaynağına ve çözümüne ışık tutucu mahiyette olmuştur.

Halide Hanım yazısının devamında bahsi geçen dönemlerin erkeklerine de değinmiştir. İsrâf yönüyle eşlerinden çok geri kalmayan erkeklerin sayılarının az olmasından şöyle söz etmektedir:

“Bunların erkeklerine gelince: meşrutiyetten evvelkiler, kadın ve erkek genç odalıklara, içki ve sefahate hayli para dökmüş olacaklar. Meşrutiyettekiler odalık yerine, Avrupa'nın döküntü aktrislerine gösteriş olarak yüzlük banknotlar dağıttıkları, kadınlarından daha fazla israfa düştükleri görülürdü. Fakat bunların isimleri malumdu ve içtimai bünyeyi çökertmeye ne sayıları, nede sokağa döktükleri servet müsaitti”

Adıvar bu ifadelerinden sonra, zengin zümrenin topluma olan zararlarına rağmen, orta sınıf vatandaşın elindeki imkânlar dâhilinde geçimlerini sürdürdüklerini ve israfa girmediklerini kendi hayatından örnekler vererek açıklamıştır:

“...Kendim orta sınıftan hem de zengin olmayan bir orta sınıf aileden olduğum için bunların müsrif olanları parmakla sayılacak derecede idi diyebilirim. Çünkü kendim, dini ve içtimai bakımdan komşulardan geri kalmamak için elinde avucundaki yemekle iktifa etmeyip gırtlığına kadar borca dalan mübarek ve sevimli bir ananın elinde büyüdüm...”³⁸⁸

³⁸⁸ a.g.g., s. 5.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TASARRUF VE YERLİ MALI HAFTASI'NA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER

1. Atatürk Döneminde Yapılan Değerlendirmeler

1.1. Siyaset Adamı ve Bürokratların Değerlendirmeleri

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kuruluşundan itibaren devletin yetkili bir organı gibi çalışmalarını sürdürmüştür. Bu durumun başlıca sebebi Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün Cemiyet'i himayesi altına alması ve fahri olarak Cemiyet'in ilk üyelerinden olmasıdır. Özellikle Başbakan İsmet İnönü'nün Cemiyet'in kurulmasında ve faaliyetlerinde her zaman ön planda olması da bir başka etkidir. Bunun yanı sıra, tüm meclis bu ekonomik mücadeleye önem göstermiştir. Bunun göstergesi olarak da; Cemiyet Başkanlığı'na T.B.M.M Başkanı Kazım Özalp'ın seçilmiş olması ve tüm vekillerin bu Cemiyet'in bünyesinde idari vazife almış olmaları söylenebilir.

Yerli Malı Haftası kutlamalarında açılış konuşmalarını başta Başbakan olmak üzere farklı bakanların ve milletvekillerinin yapmış olması Haftaya verilen değer bir sonucudur. Ayrıca hafta faaliyetlerinde ve açılış etkinliklerinde bizzat bulunmaları halkın nazarında etkili olmuştur. Programlarda yer alan vekiller Hafta ile ilgili yaptıkları konuşmalarda Yerli Malı Haftası kutlamalarının önemini ve tasarruflu yaşamın ülke ekonomisine kazandırdıklarını dile getirmişlerdir. Yapılan bu konuşmalar hafta boyunca radyo ve yazılı basın aracılığıyla halka duyurulmuştur. Bu şekilde haftanın nasıl değerlendirildiği ve hafta boyunca halka düşen vazifelerin neler olduğu anlatılarak bilgi verilmeye çalışılmıştır.

1.1.1. Yerli Malı Haftası'nın Anlamına Yönelik Değerlendirmeler

Yerli Malı Haftası kutlamaları süresince devletin önemli isimleri tarafından konuşmalar gerçekleştirilmiştir. Bu konuşmaların temeli ise Yerli Malı Haftasının önemine dair yapılan açıklamalardır. Bu konuşmalardan biri: Cemiyet Başkanı Kazım Özalp'ın 1930 yılı Yerli Malı Haftası'nda radyoda gerçekleştirdiği konuşmadır. Kazım Bey'in konuşmasındaki temel esas; Atatürk'ün himayesinde kurulan Cemiyet'in ülkenin kalkınmasındaki temel argümanlardan biri olduğu üzerinedir. Kendisi İlk Yerli Malı Haftası'nın tüm ülkede şenlik havası içerisinde kutlandığını belirterek bu durumdan duyulan memnuniyeti ifade etmiştir. Milli menfaatler doğrultusunda tüm milletin organize edilerek tasarruf haftası kapsamında seferber olmasını mutluluk verici bir başarı olarak görmüştür. Tasarruf etmeyi ve yerli malı kullanmayı “*milli vazifelerimizin en mühimleri*” olarak gören Kazım Paşa, Yerli Malı Haftası'nın bu vazifeyi canlı bir şekilde hatırlatmak gibi önemli bir misyonu yerine getirdiğini ifade etmişti.³⁸⁹

Hafta dolayısıyla devletin önde gelen isimlerinden Maarif Vekili Esat Bey yerli malı haftası konusunda duygu ve düşüncelerini ifade etmiştir. Esat Bey, Ankara Radyosu'nda yaptığı konuşmasında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'ne yönelik övgülerde bulunmuştu. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin iki yıllık çabalarını takdirle karşılayan Esat Bey, okullardaki öğrencilere ve öğrenciler vesilesi ile de toplumun geniş bir kitlesine tasarruflu yaşamının bilincini aşıladıkları için duyduğu mutluluğu dile getirerek teşekkür etmiştir.³⁹⁰

Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kutlamaları dolayısıyla yapılan etkinlikler tüm Türkiye'de etkili olmasının yanında yapılan konuşmalarda da bu etkinliklerden övgü ile bahsedilmiştir. Bu bağlamda, Başbakan İsmet İnönü, Cemiyet tarafından organize edilen Yerli Malı Haftasının tüm ülkede bir bayram gibi kutlandığını ifade etmektedir. Bu bayramın sadece sevinmeyle yetinilecek bir gün olmadığını ve asıl içerdiği mana itibarıyla değerlendirilmesi gerektiğini ise şu şekilde açıklamıştır:

“12 Kânunuevvel Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyet'inin milli bayram olarak tayin ettiği bir gündür. Her milli bayramı yalnız vatandaşları sevindirecek bir gün

³⁸⁹ “Kazım Paşa'nın Millete Hitabı, Meclis Reisi Pş. Ankara Radyosu ile Millete Hitap Etti”, **Hâkimiyeti Milliye**, 14 Kânunuevvel 1930, s. 1.

³⁹⁰ “Maarif Vekilimizin Konferansı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 19 Birinci Kanun 1931, s. 5.

olarak değil, milli ve içtimai manaları nokta-i nazarından düşünmeliyiz”³⁹¹ Bu sözleriyle İsmet Paşa, bayram olarak kutlanan bu günlerin, iktisadi bilinçlenme açısından çok önemli zaman dilimleri olduğunu aktarmıştır.

1932 yılı Yerli Malı Haftası esas olarak yerli ürünlerin tanıtımının amaçlandığı bir haftadır. Cemiyet Başkanı Kazım Özalp yaptığı konuşmada, o yılı yemiş yılı olarak ilan ettiklerini anlatmıştır. Asıl hedeflerinin yerli ürünleri ön plana çıkararak tanınmalarını sağlamak olduğunu belirtmiştir. Bunun sebebi olarak da, yerli ürünlerin gerekli ilgiyi görmemesini ve yok pahasına satılmasını göstermiştir.³⁹² Özalp’in “Haftanın yemiş haftası” olarak kabulünün halk üzerinde canlı bir etki uyandırdığını belirtmesi, istenilen amaca ulaşılmış olduğunu göstermektedir.

İktisat Vekili Celal Bayar, Üçüncü Yerli Malı Haftası çalışmalarını değerlendirdiği konuşmasında, Cemiyet’in bu haftayı ilan etmesinin toplum üzerindeki etkilerine değinmiştir. Cemiyet’e duyduğu minnettarlığı teşekkürlerle aktaran Bayar, bu önemli mücadelenin bir hafta yerine tüm hayata yayılması gerektiğini ifade etmiştir.³⁹³

Haftanın önemine yönelik konuşmaların daha sonraki yıllarda da devam ettiği görülmektedir. Bu çerçevede Sinop Vekili Yusuf Kemal Bey Yerli Malı Haftası için samimi bir söylemde bulunmuştur. Bu haftanın ülkede tasarruf yolunda herkesin bilinçlendiği bir zaman dilimi olduğunu anlatmıştır. Ayrıca Cemiyet’in çalışmalarının sonucunu görebildiği ve halk tarafından teveccühle karşılandığı dönemlerden birinin yaşandığını belirtmiş ve samimi duygularını şöyle ifade etmiştir:

“Dördüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası açıldı. Herkes hele Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti azaları sevinç içinde, senenin bu haftasının onlar için ayrıca bir değeri vardır. Çünkü bu hafta büyüklerimiz o Cemiyetin başında bulunanları takdir ve tebrik ederler. Bu hafta içinde büyük küçük her Türk Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin dileklerini bütün Türklerin dilekleri olduğunu ilan ve ispat eder. Bu hafta bütün Türkiye halkı tek bir irade halinde tutumlu yaşayalım, tasarruf yapalım, kendi mallarımızı kullanalım diye gene kendisine öğüt verir. Büyük şefimizin sevkiyle bütün millet sevinçler, heyecanlar içinde iktisat ülküsüne doğru yeni hamleler yapar.

³⁹¹ “Başvekilin Nutku”, **Cumhuriyet**, 13 Kânunuevvel 1932, s. 1.

³⁹² “Kazım Pş. Dün Gece Radyoda Bir Konferans Verdi”, **Cumhuriyet**, 13 Kânunuevvel 1932, s. 6.

³⁹³ “İktisat Vekilinin Tasarruf ve İş Hakkında Radyoda Konferansı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Kânunuevvel 1932, s. 1.

Bu sene Türkiye'nin her tarafında bu hareketlerin öbür senelere nispetle daha çok daha kuvvetli olduğunu görüyoruz, duyuyoruz”³⁹⁴

1934 yılında konuşan Başbakan İsmet İnönü de, Haftanın düzenli olarak kutlanmasının toplumun ekonomik sürecinde meydana getirdiği olumlu atmosfere değinmiştir. İnönü, yeni ismiyle “*Ekonomi ve Artırma Haftasının*”, memleketin maddi durumunu gözden geçirme amacına hizmet ettiğini belirtmiş ve kıvanç verici olarak vasıflandırmıştır. ³⁹⁵

Bu dönemde konuşma yapanlardan biri de Merkez Bankası Genel Müdürü Salahaddin Çam'dır. Konuşmasında bu Haftanın Türk geleneklerinden biri haline geldiğini anlatmış ve bu güzel geleneğin oluşmasına olanak sağlayan Cemiyet'e iyi dileklerde bulunmuştur. Haftanın önemine işaret ettiği ifadeleri ise şu şekildedir:

“Artık canlı ananelerimiz sırasına girmiş olan bu haftanın mana ve ehemmiyetini bütün genişliğiyle kavramış bulunuyoruz. Senelerden beri verimli çalışmalarıyla milli hayatımızda çok lüzumlu ve faydalı bir teşekkül halini alan Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu, bizi her senenin muayyen bir haftasında vazife başına çağırıyor: Bizi Yerli Malı ve artırma mefhumları üzerinde düşünmeye ve bütün düşüncelerimizi bu iki ana fikir etrafında teksif etmeye davet ediyor.”³⁹⁶

1.1.2. Tasarruf Politikasının Önemine Yönelik Değerlendirmeler

Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kutlamalarında her yıl yer verilen konuşmaların temel başlıklarından biri de tasarruf politikası ve önemi olmuştur. Bu bağlamda Cemiyet Başkanı Kazım Özalp, 1930 yılında radyoda yaptığı konuşmasında tasarruflu yaşamının öneminden bahsederek, halkın bu doğrultuda yaşamaya devam etmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu durumun herkesin temel görevi olduğunu anlatarak, yalnızca bir hafta değil yıl boyunca tasarruflu yaşamaya dikkat edilmesinin üzerinde durmuştur. Tasarruflu yaşamın bir başka esasının yerli malı kullanmak olduğunu aktaran Özalp, en büyük ve çok zengin milletlerin bile bu esasa riayet etmekle iktisadi vaziyetlerini yükselttiklerini vurgulamıştır. ³⁹⁷

³⁹⁴ “Yusuf Kemal Bey'in Radyoda Konferansı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Birinci Kanun 1933, s. 5.

³⁹⁵ “Yerli Mallar Haftası Başvekil İsmet İnönü'nün Söylediği Değerli Bir Söylevle Açıldı”, **Aydın Tarihi**, 1-31 Kanun 1934, Sayı. 13, s. 40.

³⁹⁶ “Cumhuriyet Merkez Bankası Genel Direktörünün Söylevi”, **Ulus**, 18 İlk Kanun 1937, s. 1.

³⁹⁷ “Kazım Paşa'nın Millete Hitabı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 14 Kânunuevvel 1930, s. 3.

İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey de, Ankara Radyosu'nda konuşma yapmıştır. Bu konuşmada tasarruf bilincinin oluşması için gerekli tüm sistemi devletin oluşturacağını söylemiş, bununla birlikte asıl görevin halkta olduğunu, devletin sadece sistemi oluşturacak bir denge olduğunu ifade etmiştir. Devlete düşen görevleri, ülkeyi ekonomik bağlamda gerekli olan donanımla buluşturmak, üretim ve değişim işlemlerinde düzenleyici bir rol üstlenmek ve karşılıklı olarak menfaatlerin korunmasını sağlamak olarak sıralamıştır.

Konuşmasının devamında halka düşen vazifeyi açıklarken tasarruflu olmanın getirilerinden, gerçekleşmediği takdirde ise oluşabilecek sıkıntılardan bahsetmiştir. Zengin bir vatandaşın yapacağı aşırı tüketimle fakirliğe mahkûm olacağını, fakir bir kişinin ise dengeli bir üretimle mutlaka zenginliğe kavuşacağını belirtmiştir.³⁹⁸ Böylece Mustafa Şeref Bey konuşmasında bir karşılaştırma yaparak konunun zihinlerde açık bir şekilde yer almasını sağlamıştır.

Tasarruf politikasına yönelik konuşmaların biri de, Aksaray vekili ve aynı zamanda Cemiyet üyesi olan Besim Atalay Bey'e aittir. Besim Bey özellikle tasarruf konusu üzerinde durmuş, halkın dilinden bir konuşma yaparak tasarruflu olmanın faydalarından bahsetmiştir. Tasarruflu yaşamının önemini belirttiği bu konuşma şu ifadeleri içermektedir:

“Tasarruf medenilik ve akıllılık işidir. Vahşiler tasarruf bilmezler, ellerine ne geçerse yerler, bitirirler, yarını düşünmezler. Bu gün bir deve yahut bir geyik yakalarlar, onu yiyip tüketirler. Yeni bir av bulasıya kadar acın acın dolaşırlar. Ahmaklar budalalar dahi tasarruf bilmezler. Onlar da yarını düşünmek kabiliyeti yoktur. Ailesini, vatanını, milletini sevenler tasarruf ederler. Çoluğunu ve çocuğunu düşünen vatanının ve milletinin refahını isteyen kimseler israf yapamazlar”³⁹⁹

1931 yılı kutlamaları kapsamında tasarruf politikasının öneminin devam ettiği anlaşılmaktadır. Cemiyet Başkanı Kazım Özalp radyoda yaptığı konuşmasında iktisadi görevlerin tam manasıyla yapılamadığını ifade etmiş ve herkesin kendisine “*iktisadi görevim nedir?*” diye sorması gerektiğini vurgulamıştır. Kazım Bey halka

³⁹⁸ “Tasarruf Haftası Münasebetiyle, İktisat Vekili Dün Bir Konferans Verdi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Kânunuevvel 1930, s. 1.

³⁹⁹ “Türk Milleti'nin İktisat Vazifeleri, Besim Atalay Bey'in Son Konferansı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 20 Kânunuevvel 1930, s. 4.

düşen bu görevlerin en önemlisinin yerli malı kullanmak olduğunu düşünmektedir. Kendisinin, soru-cevap yöntemiyle yaptığı açıklamalar şu şekildedir:

“Vatandaşlar! İktisadi vaziyetlerimizin en ehemmiyetlisi yerli malı kullanmaktır. Niçin her Türk Türkiye malı kullanmalıdır? Niçin yerli malı kullanmak her Türk için milli bir vazife olsun? Bu memleket henüz yabancı memleketlere satabildiğinden fazla yabancı memleketlerden satın alıyor. Bu suretle her sene ticaret muvazenemizde vasati 50 milyon lira açık vardır. Bu açığı nasıl ödüyoruz; bu açığı fakirleşerek ödüyoruz. Bu açığı memleket ve millet servetlerinin harice akmasıyla ödüyoruz. Eğer bu açığı kapatamazsak Türk parasının kıymeti düşer.”⁴⁰⁰

Kazım Özalp’ın iktisadi kalkınmada halka düşen vazifelere işaret ettiği açıklamasına benzer bir yaklaşım Cemiyet’in Umum Kâtibi Rahmi Bey tarafından dile getirilmiştir. Yaptığı açıklamada tasarruflu yaşamın anahtarının para biriktirmekten geçtiğini anlatan Rahmi Bey, her evde bir kumbaranın ve her ailenin, her vatandaşın milli bankaların birinde bir tasarruf hesabının olması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁰¹

Bu dönemde konuya değinenler arasında İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey de bulunmaktadır. Şeref Bey, konuşmasında devlet ve halkın bir araya gelerek yaşanan iktisadi buhrandan kurtulabileceği vurgusunu yapmıştır. Yaşanan durumdan bahsederken tasarruflu yaşamayı halkın temel vazifesi gibi görmesi gerektiğini söylemiş ve bu doğrultuda yaşamlarını sürdürmelerini istemiştir. Milli ekonomiyi ve devleti korumak için yapılması gerekenleri de; yerli malını kullanmak, tasarrufla milli sermayeyi vücuda getirmek ve tutumlu bir hayatı kendine şiar edinmek olarak izah etmiştir. Ona göre ancak yapılan bu müşterek hamlelerle uluslararası ekonomideki konumun yükselebilmesi olanaklıdır.⁴⁰²

Aynı şekilde Milli Müdafaa Vekili Zekai Bey de konuşmasında tasarruflu yaşamının para biriktirmekten geçtiği hususunu yinelemiştir. Özellikle Fransa ile karşılaştırma yaparak tasarruf sandıklarının önemini anlatmış ve tasarruf sandıklarının ülke ekonomisine getirisinin azımsanmayacak kadar önemli olduğunu altını çizmiştir. Fransa’nın tasarruf sandıklarına verdikleri önemi ve sonuçlarını,

⁴⁰⁰“Tasarruf Haftası Bütün Memlekette Başladı, Kazım Paşa Hz. Radyoda Mühim Beyanatta Bulundu”, **Hâkimiyeti Milliye**, 14 Birinci Kanun 1931, s. 1.

⁴⁰¹“Rahmi Bey’in Radyoda Konferansı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Birinci Kanun 1931, s. 3.

⁴⁰²“İktisat Vekilinin Konuşması”, **Hâkimiyeti Milliye**, 16 Birinci Kanun 1931, s. 6.

1927 ve sonrasındaki rakamlarla açıklayan Zekai Bey, az gibi görünse de küçük yatırımların ilerisi adına büyük rakamlara dönüşebileceğini savunmuştur.⁴⁰³

Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'ya göre de, ülkenin kalkınması adına gösterilmesi gereken fedakârlık büyük değildir. 1. Dünya Savaşı'ndan itibaren gösterilebilecek en büyük mücadelenin o esnada olması gerektiğini vurgulayan Şükrü Bey, Türk Milleti'nin bu ihtiyaca kayıtsız kalmayacağından emin olduğunu dile getirmiştir.⁴⁰⁴

Celal Bayar İktisat Vekili olarak yaptığı konuşmasında tasarruf politikasına dair çeşitli önerilerde bulunmuştur. Bu önerileri açıkladığı konuşmasında: *“Fertler ihtiyarlarıyla mali müesseslerinin rehberliği ve hükümetlerin sağlam teminatıyla birikmiş servetlerini karlı addettikleri teşebbüslere yatırdıkları zaman vatanperverane bir hareket yapmış olmak zevkini maddi kazançları ile birleştirmiş olurlar”* diyerek, izlemeleri gereken yolu açıklıyordu.⁴⁰⁵ İktisat Vekili, bu ifadeleri kullanarak halka güven içinde yatırım yapmayı aşılarken bunun sonucu olarak kazanç elde edeceklerini de belirtmektedir.

Tasarruf hakkında konuşan Maarif Vekili Reşit Galip Bey de, yeni kurulan genç Cumhuriyet'in ekonomik anlamda bir mücadele içinde olduğunu ve bu mücadeleyi bazı prensiplere dayandığını düşünmektedir. Kendisi bu konuda bir de eleştiride bulunarak, Osmanlının ekonomik olarak hiçbir temele dayanmayan bir iktisat politikasının olduğunu ve bu durumun büyük olumsuzluklara yol açtığını açıklamıştır. Reşit Bey Cumhuriyet'in iktisadi politikadaki prensiplerini ise şu şekilde belirtmiştir: *“1. Müstahsili korumak 2. İhracatı korumak 3. Milli sanayi ve işçiyi korumak 4. Demiryolları ve şoselerle siyasi olduğu kadar iktisadi vatan birliğini korumak”*⁴⁰⁶ Reşit Bey'in açıkladığı bu prensiplerin Cumhuriyet ekonomisini harekete geçirme adına işlevsel olduğunu söylemek mümkündür.

Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamalarından sonra gerçekleştirilen etkinliklerde de tasarruf politikası ön planda tutulmuştur. Bu çerçevede Kazım Özalp, 1. Dünya Savaşı'ndan çıkan ülkelerin ekonomik anlamda toparlanma süreçlerinin uzadığını ifade ediyordu. Kendisi, bu konuya ilişkin olarak o yıl gerçekleşen ve dünya

⁴⁰³ “Milli Müdafaa Vekilimizin Konferansı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 19 Birinci Kanun 1931, s. 5.

⁴⁰⁴ “Dâhiliye Vekilinin Konferansı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 20 Birinci Kanun 1931, s. 1.

⁴⁰⁵ “İktisat Vekilinin Tasarruf ve İş Hakkında Radyoda Konferansı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Kânunuevvel 1932, s. 1.

⁴⁰⁶ “Maarif Vekilinin Mühim Nutku”, **Cumhuriyet**, 14 Kânunuevvel 1932, s. 6.

ekonomik krizine bir çözüm olarak toplanan Londra İktisat Konferansı'na atıfta bulunarak çeşitli tespitlerde bulunmuştur:

*“Cihan buhranından kurtulmak için çareler araştırmak maksadıyla hemen bütün devletlerin iştiraki ile Londra'da toplanan İktisat Konferansı'nda haftalarca süren müzakere ve münakaşalardan sonra bir kez daha açıkça anlaşıldı ki, cihan buhranı denilen şey, basit ve geçici bir hadise değil, doğrudan doğruya cihan iktisadiyatındaki bir bünye inkılabının bir ifadesidir.”*⁴⁰⁷

Cemiyet Başkanı yaptığı bu açıklama ile bütün dünya devletlerinin bile ekonomik olarak gelişmelerinin önünde bu denli önemli engeller olduğunu belirtmiş ve Türkiye'nin bu gelişim sürecinden hedeflenen seviyeye ancak zamanla ulaşabileceğini vurgulamıştır.

Kazım Özalp, Türkiye'nin dünya buhranından sonra giriştiği ekonomik mücadeledeki kazanımlarına da değinmiştir. Özellikle tasarruflu yaşama ve artırma yolundaki girişimlerin sembolü olan bankalar yoluyla para biriktirme konusunu rakamsal değerlerle açıklamış ve bu gelişmelerin sonucunda alınan mesafeyi şu şekilde göstermiştir:

*“ 1931 senesi sonunda, bankalarda biriken küçük tasarrufların yekûnu 38 milyon lirayı bulmuştur. Bu miktar 1932 senesi sonunda 40 milyona yükseldi. 1933 senesi sonunda bu yekûnun ne olacağını bilmiyoruz. Fakat muhakkak olan bir şey varsa, eksilmeyip artacağız ”*⁴⁰⁸

Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya da dünya ekonomik sisteminin genel eğilimlerinin değişmesinden bahsetmektedir. Sanayi ve ziraat dengesinin ülkenin gelişim düzeyine göre farklılık gösterdiğini anlatarak tespitlerde bulunmuştur. Özellikle yaptığı bir tespitinde sanayi ile uğraşan ülkelerin tarıma yöneldiklerini söylemiş ve bunun nedenini ise bu ülkelerin pazarlarını kaybetmeye başlaması ve tarım üretimine geçilmesi olarak ifade etmiştir. Şükrü Bey açıklık kazandırdığı bu tespitlerle,

⁴⁰⁷ “Büyük Millet Meclisi ve Milli İ. T. C Reisi Kazım Paşa Hazretlerinin Dördüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Münasebetiyle, Ankara Radyosunda Verdikleri Konferans”, **Ayn Tarihi**, 2. Teşrin- 1. Kanun 1933, sayı 1, s. 35

⁴⁰⁸ **a.g.e.**, s. 37.

Ülkelerin ekonomik bağlamdaki genel yönelimlerinin nasıl olacağını anlatmaya çalışmıştır.⁴⁰⁹

Maarif Vekili Hikmet Bey ise, görevinin de getirdiği sorumluluk itibariyle iktisat alanında genç nesile yönelik hedeflenen gayeler üzerinde durmuştur. Özellikle vurguladığı konu, geçmiş yıllarda yapılan ekonomik hataların gelecek nesil tarafından yapılmaması ve bunun için çalışmalarda bulunulmasıdır. Bu konuda Anne ve babalara büyük sorumlulukların düştüğünü belirten Hikmet Bey, genç nesil için hedeflerini şu sözlerle ifade etmiştir: *“Milletin en münevver ve en lkl kısmı oldukları için milli iktisadı koruma ve yükseltme savaşında mektep gençlerinin en ileride gitmelerini bekleriz”*⁴¹⁰

1. Sanayi Planı'nın uygulanmaya başlandığı 1934 yılı da, tasarruf politikalarına yönelik önemli açıklamaların yapıldığı bir yıldır. Bu konudaki en önemli açıklamayı Ekonomi Bakanı Celal Bayar'ın yaptığı görülmektedir. Radyoda yaptığı konuşmada, o yıl diğer konuşmacıların da yaptığı gibi tasarruf hamlesinin olumlu neticelerini dile getirmiştir. Özellikle para biriktirme meselesinin ülke adına olumlu sonuçlar doğurduğunu rakamsal değerlerle açıklamıştır:

*“Para biriktirmek için bütün ulusa çalışıldığını biliyorsunuz. Bu çalışmanın neticesini rakamlarla ölçmek istedim. Gördüm ki 1923'de 3 milyondan ibaret olan milli tasarruf hesaplarının yekûnu 1933 sonunda 73 milyona çıkmıştır. Bence memleketin bankalarımızda biriken parası, sadece bundan ibaret değildir. Cari hesaplara bilhassa küçük cari hesaplara göz gezdirmek lazımdır. Bu takdirde 1933 sonundaki ulusal kredi hacmini genişleten genel mevduat tutarı 191 milyonun üstündedir. Gğsmz kıvançla kabartan, milletimizin ekonomik erginliğini gösteren bu milyonlar; herhalde gelecek senelerde de aynı yolda hız alacaklardır.”*⁴¹¹

Ekonomi Bakanı'nın rakamsal değerlerle yaptığı bu açıklama milli tasarruf fikrinin ve para biriktirmenin kazançlarını ortaya koymaktadır. Tasarruf hamlesinin

⁴⁰⁹ “şükrü Kaya Bey'in Radyoda Konferansı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 18 Birinci Kanun, s. 1.

⁴¹⁰ “Maarif Vekilinin Radyoda Konferansı”, **Hâkimiyeti Milliye**, 15 Birinci Kanun, s. 1.

⁴¹¹ özel şahingiray , **Celal Bayar'ın Ekonomik Konulara Dair Söylev ve Demeçleri (1921 - 1938)**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 1999, s. 87.

ilk yıllarından itibaren, az da olsa para biriktirmeye devam edilmesinin ve bunun için bankaların gösterdiği yoğun gayretin netice verdiği ortadadır. Tasarruflu yaşamının önemine ve bankalardaki gelişmelere bakıldığında Türk Devletinin yapmış olduğu ekonomik mücadelenin karşılığının alındığını görmekteyiz. Aşağıda verilen tabloda 1923 ve 1935 yılları arasındaki yerli ve yabancı bankalardaki mevduat miktarı verilmesinin yanında bankalarda işlem yapan kişi sayısı da verilmiştir. Özellikle yerli bankalardaki olumlu gelişmeler dikkatten kaçmamaktadır. Mevduat miktarı ve kişi artış sayısı kademeli olarak artış göstermektedir. 1927 yılından itibaren başlayan bu yoğun artış durumu 1929 yılından itibaren yoğun bir şekilde devam etmiştir.

Tablo 3. 1923-1935 Tasarruf Hareketleri (Tasarruf, Aile Sandıkları ve Kumbaralar)

Yıl	Mevduat Miktarı Lira			Artış oranı	%		Mudiler Adedi		
	Yerli Bank.	Yabancı Bank.	Toplam Miktar Lira	%	Yerli Bank .	Yabancı Bank.	Milli Bank.	Yabancı Bank.	Toplam.
1923	2.327.73	1.569.99	3.897.72	232	59.73	40.27	3181	4874	8.055
1924	3.607.83	2.159.89	5.767.72	344	62.56	37.44	4943	5538	10.481
1925	4.886.48	2.639.03	7.525.52	529	64.94	35.94	7308	6150	13.458
1926	7.222.73	3.127.06	10.349.80	617	69.79	30.21	11045	5494	16.539
1927	12.704.81	4.150.28	16.855.09	1006	75.38	24.62	21424	6228	27.652
1928	17.468.33	4.999.33	22.467.66	1341	77.75	22.25	33018	6408	39.426
1929	22.192.35	4.978.78	27.171.13	1621	81.68	18.32	53216	6335	59.551
1930	27.104.11	5.182.77	32.286.89	1927	83.95	16.05	76465	6161	82.626
1931	34.207.72	1.705.65	35.913.37	2143	95.25	4.75	101623	4600	106.223
1932	37.494.49	2.155.98	39.651.47	2367	94.56	5.44	116407	2873	119.280
1933	52.816.56	16.634.50	69.451.11	4145	76.05	23.95	140667	6742	147.409
1934	55.372.92	12.786.28	68.159.21	4068	81.24	18.76	153169	6329	159.498
1935	67.344.00	4.902.00	72.240.00	4311	93.22	6.78	175961	4464	120.425

Kaynak. Sait Emin Özbek, *Tasarruf ve Ekonomi İliminde Yeri*, Ankara 1936, s. 223. (Kitabın Bulunduğu Yer için bkz. Cumhuriyet Arşivi, BCA, Fon kodu: 490001, Yer no: 1453.23.1.)

Daha sonraki yıllarda gerçekleşen Yerli Malı Haftası kutlamalarında, tasarruf politikalarına büyük önem verilmiştir. Bu süreçte tasarruf politikasını öne çıkaranlardan biri: Cumhuriyet Merkez Bankası Genel Direktörü Salahaddin Çam'dır. Konuşmasında tasarruf fikrinin temelinin çok eskilere dayandığını anlatan

Salahaddin Bey, Türk halkının da bu fikir etrafında bir araya geldiğini ve kazanımlar elde ettiğini anlatmıştır. Ayrıca İngiliz bir ekonomist olan Cobden'in fikirlerinden birini örnek vererek Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ekonomik hedeflerini anlatmaya çalışmıştır. Cobden'in insanları ekonomik olarak tasnif eden fikrini şu şekilde açıklamıştır:

*“Dünya iki sınıfa ayrılmıştır: paralarını tasarruf etmiş olanlar ve paralarını sarf etmiş olanlar. Bütün evler, bütün değirmenler, köprüler, gemiler medeniyeti ve insanlığın saadetini yapmış olan bütün büyük işler tasarruf etmiş olanların eseridir. Cevherlerini israf etmiş olanlar ise onların köleleri olmuşlardır”*⁴¹²

Salahaddin Bey, Cobden'in fikrinden yola çıkarak, devletin tasarruf yolunu tercih ederek bir başarıya imza attığı fikrini desteklemektedir. Bu fikir çerçevesinde, Türk milletinin, ekonomik özgürlüğüne kavuşmuş bir millet olma istikametinde hedefine doğru hızla adım attığı düşüncesini taşımaktadır.

Cemiyet Başkanı Kazım Özalp ta tasarruf konusunda ısrarlıdır. Kendisi bir açıklamasında, tasarruf terbiyesinin halk arasındaki tutumuna değinmiştir. Yıllar geçmiş olmasına rağmen Türkiye'nin ekonomik anlamda gençleştiği vurgusunu yapan Kazım Bey, özellikle para biriktirme alışkanlığının kalıcı bir hal aldığını anlatmıştır. Tasarruf terbiyesi ve Türk parasının kıymetinden bahsettiği konuşması şu ifadeleri içermektedir:

*“ Türk parası tasarrufa en ziyade liyakat kazanmış olan paradır. Türk parası biriktirenler Türk parasının sağlamlığına inananlar bu akıllı hareketlerin mükâfatını gördüler; çünkü zarar etmediler. Bir yandan tasarruf terbiyesinin halk arasında yayılması diğer taraftan da Türk parasına karşın halkın itimadı neticesindedir ki tasarruf hareketi emin adımlarla ilerlemektedir”*⁴¹³

İktisat Vekili Celal Bayar da 1936 yılına gelindiğinde, Türk halkının tasarruflu ve ekonomik yaşam seviyesine ulaştığını belirten bir açıklamada bulunmuştur:

“Bu cemiyet artık kültürü, şuuru tamamen benimsediği tekniğiyle, kendi topraklarında kendi emniyeti, kendi refahı, kendi saadeti ile kendine ve dünyaya

⁴¹² “B. Salahaddin Çam'ın Radyodaki Söylevi”, **Ulus**, 16 İllkânun 1935, s. 4.

⁴¹³ “General Kazım Özalp'ın Radyoda Dünkü Konferansı”, **Ulus**, 13 İllkânun 1935, s. 6.

faydalı olmak yolunu tutmuştur. Kemalist inkılap içinde Türk vatandaşı zahmetsiz, gösterişsiz kendi öz ve hakiki hüviyetini bulmuştur”⁴¹⁴

Celal Bey’in isabetli tespitlerini içeren bu konuşma, Türkiye’de yenilik hareketinin tüm alanlarda etkili olduğunu göstermektedir. Çünkü bir ülkenin kurulması hem ekonomik hem de kültürel anlamda özgünlüğe kavuşmakla gerçekleşmektedir.

Atatürk’ün vefatından sonra gerçekleşen Yerli Malı kutlamalarında ise, bir yandan üzüntüler dile getirilirken, diğer yandan da tasarruf politikası vurgulanmaya devam edilmiştir. Bu bağlamda Kazım Özalp, yerli malı tüketiminin istenilen seviyeye ulaştığını belirtmektedir. Ancak belirli düzeydeki tüketimin karşılanabilmesi için yerli malı üretim hedeflerinin tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir.

“Bu itibarla yerli malı davası artık sadece bir istihlak (tüketim) davası olmaktan çıkmış bir istihsal(üretim) davası halini almıştır. Mesela şeker endüstrimize bakarsak dört şeker fabrikamızın ancak ihtiyacımızın yarısını karşılayabildiğini görüyoruz. Şeker istihlakı o kadar artmıştır ki, ikinci dört senelik sanayi planında dört şeker fabrikası daha kurmak düşünülmüştür”⁴¹⁵

1938 yılında Başbakan Celal Bayar, Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatı sebebiyle duyduğu üzüntüleri dile getirirken, duygularını anlattığı vecize hayli ilgi çekicidir: *“ Atatürk’ü sevmek, her Türk vatanperveri için milli bir ibadettir”* Celal Bayar, duygularını ifade etmesinin yanında ekonomi mücadelesinde azim ve kararlılıkla devam edecekleri vurgusunu da yapmıştır. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyet’inin uyguladığı ekonomik hamlelerin önemine değinerek, bu Cemiyet’in oluşmasına büyük destek veren Kemalist rejimin yılmaz savunucusu olacaklarını anlatmıştır.⁴¹⁶

Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu da, tasarruf bilincinin herkesi bir araya getiren bir yapı haline dönüştüğünü ifade etmekteydi. Bir ülkenin ekonomik olarak büyümesinin çok önemli olduğunu ve tüm kurumlarının bu gelişmeyle birlikte

⁴¹⁴ “Ekonomi Bakanımız Son Bir yılda Memleket Ekonomisinin Delilli Bir İzahını Yaptı ve Milli Kalkınmanın Gerçekleştirdiği Neticeleri Anlattı”, **Ulus**, 19 İllkânun 1936, s. 6.

⁴¹⁵ “Kazım Özalp Dün Ankara Radyosunda Çok Enteresan Bir Konferans Verdi”, **Ulus**, 15 İllkânun 1938, s. 1.

⁴¹⁶ “B. Celal Bayar, Ekonomik ve Mali İşlerimizin Veciz Bir İzahını Yaptı”, **Ulus**, 13 İllkânun 1938, s. 1, 7.

değiştirdiğini belirten ve tasarrufun bir milletin üzerinde oluşturacağı sonuçlarına değinen Şükrü Bey, bu sonuçları şu şekilde açıklamıştır: “... *Tasarruf inkişaf ettikçe kuvvet membarları inkişaf eder, harici siyaset kuvvetlenir, sulh temin olur, refah artar, saadet umumileşir*”⁴¹⁷

Dönemin Ekonomi Bakanı Şakir Kesebir ise Türkiye'nin iktisadi alandaki olumlu gelişmelerine değinen bir konuşmada bulunmuştur. Ekonomi Bakanı ekonomik savaşın devam ettiğini ve bu mücadelede gösterilen anahtar kelimenin de Başbakan Celal Bayar'ın konuşmasında değindiği “*Kemalist rejim*” olduğunu vurgulamıştır. Yerli malı haftalarında bu rejim doğrultusunda hareket edildiğini ifade eden Şakir Bey: “*Atatürk rejimi Türkiye'yi ekonomik hedeflerine doğru yapıcı ve yaptırıcı karakteriyle her yıl biraz daha yaklaştırıyor. Artırma ve Yerli Malı Haftalarında milletçe bu yaklaşmayı görerek taze bir kuvvet ve gayret bulmaktayız*”⁴¹⁸ sözleriyle, rejime duyduğu güveni vurgulamıştır.

Ekonomi Bakanı'nın ülkenin iktisadi hedeflerini Kemalist rejim üzerinden ele alması, o yıl vefat etmesine rağmen Mustafa Kemal Atatürk'ün gayelerini benimsemeye devam ettiklerini göstermektedir.

1.1.3. Türkiye Ekonomisine Yönelik Genel Yorumlar

Tasarruf ve Yerli Malı Haftası boyunca yapılan konuşmalarda iktisadi mücadelenin ülkeye yönelik kazanımları üzerinde de durulmuştur. 1929 yılı itibariyle Türk devletinin benimsediği yeni ekonomi planlarının olumlu yanları ve devletin sanayi teşebbüsleri Hafta konuşmalarında yerini almıştır. Bahsi geçen ekonomi politikasının olumlu sonuçlarının özellikle Yerli Malı Haftası'nda yer alması halkı bilinçlendirmesinin yanında tasarruflu yaşamaya da teşvik etmiştir.

1.1.3.1. Milli Paranın Korunması Üzerinden Yapılan Değerlendirmeler

Ekonomik krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki en büyük etkilerinden biri Türk parasının kıymetinin düşmeye başlamasıdır. Bu konuda Yerli Malı Haftası 1930 yılı açılış konuşmasında Başbakan İsmet İnönü önemli tespitlerde bulunmuştur. Özellikle

⁴¹⁷ “B. Şükrü Saracoğlu'nun Konferansı”, **Ulus**, 17 İllkânun 1938, s. 1, 9.

⁴¹⁸ “ Artırma Ve Yerli Malı Haftası Dün Bitti, İktisat Vekilimizin Radyodaki Konferansı”, **Ulus**, 19 İllkânun 1938, s. 8.

1929 yılı dünya ekonomik buhranının sonucu olarak paranın hızla değer kaybetmiş olduğunu ve bu durumun getirdiği sonuçların ülke ekonomisindeki zararlarını anlatmıştır. Başbakan'ın, milli paranın değerinin düşmesinden ve bu durum karşısında olumsuz propaganda yapılarak iktisadi mücadeleye verilen zarardan bahsettiği konuşması şu şekildedir:

*“Bir sene evvel bugün Büyük Millet Meclisi kürsüsünden millete büyük bir milli buhrandan resmen haber vermiştik. Milli paranın göz karartacak bir suretle sarsılıp düştüğü günleri hatırlayınız. Mütemadiyen ecnebi dövizini talep eden ihtiyaçlar karşısında birikmiş bir olmamakla halkın dehşetine kara gün bekleyenlerin zehir saçan matematik propagandaları inzımam etmiş ve her şeyden vahim olarak vatandaşların milli paraya milli iktisada itimatları sarsılmıştır”*⁴¹⁹

Başbakan konuşmasında ayrıca ülke ekonomisinin nasıl düzeleceğini ve paranın kıymetinin nasıl yükseleceğini açıklamıştır. Bu hedef doğrultusunda alınacak önlemler olarak, ithal ürünlerin alımının azaltılmasının ve ihrac edecek ürün yetiştirmenin gerekliliğini belirtmiştir. Bu durumu ifade ettiği konuşmasında ihracatın önemine şu şekilde değinmiştir:

“Efendiler; ihtiyacımızı tahdit ederek ve kendi mahsul ve mamulatımıza rağbet ederek varacağımız ilk netice ancak açıklıktan kurtulmak olacaktır. Bu netice ile ancak bir tedafüi(savunma) ve tahdidi(sınırlama) vaziyet temin edebiliriz. Fakat bu vaziyet ve tedbirler inkişafı ve ilerlemeyi temin etmeye kifayet eder. Memleket muhtaç olduğunu hariçten daha bol daha geniş mikyasta tedarik edebilmelidir. Her nevi milli ve medeni ve iktisadi tesisat için hariçten çok malzeme almağa mecbur olacağız. Şu halde asıl netice hariçten satın almak kabiliyetimizin artması, yani harice satacak kıymetlerimizin çoğalması lazımdır. Mahsulümüz çok olmalı ve satabilmeliyiz”.⁴²⁰

Başbakan İsmet İnönü 1931 yılı İkinci Yerli Malı Haftası açılışı nedeniyle Ankara Halkevi'nde yaptığı konuşmada, bir önceki yılda olduğu gibi milli paranın öneminden bahsetmiştir. Alınan önlemler sonucu paranın değerinin korunduğunu söylemiş ve *“Türk için en kuvvetli, en sağlam hiç sarsılmaz ve asla endişe edilmeyecek olan para Türk parasıdır”* diyerek gelinen sonucu belirtmiştir. O yılki

⁴¹⁹ “İsmet Paşa'nın Konuşması”, **Hâkimiyeti Milliye**, 14 Kânunuevvel 1930, s. 1.

⁴²⁰ **a.g.g.**, s. 4.

konuşmasında ayrıca ithalat ve ihracat dengesini sağlamak için devletin aldığı tedbirlerden bahsetmiştir. Hükümetin ithalat-ihracat dengesini sağlama adına ithalatta sınırlamaya gitmesi bu tedbirlere örnek olarak verilmiştir.

Başbakan bu ifadelerinde, devletin ithalat-ihracat dengesini sağlama adına sınırlamaya gitmesini gerekli gördüğünü bir kez daha vurgulamaktadır.

Bunun yanı sıra Başbakan İsmet İnönü konuşmasında milli bir tehditten bahsetmiştir. Bu tehdidin kaçakçılık olduğunu belirten İnönü, o günün şartları itibariyle ülkeye yapılabilecek en büyük kötülüğün bu suçu işlemek ya da işlenmesine yardım edilmesinden geçtiğinin altını çizmiştir.⁴²¹

Milli Müdafaa Vekili Zekai Bey de daha önce yaptığı bir konuşmaya atıfta bulunarak tasarruf konusundaki tedbirlere değinmektedir. Kendisi bir önceki yıl yaptığı konuşmasına atıfta bulunmuştur. Atıfta bulunduğu konuşmasında Fransa'nın tasarruf sandıklarına verdikleri önem sonucu ciddi gelirler elde ettiklerini belirten ve Türkiye'nin de artırma ve biriktirme adına böyle bir yol denemesini önermiştir. Nihayetinde ise alınan tedbirler sayesinde bu konuda önemli bir gelişimin sağlandığı vurgulamıştır. Zekai Bey'e göre, alınan tedbirler sayesinde bu konuda önemli bir gelişim sağlanmıştı. Bu gözle görülür gelişmeyi, bankaların tasarruf miktarının 1-2 milyondan 38 milyon Türk Lirasına yükselmesiyle açıklamıştır.⁴²²

Dönemin sonlarına doğru, 1937 yılı Yerli Malı Haftası açılışını Başbakan sıfatıyla Celal Bayar yapmıştır. Konuşmasında, ekonomide alınan tedbirler bağlamında önceki yıllarla mukayese yapan Başbakan, Türkiye'nin ekonomik olarak geldiği durumu ifade eden bir açıklamada bulunmuştur. Konuşmasında özellikle üzerinde durduğu nokta, uluslararası alışverişlerde fiyat dengesinin korunması olmuştur. Üretilen ürünlerin maliyeti kadar ithalatta bulunulması gerektiğini belirten Bayar, bu hassasiyetin milletin arzu edilen seviyeye gelmesi için önem teşkil ettiğini vurgulamıştır.⁴²³

Başbakanın uyarıda bulunduğu bu nokta ülkenin gelişmesi ve ekonomik olarak hedeflenen yere gelmesi açısından önemliydi. Zira fiyat dengesinin olmayışı ticaret dengesini de bozacağından dikkat edilmesi gereken bir durumdur.

⁴²¹ a.g.g.

⁴²² “Zekai Bey'in Konuşması”, **Hâkimiyeti Milliye**, 19 Kânunuevvel 1932, s. 1.

⁴²³ “Başbakan Mühim Bir Nutuk Söyledi”, **Ulus**, 13 İkkânun 1937, s. 8.

1.1.3.2. Devletçilik Politikasındaki Gelişmeler

Devletçiliğin etkisini gösterdiği yıllardaki ekonomik gelişmeler Hafta konuşmalarında yerini bulmuştur. Devletin ilk girişimleri ve yapılan çalışmalar topluma anlatılarak halkı bu konuda bilinçlendirme ve tasarruf konusunda mücadele ruhu kazandırmak istenmiştir. Bu bağlamda Başbakan İsmet İnönü Dördüncü Yerli Malı Haftası açılış konuşmasını, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ve önemli devlet adamlarının huzurunda yapmıştır. Başbakan o yılki konuşmasında ülkenin genel ekonomik durumundan bahsederek, bütçe dengesine ve hükümetin aldığı önlemlere değinmiştir. Milli iktisat ve tasarruf fikrini sağlam zemine oturtmak gerektiğini ifade eden İnönü, bu zemini ise vatandaşların tasarruflarını ülkenin faydasına olacak yerlerde değerlendirmesine bağlamıştır. Ergani Bakır Madeni Hattının bu suretle hayata geçtiğinin altını çizmiştir.⁴²⁴

Aynı konuya Cemiyet Başkanı Kazım Özalp ta değinmiştir. Özalp bu hattın açılması için halkın ve bankaların devletin sattığı tahvilleri almak suretiyle gösterdikleri başarıdan bahsetmiş ve aynı ilgiyi ikinci satışlar için de görmek istediklerini vurgulamıştır.⁴²⁵

Devletçilik politikasına sanayi sektörü üzerinden de değinilmiştir. Beşinci Yerli Malı Haftası açılışına baktığımızda, Başbakan İsmet İnönü'nün o yılki konuşmasının genelinde ülkedeki ekonomik gelişmelere değindiğini görmekteyiz. Bu konuşmada Başbakan, tasarruf hareketinin sonuçlarının ülkede etkisinin artık hissedilmeye başladığını çeşitli sözlerle açıklamıştır. Başbakan konuşmasının bir kısmında da devlet teşebbüsü ile açılış yapılan ve yapılması hedeflenen yerleri belirtmiştir. Bu yerleri şu sözlerle açıklamıştır:

“Şişe fabrikasının temelini attık. Bu yaz işleyeceğini umuyoruz. Sanayini programı için başlangıcı 1934 mali senesini kabul etmiştik. 1935 mali senesinde şişe fabrikasını açmış olacağız. Pamuklu için İstanbul'da Bakırköy fabrikasını açtık. Önümüzdeki ilkbaharda Kayseri kurumunu da açacağız Ereğli'deki fabrikanın temelini attık. Önümüzde ki yıl işlemeye başlayacak, önümüzdeki yaz da Nazilli'deki

⁴²⁴ “Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin Dördüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'nı Açma Nutukları”, **Ayın Tarihi**, 2. Teşrin - 1. Kanun 1933, Sayı. 1, s. 25.

⁴²⁵ “Büyük Millet Meclisi ve Milli İ. T. C Reisi Kazım Paşa Hazretlerinin Dördüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Münasebetiyle, Ankara Radyosunda Verdikleri Konferans”, **Ayın Tarihi**, 2. Teşrin - 1. Kanun 1933, Sayı. 1, s. 38.

*diğer büyük fabrika ile Malatya'ya da kurulacak fabrikanın ve Bursa'da Kamgarn fabrikasının temelini atmaya çalışacağız. Semi kok fabrikasının mamulâtını ise önümüzdeki mevsimde piyasamızda göreceğiz”*⁴²⁶

Başbakan'ın ifadelerinde yer aldığı üzere; devlet girişimi ile açılmaya çalışılan bu fabrikalar, ülkenin gelişimi adına gelinen noktayı göstermektedir. Savaştan yeni çıkmış bir ulusun ekonomik olarak toparlanması adına yapılan bu girişimler geleceğe güvenle bakılmasını sağlamıştır. Bir tarım ülkesi olan Türkiye'nin sanayi alanındaki boşluğu kapatması sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, bu fabrikaların açılması sayesinde, yurtdışına bağımlı hale gelen ülkenin ithalat-ihracat dengesi daha düzenli bir hale gelmiştir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere devletçilik politikasının kendini göstermeye başladığı yıllardan itibaren yapılan ekonomik girişimlerin olumlu neticeleri kendini göstermektedir. Özellikle 1929 yılı Dünya Ekonomik buhrandan sonra bozulan ithalat ve ihracat dengesi Türk devletinin girişimleri neticesinde olumlu yönde bir ilerleme kat etmiştir.

Tablo 4. 1926-1935 Yılları Arası Türkiye de İthalat ve İhracat Verileri

Sene	İthalat	İhracat	Muvazene
1926	234.699.735	186.422.755	-48.276.980
1927	211.398.184	158.420.998	-52.977.186
1928	233.531.775	173.537.489	-49.994.286
1929	256.296.379	155.214.071	-101.082.308
1930	147.550.516	151.454.371	+3.903.855
1931	126.659.613	127.274.807	+615.194
1932	85.983.723	101.301.355	+15.317.632
1933	74.675.881	96.161.855	+21.485.974
1934	86.789.908	92.149.094	+5.359.186
1935	88.823.480	95.861.137	+7.037.657

KAYNAK: Sevilay Özer, **1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Çerçevesinde Yerli Malı ve Tutum Haftası Kutlamaları**, International Periodical For The Languages, Literature and History Of Turkish or Turkic Volume 8/5 Spring 2013, Ankara, p. 607.

Başbakan İsmet İnönü'nün dikkat çektiği bir konu da, devletçilik politikaları üzerinden ekonomik devamlılıktır. Altıncı Yerli Malı Haftası açılış töreninde yaptığı

⁴²⁶ “ Yerli Mallar Haftası Başvekil İsmet İnönü'nün Söylediği Değerli Bir Söylevle Açıldı”, **Aynı Tarihi**, 1-31 Kanun 1934, Sayı. 13, s. 41.

konuşmasında bu durumu geniş bir çerçevede ele almıştır. Türkiye'deki ekonomik gelişmelerden, ithalat-ihracat dengesinden, tarım-sanayi faaliyetlerinden ve devlet teşebbüsü ile açılan fabrikalardan bahsetmiştir. Ülkedeki olumlu gelişmelerden bahsetmesinin yanında, bu gelişmelerin yeterli olmadığını, daha ilerisi için çalışmanın gerektiğini açıklamıştır. Başbakan konuşmasında ekonomik mücadelede etkili bir çözüm kaynağı olarak gördüğü halka da seslenerek onlardan destek istemiştir. Halkın devlete güvenmesi ve çözüme giden yollarda birbirleriyle adeta bir yarış havası içinde olmasını isteyen Başbakanın halktan talep ettiği bu azim ve kararlılık milli iktisat hedefini oluşturma açısından çok önemli bir girişim olmuştur.⁴²⁷

Ulaşım ağı genişledikten sonra ülkede üretim artmış ve ticaret canlanarak gelir elde edilmeye başlanmıştı; bunun sonucu olarak da dış alım azalmış ve yerli ürünler kullanılmaya başlanmıştı. Başbakan İsmet İnönü demiryolları ağının gelişmesi ile ilgili de şu sözlere yer vermiştir: “...Yeni açılan demiryollarımızı yalnız devletin emniyeti, memleketin imarı nokta-i nazarından değil, bilhassa ekonomik genişlemesi bakımından da ileri bir hamle saymak lazım”⁴²⁸ Başbakan bu açıklamalarıyla ulaşım ağının devlete olan getirisine ve olumlu sonuçlarına halkın dikkatini çekmiştir.

Demiryolu politikasının gerekliliğine işaret eden bir diğer isim Cemiyet Başkanı Kazım Özalp'tır. Özalp, önceki dönemlerde ancak yurtdışından sağlanabilen buğday gibi bir temel gıda maddesinin, artık ülkemizin temin edebildiğini ve ülkenin her yerine demiryolu vasıtasıyla ulaştırılabildiğini açıklamıştır. Bunun neticesinde ise üreticini karlı çıkardığını yani yerli malı ile milletin kazandığını vurgulamıştır.⁴²⁹

Görüldüğü gibi, Kazım Bey Türkiye'de yetişen yerli ürünlerden ülkede yeterince istifade edilememesinin sebebini ulaşım sıkıntısına dayandırmaktadır. Bir ülkenin gelişmesi için, yerli malını yetiştirmesinin yanı sıra bu ürünleri pazarlayacağı yerler de olmalıdır. Bu durum da ancak ulaşım ağının geniş olması ile sağlanabilecektir. Bu doğrultuda devlet bir yandan üretimi teşvik ederken, diğer taraftan da ulaşım problemini çözmeye çalışmıştır. Yeni kurulan genç Cumhuriyet'in en büyük yatırımlarından biri de demiryolları ağını ülkenin her tarafına götürmüş olmasıdır.

⁴²⁷ “Artırma ve Yerli Malı Haftası Başladı, İnönü'nün Dünkü Nutku”, **Ulus**, 13 İllkânun 1935, s. 5, 6.

⁴²⁸ “İsmet İnönü'nün Söylevi”, **Ülkü**, İkinci Kânun 1936, Sayı. 35, Cilt. 6, s. 325.

⁴²⁹ “Milli Ekonomi ve Artırma Kurumu Reisi SÜ. Bakanı (Milli Savunma Bakanı), Kazım Özalp, Ankara Radyosunda Bir Konferans Verdi”, **Ulus**, 13 İllkânun 1935, s. 3.

Cumhuriyet'ten önceki dönemlerde yaşanan ulaşım sıkıntısından dolayı bölgeler arası ticaret yapılamamakta ve bu problem, ürünlerin dar bir alanda sıkışmasına neden olmaktadır. Bu nedenle 1925-1938 yılları arası Türkiye de önemli bir girişim olan demiryolları yatırımlarının ne kadar ilerlediğini ve belirli bir seviye kazandığını görmekteyiz.

Tablo 5. 1925-1938 Demiryolları Uzunluğu ve Tren Kilometreleri

Yıl	Hat Uzunluğu(Km)	Tren-Kilometreleri(Bin)
1925	3 957	2 938
1929	5 131	4 824
1930	5 632	5 196
1931	5 767	4 912
1932	6 040	4 270
1933	6 102	5 483
1934	6 192	7 820
1935	6 669	9 698
1936	6 849	11 979
1937	6 992	14 012
1938	7 148	15 598

Kaynak. Tüik, *İstatistik Göstergeler, 1923-2013* Ankara, 2013, s.395

1.1.3.3. Tarım ve Sanayi Alanına Yönelik Beklentiler

Yeni kurulan Cumhuriyet'in tarım ve sanayi alanında ilerlemesi adına ciddi çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların birçoğuna Cemiyet öncülük yapmıştır. Bu çerçevede, Başbakan 1930 yılında Cemiyet'in yapacağı faaliyetlerinden biri olan Ziraat Kongresi'nden bahsetmiş ve bu kongreye katılımın önemini anlatmıştır. Ayrıca ekonomik olarak kalkınmanın devlet ve halkın bir arada çalışmaları ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Başbakan İsmet İnönü tavsiye ve hedef içerikli konuşmasını şu sözleriyle ortaya koymuştur: *“Efendiler, hükümet ve halk teşkilatları bir tek iktisadi varlığın uzuvları gibi çalışmalıdır. Bizim maksadımız ve siyasetimiz böyle bir ahengi temin etmeye çalışmaktır”*⁴³⁰

⁴³⁰ İsmet Paşa'nın Konuşması”, *Hâkimiyeti Milliye*, 14 Kânunuevvel 1930, s. 4.

Başbakan İsmet İnönü, sanayileşme yolunda giden Türkiye'nin gelişimine değinirken, Başbakan'ın açıklamalarını destekler mahiyette bir konuşma da, Cemiyet Başkanı Kazım Özalp tarafından sunulmuştur. Ülkenin sanayi alanında ilerlemesinden ve açılan fabrikalardan bahseden Kazım Bey kısa vadede ekonomik hedeflere ulaşıldığını anlatmıştır. 1934 yılını hedeflerin gerçekleştiği bir yıl olarak kabul eden Kazım Bey ümit vadeden bir konuşma gerçekleştirmiştir.⁴³¹

Ülkede sanayi anlamında atılımlar yapılırken, bir yandan da tarım alanında görülen bu gelişmeler ekonomik istikrarın başladığının göstergesidir. Şüphesiz bu durumun sebebi, Türkiye'nin bir tarım ülkesi olması bilincinin sözde kalmayıp icraata dökülmesidir. Bu durumu destekleyen sebeplerin başında Cemiyet'in Sanayi Kongresi ile birlikte tarım kongrelerine de verdiği önem ve hükümetin bu doğrultuda attığı adımlar gelmektedir. Gelenekten gelen kara saban kültürünün yerine modern tarıma geçmeye çalışan ülkenin gelişimi bu atılımlar sayesinde olmuştur.

Sanayileşmeye değinen İçişleri Bakanı Şükrü Kaya,-1935 yılını- Türkiye Devletinin 5 yıllık sanayileşme planının gerçekleştiği yıl olarak ilan etmiştir. Şeker ve pamuk gibi iki önemli ürünün teminini sağlayan Türkiye'nin gelinen noktada, ikinci bir beş yıllık planı uygulamaya hazır olduğunu belirtmiştir.⁴³²

Ziraat Bakanı Muhlis Erkmen de, Türkiye'nin tarım alanında geldiği durumu konuşmasında şu şekilde özetlemiştir: “...*Genel savaştan önce yabancı illerden bir yılda 80 milyon kilo buğday, 165 milyon kilo un sokulmuştur. Bugün ise bizim yedi ayda dışarıya yaptığımız buğday satışı 115 milyon kiloyu bulmuştur.*”⁴³³

1.2. Dönemin Aydınları Tarafından Yapılan Değerlendirmeler

Cumhuriyet Dönemi'ndeki tasarruf hareketi devletin zorunlu teşvikiyle yapılmış bir hamle değildir. Tam aksine toplumun kaynaşmasıyla oluşan sosyal bir olgudur. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kuruluşunu öngörüsü yüksek olan devlet adamlarına borçlu olmasının yanında ilerlemesini de toplumdan aldığı güç sayesinde sağlamıştır. Özellikle toplum üzerinde etkili olan organlardan biri şüphesiz ki basın kanalları olmuştur. Bu kanallar, Cemiyet'in kuruluşundan Yerli Malı Haftası'nın

⁴³¹ “Kazım Özalp'ın Radyoda Söylediği Söylev”, **Cumhuriyet**, 13 Birinci Kanun 1934, s. 8.

⁴³² “İç İşleri Bakanımızın Radyoda Yaptığı Konuşma”, **Ulus**, 17 İlkânun 1935, s. 1.

⁴³³ “Ziraat Bakanı Bay Muhlis Erkmen Tarım Alanındaki Üstünlüğümüzü Anlattı”, **Ulus**, 16 İlkânun 1934, s. 1.

ilanına kadar devletin ekonomik olarak yaptığı tüm girişimlerde desteğini sürdürmüştür. Haftanın ilanını, programlarda yapılan konuşmaları ve Cemiyet'in diğer faaliyetlerini hafta boyunca manşetlerine taşımışlardır. Ayrıca dönemin ünlü yazarları, düşünürleri ve sivil toplum örgütleri bu iktisat hareketinde üzerlerine düşen vazifeyi yerine getirerek yazılarıyla ve konuşmalarıyla halkı olumlu anlamda yönlendirmişlerdir

1.2.1. Yerli Malı Haftası'nın Anlamına Yönelik Değerlendirmeler

Yerli Malı Haftası kutlamaları ilk ilan olduğu tarihten itibaren dönemin basın organlarında yer almıştır. 1930 yılındaki ilk Yerli Malı Haftası'nın açılışı Cumhuriyet Gazetesi'nde "*Vatandaş yerli malı giy ve para biriktir*" manşeti ile verilmiştir.⁴³⁴ Cumhuriyet dışındaki gazetelerde de bu manşetlere benzer ifadeler kullanılmıştır. Yerli Malı Haftası boyunca gazetelerde haftanın nasıl geçtiği, halk üzerindeki etkisi anlatılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Cemiyet'in etkinlikleri basın üzerinden topluma duyurulmuştur.

Dönemin önemli gazetecilerinden Yunus Nadi'nin yazısı hem Cemiyet'in görev sahasını tasvir etmekte hem de halk için tavsiyeler içermektedir. Yunus Nadi Yerli Malı Haftası'nın Türk insanı üzerinde uyandırdığı iktisadi şuura değinerek, Cemiyet'in faaliyetlerine teşekkür ile biten bir yazı kaleme almıştır. Yunus Nadi'nin dikkati çeken saptamaları şu şekildedir:

*"Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi'nin riyasetinde teşekkül eden bu Cemiyet faal bir suretle çalışmakta devam ederek şimdiye kadar milli iktisadiyatı gözlere çarptırarak ve ilerilere götürecektir birçok güzel işler yaptığı gibi daha birçok teşebbüsleri de kuvveden fiile çıkarmak yolunda yürüyor. Gene bu Cemiyet'in teşebbüsü ile 12 Birinci Kanunda yani bugünden başlayacak olan hafta Milli İktisat ve Tasarruf Haftası ittihaz ve ilan edilmiş bulunuyor. Bu hafta zarfında hepimizin hayatlarımızda milli iktisat ve tasarrufun her çeşit tatbikatı ile uğraşacağız. Hayatlara hâkim olan en kuvvetli müessir itiyat olduğu için halkımızı milli iktisat ve tasarruf işlerine her tedbirden daha müsmir bir surette alıştıracak olan bu teşebbüsteki isabetten dolayı cemiyeti tebrik ederiz"*⁴³⁵

⁴³⁴ "*Vatandaş yerli malı giy ve para biriktir*", **Cumhuriyet**, 12 Kânunuevvel 1930, s. 1.

⁴³⁵ "Yunus Nadi, *Vatandaşlar Milli İktisat Haftasındasınız*", **Cumhuriyet**, 12 Kânunuevvel 1930, s. 1.

Kadın mücadelesinin öncü isimlerden biri olan İffet Halim (Oruz) Hanım, Yerli Malı Haftası ile ilgili olumlu ifadeler kullanmaktadır. Kendisi, Haftanın Türk milleti için heyecan duyulan bir zaman dilimi olduğunu ve Türk milletinin her zamanki vazifesinin başında bulunduğunu vurgulamıştır. İffet Hanım, bu Haftanın heyecanı ile söylenenlerin sene boyunca takip edilerek sonuca ulaştırılması gerektiğini de sözlerine eklemiştir.⁴³⁶

Cumhuriyet döneminin etkin gazetecilerinden ve aynı zamanda siyaset adamı olan Falih Rıfki Atay da, duygularını ve Haftaya dair hedeflerini dile getirmektedir. Cemiyet'in prensiplerinin toplum tarafından her geçen yıl daha iyi benimsendiğini söyleyen Atay, Hafta'nın parolasını da *"Bu hafta Türkiye'nin parolası şudur: Tasarruf ve yerli malı! Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin bütün teşebbüsleri gibi bu hafta da pek iyi organize edilmiştir."* şeklinde ifade etmiştir.⁴³⁷

Falih Rıfki Atay'ın dikkat çektiği başka bir nokta ise hafta boyunca yapılan nutukların etkileyici olmasına yöneliktir. Bu bağlamda 1936 yılını değerlendiren yazar, şunları söylemektedir: *"Başbakanımızın açtığı Artırma ve Yerli Malı Haftası Ekonomi Bakanımızın nutku ile kapanmıştır. Başbakan ve onun bazı arkadaşları ile birlikte Cumhuriyet'in finans, ekonomi ve ziraat politikasını yeniden gözden geçirmiş oluyoruz. Her yıl geçtikçe bu nutukların hususiyeti büsbütün artıyor..."*⁴³⁸

Falih Rıfki'nin bir yandan halkın hükümete duyduğu güveni ifade ederken, diğer yandan da hükümet yetkililerinin paranın değeri konusundaki temkinine dikkat çektiği nutukların etkisini anlattığı yazısı Haftanın önemini özetleyen bir nitelik taşımaktadır.

Dönemin düşünürlerinden Zeki Mesut Bey, içinde bulunulan devirde tasarrufa ne kadar ihtiyaç duyulduğunun altını çizmektedir. Aynı zamanda Yerli Malı Haftası'nın halkın üzerinde meydana getirdiği olumlu etkilerden bahsederken, Haftanın önemini okuyucularına şu şekilde ifade etmiştir: *"Tasarruf ve Yerli Malı Haftasındayız. Şüphesizdir ki bu hafta bize tasarruf devrinde olduğumuzu canlı sözler ve kuvvetli tezahürler ile bir defa daha hatırlatmaktadır."*⁴³⁹

⁴³⁶ İffet Halim, "İktisat Haftası", **Hâkimiyeti Milliye**, 19 Kânunuevvel 1930, s. 2.

⁴³⁷ Falih Rıfki, "Bu Hafta", **Hâkimiyeti Milliye**, 14 Birinci kânun 1931, s. 1.

⁴³⁸ Falih Rıfki Atay, "Hafta Biterken" **Ulus**, 20 Kânunuevvel 1936, s. 1.

⁴³⁹ Zeki Mesut, "Tasarruf! Tasarruf", **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Birinci kânun 1932, s. 1.

Zeki Mesut Bey'in, 1933 Yerli Malı Haftası'nın açılışında Başbakan İsmet İnönü tarafından yapılan konuşmayı yorumlamıştır. Başbakan'ı beklenen bir ümidin müjdeleyicisi olarak niteleyen Mesut Bey, İnönü gibi büyük devlet adamlarının tecrübelerine güven duyulmasının gerekliliğine işaret etmiştir. İnönü'nün bahsi geçen konuşmasının Türk milletinin ekonomi planlamasına rehberlik edeceğini de vurgulamıştır.⁴⁴⁰

Hafta kutlamalarına olumsuz etki eden en önemli faktör hiç kuşkusuz hava koşullarıdır. Nitekim 1933 yılı Yerli Malı Haftası kutlamalarına dair basın organlarında yer alan metinlerde İstanbul'daki olumsuz hava şartlarının etkileri görülmektedir. Haftanın arzu edildiği biçimde değerlendirilememesi, basın organlarının birinde şu sözlerle anlatılmıştır:

“Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası göz açtırmayan şiddetli yağmurlar yüzünden bu senede sönük, daha doğrusu pek ıslak geçti. Kaç gündür tehir edilen resmigeçit nihayet dün yapılabildi. Bu resmigeçit te beş on otomobil ile üç dört levhadan ve Cumhuriyet abidesine konulan bir çelenkten ibaret kaldı.”⁴⁴¹

Bu sözlerle İstanbul'daki Hafta kutlamalarının olumsuz şartlardan ötürü hedeflenen şekilde gerçekleşmediği belirtildikten sonra çözüm olarak Yerli Malı Haftası'nın tarihini değiştirme fikri öne sürülmektedir.⁴⁴²

Beşinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'ndaki kutlamalarda yer alan faaliyetleri ele alan Burhan Asaf Belge, bu çalışmalardan övgü ile bahsetmiştir. Özellikle piyeslerin içeriğine ve performanstaki başarıya vurgu yapması, faaliyetlerin her geçen yıl daha da nitelik kazandığına bir delil oluşturmaktadır.⁴⁴³

Yerli Malı Haftası'nın önemine yönelik bir akademisyen de değerlendirmede bulunmuştur. Ankara Siyasal Bilgiler Direktörü Emin Erişilgil Haftanın değerini yorumlamış ve iktisatlı yaşamayı toplumsal bir görev olarak tanımlamıştır:

“Her milli ananenin, her milli müessesenin bir fonksiyonu, bir hizmeti vardır. O anane bu hizmet, bu fonksiyon itibarıyla kıymetlidir. Tasarruf ve Yerli Malı Haftası

⁴⁴⁰ Zeki Mesut, “Tasarrufun Manası”, **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Birinci kânun 1933, s. 1.

⁴⁴¹ Hem Nalına Mihına, “Tasarruf Haftasını Değiştirelim”, **Cumhuriyet**, 19 Kânunuevvel 1933, s. 3.

⁴⁴² **a.g.g.**, s. 3.

⁴⁴³ Burhan Belge “Haftanın Havası”, **Ulus**, 14 İlkânun 1934, s. 3.

bizi milli ekonomi alanında düşündürmek ve vazifelerimizi hatırlatmak işini görüyor”⁴⁴⁴

Cemiyet kuruluş felsefesi neticesinde Yerli Malı Haftası kutlamalarını Türkiye'nin birçok yerinde hayata geçirmiştir. Bu kutlamalar İstanbul ve Ankara'da olduğu gibi Eskişehir'de de varlık kazanmıştır. Sakarya Gazetesi Başyazarı Faruk Şükrü Yersel, Eskişehir'de kutlanan Altıncı Yerli Malı Haftasına dair düşünceleri dile getirmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nı artık bir ekonomi savaşının takip ettiğini belirten Yersel, ülkenin bu savaştaki konumunu olumlu olarak yorumlamıştır.⁴⁴⁵

Faruk Bey yazısının devamında, Türk ulusunun yaradılışı gereği her alanda özgürlüğüne düşkün olduğunu ve bir “*Hint racesinin klişe erkinliği, bir Şark Sultanının basmakalıp hürriyeti*” gibi tatmin olamayacağını vurgulamıştır. Bu milletin kesinlikle ekonomik bir esarete giremeyeceğini çünkü böyle bir durumda Türk adının tarihten silinebileceğini belirtmiş ve Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'nın Türk devrim tarihinde çok önemli bir yeri olduğunu vurgulamıştır.⁴⁴⁶

1.2.2. Tasarruf Politikasına Yönelik Değerlendirmeler

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kuruluş prensiplerinden yola çıkarak, tasarruflu yaşamayı bir tavsiyeden ziyade bir ihtiyaç olarak görmüş ve halka bu düşünceyi ideal bir yaşam biçimi olarak sunmuştur. Bu sunum içerik olarak yazılan metinlere de yansımıştır.

1930 yılında Birinci Yerli Malı Haftası'nın ilanında farklı gazetelerde çıkan yazıların ortak noktası, tasarrufun önemini anlatmaları olmuştur. Akşam gazetesi yazarlarından Nizamettin Ali: “*Meşrutiyet olur Cumhuriyet olur ve daha ne kadar kemale ermiş idare şekilleri varsa hepsi olur. Fakat bir idare şeklinden diğerine geçmekle zengin olamayız. Zengin olmamız için tasarruf lazımdır*”⁴⁴⁷ sözleriyle, maddi açıdan rahatlamanın yönetim şekline bağlı olmayıp, halka bağlı olduğunu vurgulamıştır.

⁴⁴⁴ Siyasal Bilgiler Okulu Direktörü B. Emin'in Radyodaki Konuşması”, **Ulus**, 14 Kânunuevvel 1935, s. 2.

⁴⁴⁵ Faruk Şükrü Yersel, “Tasarruf Duygusunun Sonuçları”, **Sakarya**, 13 İlk Kanun 1935, s. 1.

⁴⁴⁶ **a.g.g.**, s. 1.

⁴⁴⁷ Nizamettin Ali, “Tasarruf Bolluğa Erişmek için Kabildir”, **Akşam**, 13 Kânunuevvel 1930, s. 2.

Türkiye'deki ekonomik meseleler ile ilgili haftalık yazılar yazan Dr. Vedat Nedim Tör, ithal ürünlere yapılan harcamanın ülkeye verdiği zararı şu cümlelerle okuyucularına anlatmıştır: *“Parasının kıymeti tehlikede bulunan bir millet senede giyeceği, yiyeceği için harice 100 milyon lira vermek hovardalığında bulunmaz! Artık yerli malı kullanmak, milli kurtuluş hareketimizin başlıca umdelerinden biri haline girdi.”*⁴⁴⁸

Döneminin söz sahibi yazarlarından Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İlk Yerli Malı Haftası'nın açılışına dair kaleme aldığı yazısında, *“iktisat”* terimini, henüz bütün dünya ülkelerinin başa çıkmaya çalıştığı ve hala gizemini çözemediği bir mesele olarak resmetmiştir:

*“ Bu devrin iktisadi devir olduğuna şüphe yoktur. Avrupa, Amerika ve dolayısıyla bütün dünya milletlerini işgal eden meselelerin en başında iktisadi hadiseler yer tutar. En başında diyoruz; buna tek meselede diyebiliriz. Çünkü medeni âlem artık bütün ahlaki, fikri, dini ve hukuki davalarını halletmiş bulunuyor. Henüz halledemediği ve önünde karanlık bir muamma gibi irkilip kaldığı yegâne muadele hakikaten yalnız iktisattır.”*⁴⁴⁹

Şevket Süreyya da tasarruf fikrine verdiği desteği *“Cihan Biriktiriyor”* başlıklı yazısında şu cümlelerle ifade etmiştir: *“Tasarruf davası bir milli dava oldu. Şimdi en kuvvetli milletler, en çok biriktiren milletlerdir. Ve en çok biriktiren milletlerde gene en kuvvetli milletlerdir. Kuvvetli olmak istiyorsak biriktirelim”*⁴⁵⁰ Sebep-sonuç netliği içinde para biriktirmenin önemini anlatan Şevket Süreyya, kaleme aldığı bir diğer yazısında ise tasarruflu yaşamın bireysel yaşamdan toplumsal düzeye kadar uzanan geniş bir çizgide kendine yer bulması gerektiğini söylemiş ve çocukluktan itibaren tasarruf ahlakının oluşması adına özverili davranılmasını tavsiye etmiştir.⁴⁵¹

İktisadi çalışmalarıyla ön planda olan İsmail Hüsrev Tökin *“Milli İktisadiyatı Koruma Kararnamesi'ne”* atıfla kaleme aldığı yazıda, hükümetin bu süreçte planladığı hedefleri 2 başlık altında açıklamıştır. Bu hedefler, ilk aşamada ticari açığın olumsuz etkisinden Türk Lirasını kurtarmak; ikinci aşamada ise, iç

⁴⁴⁸ Dr. Vedat Nedim, “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Cuma Günü Başlıyor”, **Hâkimiyeti Milliye**, 11 Kânunuevvel 1930, s. 4.

⁴⁴⁹ Yakup Kadri, “Türkiye'nin İktisadi Hacmi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Kânunuevvel 1930, s. 1.

⁴⁵⁰ Şevket Süreyya, “Cihan Biriktiriyor”, **Hâkimiyeti Milliye**, 16 Kânunuevvel 1930, s. 2.

⁴⁵¹ Şevket Süreyya, “Tasarruf Terbiyesi”, **Akşam**, 13 Kânunuevvel 1931, s. 6.

pazarlardan gelen ürünlerle sanayi işletimini sürdürmek olarak belirtilmiştir.⁴⁵² İsmail Hüsrev Bey, tespit edilen hedeflere ulaşmanın da rastgele olamayacağını vurgulamış ve sanayi sektöründe millileşmenin planlanması gerektiğini işaret etmiştir.

Tasarruf politikasına yönelik dönemin yazarlarının açıklamaları, daha sonraki süreçte de devam etmiştir. Bu bağlamda İkinci Yerli Malı Haftası'nda yazılan metinlerden Falih Rıfkı Atay'ın yazısı halkın içinden olan söylemleriyle dikkat çekmektedir. Öncelikle, zihin dünyası itibariyle “savaş” sürecine tanıdık olan milletin hafızasına hitap ederek, bu süreci de “*milli bir savaşa*” benzetmiş ve takınılması gereken tavrın farklı olmadığını belirtmiştir. Çözümü “*kendi yağında kavrulmak*” ifadeleriyle sunduğu yazısında iktisadi mücadelenin zorluğunu belirtmek istemiştir.⁴⁵³

1932 yılında “*milli tasarruf*” fikri üzerinde duran Yunus Nadi, Başbakan İsmet İnönü'nün konuşmasına da atıfta bulunmuştur

*“Milli tasarruf nedir? Başvekil bunu tarif etti. Milli Tasarruf, milli sermaye demektir. Halkın milli müesseselerde biriken beşer onar parası milyonlar teşkil ederek memleket içinde hayırlı ve karlı işlerin vücut bulmasına amil olurlar. Böylelikle milli sermaye bir taraftan büyük işler gördüğü halde diğer taraftan kendine aldığı menfaat hisseleriyle büyüyen bitip tükenmez daha doğrusu daima artıp hiç eksilmez bir hazne olmuş olur ve milletlerin hakiki zenginlikleri işte buradadır.”*⁴⁵⁴

Yunus Nadi, tasarruf ve artırmanın önemine daha sonra da değinmiş ve bireysel bağlamda küçük olan çabaların dahi milli sermayeye nasıl faydalı olabileceğini açıklığa kavuşturmuştur. Tasarruf yapmanın önemine değinirken de damlaya damlaya göl olur deyimini kullanarak az da olsa artırmaya gidilmesinin gerekliliğini ifade etmiştir. Bu artırma sonucunda hedeflenen amacı da şu şekilde açıklamıştır: “*Her birimizde en çok kendi ülkemize, kendi ulusumuza yararlı olmalıyız. Şaşılacak*

⁴⁵² İsmail Hüsrev, “Milli İktisatta Plan”, **Hâkimiyeti Milliye**, 1 Kânunuevvel 1931, s. 2.

⁴⁵³ Falih Rıfkı, “Bu Hafta”, **Hâkimiyeti Milliye**, 14 Birinci kanun 1931, s. 1.

⁴⁵⁴ Yunus Nadi, “Tasarruf Haftası”, **Hâkimiyeti Milliye**, 1932, s. 1.

*iştir ki bütün yeryüzünde hemen bütün uluslar az çok bu yola dökülmek borçluluğunu duydular, ta liberal İngiltere 'ye varıncaya kadar'*⁴⁵⁵

Milli ekonominin gelişmesine dair duyduğu büyük mutluluğu kaleme alan bir yazar olarak da yine Yunus Nadi'yi görmekteyiz. Nadi, mevcut başarıyı hükümet ve milletin birlikte hareket etmesine bağlamıştır. Bu müşterek hareketin sonucu olarak elde edilen en büyük kazancı ise *"Ekonomik Terbiyenin Yükselmesi"* şeklinde yorumlamıştır.⁴⁵⁶

Tasarruf politikası uygulanırken ülkenin tüm kesiminin katılımı ile olacağı bilinmekteydi. Bu bağlamda ulusal boyutta yayın yapan gazeteler haricinde yerel bölgelerden de tasarruf bilincini artırıcı yazılar kaleme alınmıştır. Ziya Bora, 1934 yılında kaleme aldığı yazısında tasarruflu ve tutumlu olmayı bazı kişilerin yanlış anladığını belirtmiş ve tutumlu olmanın cimrilik manasına gelmediğini açıklığa kavuşturmuştur. Çiftçinin, işçinin, esnafın çalıştığını ve bu gayretlerin karşılık görmesi adına onlardan alış veriş yapılması gerektiğini söyleyen Bora, parayı yastık altında saklayarak işleyişe zarar geleceğini ve ekonomik olarak kalkınmanın daha da zorlaşacağını anlatmaya çalışmıştır.

Yazar duruma farklı bir açıdan da bakarak ; *"para biriktireyim"* derken, temel beslenmeden kesinti yapmanın delilik olduğunu ifade etmiş ve ekonomi ve tutumun aslında ne olduğunu şu örnekleri vererek açıklamıştır:

*"Yerli malı kullanalım, yerli malı giyelim, yiyelim, içelim, dışarıya çok mal satalım, az mal getirmeye çalışalım, akçamızın malımızın değerleri çok olsun, yurdumuzda yeni işler bulalım. Birbirimizin ekmeğine göz dikmeyelim. İnhisar ve imtiyaz düşünceleri ile ufak iş sahiplerini ezmeyelim..."*⁴⁵⁷

Türkiye'de tasarrufun ne anlama geldiğini açıklayan bir yazı da 1935 yılında Sadri Ertem tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, Tasarruf Haftası'nın ekonomik şiarın sembolü olduğunu belirterek tasarrufun sadece Türkiye için değil bütün dünya için zorunlu hale geldiği sonucuna varmıştır. Genel olarak Tasarruf yapılmasını

⁴⁵⁵ Yunus Nadi, "Ulusal Artırma Yedigünü", **Cumhuriyet**, 13 Birinci kanun 1934, s. 1.

⁴⁵⁶ Yunus Nadi, "Tasarruf Haftasını Başlarken Başbakanın Yaptığı Veciz Hülasa", **Cumhuriyet**, 14 Birinci Kanun 1937, s. 1.

⁴⁵⁷ Ziya Bora, "Ekonomi ve Tutum", **Sakarya**, 18 Birinci Kanun 1934, s. 1.

söylemek yerine, bölgelere göre tasarruf yapma yöntemini belirlemek gerektiğini anlatmıştır.⁴⁵⁸

Ertem yazısında bu durumu; tasarruf endüstrisi kurulmamış yerlerde “*dışını sık, az masraf et*” ikazında bulunurken, tarımda gelişmiş yerlerde “*Bol bol ye. Bol bol mal satın al. Tasarrufun baş düsturudur*” anlayışıyla davranmak gerektiğini anlatmıştır. İfadelerinde, bir süre önce şeker üretiminin az olduğu dönemlerde yapılan uyarılarda şekerin yerine incir, üzüm yenilmesi gerektiği söylenirken, 1935 yılında ülkede şeker üretimi istenilen seviyeye geldiği için artık şeker tüketilebileceğini açıklamıştır. Tasarrufa dair yorumlarda önceki zamanlarda, “*Paralarını çıkın yap, peynirin şişesini dışından yala*” denilerek artırıma gidilmesinin istendiğini belirten Ertem, yatırımı değerlendirirken iş hacmini artıracak, halka iş verecek bir duruma gelinmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁵⁹

Dönemin önemli isimlerinden Yaşar Nabi Nayır da, yerli malına verilen önemin geçen yıllar içinde gözle görülür derecede arttığını belirtmiştir. Halkın verdiği tepkileri büyük bir memnuniyet içinde ifade ederken: “*...Demek bu da bizde yapılmıyormuş!*” diyerek duygularını belirtmiştir. Ayrıca yabancı ürün ile karşılaşan halkın ısrarla yerli ürün talep etmelerinin de, yerli malı davasında övünç kaynağı olduğunu ifade etmiştir.⁴⁶⁰

1.2.3. Ülke Ekonomisine Yönelik Değerlendirmeler

Dönemin yazarları Türkiye’de meydana gelen ekonomik gelişmelere ve sonuçlarına yazılarında yer vererek okuyuculara ülkenin gelişimi noktasında bilgi vermişlerdir. Falih Rıfki Atay, 1932 yılı Yerli Malı Haftası dolayısıyla yazdığı yazıda, tasarruf terbiyesinin halk üzerinde uyandırdığı etkiye ve bankalardaki olumlu gelişmelere değinmiştir. Bu olumlu etkiyi Cemiyet’in ve Halk Fırkasının başarısı olarak yorumlamıştır.⁴⁶¹ Atay’ın da üzerinde önemle durduğu halk nezdindeki bu tasarruf terbiyesi sonuçları açısından da kendini göstermiştir. 1929 yılından itibaren bankaların gerek basın gerekse de farklı reklam yöntemleri ile halkı biriktirmeye özendirme faaliyetleri olumlu neticeler ortaya çıkarmıştır.

⁴⁵⁸ Sadri Ertem, “Türkiye’de Tasarruf Ne Demektir?”, **Yeni Mersin**, 18 Birinci Kanun 1935, s. 2.

⁴⁵⁹ **a.g.g.**, s. 2.

⁴⁶⁰ Yaşar Nabi, “Yerli Malı”, **Ulus**, 15 Kânunuevvel 1936, s. 2.

⁴⁶¹ Falih Rıfki, “Bu Hafta”, **Hâkimiyeti Milliye**, 12 Birinci kanun 1932, s. 1.

Aşağıdaki tabloda bankalarda tasarruf hesabı açtıran kişi sayısı verilmektedir. Bu rakamlar, halkın biriktirmeye ve artırmaya ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Tablo 6. 1929- 1935 Döneminde Bankalarda Tasarruf Hesabı Açtıran Kişi Sayısı

YIL	BANKALARDA TASARRUF HESABI AÇTIRANLAR
1929	59.551
1930	82.626
1931	104.223
1932	119.280
1933	167.379
1934	159.550
1935	180.425

Kaynak. Sait Emin Özbek, **Tasarruf ve Ekonomi İliminde Yeri**, Ankara 1936, s. 222. (Kitabın Bulunduğu Yer İçin bkz. Cumhuriyet Arşivi, **BCA.**, Fon Kodu: 490.1, Yer No: 1453.23.1.)

Ankara Siyasal Bilgiler Direktörü Emin Erişilgil'in, iktisatlı yaşamayı toplumsal bir görev olarak tanımladığını görmekteyiz. Erişilgil Cumhuriyet Dönemi ile Osmanlı Dönemi arasında bir karşılaştırma yapmakta ve "*milli tasarruf*" kavramının ancak içinde bulunulan dönemde anlaşılabileceğini söylemektedir. Lozan'ı bir milat olarak kabul ettiğini ve Lozan'dan önceki zihniyetin tasarruf konusunda zihninin müsait olmadığını söylerken, Osmanlı döneminin ekonomik çıkmazlarının sonuçları hakkında da bilgi vermiştir.⁴⁶²

Yerli Malı Haftası ile ilgili yazılan yazılar ulusal basında çok önemli bir yer tutmuştur. Fakat yerel basında kaleme alınan yazılar da ulusal basından geri kalmamıştır. Ülke ekonomisi ile ilgili Yeni Adana Gazetesi'nin Kurucusu Remzi Yüreğir, 1934 yılında bir yazı kaleme almıştır. Yüreğir yazısında, bir ülkenin genel olarak büyümesinin ekonomik refaha sahip olması ile mümkün olacağını belirtmiştir. Yazar, bu bağlamda Yerli Malı Haftası'nın vazifesini yerine getirdiğini vurgulamış ve şu sözlerle de ülkenin ekonomik anlamda gidişatını açıklamıştır:

⁴⁶² "Siyasal Bilgiler Okulu Direktörü B. Emin'in Radyodaki Konuşması", **Ulus**, 14 Kânunuevvel 1935, s. 2.

“Bundan sonra Türkiyeli para biriktirmeyi, yetiştirdiği ürünü yiyip giymeyi kendisine en büyük ülkü olarak tutmuş gidiyor. Bugün bankalarda milyonlarca lira tutan paramız vardır. Bütün yurttaş en önce kendi yetiştirdiği, kendi yaptığı yemek ve gezmekle kıvanç duyuyor. Bu gidiş ve bu düşüncelerimiz için en büyük işlerin görüleceğini müjdeliyor”⁴⁶³

Yerli Malı Haftası'nın kutlanması ile iktisadi uyanışa katkı sağlayan Cemiyet'in varlığı Urfa'da Celal Özbek tarafından kıvançla karşılanmıştır. Özbek, bu çerçevede Cumhuriyet'ten önce milli iktisatı koruma ve yükseltme adına mücadele veren bir kurumun olmadığını sadece *“Esham ve Tahvilat Odası”* adında yabancı unsurların güdümünde faaliyet sürdüren bir kurumun var olduğunu açıklamıştır. Bu kurumun dış güçlerin kontrolünde olmasından dolayı ülkenin gelişimi için hiçbir kaygı gütmediğini ifade etmiştir. Yazar, Cemiyet'in varlığı haricinde Cumhuriyet'in ülke menfaatlerini kazanma adına atılımda bulunduğu önemli girişimlerin başında Ticaret Odaları geldiğini belirtmiştir. Ticaret Odası'ndan başka Türkiye'nin diğer önemli kazanımlarından da şu şekilde bahsetmiştir:

“Tasarruf Haftaları, Milli Bankalar, kumbara, Ulus parası ile kurularak yurтта bacası tüten fabrikalar, yerli malı sergileri, kontenjan ve bunlar gibi birçok ekonomik Cumhuriyet izleri Türk ulusunun tasarruf ve iktisat hayatında varlıklar ve büyük ifadelerdir”⁴⁶⁴

Türkiye'nin uyguladığı sanayi politikasının olumlu sonuçlarını açıklayan Bekir Sukuti Beker, Trabzon'da kutlanan Altıncı Yerli Malı Haftası'nın önceki yıllara göre daha iyi bir şekilde geçtiğini belirtmiş ve bu bağlamda, ülkenin kazanımlarını örnekler vererek açıklamıştır: *“Fabrikalarımızın sayısı daha çok artmış Anadolu'nun ören, denizleri birbirine bağlayan demiryollarımız da çok uzamış, ekonomik ve artırım fikir ve hareketleri daha çok yayılmış, daha çok feyizli sonuçlar vermiştir”⁴⁶⁵*

Bir ulusun özgürlüğünü kaybetmesinin sadece toprak kaybetmesiyle olmadığını asıl kayıp iktisadi alanda olabileceğini ifade eden Hayrettin Ziya Taluy, önemli tespitlerde bulunmuştur. Kendisi, çeşitli örnekler vererek konuşmaya açıklık getirmiştir. Afrika ve Asya milletlerinin görünüşte hürriyetlerine kavuşmuş uluslar

⁴⁶³ Remzi Yüreğir, “Tutum günleri”, **Yeni Adana**, 14 Birinci Kanun 1934, s. 1.

⁴⁶⁴ Celal Özbek, “Bin Yılın Tutum Haftası Düünden Başladı”, **Yenilik**, 13 Birinci Kanun 1935, s. 1.

⁴⁶⁵ Bekir Sukuti Beker, “Ekonomi ve Artırım” **Yeni Yol**, 14 Birinci Kanun 1935, s. 1.

gibi görünmesine rağmen, ekonomik olarak dış devletler tarafından sömürülmeye devam edildiklerini anlatan Hayrettin Bey, asıl başarının ve özgürlüğün ekonomik olarak sağlanabileceğini anlatmaya çalışmıştır. Türkiye ile ilgili olan değerlendirmesinde ise şu açıklamalarda bulunmuştur:

*“ Biz iktisadi esaretin acısını çok yakından senelerce, hatta asırlarca tatmış bir milletiz. Bu acıyı çok içinden duymuş bir nesil bugün hala yaşıyor. Bu nesil İktisat ve Tasarruf Haftası'nda geçmiş dertlerimizle, yaşadığımız günlerin saadetini mukayese edebilmek imkânlarını, refaha kavuşmuş genç bir nesle daha iyi anlatabilmek fırsatını buluyor”*⁴⁶⁶

Ülke ekonomisine yönelik yorumların genelinde Atatürk'ün ekonomik hedefleri anlatılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda Nuri Ahmet Çimşit, Atatürk Türkiye'sinin başaramayacağı bir işin kalmadığını vurgulamıştır. Yazar bu şekilde iddialı bir açıklama yapmasına rağmen halktan ekonomik anlamda beklentisini dile getirmiştir. Yazar bu beklentisinde her Türkün bankada birikmiş bir parasının olması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca çocuk ve yetişkin demeden herkesin tasarruf yapmasını isteyen ve bankalarda hesap açmalarını tavsiye eden Çimşit, yazısının devamında da yerli malı kullanma vurgusunda bulunmuştur: *“ Bir taraftan yarını düşünerek artırmakla beraber, diğer taraftan da yerli malı satın almayı en önde gelen bir vazife olarak tanıyacağız. Ayakkabı alırken yerlisini, elbise yaptırırken yerli kumaşı arayıp bulacağız”*⁴⁶⁷

Nuri Ahmet Çimşit, 1937 yılında bir önceki yıl benimsediği düşüncelerine paralel olan bir yazı kaleme almıştır. Çimşit, yazısında tasarrufun önemine ve bankaların bu hareketteki rolüne değinerek ülkenin tasarruf resmini çizmeyi hedeflemiştir. Dokuz senelik süre zarfında halk tarafında bankalarda biriktirilen paranın yaklaşık olarak bir milyon liradan doksan milyon liraya yükseldiğini, bunun ise Cemiyet'in uyarıları vesilesiyle olduğu vurgulanmıştır.⁴⁶⁸

Daha önce belirtildiği gibi, 1938 yılı Dokuzuncu Yerli Malı Haftası'nın açılışını yapan Başbakan Celal Bayar, yaptığı konuşmada Türkiye'nin ekonomik gelişiminden bahsetmiş ve bu gelişimi gösterme adına rakamsal ifadeler kullanmıştır.

⁴⁶⁶ Hayrettin Ziya Taluy, “Tasarruf Haftası Münasebetiyle”, **Yeniyol**, 15 Birinci Kanun, 1936, s. 1.

⁴⁶⁷ Nuri Ahmet Çimşit, “Artırım ve Yerli Mallar Haftası”, **Yeşil Gireson**, 5 İlkânun 1936, s. 1.

⁴⁶⁸ Nuri Ahmet Çimşit, “Tasarruf Haftası Başlarken”, **Yeşil Gireson**, 11 Birinci Kanun 1937, s. 1.

Falih Rıfki Atay, gazetede ki köşesinde bu konuşmayı yorumlayan bir yazı kaleme almıştır. Bu değerlendirmesinde halkın tasarrufa verdiği ehemmiyeti ve bunun sonucunu şu sözlerle açıklamıştır:

*“...Halkın bankalardaki tasarruf yekûnu hemen hemen sıfırdan 102 milyon lirayı bulmuştur. Bu yekûnu memlekete yalnız iş ve kazanç hacmini artırdığı değil milli paraya devletin mali ve iktisadi politikasına halkın ne kadar sarsılmaz ve tam bir itimat beslemekte olduğunu ispat eder”*⁴⁶⁹

Mustafa Kemal Atatürk’ün 1938 yılında vefatı Yerli Malı Haftası kutlamalarında büyük bir etki uyandırdığı gibi, dönem yazarları üzerinde de etkisini göstermiştir. Haftaya dair yazılan yazılarda Atatürk’ün hatıralarına ve ekonomi ile alakalı sözlerine sık sık yer verilmiştir. Dönemin genç yazarlarından Cumhuriyet Gazetesinin kurucusu Yunus Nadi’nin oğlu Nadir Nadi de kaleme aldığı yazısında Mustafa Kemal Atatürk’ü yâd ederken bunun yanında önemli bir vecizesini de okuyucularıyla paylaşmıştır:

“Siyasi ve Askeri muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsunlar iktisadi muzafferiyetlerle terviç(destekleme) edilmezlerse kazanılan zaferler payidar olamaz” Nadir Nadi bu vecizeyi, Atatürk’ün engin ileri görüşlülüğü olarak yorumlamış ve Türkiye Cumhuriyeti’nin bunun en büyük delili olduğunu şu ifadelerle aktarmıştır: *“Biz de kimsenin anlayamadığı büyük hakikati ilk defa bundan on beş sene evvel yukardaki cümlesinde Ebedi Şef’imizin ağzından duymuştuk. Evet, yirminci asır millete kudret veren en mühim unsur şüphesiz ekonomik muvaffakiyetlerdir. Bunun canlı misali de işte genç Türkiye Cumhuriyeti!”*⁴⁷⁰

2. II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Yapılan Değerlendirmeler

2.1. Siyaset Adamı ve Bürokratların Değerlendirmeleri

Siyaset adamları 1939 sonrası dönemde Dünya Savaşı’nın başlaması ile yerli malı kullanmanın gerekliliğini anlatmadan daha çok tasarruf vurgusu yapmışlardır. Konuşmaların genelinde yaşanan ekonomik hadiselerden bilgi verilmesinin yanında toplumu teskin edici ifadeleri sıkça kullanmışlardır. Özellikle kıtlık döneminde gelebilecek olumsuz eleştirilere karşı bu duruma sebebiyet veren etkenler

⁴⁶⁹ Falih Rıfki Atay, “Rakamlar ve Manaları”, **Ulus**, İlkânun 1938, s. 1.

⁴⁷⁰ Nadir Nadi, “Milli Tasarruf Haftası”, **Cumhuriyet**, 13 Birinci kanun 1938, s. 1.

açıklanmıştır. Bununla birlikte savaş yıllarında Haftanın etkisini sürdürmeye çalışmalarının en büyük sebebi 1930-1938 kalkınma dönemini tekrardan oluşturabilme düşünceleridir. Bu analiz konuşmaların birçok yerinde görülebileceği gibi halkı motive etme adına da etkili bir yöntem olduğu söylenebilir. Ancak kıtlık yılları ve bunun sonuçları toplumda yıpranmaya ve mücadele azminin azalmasına neden olmuştur.

2.1.1.Yerli Malı Haftası'nın Anlamına Yönelik Değerlendirmeler

1938 yılından sonraki Haftalarda özellikle 1945'e kadar olan dönemde, ekonomik mücadelenin öneminin anlatılmaya devam edildiği görülmektedir. Bu çerçevede Başbakan Refik Saydam 12 Aralık 1939'da Onuncu Yerli Malı Haftası açılışını Ankara Halkevinde gerçekleştirdiği konuşma ile başlatmıştır. Saydam haftaya dair duyduğu mutluluğu bir milli bayram benzeterek açıklamıştır. Yaşanan bu sevinci *Cumhuriyet'in* halka hediye ettiği bir değer olarak görmektedir.⁴⁷¹

Başbakan düşüncelerini ifade ederken, Türk Milleti'nin ekonomik bağlamda arzu edilen seviyeyi elde edebilmesinin en büyük sebebinin Cumhuriyet yönetiminin varlığı olduğunu söylemektedir.

Kazım Özalp radyo konuşmasında, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin ülke ekonomisi için taşıdığı anlama bir kez daha dikkat çekmiştir. Yerli Malı ve Tasarruf Haftası kutlamalarının her yıl düzenlenmesini, ekonominin kendini görmesi bakımından tutulan bir ayna olarak ifade etmiştir:

*“Yurdun her yerinde kutlanan bu hafta memleketin ekonomi sahasındaki terakki vaziyetini gözden geçirmeye bunun için yeni tedbirler düşünmeye, iktisat ve tasarruf hamlelerini tazelemeye vesile oluyor. Ve bu maksat etrafında her nevi faaliyete fırsat veriliyor.”*⁴⁷²

Başbakan Refik Saydam'ın On Birinci Yerli Malı Haftası açılışında yapmış olduğu konuşma ise Cemiyet'in kuruluş yılından itibaren sürdürdüğü politikayı özetleyen bir niteliktedir. Hem bireysel hem de toplumsal tabanda etkileri

⁴⁷¹ “Başvekilimiz Dün Mühim Bir Nutukla Haftayı Açtı”, **Cumhuriyet**, 13 Birinci Kanun 1939, s. 1, 6.

⁴⁷² “General Kazım Özalp Radyoda Enteresan Bir Konuşma Yaptı”, **Ulus**, 13 Birinci Kanun 1939, s. 2.

gözlemlenebilen bir hareket olan iktisat hareketi, Başbakan'ın ifadelerinde şöyle sunulmuştur:

“...Milli İktisat ve Tasarruf hareketi tembelliğin verdiği vücut gevşekliğine çalışkanlığın vereceği gönül rahatlığını üstün tutan, işten kaçmanın sefalet ve pişmanlığı yerine iş çıkarmanın zevkini arayan bir hareketin ifadesidir. Şaşmayan tesiri: ferdin hayatında olduğu gibi, daha geniş ve daha derin olarak, milletin hayatında da kendini gösteren bir harekettir. Onun içindir ki, hükümetin bu mevzuda yaptığı ve yapmayı tasarladığı işlere dair hükümet reisinin vereceği izahatla Tasarruf ve Yerli Mallar Haftasını anmak, adet olmuştur”⁴⁷³

Cemiyet Başkanı Kazım Özalp, bir değerlendirmesinde 2. Dünya Savaşı'nın ikinci yılı içinde bulunulduğunu hatırlatmıştır. Bu haftanın, millet olarak ekonomimizi bir kere daha gözden geçirme imkânını verdiğini ise:

“Büyük insanlığın talihi üzerine şiddetle müessir olacak bir cihan harbinin ikinci yılı içinde başlayan bu Tasarruf ve Yerli Malı Haftasının en büyük kıymeti bize iktisadi varlığımız ve iktisadi vazifelerimiz üzerinde milletçe durmak ve düşünmek fırsatını vermesidir”⁴⁷⁴ sözleriyle ifade etmiştir.

Münakat Vekili (Ulaştırma Bakanlığı) Cevdet Kerim İncedayı da Haftaya yönelik vurguda bulunmaktadır. Haftanın millet olarak bilinçli bir duruşla benimsendiğini belirtmiştir. Bunun sebebini ise; huzurlu bir aile hayatının temelinde iktisat kültürünün yerleşmesiyle açıklamış ve ulusal hassasiyetin buna dayandığını izah etmiştir.⁴⁷⁵

Gümrük ve İhisarlar Vekili Raif Karadeniz, tasarruf alışkanlığının ekonomik kalkınmadaki vazgeçilmez rolüne işaret etmiş ve Cemiyet tarafından yapılan faaliyetlerden çok bahsedilmesinin sebebini bu büyük rolün etkisi olarak yorumlamıştır.⁴⁷⁶

⁴⁷³ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Dün Açıldı, Başvekilimiz Halkevinde Mühim Bir Nutuk verdi, İçinde Bulduğumuz Fevkalade Şartlara Rağmen İktisadi ve Mali Vaziyetimiz Çok İyidir”, **Ulus**, 13 Birinci Kanun 1940, s. 1.

⁴⁷⁴ “General Kazım Özalp 11’inci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Münasebetiyle Dün Ankara Radyosunda Bir Konuşma Yaptı”, **Ulus**, 13 Birinci Kanun 1940, s. 1-2.

⁴⁷⁵ “On Birinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftasının İkinci Gününde, Cevdet Kerim İncedayı Dün Akşam Radyoda Bir Konuşma Yaptı”, **Ulus**, 14 Birinci Kanun 1940, s. 6.

⁴⁷⁶ “Gümrük ve İhisarlar Vekili B. R. Karadeniz’in Ankara Radyosundaki Konuşması”, **Ulus**, 16 Birinci Kanun 1940, s. 1.

Savaş içerisinde diğer konuşmalarda da, Yerli Malı Haftası'nın önemi vurgulanmaya devam edilmiştir. 1941 yılı Yerli Malı Haftası'nın açılışını Başbakan Refik Saydam'a vekâleten Maliye Vekili Fuat Ağralı yapmıştır. Her yıl yapılan açılış konuşmalarını devletin millete verdiği bir hesap olarak niteleyen Ağralı, asıl hesabın ise her sahada önce bireylerin vermesi gerektiğini dinleyicilere aktarmıştır:

“...Günlük hayatımızın muhtelif safhalarında kazanmak için çalışırken, kazandığını harcarken, alış veriş ederken ve umumiyetle bu mevzuda söz söylerken ve hatta düşünürken, milli iktisat hareketine ne dereceye kadar uyabildiğimiz hesabını hepimiz sırasıyla kendimize, ailemize ve memleketimize karşı vermeye borçluyuz”⁴⁷⁷

Yerli Malı ve Tasarruf Haftası'nın her yıl düzenli olarak kutlanıyor olması, siyasilerin önceki yıllarla karşılaştırma yapılabilmesi açısından da kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir. Nitekim 2. Dünya Savaşı'nın 3. yılında (1941) yapılan konuşmada, Cemiyet Başkanı Kazım Özalp, barış atmosferinin bir yıl içinde ülkeye neler kazandırdığını anlatmıştır. Pek çok ülkenin savaşla boğuştuğunu ve bir yılı barış içerisinde geçirmenin ülke için çok büyük bir kazanç olduğunu vurgulamıştır.⁴⁷⁸

Afyon Vekili Şevket Raşit Hatipoğlu 1941 yılı kapanış konuşmasında, heyecanlı bir üslupla dinleyicilere seslenmiştir. İktisat ve tasarruf kavramlarını ‘*bitmeyecek bir dava*’ olarak isimlendiren Hatipoğlu, temennilerini belirtirken tasarruf mücadelesinin nesilden nesile geçerek bitmeden tükenmeden devam etmesinin ülkenin geleceği açısından önemli bir kazanım olacağını ifade etmiştir.⁴⁷⁹

1942 yılında dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu, Yerli Malı Haftası açılış konuşmasında sarf ettiği sözleriyle haftanın kutlanmasının asıl anlamını bir kere daha vatandaşlarına hatırlatmıştır. Yerli Malı Haftası sayesinde her yıl ülke olarak bir kere daha iktisadi durumun gözden geçirilmesine olanak sağlandığını belirtmiştir.⁴⁸⁰

⁴⁷⁷ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Başladı, Maliye Vekilimiz Dün Halkevinde Yapılan Törende Güzel Bir Nutuk Verdi”, **Ulus**, 13 Birinci Kanun 1941, s. 6.

⁴⁷⁸ “Yerli Malı Haftasında Gn. Kazım Özalp’ın Radyodaki Konuşması”, **Ulus**, 13 Birinci Kanun 1941, s. 1, 6.

⁴⁷⁹ “Tasarruf Haftası B. Şevket Raşit Hatipoğlu’nun Radyodaki Konferansı”, **Ulus**, 19 Birinci Kanun 1941, s. 2.

⁴⁸⁰ “13’üncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Başvekilimizin Bir Nutku İle Açıldı, Şükrü Saraçoğlu Dedi ki: Tuttuğumuz Yol Türk İktisat Yolu, Varacağımız Hedef de İktisadi İstiklal ve Türk’ün Refahıdır”, **Ulus**, 13 İlkânun 1942, s. 1.

Cemiyet Başkanı Kazım Özalp da, On Dördüncü Yerli Malı Haftası içinde yaptığı geniş çaplı yorumunda, Tasarruf hareketinin başlangıcından o güne kadar olan kısmını ele almış ve sebep-sonuç zinciriyle yaşanan olumlu tabloyu şöyle resmetmiştir. Barış yıllarında alınan tedbirlerin ve yerinde yapılan tasarruf hamlelerinin olumlu sonuçlarını savaş yıllarında açıkça gördüklerini vatandaşlara aktarmıştır.⁴⁸¹

Savaş bitmeden bir yıl önce Başbakan Şükrü Saraçoğlu, duygularını ifade ederken, Türkiye’yi istediği ekonomik hedeflere yaklaştıran bu haftanın genel olarak manasını açıklamıştır. Haftanın bir gelenek haline geldiğini ve Türk ülküsünün devamı adına çok önemli bir eksikliği giderdiğini belirtmiştir.⁴⁸²

2.1.2. Tasarruf Politikasına Yönelik Değerlendirmeler

Tasarruf politikasına yönelik değerlendirmeler Yerli Malı Haftası konuşmalarında sürekli yer bulmuştur. Özellikle savaş döneminin Türkiye üzerindeki olumsuzlukları giderme adına ortak bir çağrıda bulunulmuştur. Yapılan çağrıda tüm halk tasarruf yapmada bir araya getirmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede Başbakan Refik Saydam, Onuncu Yerli Malı Haftası açılış konuşmasında birçok konuda bilgi vermekle beraber, tasarruf hareketinin başarısını, devletin yatırım amaçlı olarak değerlendirdiği miktarın artması ile izah etmiştir. Rakamsal ifadelerle aktardığı yorumları şu şekildedir:

“Tasarruf hareketlerinden bahsederken bunun muayyen bir şekli olan devlet dâhili istikrazlarına da biraz temas etmek istiyorum. Cumhuriyet hükümetinin yeniden piyasaya çıkarmış olduğu tahviller ceman 36.500.000 liraya baliğ olmaktadır ki, bunu da tasarruf yükünlerine ilave etmek icap eder. Bunun 12 milyonu Ergani, 24,5 milyonu Erzurum demiryolu inşasına tahsis edilmiştir. Bilhassa küçük tasarruf erbabının iştirakini ve istifadesini temin için değerinin kıymeti 20 lira olarak

⁴⁸¹ “14’üncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Münasebetiyle Gl. Kazım Özalp’ın Radyodaki Konuşması”, **Ulus**, 13. İllkânun 1943, s. 2.

⁴⁸² “15’inci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Dün Başladı, Halkevinde Söylediği Bir Nutukla Haftayı Açan Başvekilimiz, Devlet Olarak ve İnsan Olarak Yaptığımız İşlerin Bir Bilançosunu çizdi”, **Ulus**, 15 Birinci Kanun 1944, s. 1.

tespit edilmiş olan bu tahvillerin gördüğü rağbet tasarruf fikrinin memleketimizdeki kuvvetine ayrı bir misal teşkil etmektedir”⁴⁸³

Başbakan Refik Saydam, o yıl içerisinde Sivas- Erzurum hattının açılması dolayısı ile satışa çıkan tahvillerin çok rağbet gördüğünü ve bu durumdan dolayı duyulan memnuniyeti de dile getirmiştir.⁴⁸⁴

Kazım Özalp da radyo konuşmasında, 2. Dünya Savaşı'nın ülke ekonomisine verebileceği zararları vurgulamış ve bir tedbir dönemine girildiğini belirtmiştir. Topyekûn millet olarak hassasiyet gösterilmesi gerektiğini belirttiği konuşmasında elektrik lambası gibi en lüzumlu maddelerin dahi tüketiminde dikkatli olunmasının altını çizmiş ve bunun da vatani bir vazife olduğunu sözlerine eklemiştir.⁴⁸⁵

Bilindiği üzere, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin başlıca kuruluş amaçlarından biri, halkın elinde olan ve evlerinde tutulmasından dolayı ölü niteliği taşıyan sermayelerini bankalara yatırarak ülkenin canlı sermaye akışına katkıda bulunmalarını sağlamaktır. Özalp te temel olarak bu konuya değinmiş ve bu amaç doğrultusunda alınan mesafeyi vatandaşlarla paylaşmıştır. Yirmi sene önce bankalardaki miktar bir milyon liraya ulaşmamışken, 1939 itibariyle bu miktarın yüz milyon lirayı geçtiğini belirtmiş ve yeni hedefin beş yüz milyon lira olduğunu ifade etmiştir.⁴⁸⁶

Ticaret Bakanı Nazmi Topçuoğlu da, 2. Dünya Savaşı'nın getirdiği olumsuz sonuçlardan ve devletin savaştan zarar görmemek için aldığı önlemlerden bahsetmiştir. Özellikle ithalat-ihracat dengesini ayrıca bir konu olarak ele aldığı konuşmasında Topçuoğlu, tasarruf hareketini daha önce yorumlanmayan bir bakış açısıyla halka sunmuştur. Ticaret Bakanı, bu ifadelerinde tasarruf hareketinin şehirlerde olduğu gibi bir bilinçle köylerde benimsenmediğini ve hayata geçirilemediğini vurgulamıştır. Bu durumun ise ülkemiz adına ciddi bir kayıp olduğunu, çünkü ülkedeki en büyük nüfus kitlesinin köylerde yaşadığına dikkat çekmiştir.⁴⁸⁷

⁴⁸³ “Başvekilimiz Dün Mühim Bir Nutukla Haftayı Açtı”, **Cumhuriyet**, 13 Birinci kanun 1939, s. 1, 6.

⁴⁸⁴ **a.g.g.**, s. 1, 6.

⁴⁸⁵ “General Kazım Özalp Radyoda Enteresan Bir Konuşma Yaptı”, **Ulus**, 13 Birinci kanun 1939, s. 2.

⁴⁸⁶ **a.g.g.**, s. 2.

⁴⁸⁷ “Ticaret Vekilimiz Radyoda Bir Konferans Verdi”, **Ulus**, 16 Birinci kanun 1939, s. 4.

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ise, radyo konuşmasında tasarruf yöntemi ile ilgili yaptığı tespitlerde tasarruf ve cimrilik arasındaki farkları açıklığa kavuşturmuştur. Tasarruf eden insanın ihtiyaçlarını gidermekle beraber elindeki miktardan artırdığını, cimri insanın ise kendisi dahi ihtiyaçlarını gidermekten mahrum bıraktığını belirtmiştir. Nihayetinde tasarruf eden insan daha rahat bir hayata kavuşurken, cimrilik eden insanın bu parayla dahi mutlu olamayacağını ifade etmiştir.⁴⁸⁸

Tasarruf politikaları, savaş süresince güncelliğini korumuştur. Bu çerçevede Kazım Özalp 1940 yılında tasarruflu yaşama ile ilgili önemli uyarılarda bulunduğu bir konuşma yapmıştır. Ülkenin doğrudan bir savaş içinde yer almasa bile dolaylı olarak bu savaşın içinde olduğunu ve bilinçli yaşama adına küçük hamlelerle de tasarruf konusunda dikkat edilmesi gerektiğini ve bunu halkın rahatlıkla pratiğe dökebileceğini çeşitli örneklerle açıklamıştır. Kazım Bey öncelikle zorunlu olunmadıkça seyahat edilmemesini tavsiye etmiştir. Bunun yanında şeker üretiminde yaşanan sıkıntıdan ötürü tüketimde azaltmaya gidilmesini şu cümlelerle ifade etmiştir: “...mesela; çayımıza üç şeker atıyorsak, iki şeker atmaya çalışalım, şekerli ihtiyaçlarımızı kısmen pekmezle ve sair kuru üzüm, incir, kayısı gibi şekerli yiyeceklerle kapatmaya çalışalım.”⁴⁸⁹ Özalp’ın ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, üzerinde titizlikle durulan her bir tasarruf kalemi, halkın bu alışkanlığı daha da benimsemesini sağlayacağından önem taşımaktadır.

1940 yılı açıklamasında Hasan Ali Yücel de, tasarruf fikrinin sağlıklı bir sistemde devam edebilmesi için gereken sorumluluğun öğretmenlere ait olduğunu belirtmiştir. Bunun nedenini belirtirken de, Mustafa Kemal’in yeni neslin öğretmenlerin eseri olacağı fikrini öne sürmüş ve toplumun refahının yeni neslin iktisadi şuur ile olgunlaştırılması sayesinde olacağını belirtmiştir. Yücel, öğretmenlere düşen sorumluluğun yanında ailelerin de evlatlarını bu konuda yetiştirmesini bir görev olarak bilmeleri gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁹⁰

⁴⁸⁸ “Maarif Vekilimiz Dün Akşam Ankara Radyosunda Güzel Bir Konuşma Yaptı”, **Ulus**, 14 Birinci kanun 1939, s. 1.

⁴⁸⁹ “General Kazım Özalp 11’inci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Münasebetiyle Dün Ankara Radyosunda Bir Konuşma Yaptı”, **Ulus**, 13 Birinci kanun 1940, s. 1-2.

⁴⁹⁰ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Dolayısıyla Maarif Vekilimiz Radyoda Güzel Bir Konuşma Yaptı”, **Ulus**, 15 Birinci Kanun 1940, s. 1, 5.

Ulaştırma Bakanı Cevdet Kerim İncedayı ise Türkiye'nin dünü ve bugünü karşılaştırarak üzerinde düşünülmesini istemiştir. İncedayı'nın sözlerinde özellikle vurguladığı nokta ise, Türk Milleti'nin iktisat ve tasarruf konusundaki kararlı tutumu ile kazandıklarıdır. Ona göre bu tutum sayesinde yıllar içinde alınan mesafe çok önemli bir noktaya gelmiştir.⁴⁹¹

Zonguldak Vekili Hazım Atf Kuyucak 1940 yılı konuşmasında, Cemiyet'in iki önemli amacını ele almıştır. Bu amaçların geçen süreyle doğru orantılı olarak nasıl bireysel zeminden toplumsal zemine dönüştüğünü ise şu cümlelerle anlatmıştır:

“İçinde bulunduğumuz dünya şartları göz önünde tutulursa tereddütsüz denilebilir ki, Cemiyet'in iki esaslı umdesi yani tasarruf ve milli sanayi teşvik ve himaye fikirleri hiçbir zaman bugünkü kadar ehemmiyetli ve adeta hayati olmamıştır. Tasarruf, dün belki şahsi bir emniyet meselesi sayılabilirdi. Bugün bilhassa bir milli emniyet meselesidir. Dün yerli malı davası belki yalnız bir sanayileşme meselesi, milli serveti artırmanın bir çaresi telaki olunabilirdi. Fakat bugün adeta bir milli müdafaa meselesi bir hayati davadır”⁴⁹²

1941 yılına gelindiğinde, Cemiyet Başkanı Kazım Özalp Türk Milletinin manevi değerlerine hitap etmektedir. Kendisi millet adına yapılabilecek fedakârlıkların bir sınırı olmadığını özellikle vurgulamaktadır. Özalp ayrıca zamanın hakkını vermenin ancak israfi terk etmekle mümkün olacağını şu şekilde belirtmektedir:

“Bir yandan istihsali her alanda artırmak için diğer yandan da istiklalimizi daraltacak, sarfiyatımızı azaltacak, mal kıtlığının önüne geçmeye çalışmalıyız. Bu harp ortasında sulhtaymış gibi yaşayamayız. Ve şükredeceğiz ki, bizden daha henüz can fedakârlığı istenmemektedir. Eğer gerekirse onu da seve seve yapmaya hazır olan bu kahraman milletin, günün icaplarını anlamamasına imkân yoktur. Tasarruflu, tutumlu, sade yaşayacağız. İsrافی en büyük milli hıyanet sayacağız. Her gün ve her zaman nereden nasıl ne kadar tasarruf edebileceğimizi düşüneceğiz.

⁴⁹¹ “On Birinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftasının İkinci Gününde, Cevdet Kerim İncedayı Dün Akşam Radyoda Bir Konuşma Yaptı”, **Ulus**, 14. Birinci kanun 1940, s. 6.

⁴⁹² “Hazım Atf Kuyucak'ın Radyoda Güzel Konuşması”, **Ulus**, 18 Birinci Kanun 1940, s. 1, 6.

*Hiçbir kıymeti ziyan etmeyeceğiz ve ancak böylelikle zamanımızın çetin şartlarına layık insan olduğumuzu ispat edeceğiz”*⁴⁹³

2. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri, Rize Vekili Fuat Sirmen'in halkı ikaz etmesine yol açmaktadır. Bu ikazlarında özellikle belirttiği nokta ithalat ürünlerinin tüketiminde daha dikkatli olunmasıdır. Aksi takdirde bu durumun getireceği olumsuz sonuçlar karşısında ülke olarak zor bir durumda kalınabilecektir. Fuat Sirmen konuşmasında dikkat çekmek istediği diğer bir mesele de, bireylerin ihtiyaç fazlası ürün almasının halka yansıyan zararlarıdır. Bu uyarıya Sirmen haricinde başka isimler de değinmişlerdir. Çünkü Türkiye'de savaş süresince toplumun en çok etkilendiği durum tüketim ürünlerinin azalması ve karaborsacılığın yaygın hale gelmesidir.⁴⁹⁴

C. H. P Umumi İdare Heyeti Azalarından B. Kasım Gülek, 1942'de Ankara Radyosu'nda yaptığı konuşmada: *“Para tasarrufu kadar mal ve madde tasarrufu da lazım”* diyerek tasarruf konusundaki yorumlarını sunmuştur. Bu yorumlardan en çok dikkat çeken, tasarrufun tüketimden daha büyük bir zevk sebebi olması yönündeki açıklamasıdır. İsmet İnönü'nün konuşmasından bir bölüm de paylaşarak, daha sağlam bir dayanakla şu cümleleri aktarmıştır:

*“İktisadi bakımdan harpte olduğumuzu unutmamalıyız. Bunu daima göz önünde tutarak hepimiz, her fert, her aile, milli servet ve varlığı koruyacak şekilde istihlakte bulunmalıyız. Yiyecek, giyecek, yakacak eşyası kullanırken, millete ait maddeleri sarf ettiğimizi düşünmeli ve bunları iyi kullanmakla milli servette tasarruf ettiğimizi göz önünde tutmalıyız. Böylece milli bir gayeye hizmet etmiş olmak, bizlere maddi istihlaktan daha derin, daha yüksek bir zevk verecektir.”*⁴⁹⁵

Konuşmasının devamında tasarruf edilebilecek diğer kalemlere değinen Gülek; bunları, herkesin uzmanlaştığı işi yapması, gereksiz yere yolculuk yapılmaması ve zamandan tasarruf edilmesi şeklinde sıralamıştır.⁴⁹⁶

Kasım Gülek, 1943 yılı On Dördüncü Yerli Malı Haftası'nda *“Tasarruf ve Taklit”* meselesini psikolojik temeliyle açıklayan bir konuşma gerçekleştirmiştir.

⁴⁹³ “Yerli Malı Haftasında Gn. Kazım Özalp'ın Radyodaki Konuşması”, **Ulus**, 13 Birinci kanun 1941, s. 1, 6.

⁴⁹⁴ “Tasarruf Haftasının 3'üncü Günü” **Ulus**, 15 Birinci kanun 1941, s. 5

⁴⁹⁵ “Para Tasarrufu Kadar Mal ve Madde Tasarrufu da Lazım“, **Ulus**, 18 ilkkânun 1942, s. 1.

⁴⁹⁶ **a.g.g.**, s. 1.

Daha önce sunulan pek çok siyasi yorumda, tasarrufun milli bir görev olarak anlatılması yaygın olduğundan, konuyu bir “*aşağılık kompleksiyle*” açıklayan Gülek’in şu ifadeleri farklılık arz etmektedir:

“Tasarrufun başlıca düşmanı başkalarını taklittir. Taklit ile tasarruf bir arada gidemez. İyi tahlil edecek olursak başkalarının yaşayış ve giyinişine özenmenin temelinde taklidi ve kendini aşağı hissetmek kompleksini buluruz. Filhakika itiraf etmediği halde şuurunun altında kendisini başkasından aşağı hisseden, onu taklit etmek ister”

Gülek konuşmasının devamında, süslenmenin doğal bir durum olduğunu ama taklidin tasarruf şartlarında mümkün olmadığını, özellikle yaşanan o dönemin şartları içerisinde bu hususlardan kaçınılması gerektiğini açıklamıştır.⁴⁹⁷

2.1.3. Türkiye Ekonomisi Üzerine Yapılan Değerlendirmeler

Dünyada meydana gelen savaş yıllarının Türkiye üzerindeki ekonomik etkileri toplum nezdinde ciddi bir şekilde yaşanmıştır. Sağlam bir ekonomik sisteme dayanmayan Türk ekonomisi savaşın getirdiği olumsuzlukları yaşamaya mecbur kalmıştır. Hafta boyunca yapılan yorumların ve konuşmaların genelinde yaşanan hadiselerden çıkış yolları anlatılmaya çalışılmış ve halk, savaşın getirdiği olumsuz etkiye karşı dirençli olmaya teşvik edilmiştir. Öte yandan üretim miktarının düşmesi ile birlikte halkta kıtlık endişesi oluşmaktadır. Bu nedenle siyasi erkân savaşın etkilerini giderme adına, üretimi teşvik edip tüketimde tasarruflu yaşamayı benimsetmeye çalışmıştır. Toplumun direncini güçlendirme adına da konuşmalarda motivasyon ön planda tutulmuştur.

2.1.3.1. Savaşın Ekonomiye Etkileri ve Türkiye'nin Genel Durumu

Savaşın ekonomik açıdan genel sonuçları Türkiye üzerinde ciddi etkiler uyandırmıştır. Bu durum halkın ekonomik anlamda darboğaza girmesine neden olmasının yanında, devleti de zorunlu iktisadi tedbirler almaya zorlamıştır. Hafta konuşmalarında ülkenin genel ekonomik durumu ve bu durum karşısında alınan

⁴⁹⁷ “XIV’üncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Dolayısıyla Bilecik Mebusu ve C.H.P Umumi İdare Heyeti Azası, B. Kasım Gülek’in Radyo Konuşması”, **Ulus**, 19 İkkânun 1943, s. 3.

tedbirlerden bahsedilerek halka bilgi verilmiştir. Bu konuşmalardan birinde, Maliye Vekili Fuat Ağralı, Başbakan Refik Saydam'a vekâleten yaptığı 1941'deki konuşmasında, Türkiye'nin genel ekonomik durumu ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. 2. Dünya Savaşı'nın ülke üzerindeki olumsuz etkilerinden bahsederek, ithalat- ihracat dengesi, yerli sanayinin durumu, tarımda seviyenin ne derece olduğu gibi ekonomik başlıklar hakkında bilgi vermiştir. Türkiye'nin durumu hakkında genel beklentisini de konuşmasının başlangıcında şu düşüncelerle anlatmıştır: “...İmtihan çetinleştiği nispette muvaffakiyeti neticesine olan güvenimizin artmasına haklı gösterecek sebepler de çoğalıyor.”⁴⁹⁸

Başbakan Şükrü Saraçoğlu ise 1942 yılına gelindiğinde, Türk halkını mücadeleye çağırış ve kararlı olmalarını istemiştir. “Birlik ve beraberlik” kavramlarının önemini bir kere daha açıklayan Saraçoğlu, özellikle ekonomik darboğazın olduğu ülke şartlarında “Varlık Vergisi” ne değinerek, buna da katlanmak gerektiğini ifade etmiştir. Nihayetinde varılması istenen hedefin ekonomik bağımsızlık ve refah içinde yaşayan bir Türkiye olduğunu sözlerine eklemiştir.⁴⁹⁹

On Dördüncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün de davetliler arasında bulunduğu bir konuşmayla açılmıştır. Açılışı gerçekleştiren Başbakan Şükrü Saraçoğlu, genel olarak o dönemdeki iktisadi sıkıntılardan bahsetmiş ve bu sıkıntıların çıkış yollarını anlatarak dinleyicilere ümit aşılama çalışmıştır. Konuşmasının bir yerinde artan devlet masraflarını “baş döndürücü bir şekilde” diyerek vurgulayan Saraçoğlu, 2. Dünya Savaşı'ndan önce 307 milyon lira olan Türkiye'nin bütçesinin, 1943 yılına gelindiğinde 900 milyon liraya çıktığını belirtmiştir. Bu rakamsal değerlerden sonra, devlet bünyesini aile yaşamına benzeten ifadeler kullanmıştır. Başbakan işten çıkarmaların yaşandığı dönemde, memurların devletin önemli bireyleri olduğuna değinmiş; hatta maaşlarının artırılması gerektiğini açıklamıştır. Aynı zamanda devletin girişimiyle başlayan işlerin hız kesmeden devam edilmesinin ülkenin refahı açısından önemli olduğunu vurgulamıştır.⁵⁰⁰

⁴⁹⁸ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Başladı, Maliye Vekilimiz Dün Halkevinde Yapılan Törende Güzel Bir Nutuk Verdi”, **Ulus**, 13 Birinci Kanun 1941, s. 6.

⁴⁹⁹ “13'üncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Başvekilimizin Bir Nutku İle Açıldı, Şükrü Saraçoğlu Dedi ki: Tuttuğumuz Yol Türk İktisat Yolu, Varacağımız Hedef de İktisadi İstiklal ve Türk'ün Refahıdır”, **Ulus**, 13 İlkânun 1942, s. 1.

⁵⁰⁰ “Başvekilimiz Tasarruf ve Yerli Malı Haftasını Dün Bir Nutukla Açtı”, **Ulus**, 13 İlkânun 1943, s. 2.

Konuşmasının devamında Başbakan Saraçoğlu, bütçenin neden arttığını sorgulayan halka hitaben; bu eleştirinin yerine, ‘*Neden daha fazla artmadı?*’ diye sormanın gerektiğini belirtmiştir. Bununla beraber, artan 600 milyon liranın %30’unun bütün işlere, %70’in ise sadece orduya harcandığını da açıklamıştır.

Başbakan Saraçoğlu, gelişmiş ülkelerin savunma gücü olan orduya ayırdıkları yüksek miktarı kendine referans olarak almış ve bu konuda eleştiri yöneltenlere şu cevabı vermiştir:

*“Bundan sonra da ordumuzdan hiç bir şey esirgenmeyecektir. Çünkü kendini bilen milletlerde medeni insanlar cemiyetinde hürriyet, istiklal, vatan ve millet manaları çok derin ve çok pahalıya mal olan manalardır. Ve icap ederlerse bizde bu uğurda varımızı yoğumuzu verdikten sonra kanımızı da vermekte bir an tereddüt etmeyeceğiz. Onun için ben devlet masrafları neden bu kadar çoğaldı sorgusundan değil, neden daha fazla çoğalmadı sualinden endişe etmekteyim”*⁵⁰¹

Savaşın bitmesinden hemen sonra da, ülkenin geçmişteki durumuna yönelik tespitler yapılmıştır. Bu bağlamda Başbakan Saraçoğlu, 1945 yılında savaş sonrası durumun Türkiye üzerinde bıraktığı olumsuz etkilere değinmiştir. Aynı zamanda samimi bir itirafta da bulunarak, “*devlet olarak verilen kararların en zor olanlarının iktisadi alanda olduğunu*” söylemiştir. Savaş sonucunda ülkenin tecrübe ettiği genel kayıpları hakkında ise şu bilgileri vermiştir:

*“Harple beraber bir milyon Türk çocuğu istihsal saflarını bırakarak, istihlak saflarına geçmiş. İstihsal azalmış, istihlak çoğalmış, ticaret siyasileşmiş, muhtekirler türemiş, masraflar hiçbir ölçüye sığmaz hale gelmiş, faydalı ve yaratıcı işler azalmış; işte bu şartlar altında Türk çocukları bu zorlukları yenmeye davet edilmişlerdir. Bu pek zor ve korkunç işler için uzun yıllar içinde alınan tedbirlerin büyük kısımları hemen kâmilen muvaffak olmuş ve bunu başaran Türk çocuklarını öğünecek bir duruma yükselmiştir”*⁵⁰²

Başbakan Şükrü Saraçoğlu aynı zamanda, dönemin yazarları tarafından eleştirilen iki soruya cevap vermektedir. Bu sorular; enflasyonun artması ve ülkedeki pahalılık konuları üzerine yöneltilmiştir. Başbakan’ın bu sorulara cevap olarak

⁵⁰¹ a.g.g., s. 2.

⁵⁰² “Başbakanımız Güzel Bir Söylevle Artırım ve Yerli Malı Haftasını Açtı”, **Ulus**, 13 Aralık 1945, s.2

yaptığı açıklama, genel hatlarıyla “savaşın kaçınılmaz iki sonucu” olarak özetlenebilir. Rakamsal değerlerle verdiği izah ise şu içeriktedir:

“Haklı olarak pahalılıktan kısmen mesul tutulan emisyon bizde hiçbir vakit tehlikeli bir duruma girmemiştir. Filvaki harpten önce 230 milyon lira olan emisyonun bir milyara yaklaşmış olması iyi bir şey değildir. Fakat korkulacak bir şey de değildir. Nitekim bir aralık 993 milyona varmış emisyon bugün 893 milyona düşmüştür. Bundan maada Maliye Bakanı yeni yıl bütçesinde, Merkez Bankası’na yüz yirmi küsur milyon lira ödemeyi derpiş etmiştir. Bu suretle bu miktar 800 milyondan aşağı düşecek demektir. Bundan başka Toprak Mahsulleri Ofisi elindeki miktarı satar, merkez bankasına olan borçlarını öderse tedavüldeki para altı yüz küsur milyona düşecek demektir.”

Başbakan, “pahalılık sorusuna” gelince, savaş sürecinin zorunluluklarından bahsetmiştir. Ordunun sayısının artmasından, üretimin düşmesine, vergilerin artmasından dış ve iç ticaretin siyasilleşmesine kadar uzanan bir çizgide pahalılığı artıran etkenleri açıklamıştır.⁵⁰³

Antalya Vekili Nurullah Sümer 1942 yılında gerçekleştirdiği radyo konuşmasında, Türkiye’nin son 3 yıldaki durumunu yansıtan açıklamalarda bulunmuştur. Dünya ekonomisinden bağımsız bir Türkiye ekonomisi olamayacağını altını çizen Sümer, içinden geçilen zorlu süreci şu ifadelerle aktarmıştır: “...*Milli iktisadımız üç yıldır bu kapalı durumda darlığı karşılayabilmek için yetinme rejiminin mahrumiyetlerini ve ıstıraplarını çekmektedir*”⁵⁰⁴

Nafia Vekili Sırrı Day, Türkiye’nin bayındırlık faaliyetlerinden demiryolu, karayolu, inşaat ve su durumları hakkında bilgi verdikten sonra özellikle su ve elektrik mevzuunda açıklamalarda bulunmuştur. Henüz millet olarak bu iki temel ihtiyacı karşılamada istenilen seviyeye gelemediğini belirten Day, bu amaçla atılan bir adımı dile getirmiştir. Atılan bu adım sayesinde, yabancı sermaye kuruluşlarının elinde bulunan su ve elektrik tesislerinin satın alınarak ülkenin ihtiyacının karşılanacağını belirtmiştir.⁵⁰⁵

⁵⁰³ a.g.g., s. 2

⁵⁰⁴ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Dolayısıyla N. Sümer’in Radyodaki Konuşması”, **Ulus**, 16 Birinci Kanun 1942, s. 2-3.

⁵⁰⁵ “Nafia Vekilinin Radyodaki Konuşması”, **Ulus**, 16 İlk kanun 1943, s. 2.

On Beşinci Yerli Malı Haftası konuşmacılarından Ticaret Vekâleti Müsteşarı Cahit Zamangil ise, savaş sonrası yaşanacak ekonomik sıkıntılara karşı halkı hazırlama adına düşüncelerini dile getirmiştir. Bu açıklamalarında, gerek üretimde gerekse sanayi girişimlerinde istenilen seviyeye barış ortamında hızlı bir şekilde ulaşılabileceğine dair ümit verici dileklerini sunmuştur.⁵⁰⁶

Manisa Vekili Haldun Sarhan da sayıca az olan bankalara mukabil olarak Türkiye'nin artık tasarruf sandıklarına ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Tespit ettiği bu ihtiyacın ancak "*Posta Tasarruf Bankaları*" sistemiyle giderilebileceğini söylemiştir. Çünkü ülkedeki en küçük tasarruf miktarına erişebilmede toplam 300 şubesiyle Ziraat Bankası yetersiz kalmakta ve posta şebekelerinin önemi daha çok anlaşılmaktadır.⁵⁰⁷

Sözünü ettiği "*postaların*" taşıyacağı nitelikleri de özetlemeyi ihmal etmeyen Sarhan, bu sayede ülke adına çok büyük bir katkı sağlanacağını belirtmiştir. Bankaların tatil günlerinde dahi bu postanelerin açık olması gerektiğini, bu şekilde tüm bireylerin bir posta pulu kadar tasarruf yapmasının önünün açılacağını anlatmıştır. Bunun sonucu olarak da tasarruf ve biriktirme bilinci toplumun tüm kesimlerine kadar inebilecektir.⁵⁰⁸

Kazım Özalp de 1944 yılı konuşmasında, savaş sonrası sanayi ihtiyacını dile getiren bir açıklama yapıyordu. Gelişmiş sanayiye sahip bir toplumun dünya piyasasında geleceği konumu aktarırken, sanayi alanında ilerleyen bir milletle geri kalan arasında çok farklar olduğunu, özellikle bu durumun savaş döneminde kendini gösterdiğini açıklamaya çalışmıştır. Sanayi alanında ilerleyen toplumların dünya piyasasında her zaman pazar alanı bulacağını ve yaşanan olumsuz gelişmelerden etkilenmesinin de güç olduğunu söylemiştir.⁵⁰⁹

⁵⁰⁶“Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Dolayısıyla, Ticaret Vekilliği Müsteşarı B. Cahit Zamangil'in Dün Yaptığı Radyo Konuşması”, **Ulus**, 15 İlkânun 1944, s. 1.

⁵⁰⁷“Bir Posta Tasarruf Bankası Kurmalıyız”, **Ulus**, 19 İlk kanun 1944, s. 2, 3.

⁵⁰⁸ **a.g.g.**, s. 2, 3.

⁵⁰⁹“Tasarruf Haftasının Başlaması Dolayısıyla Gl. Kazım Özalp'in Radyo Konuşması”, **Ulus**, 13 Birinci kânun 1944, s. 2.

2.1.3.2. Üretim Politikası ve Tarımdaki Gelişmelere Yönelik Tespitler

Üretim ve tüketim dengesinin korunmaya ihtiyacı olduğu en önemli zaman diliminde yani savaş yıllarında, Türk hükümeti bir takım önlemler almıştır. Ancak ne var ki bu önlemler yeterli düzeyde olmayıp toplum içerisinde ekonomik istikrarsızlık meydana getirmiştir. Hafta boyunca yapılan konuşmalarda üretim ve tüketim dengesini koruma adına alınacak önlemlerden bahsedilmiş ve halktan bu konuda ciddi fedakârlık beklenmiştir.

Tarımdaki gelişmelere dair bir konuşma gerçekleştiren Ziraat Vekili Muhlis Erkmen, 1939'daki radyo konuşmasında Türkiye'nin tarım alanında son 11 yılda geldiği yeri oldukça açık örneklerle dinleyicilere sunmuştur. Özellikle buğday sektöründe verdiği örnek dikkat çekicidir. Ülke olarak 1930lara kadar ithal etmek durumunda kaldığımız bu ürünün, 1939 yılı itibariyle tonlarca miktarda ihraç edilebiliyor olması sevindirici bir durumdu. İhraç edilen buğday miktarı da iki yüz elli bin ton civarında idi. Ancak savaşın başladığı yıllarda tarım alanında bu denli gelişmeler umut verici olmasına rağmen savaşın kızıştığı dönemlerde Türkiye'de üretimin düştüğü görülmüş, buğdayı ihraç etmek bir yana ülke kendi iç piyasasını karşılayamaz hale gelmişti.⁵¹⁰

Başbakan Refik Saydam ise 1940 yılında ekonomiye yönelik olumlu açıklamalarda bulunmaktadır. Dünyanın maddi buhranının ülkeye zarar vermediğini söyleyen Başbakan, bu düşüncelerini 1940 yılı tarımsal üretim miktarıyla desteklemekteydi:

“Bu yıl (1940) zirai istihşalatımız son yıllar vasatilerinin biraz üstünde olmuştur. Elde ettiğimiz yükünler, memleketin istihlak miktarıyla yıllık ihtiyat payı mecmuundan fazladır. Bilhassa Orta Anadolu'da mahsul çiftçilerimizi memnun bırakan bir bolluktur. Müstahsil iyi pazar şartları karşısındadır...”⁵¹¹

Ziraat Vekili Müsteşar Abidin Ege de, Türkiye'nin dünyada tarım alanında söz sahibi olduğunu belirtmiş ve bu tespiti özellikle üretim sahasında geçmişten bu

⁵¹⁰ “Ziraat Vekilimiz Radyoda Bir Nutuk Verdi”, **Ulus**, 18 Birinci kânun 1939, s. 2.

⁵¹¹ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Dün Açıldı, Başvekilimiz Dr. Refik Saydam Halkevinde Mühim Bir Nutuk Söyledi” **Ulus**, 13 Birinci kanun 1940, s. 2

yana görülen rakamsal artışla açıklamıştır. Bununla beraber daha yapılacak çok işin olduğunu heyecanlı bir üslupla şöyle ifade etmiştir:

*“ Türkiye Cumhuriyeti Türkiye ziraatını ekiliş sahası itibariyle 6 milyon hektar ile aldı. Bugün 12 milyon hektara çıkardı. Bütün zirai istihsalatımızı da 6 milyon ton olarak buldu. Bugün bu miktar 12 milyon tonu aştı. Fakat bu kâfi mi? Asla çünkü henüz hasretle bizden ekilmesini bekleyen bize verimini saçmak isteyen ziraata elverişli topraklarımızın ancak yarısı üzerinde çalışıyoruz. Diğer yarısı bizi bekliyor, beni ekin, biçin koynumda yatan ve uyuyan serveti, milli benliğimizin kuvvetine katın diyor”*⁵¹²

Üretime duyulan ihtiyacı Türkiye adına en iyi yorumlayanlardan biri olan, İktisat Vekili Sırrı Day, Yerli Malı Haftası konuşmasında, yaşanan harp sıkıntısından kurtulmanın birinci yolunun üretimden geçtiğini ama üretim sağlamak için yeterli eleman kalitesinin olmadığını söylemektedir. O’na göre sanayi alanında ilerleme adına ne kadar mesafe alınmış olursa bile, bilgili ve tecrübeli bir işçi sınıfının olmaması halinde bu ilerleme belirli bir seviyede kalacaktır. Bu durumdan dolayı, kalite seviyesi yüksek bir işçi grubunun oluşması için çalışmalara başlanması gerektiğine işaret etmiştir.⁵¹³

Başbakan Şükrü Saraçoğlu 1942 yılına gelindiğinde halktan bir isteğini dile getirmiştir. Buna göre tasarrufu ön plana çıkararak üretimi artırmayı ve tüketimde azalmaya gidilmesini talep etmektedir. Savaş yıllarının Türkiye üzerindeki en olumsuz tarafının bu durumdan kaynaklandığını ve bu durumdan çıkış yolunun azami derecede tasarruf ile mümkün olabileceğini vurgulamak istemiştir. Her bireyin günde bir kuruşluk artırım yapması sonucu gelebilecek durumu ise şu sözlerle açıklamıştır: *“Şayet muvaffak olursak yılda 140 milyon liralık bir varlık yığını ile memleketimizi kuvvetlendirmiş oluruz. Bu harp yıllarında istihsalimizi çoğaltmak ve istihlakimizi azaltmak için çok dikkatli olalım”*⁵¹⁴

Kazım Özalp aynı yılki konuşmasında, Türkiye’nin bir barış atmosferinde yaşadığını ve bu durumun memnuniyet verici olduğunu dile getirmektedir. İfadelerinde, ekonomik darboğazdan kurtulmanın ancak üretimi artırmakla ve

⁵¹² “Tasarruf Haftası Ziraat Vekâleti Müsteşarı Radyoda Bir Konuşma Yaptı”, **Ulus**, 18 Birinci kanun 1941, s. 2.

⁵¹³ “İktisat Vekilimizin Radyoda Konuşması”, **Ulus**, 16 Birinci kanun 1941, s. 3.

⁵¹⁴ **a.g.g.**, s. 4.

çalışmakla mümkün olacağını anlatan Özalp, ordunun bakımının ve masraflarının millet olarak karşılanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu durum için yaptığı yorumda da “*Bu bir fedakârlık değil, en tabii bir vazifedir*”⁵¹⁵ ifadelerini kullanmaktaydı.

Ticaret Vekili Dr. Behçet Uz ise radyo konuşmasında, üretime duyulan ihtiyacın yanı sıra üretimde önemli bir yer teşkil eden makinelerin kullanımına dair bir ikazda bulunmuştur. Uz, Milli Şef İsmet İnönü’nün kullandığı “*Cehaletin Vergisi Çok Ağır*” sözüne de atıfta bulunarak, Türkiye’de zorluklarla alınan makinelerin çok defa bilgisizlikten dolayı kullanılamaz hale geldiğini ve bunun ülkeye zararının büyük olduğunu belirtmiştir.⁵¹⁶

Savaş yıllarında, hükümet kanadından diğer isimlerin de üretime vurgu yapmaları söz konusudur. Bu bağlamda İktisat Vekili Fuat Sirmen, 1943 yılında yapmış olduğu konuşmasında, hükümetin üretimi çoğaltmak için aldığı tedbirlerden bahsederek, öncelikle yapılması gerekenlere işaret etmiştir. Bu öncelikleri ifade ederken üretim artışının işçi sayısını artırmakla mümkün olabileceğini belirtmiştir. Mevcut işçi verimini sağlama adına da çalışanların her alanda tatmin edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁵¹⁷

Ziraat Vekili Şevket Raşit Hatipoğlu da, Türk köylüsüne her zaman olduğundan daha fazla ihtiyaç duyulduğunu düşünmektedir. Özellikle bu harp yıllarında üretim tüm dünyada düştüğü için, Türk köylüsünü bir kere daha üretime teşvik etmiştir. Türk köylüsünün üretimde üzerine düşen sorumluluğun farkında olduğunu ve bu uğurda fedakârlıklarda bulunduğunu vurguladıktan sonra, savaş sonrasında yaşanacak olan sıkıntıların baş göstermeden önleminin alınması gerektiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla Hatipoğlu’nun sözlerinin ikaz mahiyeti taşıması, tarım alanında hükümetin öngördüğü muhtemel problemlere işaret etmektedir.⁵¹⁸

Savaş bitikten sonra da üretim konusu gündemdeki yerini korumayı sürdürmüştür. Bu doğrultuda Kütahya Vekili Vedit Uzgören, 1945 Haftası için

⁵¹⁵ “13’üncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Münasebetiyle, General Kazım Özalp’ın Radyoda Yaptığı Konuşma”, **Ulus**, 13 İllkânun 1942, s. 4.

⁵¹⁶ “Darlığı Azaltacak Tedbirler: İthalat, İhracat ve İstihsal Artıyor”, **Ulus**, 15 İllkânun 1942, s. 2.

⁵¹⁷ XIV’üncü Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Dolayısıyla İktisat Vekilimizin Radyodaki Konuşması”, **Ulus**, 14 İllkânun 1943, s. 3.

⁵¹⁸ “Ziraat Vekilimizin Konuşması”, **Ulus**, 18 İllkânun 1943, s. 3.

yaptığı konuşmasında Türkiye'nin ihracatta yaşadığı problemleri açıklamıştır. Ürünlerin yüksek bir maliyetle üretilmesinden dolayı satış fiyatlarının da yüksek olduğunu belirtirken, bu durumdan kaynaklanan sıkıntılardan dolayı istenilen verimin elde edilemediğini ve ihracatın güç duruma düştüğünü ifade ediyordu.⁵¹⁹

Cemiyet Başkanı Kazım Özalp, 1946 yılı konuşmasında, 2. Dünya Savaşı'nın fiilen bitmiş olmasına rağmen dünyada ve Türkiye'de ekonomik dengelerin henüz yerleşmediğini belirtmiş ve Türkiye'deki geçiş sürecine değinmiştir. Daha önce de üzerinde durulduğu gibi, ihraç ürünlerinin fiyatlarının yüksek olmasının doğurduğu olumsuz sonuçların, halkı da zor durumda bıraktığını açıklamıştır.⁵²⁰

Kazım Bey, konuşmasının devamında; bu problemin çözülebilmesi için para dengesinin ayarlanması gerektiğini ve ancak bu suretle ihracatta bir hareketlilik olacağını, ayrıca sanayileşme yolunda da büyük adımlar atılacağını vurgulamıştır.⁵²¹

1947 yılı On Sekizinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası'nda konuşan Dr. Haldun Sarhan'ın ise önceki yıllardaki konuşmacılardan farklı olarak, balıkçılık konusuna değindiği görülmektedir. Balıkçılık sektörünün ülke ekonomisine sağlayabileceği büyük katkıyı Sarhan şu ifadelerle sunmuştur:

*“Bize bugün de yarın da milyonlarca liralık döviz sağlayacak bir kaynağımız balıkçılıktır. Büyük milli israflarımızdan birisi de milyonlarca liralık balığın her gün sularımızdan göçüp gitmesine göz yummamızdır”*⁵²²

2.1.3.3. Yaşanan Ekonomik Sıkıntılara Yönelik Görüşler

II. Dünya Savaşı'nın ekonomik sonuçlarının toplum üzerindeki etkilerini giderme adına çalışmalar yapılmıştır. Bunun yanında, halkı bu konuda dirençli tutmak için Hafta konuşmalarında olumlu mesajlar verilmeye çalışılmıştır. Bu konuşmaların birinde 1939 yılında Başbakan Refik Saydam, ihracat mallarımızın dünya piyasasındaki değerine işaret ederek, tedirginlik uyandıracak hiçbir sebep olmadığını şu ifadelerle dile getirmiştir: *“Gerek sanayi iptidai maddesi olarak kullanılan ve gerekse gıda maddesi olarak istihsal olunan çeşitli ve yüksek vasıf ve hususiyetleriyle mütemayiz mahsullerimizle, başta kömür olmak üzere madenlerimizin dış*

⁵¹⁹ “Vedit Uzgören'in Radyoda Konuşması”, **Ulus**, 13 Aralık 1945, s. 2.

⁵²⁰ “Artırma Haftası Dün Başladı”, **Ulus**, 13 Aralık 1946, s. 2.

⁵²¹ **a.g.g.**, s. 2.

⁵²² “18'inci Ekonomi ve Artırma Haftası Dün Başladı”, **Ulus**, 13 Aralık 1947, s. 5.

piyasalarda iyi fiyatla kolayca kuvvetli müşteriler bulacağından hiç şüphe edilmemelidir.”

Refik Saydam, yaptığı bu tespite dayanak olması maksadıyla, “*Milli Şef*” İsmet İnönü’nün sözlerine konuşmasında yer vermiştir. Tüm güç durumlar karşısında dahi Türkiye’nin en az sıkıntı gören ülkeler arasında olacağını belirterek, ordunun ve halkın üretim ihtiyacını karşılamakta hiçbir güçlük çekilmeyeceğini anlatmıştır. Başbakan İsmet İnönü’nün ümit aşıl原因an bu sözlerinden bahsederek kendisinin de aynı düşüncede olduğunu ve halkın başlayan savaş yıllarında tedirginlikten uzak kalmasını istemiştir.⁵²³

Başbakan Refik Saydam, milleti tedirginliğe düşmekten korumak maksadıyla daha önce yaptığı açıklamaları bir kez daha istatistik verilerle dile getirmiştir. Bu bağlamda Başbakan, ülkenin 10 aylık bir süre kapsamında ortaya koyduğu ithalat ve ihracat sonuçlarını 1938 ve 1939 seneleri verileriyle karşılaştırmıştır:

*“1938 senesinde hariç ticaretimiz geçen senelere nazaran faik bir inkişaf göstermiş olmakla beraber harici ticaret bilançomuz memleketin iktisat cihazlanmasından mütevellit olarak, ithal ihtiyacının büyük mikyasta artmış olması dolayısıyla, aleyhte kapanmıştı. Elimizde bulunan 10 aylık istatistik rakamları, 1939 senesi harici ticaret bilançomuzu lehte bir bakiye ile kapayacağımızı şimdiden kabul etmemize müsait bulunmaktadır. 1938 senesinin 10 aylık ihracat kıymeti yüz milyon dört yüz bin lira iken bu kıymet 1939 yılının aynı aylarında üç milyon üç yüz bin lira fazlasıyla yüz üç milyon yedi yüz bin liraya çıkmıştır. İthalatımıza gelince: 1938 senesinin 10 aylık ithalat kıymeti yüz yirmi yedi milyon dört yüz bin lira iken, bu kıymet 1939 senesinin aynı aylarında yirmi bir milyon yüz bin lira noksanıyla, yüz altı milyon üç yüz bin liraya düşmüştür. 1938 senesinin 10 aylık muvazenesi aleyhimize yirmi yedi milyon liralık bir bakiye göstermişken, aynı muvazene 1939 senesinde ancak iki buçuk milyondan ibaret aleyhte bir bakiye göstermektedir.”*⁵²⁴

Başbakan Refik Saydam, ülkenin ticari durumuna dair yaptığı açıklamalarla, bu sahada da sıkıntı yaşanmadığını halk ile paylaşmıştır. İthalat yapılan ülkelerle yaşanan bazı zorluklara da değinen Saydam’ın ifadeleri yine ümit dolu bir üsluptadır.

⁵²³ “Başvekilimiz Dün Mühim Bir Nutukla Haftayı Açtı”, **Cumhuriyet**, 13 Birinci kanun 1939, s. 1, 6.

⁵²⁴ **a.g.g.**, s. 1, 6.

Kendisi ülkeler ile yaşanan ticaret sıkıntısını ulaşım ağının zorluğuna bağlarken rakamsal örnekler verdiği konuşmasında 1939'da ithalat- ihracat bilançosunun 9 milyon olduğunu 1940 yılındaki on aylık süre zarfında ise bu bilançonun 30 milyon civarına çıktığını açıklamıştır.⁵²⁵

Başbakan Şükrü Saraçoğlu 1944 yılına gelindiğinde, Türkiye'nin genel mali durumunu oldukça pozitif bir tablo halinde halka sunmuştur. Konuşmasında Merkez Bankasının altın ve para rezervi hakkında bilgi veren Saraçoğlu, savaş öncesi ve sonrasını şu sözlerle karşılaştırmıştır:

*“Dünya harbi başlarken tedavüldeki paramızın yekûnu 230 milyon lira idi. Buna mukabil Merkez Bankamızın kasasında yalnız 26 ton altın bulunuyordu. 1942 yılının sonunda tedavüldeki para miktarı 742 milyon liraya, altın miktarı da(...)143 tona çıkmıştır. 1944 senesi sonlarında ise tedavüldeki para miktarı 970 milyon liraya, kasadaki altın miktarı 196 tona çıkmıştır. Ve ayrıca 31 milyon liralık döviz mevcuttur. Bu rakamlar bankanın gün geçtikçe daha sağlam bir durumda olduğunu gösterdiği kadar memleket mali ve iktisadi işlerinin sağlam temellere ve iyi hesaplara dayandığını gösterir. Ve böylece tuttuğumuz yolda yürümenin memleket ve millet menfaatine uygun olduğu kanaatini yaratır.”*⁵²⁶

Zor geçen savaş yıllarının akabinde açıklanan bu sözlerde Başbakan'ın halkı tedirginlikten kurtarma amacına da sahip olduğu söylenebilir.

Kazım Özalp da, Türk halkına gerçekçi ve bir o kadar da olumlu bir bakış açısıyla olaylara bakmasını tavsiye etmiştir. Dünya Savaşı yaşanırken barış içinde olabilmenin kıymetinin bilinmesi gerektiğini anlatmış ve yaşanan hadiselerden etkilenmenin normal olduğunu ve dünya alevler içinde yanarken Türkiye'nin bu durumdan uzak kalmasının imkânsız olduğunu belirtmiştir. Özalp karamsar bir tablo çizilmesin yanlış olduğunu vurgularken, yaşanan bu hadiseler karşısında çok çalışılmasını tavsiye ediyordu.⁵²⁷

⁵²⁵ “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Dün Açıldı, Başvekilimiz Dr. Refik Saydam Halkevinde Mühim Bir Nutuk Söyledi”, **Ulus**, 13 Birinci Kanun 1940, s. 2.

⁵²⁶ “15'inci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Dün Başladı, Halkevinde Söylediği Bir Nutukla Haftayı Açan Başvekilimiz, Devlet Olarak ve İnsan Olarak Yaptığımız İşlerin Bir Bilançosunu çizdi”, **Ulus**, 13 Birinci kanun 1944, s. 2.

⁵²⁷ “Yerli Malı Haftasında Gn. Kazım Özalp'ın Radyodaki Konuşması”, **Ulus**, 13 Birinci kanun 1941, s. 6.

2.2. Dönemin Aydınları Tarafından Yapılan Değerlendirmeler

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Yerli Malı Haftası kutlamalarını ilk yıllarda olduğu kadar kapsamlı olmasa bile 2. Dünya Savaşı ve çok partili hayata geçiş döneminde de sürdürmüştür. Nitekim Cemiyet ve ülke için zor bir zaman dilimi olan ve 1939'da başlayan, 2. Dünya Savaşı, Hafta için düzenlenen etkinliklerde kısıtlamaya gidilmesine neden olmuştur. 1929'dan itibaren Türkiye'de özellikle ekonomi sektöründe gözlemlenen gelişmeler ise savaş yıllarına gelindiğinde durgunluğa uğramıştır. Ülkede üretim ve tüketim dengesinin kaybolması, toplumdaki bireylerin yaşam standartları arasındaki sınıfsal farklar ve devletin ekonomik yaptırımları Türkiye'de olumsuz bir tablo oluşturmuştur. Bu süreç içerisinde basın ve bazı aydınların üstlendiği görev ise, bahsi geçen olumsuzluklardan halkın çok etkilenmemesini temin etmek olmuştur. Nitekim dönem içinde yazılan pek çok yazı ve yapılan konuşmaların büyük çoğunluğu, halka ümit vermek ve daha olumlu sonuçlar için tavsiyelerde bulunmak görevini yerine getirmiştir. Bununla birlikte, savaş yıllarının getirdiği olumsuzluklar karşısında halkı dinç tutma adına yazılan olumlu metinlerin yanı sıra, hükümete yöneltilen az da olsa olumsuz eleştiriler de söz konusudur.

2.2.1. Yerli Malı Haftasına Yönelik Değerlendirmeler

Yerli Malı Haftası kutlamaları II. Dünya Savaşı'nın olumsuz şartlarına rağmen ara verilmeden devam ettirilmiştir. Ancak 1945'ten sonra çok partili hayata geçiş döneminde, basındaki Hafta etkinlikleri yerini siyasi olaylara bırakmıştır. Bununla birlikte bazı yazar ve düşünürlerin Haftanın etkisini sürdürme adına yazılar kaleme aldıkları görülmektedir.

Dönemin önemli yazarlarından Peyami Safa'nın, 1939 Onuncu Yerli Malı ve Tasarruf Haftası'na dair yaptığı yorumlar zihinlerde yer etmiştir. Çünkü Safa o yılı, "*Tasarruf Haftalarının En Canlısı*" olarak nitelemektedir ve bunun en büyük sebebi olarak da 2. Dünya Savaşı'nın yaşanıyor olmasını göstermektedir. Kendisi yılın öne çıkan özelliklerini şu cümlelerle açıklamıştır:

"Onuncu Tasarruf Haftasının bundan evvelkilerine hiç benzemeyen yeni bir manası var: Avrupa'nın dört büyük ve bir küçük devleti harbediyor. Tesir dalgaları

*Okyanuslar, Uzak şarka, şimal ve cenup Amerika'sına kadar uzanan bu mücadele şartları içinde, bütün bitaraf veya gayri muharip devletlerinki gibi, Türk ekonomisi de büyük bir istihale geçiyor. Sulh ekonomisinden harp ekonomisine doğru her gün yeni bir muvazeneye intibak zaruretiyle, istikrarsız cambaz hareketleri yapan memleketler arasında, biz de varız.”*⁵²⁸

Yerli Malı Haftası'na verilen önemi bir başka açıdan Mardin'in yerel yazarlarından İbrahim Necdet Göker'in kaleme aldığı yazısında görmekteyiz. Yazar Cumhuriyet'in yarınlarına ulaşabilme adına Yerli Malı Haftası'nın çok isabetli bir organizasyon olduğuna işaret etmiştir. Ayrıca Haftanın milli geleneklerden biri haline geldiğini belirterek, ekonomik kalkınma adına Cumhuriyet'in en önemli girişimlerinden biri olan bu Haftanın ehemmiyetini ve getirdiği olumlu sonuçları vurgulayarak düşüncelerini dile getirmiştir.⁵²⁹

Şevket Rado, 1942 yılında kaleme aldığı yazısında tasarruf anlayışının bir haftayla sınırlı kalmasından ziyade bütün bir seneye yerleştirilmesine, bu savaş yıllarında çok ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Haftanın yaşanan ekonomik sıkıntılara karşı bir savunma mekanizması taşıdığını belirterek tasarruf ve artırmada bireylere düşen sorumluluğun bu zaman diliminde öne çıktığını anlatmıştır.⁵³⁰

Falih Rıfki Atay da yaşanan olumsuz hadiseler karşısında her zaman gösterilen iktisadi mücadelenin daha fazlasının gösterileceği yıllar olduğunu belirtmiş ve üretimi artırma tüketimi de azaltma konusuna fevkalade önem verilmesi gerektiğini okuyucularıyla paylaşmıştır.⁵³¹

Falih Rıfki, Hafta içinde düzenlenen faaliyetlerin Türk halkı tarafından, mecburiyetten dolayı yapılan birtakım uygulamalar olarak değil, başarıya ulaşmak adına yapılan bir vazife olarak algılanması gerektiğini düşünmektedir.⁵³²

Savaş yıllarının olumsuz sonuçlarına karşı mücadele azmini artırma adına basın organlarında yazılar kaleme alınmasına daha sonrada devam edilmiştir. 1942 yılında Ulus gazetesindeki “Yankılar” adlı köşede, Yerli Malı Haftası'nın her zaman olduğundan daha büyük bir önem taşıdığı gerçekçi bir üslupla dile getirilmiştir.

⁵²⁸ Peyami Safa, “Tasarruf Haftalarının En Canlısı”, **Cumhuriyet**, 15 İkinci kanun 1939, s. 3.

⁵²⁹ İbrahim Necdet Göker, “Tutum Haftası”, **Ulus Sesi**, 16 Birinci Kanun 1939, s. 2.

⁵³⁰ Şevket Rado, “Tasarruf Üzerine”, **Akşam**, 15 Kânunuevvel 1942, s. 2.

⁵³¹ Falih Rıfki Atay, “Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası”, **Ulus**, 12 Birinci kanun 1942, s. 1.

⁵³² **a.g.g.**, s. 1.

Yazıda, dünyayı sarsan İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye sınırları içerisine girmemiş olsa da, geçim zorluğu ve maddi sıkıntılarla ülke çapında kendisini hissettirdiği düşüncesi okuyucularla paylaşılmıştır.⁵³³

İlgili yazıda ayrıca Cemiyet'in savaş döneminde sıkça kullandığı bir vecize kullanılmış ve bu konuda bazı uyarılarda bulunulmuştur:

“Mala hücum malın fiyatını yükseltir; yükselen fiyat paranın kıymetini düşürür. On Üçüncü Haftada bir yol daha hatırlayalım ki, dünyayı yakıp kavuran savaş, yurdun dışında; fakat tutum, para biriktirme ve ekonomi savaşı yurdun içindedir.”⁵³⁴

1942 yılı Yerli Malı Haftası, Türk halkı için manevi bir öneme sahip olan Kurban Bayramı'na denk gelmiştir. Zaman dilimindeki bu uygunluk Haftaya dair farklı bir bakış açısı ortaya çıkarmıştır:

“Yarın Kurban Bayramı! Mağazalar, şekerçi dükkânları dolu mu? değil mi? Vakit bulup dikkat edemedim. Fakat hepimiz şu suali ya sormuş yahut düşünmüşüzdür: bayramda misafirlere ne ikram edeceğiz? Her halde şeker değil, her halde şekerleme değil, her halde çikolata değil, her halde likör değil vs. Nihayet ziyaretçilerimizin ağızını mutlaka tatlandırmak istiyorsanız, şeker kabına incirle üzüm koyar, likör kadehlerine pek koyu olmayan pekmez sunabilirsiniz. Bu öğütlerimin sebebi sadece dünyada malum olan hali değildir. Bu bayram aynı zamanda Tutum ve Artırım Haftasına da rastlıyor”⁵³⁵

II. Dünya Savaşı'nın altıncı yılına girilmesine rağmen, Haftanın ülke içerisindeki önemini kaybetmediğine ve on beş yıldır mutlulukla kutlandığına değinen Ahmed Halil; Başbakan'ın açılış konuşmasından, Hafta etkinliklerinden bahsetmiş ve tasarruf vecizelerinin her yeri süslemesinden duyduğu hazzı vurgulamıştır. Ayrıca yazar, toplum olarak geçmiş ile mukayese yapılmasına neden olan bu Haftanın ilerleme adına teşvik edici bir görevi olduğunu okuyucuları ile paylaşmıştır.⁵³⁶

1946 yılına gelindiğinde her yıl tekrarlanan Hafta faaliyetleri kapsamında yerli malı kullanımının eskisi kadar vurgulanmadığı görülmektedir. Bu bağlamda Ahmed

⁵³³ Yankılar, “On Üçüncü Hafta” **Ulus**, 12 İlkânun 1942, s. 2.

⁵³⁴ **a.g.g.**, s. 2.

⁵³⁵ Yankılar, “Tutum ve Artırım Haftasına Rastlayan Bayram, **Ulus**, 17 İlkânun 1942, s. 2.

⁵³⁶ Ahmed Halil, “Tasarruf İstatistiklerinin Ehemmiyetine Dair”, **Cumhuriyet**, 14 Birinci kanun 1944, s. 2.

Halil, Yerli Malı Haftası'nın başladığını gösteren temel özelliklere dikkat çekmiş ve Haftada gördüğü eksikliği şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Evvelki gün mektepten dönen oğlumun defterine hocasının “Damlaya Damlaya Göl Olur” atasözünü yazdığını gördüm ve kendisinden de mualliminin buna ilave ettiği diğer öğütleri dinlediğim zaman Tasarruf Haftası'nın gene gelip çattığını fark ettim. Ertesi günkü gazeteler bermutat -Milli Ekonomi ve Artırma Derneği'nin- dövizlerini neşre başladılar. Mektepteki törenlerin programlarını neşrettiler.”

Yazar gördüğü bu eksikliğin sorumluluğunu Cemiyet'in yetkililerine vermekte ve bu konuda cevap beklediğini vurgulamaktadır: *“...Eğer bu yani artık yerli malı kullanma vaazları vermeyiş kasti ise doğrusu yazık! Bu takdirde de alakalı muharrirler -Milli Ekonomi ve Artırma Derneği- azaları böyle bir vazgeçişin sebeplerini halka anlatmalıdırlar”⁵³⁷*

Sosyolog ve Fikir Adamı Prof. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu 1947'de kaleme aldığı yazısında bazı dönem yazarlarının aksine haftanın halk üzerindeki etkisinin önceki yıllara nispeten azaldığını belirtmiştir. Fındıkoğlu ifadeleriyle, bir yandan Haftanın kutlanma yöntemlerinin rutinleşmesinden yakınırken, diğer yandan da konuşmacıların devam eden heyecanına dikkat çekmiştir.⁵³⁸

Yerli Malı Haftası kutlamaları ile ilgili olumlu haberlerin yanında, bazı basın organlarında Haftaya dair eleştiriler de görülmektedir. Mersin'de yayın yapan bir gazetede, “*Hür Can*” mahlaslı kişinin düşünceleri kısa bir yazı olarak gazetede yerini almıştır. Yazıda geçen ifadelerde Haftanın önemine dair yorumda bulunarak tekdüzelikten sıyrılıp farklı bir yöntem benimsenmesi şu sözlerle talep edilmiştir.

“Her yıl olduğu gibi bu yılda 12 Aralık Artırma ve Yerli Malı Haftası başlıyor. Senelerdir devam eden bu haftanın memlekete ve millete sağladığı iyiliği acaba hesap eden oldu mu? Bana kalırsa tasarruf terbiyesi de bir alışkanlık işidir. Ve beşikten başlar. Bu terbiyeyi millet bünyesinde yerleştirmek için senede bir hafta nutuklar söylemek toplantılar yapmak fayda vermez esaslı tedbir almalı”⁵³⁹

⁵³⁷ Ahmed Halil, “Tasarruf Zihniyeti ve Devlet”, **Cumhuriyet**, 18 Aralık 1946, s. 2.

⁵³⁸ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, “Bu Seneki Tasarruf Haftasının Hususiyetleri”, **Cumhuriyet**, 12 Aralık 1947, s. 2.

⁵³⁹ Hür Can “Artırma” **Yeni Mersin**, 12 Aralık 1948, s. 1.

2.2.2. Tasarruf Politikasına Yönelik Değerlendirmeler

Cumhuriyet sonrası yılların tasnifi yapıldığında, tasarruf kavramının en çok önem kazandığı zamanın 1939 sonrası yıllar olduğu söylenebilir. 2. Dünya Savaşı'nın oluşturduğu istikrarsız atmosfer, ekonomi sektörüne de yansımış ve savaşa girmeyen bir ülke olmasına rağmen bu durum Türkiye'yi de tedirgin etmiştir. Halkın üretim – tüketim dengesini sürdürebilmesi ve mevcut olan ürünlerle yetinmeye çalışması, bu dönemde aydınların halka sunduğu tavsiyelerin başında gelmektedir.

Halka yapılan tavsiyelerde hükümet yetkilileriyle paralel bir yol takip eden yazarlardan, Fazıl Ahmet Aykaç “İktisadi Terbiyemize Dair” adlı yazı kaleme almıştır. Yazar Başbakan'ın 1939 yılı açılış konuşmasını yorumlamış ve ekonomik terbiyeyi tüm halka ışık tutan bir meşale gibi tasvir ettiği şu sözlerle okuyucularının zihninde bir milli hedef profili oluşturmuştur:

“...Ekonomik terbiye bir millete tıpkı beden, fikir, ahlak idealleri ile mesleki bedii ve fenni şuur için olduğu gibi tek mil yurttaşlar ve milli kurumların maddi ve manevi sermayeleri üzerinde de en verimli surette çalışmaktır. Sonrada yurt servetinin hiçbir servetini boşa helak etmeyerek, faydalı bir istihlake alışmak azmidir ve iktidaradır”⁵⁴⁰

Falih Rıfki Atay da 1939 yılı yazısında Başbakan Refik Saydam'ın açılış konuşması üzerinde önemli tespitlerde bulunmuştur. Başbakan'ın kullandığı rakamsal ifadelerin halkın nezdinde güvenilirliği artırdığını vurgulayan Atay, iktisat adına oluşan olumlu süreci değerlendirmiştir. Güzel vaatlerin insanların zihninde bir balon gibi sönmeye neden olduğunu belirterek, Başbakanın konuşmasının sağlam temellere dayandığını ifade etmiştir. Bu sağlam temelleri anlatan Atay, harpten en az zarar gören ülkenin Türkiye olduğunu söylemiş, bunun nedeninin de her türlü donanımına sahip olma adına girişimde bulunan ülkenin alt yapısını oluşturmaya çalışmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Falih Rıfki Atay yazısını bitirirken, hükümet kanadının üzerine düşen bütün görevleri yapacağını belirterek, halkı da aynı sorumluluk şuuruna davet etmiştir.⁵⁴¹

⁵⁴⁰ Fazıl Ahmet Aykaç, “İktisadi Terbiyemize Dair”, **Ulus**, 14 Birinci kanun 1939, s. 1.

⁵⁴¹ “Bir Nutuk Üstünde Düşünceler”, Falih Rıfki Atay, **Ulus**, 15 Birinci kanun 1939, s. 1.

Tasarruflu yaşamayı yetişkin bireylere tavsiye eden birçok yazı kaleme alınmıştır. Ne var ki tasarrufun çocuk yaşlarda öğretilmesi gerektiğini düşünen yazarlardan Ziya Çalık, “Çocuklarda Tasarruf” adlı yazısında, ebeveynlere tavsiyelerde bulunmuştur. Tasarruf eğitimini çocuklara verirken, öğretmenleriyle aynı tutumu sergilemek gerektiğini de şu ifadelerle aktarmıştır:

*“Bize verilmediğinden dolayı zararını acı acı duyduğumuz tasarruf terbiyesi noksanımızı gidermek için çocuğumuzu tasarrufa alıştıralım. Bunun için en sağlam şekil mekteplerde çocuklarımıza öğretilenleri bizde öğrenerek müşterek bir cephe alalım”*⁵⁴²

Başbakan Refik Saydam’ın, Yerli Malı Haftası açılış konuşmasını yorumlayan yazarlardan biri de Hüseyin Avni’dir. Yazar, 1940 yılı yazısında, dönemin en çok etki uyandıran olayı 2. Dünya Savaşı öncesinde, Milli Ekonomi ve Tasarruf Cemiyeti’nin katkısıyla oluşturulan milli sermaye anlayışının ne kadar yerinde bir çaba olduğunu şu sözlerle izah etmiştir:

*“ ...Vakti ile 1 kilo şeker limanımıza 4 buçuk kuruşa teslim edilirken birçok kimseler şeker fabrikalarının açılmasını faydasız bulmaktaydı. Bunları dinleseydik harbin vücuda getirdiği bugünkü şartlar altında, dışarıdan ne kadar müşkülâtla şeker tedarik edecektik. Şeker sanayimizin sayesinde umumi harpteki gibi şeker sıkıntısı çekmiyoruz. Bu sene fabrikalarımız 100 bin ton şeker yapmıştır. Avrupa’nın muhtelif memleketlerinde şeker vesikaya tabi tutulduğu halde biz burada istediğimiz kadar şeker alabiliyoruz. Bu hadise milli ekonomi ve tasarruf davasının en karakteristik bir parçasını teşkil eder.”*⁵⁴³ Türkiye’nin ekonomik olarak geldiği seviyeyi somut bir örnek olan şeker tüketimiyle okuyucularına aktarması, yazarın ifadelerine kuvvet kazandırmıştır.

1942 yılına gelindiğinde de, tasarruf politikasına yönelik vurgunun devam ettiği görülmektedir. Bu çerçevede Şevket Rado, yazısında savaşın getirdiği ekonomik sıkıntıları dile getirmiş ve Türk halkını bilinçli tüketim konusunda uyarmıştır. Millet olarak alış-veriş dengesine uyulmaması durumunda zararı yalnız ferdin değil tüm toplumun göreceğini ifade etmiştir. Şevket Rado yapmış olduğu uyarıların

⁵⁴² Ziya Çalık, “Çocuklarda Tasarruf”, **Ekekon**, 14 Birinci Kanun 1939, s. 2.

⁵⁴³ Hüseyin Avni, “Tasarruf Haftası ve Milli Sanayimizin Ehemmiyeti-İhracat Maddelerinin Vaziyeti”, **Akşam**, 14 Kânunuevvel 1940, s. 4.

devamında ise, çözüm yolunun kapalı olmadığını cümlelerine eklemiştir. Maddi açıdan güçlü olan vatandaşların yapabileceği birkaç eylemi şu maddeler altında okuyucularına önermiştir. Farklı ticari ürünlere yatırım yaparak onların da üretimini artırmak, ellerindeki miktarı bankalara yatırmak ya da devletin satışa sunduğu tahvilleri satın almak.⁵⁴⁴

Dönemin genç iktisatçılarından Mehmet Oluç savaş sonrası tasarrufun önemini anlattığı yazısında, asıl tasarrufun harp sonrası başlaması gerektiğini, aksi takdirde önü alınmaz sıkıntılarla karşılaşılacağını vurgulamıştır. Bu durumu, farklı ülkelerin banka politikalarını karşılaştırarak şu şekilde izah etmiştir:

*“Başka memleketler, harp masraflarını ödemek için muazzam yekûnlara varan kâğıt para çıkardıkları halde fiyatları fazla yükseltmemek için istihlaki mühim takyitlere tabi tuttular ve böylece halkı tasarrufa mecbur ettiler. Bizde ise bu nevi tedbirler ehemmiyetsiz denecek kadar azdır ve tasarruf aşağı yukarı ihtiyari denebilecek bir vaziyettedir...”*⁵⁴⁵

Mehmet Oluç, Türk halkının tasarrufa dikkat etmesiyle fiyatların yükselmesinin önüne geçileceğini düşünmektedir. Ona göre, savaş sonrası meydana gelen ekonomik istikrarın temininin ana şartı halkın tasarrufa yönelmesi ve bir karşılık beklentisine girmeden paralarını bankalara yatırmalarıdır.⁵⁴⁶

Halkın tasarruf konusundaki rolü üzerinde duran bir başka yazar da Kemal Turan olmuştur. Turan’a göre bireyler ev ve iş hayatlarında tasarruf konusunda kontrolü elden bırakmadan hareket etmelidirler. Bu uyarı haricinde bir noktaya daha değinen yazar, öğrencilerin okullarda aldıkları tasarruf terbiyesinin karşılığını bulması adına yetişkinlerin örnek olmasının önemine değinmiştir.⁵⁴⁷

Tasarruf politikasının önemini vurgulayanlardan biri de Şevket Rado’dur. Rado, savaştan sonra insanların zorunlu olarak tasarrufa yöneldiklerini, parası olanın bile artık sağa sola harcama yapmasının zor olduğunu farklı üslubuyla şöyle vurgulamıştır:

⁵⁴⁴ a.g.g., s. 2.

⁵⁴⁵ Mehmet Oluç, “Tasarrufun Harbden Sonrası İçin Ehemmiyeti”, **Akşam**, 17 Kânunuevvel 1942, s. 4.

⁵⁴⁶ a.g.g., s. 4.

⁵⁴⁷ Kemal Turan, “Hafta İçinde”, **Ulus**, 14 İllkânun 1942, s. 1.

“Bir zaman verilen tasarruf öğütlerine kulak asmayanlar şimdi o öğütleri kendilerinden keşfediyorlar. Eskiden bir paltoları varken bir yenisini yaptırmaya kalkanlar şimdi eski paltolarını ters yüz ettirerek pek güzel paltolara bir kez daha sahip olmaktan memnuniyet duyuyorlar. Zor oyunu bozar dedikleri gibi pahalılık da israfı önlemiştir. Bunca harb yılından sonra bugün israf deryasına dalmış gördüklerimiz ayrı cins insanlardır ki onlar vurguncu marka adi mal olarak kara borsada dolaşır, polislik metalarıdır.”

Rado yazısının devamında, yerli malı kullanmanın da şartlar gereği kendiliğinden bir zorunluluk haline geldiğini anlattıktan sonra yazısında *“Vatandaş istif yapma!”* diyerek uyarıda bulunmuş, kolonya kullanımının bile savaş döneminde zaruret teşkil etmediğini ve bunu lüks olarak gördüğünü ifade ederek kullanılmasını sakıncalı bulmuştur.⁵⁴⁸ Rado'nun ifadelerinden görüldüğü gibi, temel ihtiyaç kategorisine girmeyen bütün harcamalar devlete ve millete verilen bir zarar olarak yorumlanmıştır.

Savaş yıllarının sonlarında kaleme alınan yazılarda yaşanacak olası sonuçlar hakkında uyarılarda bulunulmuştur. Bununla birlikte Ahmed Halil gibi bazı yazarlar savaş sürecini olumlu bir bakış açısıyla yorumlardır. Yazarın düşüncesine göre, savaş döneminde yaşanan maddi zorluklar Türk Milleti'ni yerli malı kullanmaya sevk etmiş, sonuç olarak da yerli malının üretim miktarının ve kalitesinin de artmasına neden olmuştur.⁵⁴⁹

Esat Tekeli ise 1944 yılında, tasarruf yapabilmek için lüzum görülen noktalara değinmiştir. İlk olarak ileriye görebilmenin, ikinci olarak ise ihtiyaçları kısılabilmenin lüzumuna değinen Tekeli, Türk halkının bu vasıfları zaten taşıdığını da sözlerine eklemiştir.⁵⁵⁰

Savaşın bitmesinden hemen sonra Şevket Rado, tasarruf etmenin ne demek olduğunu çok ince çizgilerle anlatmıştır. Yerli malı ürünlerin satıldığı İstanbul Eyüp Pazarı'nda yaşanan bir hadiseyi şu sözlerle okuyucularına aktarmıştır:

⁵⁴⁸ Şevket Rado, “Tasarruf ve Yerli Mallar”, **Akşam**, 17 Kânunuevvel 1943, s. 2.

⁵⁴⁹ Ahmet Halil, “**Tasarruf İstatistiklerinin Ehemmiyetine Dair**”, Cumhuriyet, 14 Birinci kanun 1944, s. 2.

⁵⁵⁰ Esat Tekeli, “Tasarruf Haftasında”, **Ulus**, 15 İlkânun 1944, s. 1.

“Evin ufak tefek ihtiyacını tedarik etmek üzere Yerli Mallar Pazarının Eyüp’teki satış şubesine gittim. Tezgâhın başında duran memurdan bir çorap, iki gömlek, dokuz çile yün, iki de fanila aldım. Memur, önündeki defterden dört büyük sahife koparıp her kalem malı ayrı kâğıda yazdı. Bu dört kâğıdı elime vererek parasını vezneye yatırmamı söyledi. Vezne memuru dört koca pusulayı aldı, her birinin üzerinde yazılı olan rakamı bir kâğıda yazarak topladı. Deftere geçirdi, borcumu ödedim. Eşyayı alıp dışarı çıktım, yaptığım şu ufak alışverişin Yerli Mallar Pazarına dört sahife kâğıt harcatması, benim tuhafıma gitti. Niçin memur dört kalem eşyayı bir küçük pusulaya yazıp vezneye göndermez? Hayret ediyorum!”⁵⁵¹

Rado, tecrübe ettiği olayda küçük gibi görünen ve bir tüketim kalemi olarak dikkat çekmeyen kâğıt kullanımının aslında toplamına bakıldığında ne büyük bir zarara dönüşebildiğini şu rakamlarla sunmuştur:

“... Yerli Mallar Pazarlarının Eyüp Şubesi günde iki yüz kalem eşya satsa 200 sahife kâğıt harcar. Bu ziyan ayda 6000 sahifeyi bulur. Boşuna kâğıt ziyanı böylece bir senede yalnız Eyüp şubesinde 72 bin sahifeyi geçer. Öteki şubeler de bu yolu tutmuşsa, bir usul hatası yüzünden milyonlarca sahife kâğıt boşa gidiyor demektir.”⁵⁵²

Çok partili hayata geçiş döneminde Yerli Malı Haftası’nın öneminin azalmasına rağmen o yıllarda kaleme alınan yazılarda Haftanın etkisi sürdürülmeye çalışılmıştır. Prof. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu da, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin kuruluş amacındaki maddeleri belirttikten sonra, Cemiyet’in 1947’deki durumunun bu amaçlar ile uyumunu karşılaştırmıştır. O yılın şartları itibari ile bu maddelerin kalıcılığı üzerinde durmuş ve kaybolmak üzere olan bir hususa okuyucularının dikkatlerini çekmiştir. Fındıkoğlu, tasarrufu sevdirmeye hareketinin köylere kadar ulaşması gerektiğini ve bu amaçla posta tasarruf sandıklarının kullanılabilceğini belirtmiştir.⁵⁵³

⁵⁵¹ Şevket Rado, “Tasarruf Haftasında”, **Akşam**, 19 Kânunuevvel 1945, s. 2.

⁵⁵² **a.g.g.**, s. 2.

⁵⁵³ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, “Bu Seneki Tasarruf Haftasının Hususiyetleri”, **Cumhuriyet**, 12 Aralık 1947, s. 2.

Fındıkoğlu'nun, yazısının devamında eleştirdiği bir nokta Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin o yıl isminde değişikliğe gidilmesi olmuştur.⁵⁵⁴ Fahri Bey bu değişikliğin gereksiz bir hamle olduğunu belirttikten sonra düşüncelerini şu ifadelerle açıklamıştır:

“...Haftanın propagandasını hazırlayan Cemiyet bu sene adını değiştirdi. Filhakika ilk defa 1929'da Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin adı, 1947'de Milli İktisat ve Artırma Derneği oldu. Şahıslarımızın, resmi dairelerimizin ismi gibi, derneklerimizin ismi de son yirmi, yirmi beş senenin lüzumsuz yere ve hiçten icat edilen dil anarşilerine kurban gitti ve gidiyor. Bu halin safhalarını, bugün başlayan Tasarruf Haftasının müessisi olan Cemiyet'in andında çok açık şekilde görüyoruz. 1929'da tam Türkçe Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti ismi ile kurulan Cemiyet, 1935 sıralarında en gergin yoldan çıkma devresine girmiş olan dil işinin tesiri altında Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu oldu. Ulusal ne demek? Türklerin iptidai devrelerindeki aşırı teşekkül zamanını ifade eden ulusun sonuna el çabukluğu marifet kabilinden -al- getirmek suretiyle -paradoksal- bir hadiseye meydan vermek, lisanında tasarruf yapmak yerine israf yapmak neden? Ekonomi o zamanki bilginlerin iddiası veçhile aslında -Ev konumu- mu imiş. Hele kurum da ne oluyor? Böylece hiç yoktan güzel Türkçe üzerine bir kurum serpen bu yanlış ve zararlı hareketlerin tesiri altında Cemiyet adını değiştirmekle bir başka manada israf yoluna sapmıştı...”⁵⁵⁵

Fahri Fındıkoğlu'nun yönelttiği eleştirilerin dil zeminine dayanması ve Cemiyet'in ismiyle çelişen bir tutum takınarak “israfa girildiğinin belirtmesi” dönem yazarları içerisinde tek olması bakımından bir farklılık arz etmektedir.

2.2.3. Ülke Ekonomisine Yönelik Değerlendirmeler

Türkiye'de 1939'dan sonra yaşanan olumsuz ekonomik gelişmeler, halk arasında bazı tedirginliklere sebebiyet vermiştir. Savaş sürecinin getirdiği belirsizlik, Türkiye

⁵⁵⁴ Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin isminde farklı zamanlarda değişikliğe gidilmiştir. 1935'te dilde yaşanan sadeleştirmede Cemiyet'in ismi “Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu” olmuş ve bu durumun yasa haline gelmesi 28 Haziran 1938'de gerçekleşmiştir. Cemiyet'in ismindeki son değişiklik ise 29 Aralık 1947'de yapılmıştır. Bu bağlamda ulus kelimesi çıkarılarak “Milli Ekonomi ve Artırma Kurumu” olarak kabul edilmiştir. Erdinç Tokgöz, **Dünden Bugüne Türkiye Ekonomi Kurumu (Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti)**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2004, s. 9-10.

⁵⁵⁵ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, “Bu Seneki Tasarruf Haftasının Hususiyetleri”, **a.g.g.**, s. 2.

Cumhuriyeti’ni ve Türk halkını sıkıntı içinde bırakma ihtimalini gündeme getirmiştir. İşte bu dönemde, toplumun ileri gelen aydınlarının devlete ve millete sunduğu çözüm yolları, Türk milletinin karamsarlığa düşmemesi için bir ümit ışığı olmuştur. Aynı zamanda yaptıkları yorumlarla halka gerekli uyarılarda bulunmaları, halkın iktisadi anlamda azim ve kararlılıklarının sürdürülmesini sağlamıştır.

Bu çerçevede Peyami Safa, Başbakan Refik Saydam’ın 1939 Onuncu Yerli Malı Haftası açılış konuşmasına da atıfta bulunarak, ülke ekonomisinin durumuna dair son derece olumlu bir tablo resmetmiştir. İç –dış ticaretten sanayi sektörüne, üretimdeki artıştan ürünlerin kalitesine kadar geniş bir yelpazede sunduğu yorumları şu şekildedir:

*“Onuncu Tasarruf ve Yerli Malı Haftası’ni açan Başvekil Refik Saydam, bize memleket ekonomisinin ferah, mesud ve aydınlık bir tablosunu çizdi: iç ve dış ticaretimiz inkişaf halinde; ihtikârî önlemek için ciddi tedbirler alınmış ve alınacak; ihraç mallarımıza daima müşteri var; bu seneki istihallerimiz her zamankinden fazla ve her nevi mahsulün kalitesi yüksek olduğu gibi gıda maddeleri de bu yıl daha bol ve nefis; milli istihallerimiz artıkça artıyor; endüstrimiz de tekâmül halinde”*⁵⁵⁶

Peyami Safa ayrıca savaş süreci boyunca kaleme alınan pek çok yazı gibi, o yıl içerisinde meydana gelen 2. Dünya Savaşı’ndan bahsetmiş ve harp ekonomisinde dikkat edilmesi gereken noktalara değinmiştir. Devletin üzerine düşen vazifeleri yapacağından emin olduğunu, millet olarak ta üretim ve tüketim dengesini gözeterek başarı elde edileceğini ifade etmiştir. Safa’nın cümlelerinde bu dengenin özellikle üretim lehine olmasını gerektiği vurgulanmaktadır.⁵⁵⁷

2. Dünya Savaşı’nın siyasi bir savaştan öte bir iktisat savaşı olduğu vurgusu birçok yazıda yer almıştır. Cumhuriyet Gazetesi’ndeki *“Hem Nalına Hem Mihına”* adlı köşede, okuyuculara bu görüş şu şekilde ifade edilmiştir:

“Gerçi Türkiye, Avrupa harbine müdahale etmemiştir amma harp, bizim iktisadiyatımıza, binaenaleyh milli hayatımıza müdahale etmiştir. Zaten bugünkü harp muharipler arasında da, daha ziyade iktisadi sahada, iktisadi silahlarla cereyan eden bir iktisat harbi mahiyetini almıştır. İki taraf şimdilik en büyük zafer

⁵⁵⁶ Peyami Safa, “Tasarruf Haftalarının En Canlısı”, **Cumhuriyet**, 15 İkinci kanun 1939, s. 3.

⁵⁵⁷ **a.g.g.**, s. 3.

*ümidini toptan tüfekten ve tanktan, tayyareden ziyade, iktisadi harbe bağlamıştır. Bu harbi kazanan taraf harbin yüzde ellisini kazanmış addedilebilir.*⁵⁵⁸

İktisat kavramının önemini farklı bir açıdan yansıtan bu cümlelerin okuyucular üzerinde pozitif bir etki uyandırdığı söylenebilir. Ayrıca para politikasının kontrolünü devletin kendi elinde bulundurması ve halkın bu konuda şuurlu olması durumunda hem iç ekonomide hem de dışta savaş sonrası istenilen başarının elde edilebileceğinden bahsedilmiştir.

Bu köşe yazısında, Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın Türkiye için işlevine değinilmiştir. Demir ihtiyacının artmasına karşılık ithalatın azalması bu ihtiyacı daha da belirginleştirmiştir. Bu durum üzerine Başbakan ve Ekonomi Bakanı'nın Karabük'e gidip yerinde inceleme yapmalarına yazar tarafından teşekkür edilmiştir.⁵⁵⁹

Savaş dönemi pek çok alanda olduğu gibi ekonomi alanında da devletin sürdürdüğü politikalarla kendi yetkinliğini ispatlamak durumunda kaldığı bir dönemdir. Özellikle şartların olumsuz seyretmesinden tedirgin olan halkın başvurabileceği bazı şahsi çözümleri devletin öngörerek halkı doğru yönlendirmesi, yaşanması muhtemel pek çok gerginliğin önüne geçebilirdi. Ulus Gazetesi'nde yazan Kemal Ünal da, yukarıda izah ettiğimiz olumsuzluğa bir örnek olarak İstanbul'daki bazı ithal ürünlerinin aşırı fiyat artışına dikkat çekmiş ve bu konuda yetkilileri uyarmıştır. Nitekim Başbakan Refik Saydam'ın bu durumu teşhis ettiğini ve gerekli önlemleri aldığını belirtmiştir. Başbakan'ın talimatıyla Ticaret Vekilinin altı gün süren takibi neticesinde ithal ürünlere yapılan aşırı fiyat artışının önüne geçildiğini ve haince plan yapan şahısların bu müdahale sonucunda oyunlarının bozulduğunu ifade etmiştir.⁵⁶⁰

İktisadi kalkınma adına birçok görüş ortaya atılırken, bunun yanında farklı bakış açıları da dönemin basın organlarından yer almıştır. Bu bağlamda Gökkaya isimli yazar tarafından, Türklük unsurunu öne çıkaran milliyetçi bir yazı kaleme alınmıştır. İktisadi kalkınmada temel olarak bu milliyetçi hareketin çıkış yolu olabileceğini

⁵⁵⁸ “Hem Nalına Hem Mıhına adlı köşede, “Başvekilin Nutku”, **Cumhuriyet**, 15 İkinci kanun 1939, s.3.

⁵⁵⁹ **a.g.g.**, s. 3.

⁵⁶⁰ “Kemal Ünal, “Muvaffak Bir Mücadele”, **Ulus**, 24 Birinci kanun 1939, s. 1.

anlatan Gökkaya, yazısının bir yerinde “*mükemmel Türk*” olabilmek için ihtiyaç duyulan argümanları şu ifadelerle belirtmiştir:

*“Türklük ve Türkçülük ülkümüzün iman ve altın kanatlarına ihtiyacı vardır. Mükemmel Türküm diyebilmek için Türkün elinden ve Türkün tarlasından çıkmayan her şeye karşı derin ve sarsılmaz bir azim ve taassupla mutlak istiğna göstermek ilk ve son şarttır”*⁵⁶¹

Cumhuriyet’ten önce yaşanan ekonomik sıkıntıların halk üzerindeki olumsuz tesirlerini anlatarak 2. Dünya Savaşı dönemi ile karşılaştırma yapan yazarlardan Tarhan Toker, milli bir sermaye ve endüstrisi olamayan Osmanlı’nın yerine, Cumhuriyet’le birlikte sağlam temellere dayalı bir iktisat politikasının oluştuğunu belirtmiştir. Toker, yazısının devamında şu ifadelerle yer vermiştir:

*“ Bugün yurdun her köşesinde ulusal ekonomi ve artırma savaşı ahlaki bir akide ile bir bayram halinde yaşanıyor. Bu suretle Kemalist Türkiye milli ekonomi ve artırma felsefesini bir teori olarak değil, riyazileşmiş ifadelerle tespit ediyor. Çünkü bu bayram, bu tören ve bu yedi günlük devre ölümden hayat yaratmış olan İnkılapçı Türkiye’nin Avrupa emperyalist ve kapitalizminin Lozan’la beraber silkinerek dikilmesinin bir milli zafer yıldönümüdür. Çünkü iktisadi istiklal ve zafer tam bir milli istiklaldir. Biz bu karaktere Cumhuriyet devrinde ulaşabildik”*⁵⁶²

1939 yılında Hakkı Tuncay, Yerli Malı Haftası’nın onuncu yılına girdiğini ve her alanda ciddi kazanımlar elde edilmesine rağmen çalışmaların durmadan devam etmesi gerektiğini öğütlemiştir. Milli ekonominin yolunun ancak bu şekilde sürekli bir çalışma ile canlı kalacağını altını çizen Tuncay, İstiklal mücadelesinin temelinde ekonominin yattığı vurgusunu, “*İstiklal temel ise ekonomi çatıdır*” sözüyle açıklamıştır. Bu durumu geçmiş zamanlarda yaşanan tecrübelerle dayanarak açıkladığını söyleyen yazar, ekonomik anlamda belirli bir sistemi olmayan toplumların ayakta kalmasının çok güç olduğunu belirtmiştir.⁵⁶³

Hakkı Bey kısa zamanda Türkiye’nin sahip olduğu kazanımları da açıklayarak, okuyucularıyla şu örnekleri paylaşmıştır:

⁵⁶¹ Gökkaya, “Onuncu Haftanın Önemi” **Ekekon**, Birinci Kanun 1939, s. 3.

⁵⁶² Tarhan Toker, “Onuncu Milli Ekonomi ve Artırma Haftası”, **Kars**, 12 Birinci Kanun 1939, s. 1.

⁵⁶³ Hakkı Tuncay, “Ekonomi Haftası” **Yeniyol**, 16 Birinci Kanun 1939, s. 1.

*“Ve kısa zamanda milli bir endüstri kurduk ihtiyacımızın hemen topuna cevap verebilecek fabrikalar kurduk. Şekerimizi kendimiz yapıyoruz. Kâğıdımız camımız kendi emeğimizle meydana gelmeye başladı. Nihayet Nafia ve milli müdafaamızı besleyecek fabrikalarda işlenmektedir”*⁵⁶⁴

Türkiye'nin ithalat-ihracat dengesinin bozulduğu II. Dünya savaşı dönemi pek çok yorumları beraberinde getirmiştir. Savaşın ilk yıllarında ülkenin ihracat durumunu analiz eden Hüseyin Avni, tütün ihracatının listenin ilk sırasını oluşturduğunu şu rakamlarla ifade etmiştir:

*“Bu hafta(Aralık 2.Hafta 1940) ihracat bakımından senenin en faal bir haftasıydı. Yalnız İstanbul Ticaret Odası tarafından yapılan hesaplara göre limanımızdan muhtelif memleketlere 2 milyon liradan fazla ihracat olmuştur. Bu miktarın bu kadar kabarık olmasına sebebiyet veren maddeler arasında tütün bulunmaktadır. Bu hafta içinde Almanya 300 bin liralık, Hollanda'ya 56 bin liralık, Finlandiya'ya da 40 bin liralık tütün sevk edilmiştir. Henüz İzmir'de tütün piyasası açılmamıştır. Piyasa açıldıktan sonra tütün ihracatının daha da artacağından şüphe yoktur.”*⁵⁶⁵

Avni, yazısının devamında pamuk ve tiftik ihracatının da tütün gibi fazla rağbet gördüğünü belirtmiştir. Hüseyin Avni, ithalat ürünlerinin durumuna dair de rakamsal değerler sunmakta ve halkın ülkeye gelen ürünlerin çeşidinden haberdar olmasını sağlamaktadır; Yazısının içeriğini oluşturan ifadelerin genel itibariyle ekonomiye dair olması, Tasarruf Haftası'nın bir sonucu olarak yorumlanabilir.

Savaş yıllarında Türkiye'nin iç piyasada zarara uğramasına neden olan istifçilik, cimrilik ve karaborsacılık karşısında duyulan sıkıntı yazılarda da yer bulmuştur. Trabzon'da da hissedilen bu problem İbrahim Örs tarafından kaleme alınmıştır. Yazar maddi alım gücü zayıf olan halkın geçim derdine düşmesine sebebiyet veren ve bu olumsuz insan tipleri karşısında daha ihtiyatlı olunmasını öğütlemiş ve ihtiyaç duyulan insan şekinden bahsetmiştir. İstifçinin genel tahlilini yaparken; *“hayatta geçirdiği tüm zamanlarında hep aklında fiyatların yükselip yükselmediği düşüncesi*

⁵⁶⁴ a.g.g., s. 1.

⁵⁶⁵ Hüseyin Avni, “Tasarruf Haftası ve Milli Sanayimizin Ehemmiyeti-İhracat Maddelerinin Vaziyeti”, **Akşam**, 14 Kânunuevvel 1940, s. 4.

yatar ve bunları takip etmekten bir an geri durmaz” diyerek ruh portresini ortaya koymuştur.⁵⁶⁶

İbrahim Bey sözlerinin devamında istifçinin özelliğini de açıklayarak savaş ortamındaki durumun vahametini şu ifadelerle ortaya koymaktadır:

*“Harbin zaruri icaplarından olarak herhangi bir maddenin pahalanaacağı haberini alınca artık ona düşmüştür. Hemen çarşıya koşar. O maddelerden sandık ve çuval işi hamallara yükleyerek evvela zaten yekûnu almış olan evine taşır.”*⁵⁶⁷

İbrahim Örs istifçiliğin haricinde ülkeye zarar veren diğer bir insan tipi olan cimriden de bahsetmiştir. Cimri insanın hayatından bile daha önemli gördüğü temel maddenin para olduğunun vurgusunu yapmış, hayatta duyduğu en büyük mutluluğun da kasasından biriktirdiği altınlar ve paralardan ibaret olduğunu açıklamıştır. Aynı zamanda “yemesinden, giyinmesinden hatta hasta olsa bile parası gider diye canından olmaya bile razı olur” diyerek cimriliğin detaylarını belirtmiştir. Yazısının sonunda ise soru cevap şeklinde cimriliğin ne gibi sonuçlar doğurduğunu anlatmıştır:

*“Ona boğazından ve üst başından kısararak yığıdığı bu kadar para ile ne yapacağını sorunuz? Ne mi? Diye bağırarak cevap verecektir. İnsan ilerisini düşünmeli. Tasarruf şimdi yapmasak sonra halimiz berbat değil midir? Evet, sözleri doğru, fakat hareketlerinde hakiki tasarruf var mı? Koca bir cemiyetin bütün insanları hep böyle olsa, o zaman o cemiyetin nasıl bir duruma düşeceğini düşünün bir kere.”*⁵⁶⁸

Yazar tasvir ettiği insan tiplerinden istifçi ve cimriden sonra bu olumsuz insan tiplerine karşı toplum ve ülke için faydalı gördüğü aynı zamanda yarınının hesabını bilen insan şablonunu çizerek yazısını tamamlamıştır. İbrahim Bey’in anlattığı bu insan; yaşam standartlarına devamı gelecekmiş gibi garanti gözüyle bakmayan, ihtiyatı ve tedbiri hiçbir zaman elden bırakmayan bir insandır. Bu insanın bir diğer özelliğini de şu şekilde açıklayarak belirleyici özelliklerini ortaya çıkarmıştır: “...İşini, parasının, zamanının, hesabını önceden kavramazsa, bu yüzden birçok zararlara maruz kalacağını ihmal dâhilinde sayar. Daha doğrusu tasarruf yapmaya çalışır”⁵⁶⁹ Örs bu şekilde son insan tipinin bütün toplumda aranan insan olduğunu

⁵⁶⁶ İbrahim Örs. “Hakiki Tasarruf”, **Yeniyol**, 12 Birinci Kanun 1942, s. 1.

⁵⁶⁷ **a.g.g.**, s. 1.

⁵⁶⁸ İbrahim Örs. “Hakiki Tasarruf” **Yeniyol**, 16 Birinci Kanun 1942, s. 1.

⁵⁶⁹ İbrahim Örs. “Hakiki Tasarruf” **Yeniyol**, 23 Birinci Kanun 1942, s. 2.

işaret ederek, savaş yıllarının Türkiye üzerindeki olumsuz yansımalarının ancak bu karakterde insanlarla düzelebileceğini vurgulamak istemiştir.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de tasarruflu yaşama konusunda bir ihmalin gözlemlendiği ve israf etmenin genel bir eğilim olarak arttığı görülmüştür. Bu hadiseyi yorumlayan Ahmed Halil, Savaş sonrası dönemde yaşanan bu olumsuz gelişmenin telafisinin mümkün olabileceğini belirtmiştir. Halil, telafi yolunu 1. Dünya Savaşı sonrası ve Cumhuriyet'in kurulma dönemini kapsayan 1924-1937 yıllarının ekonomik başarısını okuyucularıyla paylaşarak açıklamıştır. 1924 – 1937 yıllarında bankalarda bulunan tasarruf miktarının yansıtıldığı bu tablo, Ahmed Bey tarafından memnuniyet verici olarak yorumlanmıştır. Bahsi geçen yıllarda Ziraat Bankası, İş Bankası ve o dönemde diğer bankalara göre yeni kurulan Yapı ve Kredi Bankası'nın çeşitli propaganda şekilleriyle halkı tasarrufa davet ettiklerini belirtmiş ve bu davetin neticesinde İş Bankası'nın savaştan iki sene önceki konumunu sayılar çerçevesinde açıklamıştır. aşağıdaki tablo, bu gelişimi ortaya koymaktadır:

Tablo 7. 1924 – 1937 Yıllarında İş Bankasındaki Tasarruf Hesapları Miktarı

YIL	Tasarruf Miktarı (lira olarak)
1924	12, 534
1929	2, 589, 839
1934	16, 969, 799
1937	27, 118, 971

KAYNAK: Ahmed Halil, “Tasarruf İstatistiklerinin Ehemmiyetine Dair”, **Cumhuriyet**, 14 Birinci kanun 1944, s. 2.

Ahmed Halil Bey, 1920'de Milli Bankalardaki tasarruf miktarının 542, 535 lira olduğunu, yabancı bankalarda ise bu miktarın 1, 132, 898 olduğunu söyleyerek 1937 yılına gelindiğinde alınan mesafenin ne denli iyi olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin yine geçmişteki problemlere benzer bir halde olduğunu ve azami şekilde tasarrufa riayet edildiği takdirde istenilen seviyelere tekrar çıkılabileceğini özellikle vurgulamıştır.⁵⁷⁰

⁵⁷⁰ Ahmed Halil, “Tasarruf İstatistiklerinin Ehemmiyetine Dair”, **Cumhuriyet**, 14 Birinci kanun 1944, s. 2.

1945 yılındaki Türkiye profiline bakıldığında, savaşın getirdiği ekonomik sıkıntılarla başa çıkmaya çalışan bir ülke görülmektedir. Bununla birlikte bu dönemi idrak eden genç nesilden de bir grubun bu sıkıntılardan kurtulabilme ve daha ferah bir yaşama kavuşma adına yurtdışına gitme meylli taşıdığı gözlemlenmiştir. Prof. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu bir sosyolog olarak bu konuya dair ilgi çekici tespitlerde bulunmuştur. Dönemin gazetelerinin birinde okuduğu haber üzerine yazan Fındıkoğlu, iki bine yakın gencin Avrupa ve Amerika'ya gitme sevdasında olduklarını belirterek yaşanan bu durumun sonuçlarını açıklamıştır. Gençlerin iş tecrübesi ve bu duruma benzer kazanımlar haricinde fantezi amaçlı yurtdışına gittiklerini açıklayarak, devlet yetkililerinin ve ilim adamlarının bu duruma bir çözümlerinin olmadığını belirtmiştir. Ardından da bu durumu yerli kültüre ve yerli malına dudak bükme olarak yorumlamıştır.

“...Eğer intisab ettikleri meslekteki noksanlarını kavramış, bu noksanı doldurmak için gitmeye karar vermiş iseler. Fakat bu şarta riayet edilerek istenen döviz ve pasaport sayıları yüzde beşi bile doldurmaz. O halde 1945 senesinin Tasarruf ve Yerli Malı Haftasını, adeta Mekke'ye giden dindar cezbesi ile İskoçya, Kaliforniya ve Petegonya aşığı gençleri aydınlatma haftası yapmak lazımdır. Bu gibi gençlere, Türkiye'nin kendi çapına göre her çeşit yüksek kültür müessesesine sahip olduğunu devletin bunları mükemmelleştirmeye elden gelen vasıtalarla çalıştığını ilk evvel bunların ikmal edilmesinin lazım geldiğini, ancak bu müesseseleri bitirdikten sonra görülecek ve farkına varılacak noksanların doldurulması için hudud dışına çıkabileceğini izah edecek bir teşkilata bile ihtiyaç vardır”

Endişelerinin geçen zamanla birlikte arttığını belirten Fındıkoğlu, yazısını şu sözlerle noktalamıştır:

“...Zira daha harb bitmeden başlayan bu başıboş ve cezbeli cereyan, bilfarz harb bittikten sonra kim bilir ne kadar deli dolu bir hal alacak? Kanaatimce Tasarruf ve Yerli Mallar Haftasını, gelişi güzel ve klişe sözlerle değil, ciddi memleket meseleleri zaviyesinden düşünerek geçirmek daha hayırlı ve bereketli olacaktır”⁵⁷¹

Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılara ve sonuçlarına değinen bir diğer önemli yazar da Mümtaz Faik Fenik olmuştur. 1945'de kaleme aldığı yazısında 2. Dünya

⁵⁷¹ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, “Bu Seneki Tasarruf Haftasının Hususiyetleri”, **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1945, s. 2.

Savaşı'ndan sonraki Türkiye'nin durumunu geniş bir çerçevede ele alarak yorumlamıştır. Harbin ülke olarak birçok sıkıntılara sebebiyet verdiğini, bir milyondan fazla işçinin üretimden çekilip silahaltına alındığını üzülenek vurgulamıştır. Yaşanan diğer sıkıntıları da sıralayan Mümtaz Bey sanayi alanında uygulanan planların sekteye uğradığını, bayındırlık ve iskân politikasının yarım kaldığını belirtmiştir. Savaş ekonomisinin toplum nezdinde en ciddi yansıması olan temel tüketim mallarındaki sıkıntıya da değinerek karaborsacılığın bireyleri çok zor duruma düşürdüğünü ve yaşanan kıtlığın sonuçlarının kalıcı tesirler oluşturduğunu vurgulamıştır.⁵⁷²

1945 yılına gelindiğinde, Haftanın yerli malını kullanma hususunda hatırlatıcı bir görev üstlendiğini belirterek Yerli Malı Haftası'nın önemi korunmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Sadi Önkurtuluş, Haftayla ilgili düşüncesini belirttikten sonra Cumhuriyet'in kazanımlarına işaret etmiştir. Kendisi bu kazanımların, fabrikaların açılması ile sağlandığını vurgulamış ve ithalat oranlarının düşmesini de bu duruma bağlamıştır. Sadi Bey Türk milletinin fakir bir millet olduğunu hatırlatarak, iktisadi amaçlar doğrultusunda hareket edilmesini şu sözleriyle ifade etmiştir.

*“Bundan böyle iktisadi hayatımıza gün geçtikçe daha iyi bir çeki düzen vermemiz, elbirliği ile lüks ve yabancı malları kabul etmememiz yerli malına daha çok rağbet göstermemiz lazımdır. Şurası hepimizce malumdur ki, ne kadar az ithalat ve ne kadar çok ihracat yaparsak iktisadi hayatımız o nispette gelişir. Sağlamlaşır, paramız yurt içinde kalır”*⁵⁷³

Celal Özbek de savaş yıllarının çetin şartlarında ülke ekonomisinin belirli bir istikamet içinde durmaya çalışıldığını ifade etmiş ve bu düzenin devam etmesi için çeşitli önerilerde bulunarak, ilerlemenin gereklerini şu şekilde açıklamıştır: *“Bankalarımızda küçük tasarruf paralarını artırmak ve çıkın düğüm halindeki az ve çok paralarımızı işletmeye çıkarmak bugün bir memleket borcu mahiyetini almıştır.”*

⁵⁷² Mümtaz Faik Fenik, “Harp Sonu Ekonomisi”, **Ulus**, 13 Aralık 1945, s. 1.

⁵⁷³ Sadi Önkurtuluş, “Yerli Mallar ve Artırma Haftası Münasebetiyle”, **Yeni Mersin**, 14 Aralık 1945, s. 2.

Özbek bu açıklamasıyla, üretim imkânının artacağını, ülke çapında daha güçlü bir konuma gelineceğini ve bu şekilde ordunun kalitesinin yükseleceğini belirtmiştir.⁵⁷⁴

Yaşanan ekonomik sıkıntılara karşı farklı bir bakış açısı getiren Osman Ergen 1945'teki yazısında, *Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı'nda yaşanması muhtemel ekonomik sıkıntılara karşı önlemler aldığı fakat bu önlemlerin yetersiz kaldığını* şu sözlerle açıklamıştır: “...*Fakat milletler arası iktisadi münasebetlerin inkıtaa uğraması ve daha başka sebepler dış ticaretimizi baltalamıştır. Ve hele bir milyonu aşan ve vatan sınırlarında nöbet bekleyen Türk çocuklarının istihsal safından ayrılması da inzimam edince hakiki buhran baş göstermiştir*”⁵⁷⁵

Ergen ülke çapında yaşanan ekonomik sıkıntının en büyük sebebi olarak genç nüfusun üretimden çekilip silahaltına alınmasını göstermektedir. Osman Bey yazısını sonlandırırken, “*Devrimci Büyük Türk Gençliği*” için, yarınını düşünen ve tasarrufu daha iyi anlayan bir gençlik olmaları nasihatinde bulunmuş ve millet olarak gelişme adına böyle bir gençliğin varlığının önemini vurgulamıştır.⁵⁷⁶

⁵⁷⁴ Celal Özbek, “Artırma ve Yerli Malı Haftası” **Yenilik**, 13 Aralık 1945, s. 1.

⁵⁷⁵ Osman B. Ergen, “Milli Ekonomi ve Artırma Haftası”, **Ekekon**, 17 Aralık 1945, s. 2.

⁵⁷⁶ **a.g.g.**, s. 2.

SONUÇ

Savaş yıllarını geride bırakan Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı kazanma adına en önemli gördüğü mesele iktisadi bağımsızlık olmuştur. Bu durum İzmir İktisat Kongresi'nden itibaren sürekli olarak devlet erkânı tarafından vurgulanmıştır. Devletçilik adına yapılan temel girişimler de bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti bu bağlamda halkın nabzını tutmuş ve halka iktisadi kalkınma yöntemini benimsetmeye çalışmıştır. Ortaya koyduğu faaliyetlerle de toplum psikolojisini yönlendirme gayreti içerisinde olmuştur. Cemiyet'in faaliyet alanlarından en kapsamlısı ve halk üzerinde en etkileyici olanı şüphesiz ki Tasarruf ve Yerli Malı Haftası kutlamalarıdır. Bu Haftayı ilan etmekteki temel amaç; yerli malı kullanımını halka benimsetmek, tasarrufun bir yaşam şekli olduğunu göstermek ve geleceğin inşası adına birikim yapmanın önemini vurgulayarak bu fikri kalıcı kılmaktır.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Türkiye'de yaşanan ekonomik sıkıntılardan ötürü kurulmuştur. Bu Cemiyet'in ana gayesi yeni kurulmuş olan Türk devletinin ekonomik anlamda kalkınmasını sağlamak ve halk ile bir bütünlük içerisinde iktisadi gelişmeleri tertip etmek olmuştur. Çünkü bir devrimin hayat bulması ve sürdürülebilmesi ancak toplumdaki alınan güç ile sağlanabilir. Atatürk'ün Cemiyet'in kuruluşuna öncülük etmesinin altında yatan temel nokta da bu olmuştur.

Yerli Malı Haftaları Okullar, Üniversite, Halkevleri gibi özellikle halkın katılımının yoğun olduğu mekânlarda kutlanmıştır. Bu yaklaşımdaki amaç, savunulan değerlerin toplumun en "*kılcal damarlarında*" yer bulmasını sağlayarak geleceğin iktisadi inşasını temin etmektir. Bunun yanında Esnaf Kuruluşları, Kadın Cemiyeti ve birçok sivil toplum kuruluşunun desteği alınarak bu Haftanın toplum nezdinde daha çok yer bulması sağlanmıştır. Cemiyet, Türkiye'nin geniş coğrafyasında şubeleşmesi neticesinde Yerli Malı Haftası kutlamalarını bir organizasyon çerçevesinde hayata geçirmiştir. Yapılan etkinliklerde halkın katılımını artırma adına çeşitli yarışmalar düzenlenerek bu konuda önemli bir faaliyette

bulunulmuştur. Özellikle Vitrin Yarışmaları yerli malını halka sevdirmiş, iş yeri sahipleri için de yerli malı satma konusunda teşvik edici olmuştur. Büyük kitleleri harekete geçirme adına düzenlenen miting ve yürüyüşler de, Haftanın öne çıkan faaliyetlerindedir. Öğrencilerin, sivil toplum örgütlerinin ve her kesimden halkın geniş katılım gösterdiği bu mitinglerin en istikrarlısı Ankara Ulus Meydanı'nda düzenlenen törenlerdir. Ayrıca Cemiyet'in önderliğinde yapılan sergi çalışmaları da yerli malını tanıtmaya adına önemli bir işlev teşkil etmektedir.

Ülke bazında önde gelen şahısların halka hitap ettiği bu törenler Haftaya canlılık kazandırmıştır. Yerli Malı Haftası'nın arka planında devletin temsilinden alınan gücün olduğu Hafta boyunca yapılan konuşmalarda görülmektedir. Özellikle Hafta açılışlarını ülkenin Başbakanının yapması bu durumu gösterir niteliktedir. Belli bir organizasyon çerçevesinde gerçekleşen bu Haftanın en önemli destekçisi de dönemin gazeteleri olmuştur. Bu destek, Haftanın kutlama hazırlıklarına, yapılan faaliyetlere siyasilerin ve bürokratların konuşmalarına sayfalarında yer vermek suretiyle gerçekleşmiştir.

Gazetelerde yayınlanan bu yazıların yanı sıra, yazarların ve düşünürlerin Hafta üzerine yaptıkları yorumlar da, Cemiyet mensuplarının düşüncelerini destekler nitelikte olmuştur. Basının bu doğrultuda halkı yönlendirme ve haberdar etme adına önemli işlevleri olmuştur. 1930'da kutlanmaya başlanan Haftanın Atatürk dönemi boyunca aynı canlılıkla sürdüğünü görmekteyiz. Bu dönemde iktisadi anlamda alınan mesafe de göstermektedir ki, devletin ve Cemiyet'in halk ile iç içe yürüttüğü ekonomik mücadele meyvelerini vermiştir. Bu olumlu gelişmeler sanayi, tarım, ticaret gibi pek çok alanda kendini göstermiştir.

Ne var ki 2. Dünya Savaşı'nın başlaması beklenmedik sonuçlar doğuracak ve kısa zamanda elde edilen kazanımlar yerini bir ekonomik bunalıma bırakacaktır. 1939'dan sonra meydana gelen hadiseler döneminde dahi Haftanın kutlanmasına devam edilmiş, ancak kutlamalarda tekdüzelikten bir türlü vazgeçilememiştir. 2. Dünya Savaşı'nın ekonomiye getirdiği olumsuzluklar özellikle Hafta konuşmalarına yansımıştır. Bu konuşmalardaki esas konular, halka yaşanan olumsuzluğu anlatmak, alınan tedbirlerden bahsetmek ve bunalım karşısında teskin etmek olarak özetlenebilir. Dönemin aydınları da aynı yöntemi seçerek siyasilerle paralel bir şekilde hareket etmişlerdir.

Canlılığı sürdürülmeye çalışılan Yerli Malı Haftalarında temel parola da zamanla değişim göstermiştir. 1930'ların sloganı olan “*yerli malı kullan, alışveriş yap, seyahate çık, parayı yastık altında saklama*” düşünceleri, yerini 1939'dan sonra “*tasarruf et, alışverişten kaçın, tüketimine dikkat et*” ifadelerine bırakmıştır. Öte yandan 1945'ten sonra Yerli Malı Haftalarının kutlanması meselesinde geri adım atıldığı görülmektedir. Bunun birçok nedeni olmakla beraber, savaş ekonomisinin getirdiği olumsuz sonuçlar ile Türkiye'nin çok partili hayata geçiş serüveni etkin faktörler olarak gözükmemektedir.

Dönemin gazete manşetlerini süsleyen Yerli Malı Haftalarının tarih aralığında, artık yaşanan siyasi olaylar yerini almıştır. Hafta ile ilgili olan birkaç kısa haber verilmekle beraber içerik konusunda oldukça sığ bilgilerle yetinilmiştir. Yıllarca devam eden siyasilerin konuşmaları ve aydınların yorumları basın organlarında görülmez olmuştur. Kısacası Cemiyet'in en önemli etkinliği olan 12 Aralık Tasarruf ve Yerli Malı Haftası tüketilerek eski önemini kaybetmiştir.

Tasarruf ve Yerli Malı Haftaları toplum üzerindeki etkileri açısından yorumlandığında, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kuruluş zeminindeki amaçlarını gerçekleştirme adına yapılmış çok önemli bir organizasyon görünümündedir. Halkın gösterdiği fedakârlıklarla varlığa erişen genç Türkiye Cumhuriyeti, yine ekonomik mücadelesini de bu istikamette ortaya koyacaktır. Her kesimin katılımıyla kutlanan Yerli Malı Haftaları, halkı bir kez daha kurtuluş mücadelesine çağırma görevini üstlenmiştir. Yılda bir hafta süresince kutlanmış olursa bile zihinlerde milli menfaatlerin canlı kalmasını sağlamıştır. Bu nedenle Yerli Malı Haftaları iktisadi canlanmanın ışık kaynağı olmuş ve Cumhuriyet tarihinde bu denli devlet ve toplumun birlikte hareket ettiği nadir organizasyonlardan biri olarak tarihteki yerini almıştır.

KAYNAKÇA

1. Resmi Yayınlar*

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
TBMM Zabıt Cerideleri
Resmi Gazete

2. Gazete ve Dergiler*

Aydın Tarihi
İslam Dünyası
Kadınlar Dünyası
Tasarruf ve İktisat Dergisi
Ülkü
Akşam
Cumhuriyet
Hâkimiyeti Milliye (Ulus)
Ekekon
Kars
Ulus Sesi
Yeni Adana
Yeni Mersin
Yeniyol
Yenilik
Yeşil Gireson

* Arşiv belgeleri ve süreli yayınların numaraları metin içerisindeki dipnotlarda gösterilmiştir.

3. Kitap ve Makaleler

- ABDURRAHMAN, HOCAZADE “Yerli Malına Rağbet Cümlemize Vaciptir”, **İslam Dünyası**, nr. 13, 15 Ağustos 1329/28 Ağustos1913, s. 205-208.
- ACAR, Yalçın, **Tarihsel Açıdan Türkiye Ekonomisi ve İzlenen İktisadi Politikalar 1923- 1963**, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, 1999.
- AKYILDIZ, Ali, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- AKÇURA, Gökhan, **Türkiye’de Sergicilik ve Fuarçılık Tarihi**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009.
- _____, **Bir Kumbara Öyküsü**, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.
- ALTUN, Şafak, **İlk Hedef Akdeniz’di İkinci Hedef İktisat**, İstanbul, Bilge Yayıncılık, 2007.
- ARIBURNU, Kemal, **Atatürk’ün Milli Ekonomi üzerindeki Düşünceleri**, Ankara, T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü Yayını, 1973.
- AVCIOĞLU, Doğan, **Türkiye’nin Düzeni Dün-Bugün-Yarın**, İstanbul, Tekin Yayınevi, Birinci Kitap, 1990.
- BAŞARAN, Mehmet, “II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’in İlk Yıllarına Yerli Malı Teşviki”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C. IV, Sayı 11, 2006, s. 45-62.
- BORATAV, Korkut, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007**, Ankara, İmge Kitabevi, 2009.
- Celal Bayar'ın Ekonomik Konulara Dair Söylev ve Demeçleri (1921 - 1938)**, (haz. Özel Şahingiray), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1999.
- ÇETİN, Türkan, “1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Sonrası Türkiye’nin Tarım Politikasında Arayışlar Birinci Türkiye Ziraat Kongresi”, **Türkiye’de Kooperatifçilik ve 80.yılında Tarıf Sempozyumu**, İzmir, 1993, s. 213-226
- DUMAN, Doğan, “1930’lar Türkiye’sinde Yerli Malı Kampanyaları ve Kadınlar”, **Tarih ve Toplum**, cilt. 40, sayı. 240, Aralık 2003. s. 15-19
- _____, **Ulusal Ekonominin Yapılanmasın da Yerli Malı Haftaları**, İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, 2001.

- ERDEM, Ş. Can, “Atatürk’ün Milli İktisat Politikasına Bir Örnek Yerli Malları” Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi 12-16 Kasım 2007, Cilt 1, Ankara, **Atatürk Araştırma Merkezi Bildiriler**, 2010, s. 1340- 1375.
- EROĞLU, Onur, “Osmanlı Devletinin Son Dönemlerinden Cumhuriyet’in İlk Yıllarına Kamu Maliyesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, Özel Sayı, 2010, s. 57-89.
- GENÇ, Mehmet, **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2012.
- GÜÇLÜ, Erdinç, Samiye Tunç, “Osmanlı Basınında Kadınlar Dünyası Dergisi”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. III, Sayı 2, 2012, s. 155-176.
- HALAÇOĞLU, Ahmet, “Balkan Savaşları (1912-1913),” **Türkler Ansiklopedisi**, C. XIII, Ankara, 2002, s. 296-307.
- HANİOĞLU, M. Şükrü, “Cemiyet”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul, 1993, s. 329-331.
- HÜRKUŞ, Vecihi, **Bir Tayyarecinin Anıları**, (Yayına Hazırlayanlar: Gönül Hürkuş, Sevim Hürkuş Maxon), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000.
- İNAN, Afet, **Devletçilik İlkesi ve Cumhuriyet’in Birinci Sanayi Planı 1933**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1972.
- İstihlak-ı Milli Cemiyeti Nizamnâme-i Esasisi**, İstanbul 1331.
- KAL’A, Ahmet, “Osmanlı Devleti’nde Sanayileşmenin İlk Yıllarında Özel Fabrikalar”, **Osmanlı**, C. III, Ankara 1999, s. 286-301.
- KİPAL, Ulaş-Özgür Uyanık, **Türkiye Milli İktisat Tarihi(Devletçilik)**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2001.
- KURUÇ, Bilsay, **Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1987.
- KÜÇÜK, Cevdet, “Balkan Savaşı”, **DİA**, C. V, İstanbul 1992, s. 23-25.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., **Osmanlı-İngiliz İktisadi Münasebetleri (1838-1850)**, C. II, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1976.
- ORAL, Atilla, **Atatürk ve İktisadi Kalkınma Türk Ticaret ve Sanayi Tarihi’nde Atatürk Dönemi**, İstanbul, Juton Boya Sanayii, 2006.
- ÖKÇÜN, A. Gündüz, **Türkiye İktisat Kongresi 1923- İzmir Haberler-Belgeler-Yorumlar**, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu, 1997.

ÖZKAN, M. Selçuk, Abidin Temizer, “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Karaborsacılık”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı, 2/9, 2009. s. 320-325.

ÖZER, Sevilay, “1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Çerçevesinde Yerli Malı ve Tutum Haftası Kutlamaları”, **International Periodical For The Languages, Literature and History Of Turkish or Turkic**, Volume 8/5 Spring 2013, Ankara, p. 595-613.

ÖZBEK, Sait Emin, **Tasarruf ve Ekonomi İlminde Yeri**, Ankara, 1936

PAMUK, Şevket, **Seçme Eserler 2 Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.

ROBİNSON, A. E. Musson, E., “The Early Growth of Steam Power”, **The Economic History Review**, New Series, Vol. 11, No. 3 (1959), pp. 418-439.

SHAW, S. J. , “Ottoman Expenditures and Budgets in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries” **International Journal of Middle East Studies**, 9 (3), 1978, s. 373-378.

Sancaktar, Fatih M., **Hiss-i Milliden Harb-i İktisadiye Yunan Boykotu**, İstanbul, Akademi Titiz Yayınları, 2012.

ŞAHİNKAYA, Serdar, **Gazi Mustafa Kemal ve Cumhuriyet Ekonomisinin İnşası**, Ankara, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, 2009, s. 166.

TEKELİ, İlhan, Selim İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi, Politika Arayışları**, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, 1983.

TEZEL, Yahya Sezai, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi**, Ankara, Yurt Yayınları, 1982,

TOKGÖZ, Erdinç, **Atatürk Dönemi İktisat Politikaları**, Ankara, Atatürk’ten Günümüze Türkiye Ekonomisi, Hacettepe Üniversitesi AİİTE, 2002.

_____, “Atatürk’ün Tasarruf Politikası”, **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişmesi Semineri**, Ankara, Ankara Üniversitesi, SBF Yay, 1982.

_____, **Dünden Bugüne Türkiye Ekonomi Kurumu (Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti)**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2004.

_____, **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2001)**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2001.

TOPRAK, Zafer **Türkiye'de Ekonomi ve Toplum (1908-1950) Milli İktisat-Milli Burjuvazi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995.

_____, "1909 Cemiyetler Kanunu", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul, 1985, s. 205-208.

_____, "II. Meşrutiyet Devri Osmanlı Sanayii", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. V, İstanbul 1985, s. 1349.

_____, "Osmanlı Devleti ve Sanayileşme Sorunu", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. V, İstanbul 1985, s. 1340-1344.

TÖR, Vedat Nedim, **Yıllar Böyle Geçti**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1999.

TUNA, Serkan, **Dünya Ekonomik Krizine Bir Cevap Mı? Türkiye'de Devlet İşletmeciliği ve Sümerbank (1932-1939)**, İstanbul, Derlem Yayınları, 2009.

Tüik, **İstatistik Göstergeler, 1923-2013** Ankara, 2013.

YENAL, Oktay, **Cumhuriyet'in İktisat Tarihi**, İstanbul, Homer Kitabevi, 2003.

İstanbul Milli Sanayi Neşriyatı, **10.Yerli Mallar Sergisi**, İstanbul, 1938.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Nizamnamesi, Ankara, 1929.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, **1931 Birinci Ziraat Kongresi 2. İhtisas Raporları**, Ankara, 1931,

_____, **1930 Sanayi Kongresi, Raporlar-Kararlar-Zabıtlar**, Ankara, Ankara Sanayi Odası, 2008.

_____, **Türk Çocukları İçin: Yaşasın Yerli Malı Yaşasın Kumbara**, Ankara, 1932.

_____, **Niçin Yerli Malı Kullanmalıyız**, Ankara, 1930.

4. Tezler

ÇELİK, Ahmet, **İkinci Dünya Savaşı Sürecinde (1939-1945) Muhalif Basın**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2011.

ÇOBAN, Yüksel, **Atatürk Dönemi Tarım, Sanayi ve Ticaret Sergileri**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

KIRMAN, Emin, **Çok Partili Döneme Geçiş Süreci Ve Türk Siyasal Kültüründe Muhalefet Olgusunun Gelişimi 1946- 1950**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006.

KÖSE, Erdal, **İffet Halim Oruz, Hayatı Eserleri**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2006.

SEMİZ, Yaşar, **1929-1938, Milli İktisat Ve Tasarruf Cemiyeti**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya, 1991.

UYANIK, Feyzullah, **Serasker Mehmet Rıza Paşa**, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2012.

TEKDEMİR, Aziz, **Ticaret Nezareti (1839-1876)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 2010.

YEŞİL, Fatih, **Nizam-ı Cedid'den Yeniçeriliğin Kaldırılışına Osmanlı Kara Ordusunda Değişim 1793-1826**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2009.

EKLER

Ek- 1. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin yerli malını tanıtmaya amacıyla hazırladığı afişlerden biri görülmektedir. Akçura, **Türkiye'de Sergicilik ve Fuarlık Tarihi**, a.g.e., s. 75.

Hakimiyeti Milliye

No. 3383 On birinci sene.

CUMARTES 13 ARALIK 1930

Hizir yolda 5 kuruş

Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Başladı.

Gündelik.

İnşa, İymar, Nefis Sanatlar ve...Tasarruf.

Tasarruf haftasına giriyoruz. Bu haftanın başlıca işlerinden biri, tasarrufun ne demek olduğunu anlatmak ve anlatmaktır. İsrat ve hepsizliğin önüne geçmek ne kadar lüzumlu ise, Avrupa'lı tasarruf kelimesini yanlış tercüme etmekte o kadar tehlikelidir.

Bu tehlikeyi birkaç zamandan beri söziyoruz. "Bu tasarruf devrinde...." başlangıcı ile öyle dar ve şarklı hükümlere rasgeldik ki, demagoji çirkefinin bu temiz kaynağı da kirletmesinden korkmamak mümkün değildi.

Şark'ta zaruri ihtiyaçlar ikiye iner: Yeyp içmek ve örtünmek ve tasarruf, çok yeyp içmemek, az giyinmek, ve başka bir şey yapmak zannolunur. Tasarruf kelimesi ağızlarında dolastığı zaman yeni yapılar yapmaktan, imyardan, tiyatrodan, musikiden, bütün nefis sanatlardan bahsetmek abes olur.

Avrupanın bu bultran ve tasarruf senelerinde ise, her tarafta her iş yapılmakta, fakat para ve iktisat kuvveti ölçülerek, hesaplı yapılmaktadır. Bizim düsturumuz, bugüne kadar yapmakta olduğumuz değil, yapmaya başlamadığımız işleri de kiminden az kiminden

ında yürümeğe, tiyatrosuz ve musikisiz kalmaya, kerpiz Dahiliye Vekilliliğinin içinde şemsiye ile dosya saklamağa tahammül etmeğe alıştıracaktır. Maroken yerine bez, yaldız yerine badana, süs yerine basitlik, beş milyon yerine bir milyon, yerli mal, fakat medeni bir memleketin bütün müesseselerini az zamanda vücuda getirmek vanifemidir.

Bütün Anadolu, kasabaları ve köyleri ile baştan başa yeniden, ve imyar mütehasıslarına para verilerek, plân yaptırılarak inşa oluncaktır. Türkiye'nin her tarafında, paramıza göre, fakat hiç olmazsa asgarî inşa ve imyar yapılmadığı bir gün görmek bizi ağır bir hüznün içinde bırakmalıdır.

Medeni memleket ve cemiyetlerle aramızdaki yüzlerce sene arayı ancak çaresizlikler içinde çare yaratan ihtilalci metotlara baş vurarak, hamle üstüne hamle, ancak böyle yenebiliriz.

Türkiyenin manzarası, artık içinde olduğumuz Avrupa'nın en geri manzarası olmaktan az zamanda çıkmalıdır. Kaç senedenberi türk milletinin hayatlığına değil sayılan büyük işler, şarklı ta-

TASARRUF ve YERLİ MALI HAFTASI. BAŞVEKİL Hz. HAFTAYI BUGÜN AÇIYOR.

Erzincan Zelzelesi.

HİLALİAHMER ACIL YARDIMINI YAPTI.

Dr. REFIK BEYİN BEYANATI.

Erzincan zelzelesi hakkında dün yeni bir malumat gelmiştir. Şehat ve İçişleri muavvenet Vekili ve Hilaliahmer Cemiyetinin Umumi Reisi Dr. Refik B. bu sahad bir muaharirimize şu beyanatta bulunmuştur:

— Erzincanda vukua gelen zelzelemin yaptığı tahribat ve ziyat hakkında daha muvassal malumat alınmakla beraber bugün Erzincan Hilaliahmer şubemiz ilk ve acil muavvenet olmak üzere beş bin lira gönderdik ve o civarda bulunan müfettişimiz de derhal Erzincan hareket emrini verdi. Vaziyetin inkişafını ve muvassal malumat bekliyoruz. İcaap ederse ben de gideceğim.

MUĞLA'DA ZELZELE.

Muğla, 12 (A.A.) — Gece halif bir zelzele olmuş ve yer altından şiddetli bir infilak duyulmuştur.

TAYYARE PYANGOSU

31.808 NUMARAYA 20.000

Biriken paranın rolü.

M. Nermi

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin canlı ve misqet gayelerini teminli sulayabilmek için birdeki sermaye de modern sermayenin de varlığını arıyormak isubeder. Seray idaresinden başlıca bir sükutu olmayan Osmanlı Padişahlığı; Türkiinde, yurdun yalınca sermaye tarafından sulayın ile melenbenen korung bir liberal, politika takip emiştir. Cümhuriyet devleti kurulduktan vakt ihtisali yapısı harap bir memleket buldu. Unan karp yolları, her yerde olduğu gibi, biele de satten sağlan teminleri olmayan iktisadi teminatları parçalamıştı. İhtisali hayatımız ortasından geçtiresinden kurtarmak, ona modern bir temel vermek genç Türk Cümhuriyetinin çok derin vesilimli bir gayesi idi.

Fakat böyle bir gaye, hakikat istikbal için, misqet tekliflere istinad etmek mecburiyetinde idi. Biz, bugün, "İhtisat programımız da ifade edilmiş girmektedir. Artık Türk modern iktisadi hayatında, ilk ehemmiyetli adm atılmıştır.

Modern İktisadiyat ile bizim çerçevesi içinde kurtulmak istediğimiz iktisadiyat arasında çok büyük farklar vardır. Biz, buradabunları ayrı ayrı karşılamak için, Yalınca en ehemmiyetli olanın bulabilmekle kalmamışız. Modern sermaye; teklifata istinad eden "para" nun birinin kamiletiği ve belkili sulhaları de-

Ek- 2. Birinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası açılışının Başbakan İsmet Paşa tarafından gerçekleştirileceği duyurusudur. **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Aralık 1930, s. 1.

Tasarruf haftası bugün başladı

Fırka Grubu Müzakereleri

Dün dört Vekil beyanatta bulundu

İn Fırka Grubunda ihsat veren Vekilden İktisat Vekili Celâl Malye Vekili Mustafa Abdülhakî Bircan Aşkara (Telefonla) — Fırka Grubu günü saat 2 de toplanarak geç vakte kadar müzakerata devam etmiştir. Bunu evvelâ Nafia Vekili Hüsnî Bey Nalacı hakkında beyanatta bulunmuş

İsmet Pş. bugün mühim bir nutuk söyleyecek

Halk arasında yerli meyvalarla yapılmış tatlı müsabakası tertip edildi

Bugün, bütün milletçe riayetli farz addedilecek kadar kutsal bir haftaya ayak basıyoruz: Tasarruf ve yerli malı haftası başlıyor!

İktisat denilen para kazanma ilminin arhasında belki ondan daha mühim olarak «Tasarruf» ve «Yerli malı» şartları gelir. Bilhassa büyük buhrandan sonra, kazandığı besaplı sarfetmiyen, hele imkânı nisabette para arttırmağa geçmiyen

Vatan yalnız toprak değil,
Sevgi yalnız bayrak değil,
Yerli malı almak gerek!
Yerli malı almak gerek!

simişen fertlerin de, milletlerin de ne unutulmaz yaralar aldığı, ne çaresiz akıntılara düştüğü artık herkesin tasdik ettiği bir hakikat olmuş - tur.

Yaşadığımız zaman İktisat sınırlı bir - dur ve İhtilaf değişimiyecektir.

Ek- 3. Yerli Malı Haftası'nın ilanında özellikle yerli mamüllerinin kullanımı ve biriktirmenin önemi ön plana çıkarılmaya çalışılıyordu. Cumhuriyet 12 Kanunuevvel 1932, s. 1

Dün vitrinler gezildi

Tasarruf haftası devam ediyor, cuma günü büyük bir resmigeçit yapılacak

B. M. Meclisi Reisi Kâzım Paşa, vitrin müsabakasında mükâfat kazanan tüccarlarla birlikte...

Milli Tasarruf ve İktisat haftası programının tatbikına devam edilmektedir.

Jüri heyeti dün şehirde dolaşmış, vitrin müsabakalarına iştirak eden müesseselerin vitrinlerini tetkik etmiştir. Müsabaka neticesi yarın akşama kadar sonuçlanacak, birinci, ikinci ve üçüncüler tesbit edilerek mükâfatları verilecektir.

Bugün Halk evinde tasarruf mev-

zusu etrafında bir konferans verilecektir. Yarın akşam da Ameli Hayat mektepleri talebesi tarafından Galatasaray'da bir piyes temsil olunacaktır. Cuma günü Halk evinde yapılacak resmi kabulü ve öğleden sonraki geçit resmini müteakıp Tasarruf haftası nihayet bulmuş olacaktır.

İlk mekteplerde tasarruf mevzuu

(Lutfen sahifeyi çeviriniz)

Ek- 4. Cemiyet'in Yerli Malı Haftası kutlamalarında önemli gördüğü yarışmalardan biri olan Vitrin Yarışmaları, seçkin devlet adamlarının destekleriyle gerçekleşiyordu. 1931 yılında Meclis Başkanı Kazım Özalp'ın katıldığı programlardan biridir. Cumhuriyet 16 Kanunuevvel 1931, s. 1

Ek- 5. Vitrin Yarışmalarına katılımı sağlama adına önemli bir reklam yöntemi olan gazeteler vitrinleri tanıtmaktaydı. Bu resimde İstanbul'daki bir vitrinin tanıtımı ve Yerli Malı Haftası kutlamaları ile ilgili yapılan bir haber görülmektedir. **Cumhuriyet** 14 Kanunuevvel 1933, s. 1.

Ek- 6. Yerli mamüllerin sergilendiği vitrinlerin önemi Cemiyet'in yayın organı olan İktisat ve Tasarruf dergisindeki kapak fotoğrafında yansıtılmaktadır. **İktisat ve Tasarruf**, Ankara, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Yay., 1935.

Tasarruf Haftasının Son Büyük İçtimaı, Zafer Abidesi Önünde Dün Yapıldı.

İffet Halim H., Naşit Hakkı, Behçet Kemal, Sabri ve Enver Behnan Beyler Konuştular.

Dün tasarruf ve yerli malî hafızanın son günüydü. Bu münasebetle millet büyüklerinin, hükümet erkânının ve mekteplerimizin beslediği, büyüttüğü ve gururla taşıdığı heyecanı halkın ifadesiyle halkın karşısında muazzam bir miting halinde ifade etmek için saat 14.5 da Hakimiyeti Milliye Meydanında, Zafer Abidesinin önünde bir büyük toplantı olmuştur. Enaf cemiyetleri ve talebeler daha saat birden yollara çıkmışlar ve şehrin hemen bütün semtlerini dolayarak haberi dağıtıp heyecanı ne topladuktan sonra meydana yer almışlardır.

İFFET HALİM HANIMIN NUTKU.

Mizika İstiklal marşını çalıp uluylandıktan sonra; İffet Halim Hanım ağız alıp, türkün kudretine, zaferlerin büyüklüğüne, rehberimizin emsalsizliğine işaret ederek yeni gittiğimiz mücadeleyi, almak istediğimiz neticeyi güzel ve kıymetli cümlelerle anlatmış ve esline demiştir ki:

"Evet; dünya, bir buhran geçirebilir. Fakat biz, yeni bir yolda yürüyen insanlar; biz, eski dünyanın insanlık davasına yeni bir mana vermek kudretini gösteren insanlar, kendi istiklalimiz gibi, kendimiz buhranımızı da kendimiz kudretimizle başka bir yola götürmek zahmetini mutlaka göstereceğiz. Ey Türk gençleri, yürü! Önünde belâler var, ardında ise insanlar var, milletler var. Ey Türk gençleri, çalış! İçinde gençlik var, içinde türkçülük var..."

Muslin Enver Behnan H. konuşma ken

maçak giret çıkar ve nihayet sana kurşun, sana zehir, sana esirlik zeciri olarak dönebilir.

İdealimizdeki Türkiye'yi muhakkak yapacağız; bu muazzam eseri gösümüle göstereceğiz. O günü muhakkak göstereceğiz.

Beş kurşuna tutarak, yetli mahsulü ziyetek, yetli malî giyetek göstereceğiz.

ENVER BEHNAN BEYİN NUTKU.

Bundan sonra; Enver Behnan

sesle olgun cümlelerini okunmuş, sanatçılarımların görüşleriyle buhran ve mücadeleyi anlatmış ve zaferlere imanı tekrarlamıştır. Demmiştir ki:

"Özül sözü bir, tuttuğularını koruyan büyüklerimiz, bugün de tükü lüzumsuz masraflardan koru-

lamet ve Kasım Paşaların ardında yürüyeceğiz. Yani yerli malî giyecek, yerli malî giyeceğiz! Bütün bunları yetli içkilerimize yaptıracağız! Cumhuriyet Halk Fırkasının bugün de yarı da kanatları altında yaşamakla göğüs gurur ve iminan hisleriyle şigen biz esnaf cemiyetleri, iktisat serbestliğinde de bize düşen vazifeyi yapmaya andıçıyoruz!..."

BEHÇET KEMAL BEYİN NUTKU.

Bundan sonra; Behçet Kemal

muun "iktisat, melbunlarımızı heycanla giire koymasını ve samimiyetle haykırmasını becermiştir, güllerinden şu mısraları söylüyoruz:

Şu yerli malî meşheri
Bir kemikle bir deri -
Kalmış bir Asya filinin üstünde

Arayıp, antika, zahı
Taburavan tertibi değil!
Bu bir büyük panik
Sağlan, derin, kalın
Asil temâli!
Eski şairlerin
— İçten
Ah çekerken
Derin derin —
Kıyır parçası diye; güya
Dudak bükükleri para,
Biraz bir madalya, bir arma!
Para yüksekte, bayrak yukarıda,
Varda!
Atılıyorz atıye
Asim diye, iman diye, gençlik diye!

İçtima, çok heyecanlı, çok manalı, çok tesirli olmuş; halk, her mücadele işaretini tasviple karşılamış ve nihayet halkın içinden birer küçük çocuğunu elinden tutarak konuşanların yanına çıkmış ve halk hep bir ağızdan andıçmeğe davet etmiştir. Bu samimi coğgunluk, herkesi coğgunmuş ve yerli malî kullanmak yemini, iktisat mücadelesinde muazfer olmak ahı bir heyecan dalgası halinde kalabalığın içinden geçmiş ve umuman sessiz halinde yükselmiştir.

Ek- 7. Yürüyüş ve mitingler iktisadi uyanış adına Cemiyet'in tertip ettiği önemli törenlerdendir. Özellikle Ankara Hakimiyeti Milliye Meydanında yapılan törenler önde gelmektedir. **Hakimiyeti Milliye**, 19 Birinci Kanun 1931, s. 2.

İSTANBUL — CAĞALOĞLU

TRTÜRE NO. 3097

Yüksek ve meslek okulları, üniversiteler, İstanbul — Posta kutusu: İstanbul, No 3097
 Telefon: Beyoğlu: 2294, Taksim: 2292, Karşıyaka: 2293, Beşiktaş: 2294, Beşiktaş: 2295
 Adres: — Cumhuriyetin kuruluşuna katkıda bulunanlar için İstanbul Adresleri İdaresinden

Tasarruf Haftası bitti

Dün Ankara Hukuk Fakültesinde heyecanlı bir içtima yapıldı

Halkevindeki müsamereyi Gazi Hz. de teşrif ettiler, oradan İsmet Paşa Enstitüsüne giderek sergiyi gezdiler

Ankara 18 (Telefonla) — Bugün hukuk Fakültesinde saat 4 te büyük bir toplantı yapıldı. İktisat ve Tasarruf Cemiyeti üyeleri katıldı. Gazi Hz. de teşrif ettiler. Tasarruf haftasının son günü olarak dolayısıyla her türlü teşkilatı kaldırıldı.

İsmet profesör ve Adliye Vekili Yusuf Kemal, İktisat müfettişi profesör Yusuf Akşirazi Beyler, İktisat müfettişi Profesör Cemal Hıncal, Bedri, Abdülkadir, Resat ve Bahri Beyler tasarruf sergisini ziyarette bulunmuşlardır.

Bu heyecanlı toplantı saat 6 ta başladı.

Şema gibi Ankara'da yerleşen yerli mallar sergisinde İsmet Hakkında bir fotoğraf

Millî Müdafaa Vekilinin konferansı
Ankara 18 (Telefonla) — Millî Müdafaa Vekili Zeki Bey konferans verdi

İsmet Hakkında bir fotoğraf

Reisicumhur Hz. Müsamere ve sergide
Ankara 18 (Telefonla) — Bugün Halkevinde tasarruf haftasının son müsameresi yapıldı. Gazi Hz. de teşrif ettiler. Tasarruf haftasının son günü olarak dolayısıyla her türlü teşkilatı kaldırıldı.

Reisicumhur Hz. müdafaa vekilinin konferansını katılanlar arasında Millî Müdafaa Vekili Zeki Bey, Adliye Vekili Yusuf Kemal, İktisat müfettişi Profesör Cemal Hıncal, Bedri, Abdülkadir, Resat ve Bahri Beyler tasarruf sergisini ziyarette bulunmuşlardır.

Millî Müdafaa Vekili Bir konferans verdi
İsmet Hakkında bir fotoğraf

İsmet Hakkında bir fotoğraf

Amadofa'da şiddetli kıyıl
Ercis 18 — Şehre şiddetli yağmur yağdı.

Ek- 8. Yerli Malı Haftası etkinliklerine öğrencilerin katılım göstermesi Cemiyet'in başlıca hedefleri arasındadır. Bu haberde Ankara Hukuk Fakültesi'nde Haftanın kapanış programı düzenlenmektedir. **Cumhuriyet**, 19 Kanunuevvel 1932, s.1.